

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Людмила ЮРЧИШЕНА

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Навчальний посібник

Вінниця – 2023

УДК 658.14/.17(075.8)

Ю 835

*Рекомендовано до друку Вченою радою ДонНУ імені Василя Стуса
(протокол № 10 від 30.06.2023 р.)*

Автор: **Людмила ЮРЧИШЕНА**, канд. екон. наук, доцент, в. о. завідувача кафедри фінансів і банківської справи.

Рецензенти: **Ірина Єпіфанова**, д-р екон. наук, професор, в. о. декана факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету;

Наталія КОРЖ, д-р екон. наук, професор, професор кафедри менеджменту та адміністрування Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ.

Юрчишена Л. В.

Ю 835 Фінанси підприємств: навчальний посібник. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2023. 252 с.

Навчальний посібник містить теоретичний матеріал, що відповідає тематиці, визначеній у силабусах для спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, 071 Облік і оподаткування, 073 Менеджмент. Після кожної теми є тестові завдання, питання для самоконтролю та практичні завдання. Матеріал, представлений у навчальному посібнику, дає змогу набути результатів навчання визначених в освітніх програмах зазначених спеціальностей.

УДК 658.14/.17(075.8)

© Юрчишена Л. В., 2023

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2023

ЗМІСТ

ТЕМА 1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ	9
1.1. Сутність та практичні аспекти функціонування фінансів бізнесу	9
1.2. Принципи фінансової архітектури підприємств.....	14
1.3. Фінансова робота та функції фінансів підприємств.....	16
1.4. Фінансовий механізм підприємства і його структура.....	20
Питання для самоконтролю.....	25
Тести для самоконтролю	26
ТЕМА 2. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО І РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ	30
2.1. Сутність та класифікація грошових витрат підприємств	30
2.2. Склад витрат на виробництво і реалізацію продукції	33
2.3. Планування собівартості продукції.....	36
2.4. Методи вибуття запасів на підприємстві.....	38
Питання для самоконтролю.....	40
Тести для самоконтролю	40
Практичні завдання	44
ТЕМА 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА	48
3.1. Сутність та класифікація грошових потоків на підприємстві	48
3.2. Дохід від операційної діяльності підприємства	51
3.3. Характеристика і склад інших операційних доходів підприємства.....	54
3.4. Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності.....	55
Питання для самоконтролю.....	56
Тести для самоконтролю	57
Практичні завдання	61
ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА	64
4.1. Економічний зміст, функції та види прибутку в діяльності підприємств	64
4.2. Прибуток від операційної діяльності підприємства та фактори, які на нього впливають.....	65
4.3. Методи планування прибутку від основної операційної діяльності.....	71
4.4. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства	72
4.5. Сутність та показники рентабельності підприємства	73
Питання для самоконтролю.....	75
Тести для самоконтролю	76
Практичні завдання	79

ТЕМА 5. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ	82
5.1. Система оподаткування підприємств, принципи, функції та призначення	82
5.2. Податок на прибуток підприємств.....	85
5.3. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір.....	87
5.4. Непрямі податки і їх вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств.....	92
5.5. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва	96
Питання для самоконтролю.....	98
Тести для самоконтролю	98
Практичні завдання	103
ТЕМА 6. ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ..	106
6.1. Сутність оборотних активів та їх організація на підприємстві	106
6.2. Робочий капітал: сутність та механізм розрахунку.....	109
6.3. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах.....	112
6.4. Джерела фінансування та показники використання оборотних активів.....	115
Питання для самоконтролю.....	117
Тести для самоконтролю	117
Практичні завдання	121
ТЕМА 7. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	123
7.1. Склад і структура основних засобів підприємства	123
7.2. Показники стану й ефективності використання основних засобів підприємства	127
7.3. Амортизація основних засобів, її зміст і значення	130
7.4. Капітальні вкладення та джерела їх фінансування на підприємствах	132
Питання для самоконтролю.....	134
Тести для самоконтролю	135
практичні завдання.....	139
ТЕМА 8. ФІНАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІДПРИЄМСТВ.....	143
8.1. Сутність поняття «зобов'язання підприємств», їх види, фінансові відносини, причини їх виникнення	143
8.2. Економічна сутність, види та необхідність кредитування підприємств	145
8.3. Товарний кредит: умови отримання та погашення підприємствами.....	150
8.4. Кредиторська заборгованість як короткострокове джерело залучення фінансових ресурсів підприємств	153

Питання для самоконтролю.....	156
Тести для самоконтролю	156
Практичні завдання	161
ТЕМА 9. ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВА	163
9.1. Значення та показники оцінки фінансової діагностики підприємства.....	163
9.2. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства.....	168
9.3. Діагностика фінансової стійкості підприємства	171
Питання для самоконтролю.....	175
Тести для самоконтролю	175
Практичні завдання	179
ТЕМА 10. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	184
10.1. Зміст, завдання, види фінансових планів	184
10.2. Фінансовий план державних підприємств.....	187
10.3. Платіжний календар.....	189
10.4. Фінансове моделювання підприємств	192
Питання для самоконтролю.....	195
Тести для самоконтролю	196
Практичні завдання	200
ТЕМА 11. ФІНАНСОВА САНАЦІЯ І БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ	203
11.1. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють.....	203
11.2. Процедура визнання банкрутства підприємством	205
11.3. Методи прогнозування банкрутства підприємством.....	209
12.4. Економічна сутність санації підприємств	212
Питання для самоконтролю.....	215
Тести для самоконтролю	215
Практичні завдання	221
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	223
ДОДАТКИ.....	226

ВСТУП

«Фінанси підприємств» є обов'язковою навчальною дисципліною циклу професійної та практичної підготовки для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок ОП «Фінанси, банківська справа та страхування», 071 Облік і оподаткування ОП «Облік і оподаткування», «Диджитал облік і оподаткування», 073 Менеджмент ОП «Менеджмент» і (разом з іншими ОК) формує результати навчання та компетентностей відповідно до змісту та фокусу освітньо-професійних програм, Стандартів вищої освіти зазначених спеціальностей.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» є формування у здобувачів вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері фінансів підприємств, знати механізм функціонування фінансів суб'єктів господарювання, володіти методичним інструментарієм фінансової діагностики підприємств, застосовувати інформаційні системи для здійснення фінансового планування, аналізувати фінансову звітність, застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для прийняття й обґрунтування фінансових рішень підприємств.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування й розвиток у здобувачів вищої освіти компетентностей та результатів навчання.

За результатами вивчення навчальної дисципліни формуються:

Загальні компетентності:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність працювати у команді;
- здатність працювати автономно;
- ідентифікувати та оцінювати ризики недосягнення управлінських цілей суб'єкта господарювання;
- здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування фінансових рішень у галузі фінансів підприємств;
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні (фахові) компетентності:

- здатність до діагностики стану фінансів суб'єктів господарювання;
- здатність застосовувати сучасне інформаційне та програмне забезпечення для отримання й обробки даних у сфері фінансів підприємств;
- здатність формувати, аналізувати та інтерпретувати фінансову звітність;
- здатність здійснювати ефективні комунікації;
- здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення;
- здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку;
- вміння здійснювати фінансове прогнозування і планування, складати фінансові бюджети на підприємствах;
- здатність використовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування фінансових рішень підприємств;
- здатність застосовувати методи економічного і фінансового аналізу, планування та контролю в управлінні підприємством.

Результати навчання:

- знати механізм та особливості функціонування фінансів суб'єктів господарювання;
- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансів суб'єктів господарювання;
- застосовувати спеціалізовані інформаційні системи, сучасні фінансові технології та програмні продукти;
- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;
- вміти працювати як самостійно, так і в команді, проявляти лідерські якості та відповідальність у роботі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення, дотримуватися етичних принципів;
- демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним;
- вміти застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для прийняття фінансових рішень на рівні домогосподарств, підприємств;
- ідентифікувати та оцінювати ризики господарської діяльності підприємств;
- демонструвати навички фінансового прогнозування і планування підприємств в умовах невизначеності та ризиків;

– виконувати професійні функції з урахуванням вимог соціальної відповідальності, вміти планувати та управляти часом.

Навчальний посібник містить такі теми:

1. Основи фінансів підприємств.
2. Фінансові аспекти формування витрат на виробництво і реалізацію продукції.
3. Грошові надходження підприємства.
4. Формування і розподіл прибутку підприємства.
5. Оподаткування підприємств.
6. Оборотні кошти та їх формування на підприємстві.
7. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів.
8. Фінансові зобов'язання підприємств.
9. Фінансова діагностика підприємства.
10. Фінансове планування на підприємствах.
11. Фінансова санація і банкрутство підприємств.

За кожною темою в розрізі питань плану наведено теоретичний матеріал, методичний інструментарій для вирішення практичних завдань, для закріплення матеріалу після кожної теми є тестові завдання, питання для самоконтролю та практичні завдання.

Матеріал курсу логічно побудований та спрямований на досягнення загальних, спеціальних (фахових) компетентностей і результатів навчання.

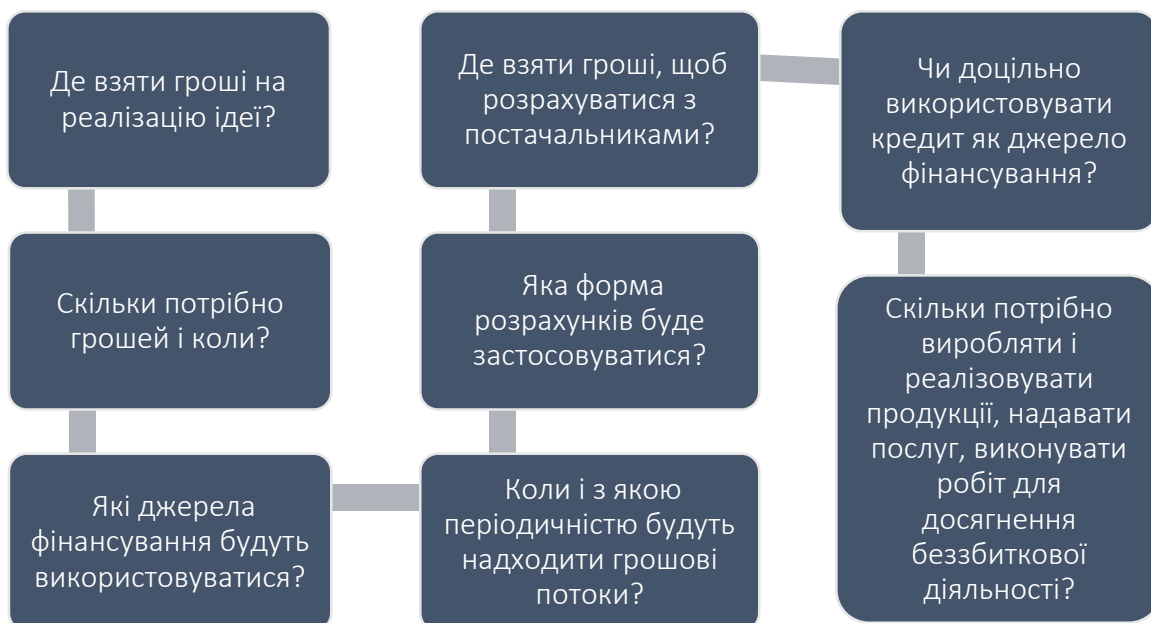
ТЕМА 1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

- 1.1. Сутність та практичні аспекти функціонування фінансів бізнесу
- 1.2. Принципи фінансової архітектури підприємств
- 1.3. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи
- 1.4. Фінансовий механізм підприємства і його структура

Фінанси підприємств, фінансова мета, фінансова архітектура, комерційний розрахунок, фінансова діяльність, фінансовий механізм підприємства

1.1. Сутність та практичні аспекти функціонування фінансів бізнесу

Фінанси – це основа бізнесу, джерело існування, адже без достатньої кількості грошей бізнес не зможе задовольнити фінансові потреби для забезпечення операційної діяльності і фінансування стратегічних пріоритетів розвитку. Бізнес не може існувати без фінансів, вже на етапі зародження ідеї відкриття бізнесу потрібно розуміти та давати відповідь на безліч фінансових питань (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Питання, що розкривають сутність фінансів для бізнесу

Цей перелік питань є нескінченним, що пов'язано і з поточною діяльністю, і зі стратегічними пріоритетами розвитку підприємства.

Фінанси потрібні для забезпечення безперервності діяльності, для забезпечення розриву в часі між виробництвом і продажем, для підтримки ділової

активності незалежно від його розміру, типу, форми власності, виду діяльності підприємства.

Фінанси – це не просто гроші, це економічні відносини, що виникають між суб'єктами господарювання, державою, страховими компаніями, банками та іншими установами, юридичними і фізичними особами з приводу перерозподілу грошових коштів, залученні джерел фінансування, інвестування, розподілу і контролю коштів.

Бізнес-фінанси – це мистецтво управління грошима та джерелами фінансування підприємства.

Фінанси підтверджують ділову активність підприємства з приводу закупівельної діяльності, виробництва, найму персоналу, проведення досліджень, розробок, просування товарів. Їх відсутність унеможлиблює всі ці дії. Обсяги грошових коштів, що залучаються в бізнес, є різними, що залежить від виду діяльності, наприклад, торговельні підприємства потребують менше коштів, адже у них швидші терміни кругообороту капіталу і можливість працювати з відстрочкою платежу, виробничі підприємства потребують значних витрат на закупівлю обладнання, устаткування, інших складників основних засобів, а також значних вкладень коштів у виробничі запаси для забезпечення безперервності виробничого процесу. Аграрні підприємства потребують використання кредитів, лізингу та інших альтернативних форм фінансування, що пов'язано із сезонним характером діяльності.

Фінанси є основною потребою бізнесу для виживання, забезпечення стійкості, розвитку та диверсифікації. Проблеми в бізнесі починаються тоді, коли не вистачає грошей, коли неузгоджені вхідні і вихідні грошові потоки, відсутній процес їх планування, обліку, аналізу і контролю за цільовим використанням. Відсутність, непланованість надходження грошових коштів призводить до однакового результату – кризи неплатоспроможності.

Потреба у фінансах визначається діяльністю підприємств і пов'язана із:

– *купівлею основних засобів* (будівлі, споруди, машини, обладнання, меблі тощо);

– *покриттям поточних витрат* щодо розрахунків з постачальниками, оплати комунальних послуг, електроенергії, орендної плати, оплати інтернету, поповнення мобільних телефонів, сплати податків, виплати заробітної плати тощо;

– *маркетинговою діяльністю, рекламою та іншими інструментами просування бізнесу;*

– *придбанням програмних продуктів* (підвищення продуктивності праці можливе за рахунок прогресивних технологій, нових технологічних рішень, що потребують відповідного фінансування);

– формування фінансових резервів для покриття розривів в часі щодо фактів надходження і витрачання грошових коштів, виробничим і фінансовим циклом;

– формуванням резервних фондів для фінансування форс-мажорних обставин (пожежа, стихійне лихо, війна, пандемії тощо).

Потреба у фінансах є передумовою і результатом формування фінансових відносин, що реалізуються на підставі договору і призводить до руху грошових коштів. Умовно фінансових відносини можна розділити на дві групи: зовнішні та внутрішні (рис. 1.2).

ЗОВНІШНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ включають відносини з			
Державою (Державна податкова служба України, Державна служба статистики України, Державне казначейство України, органи місцевої і державної влади тощо)	Фінансовими установами (банками, страховими компаніями, інвестиційні, лізингові компанії, кредитні спілки тощо)	Контрагентами (постачальниками, покупцями, замовниками, посередниками, аудиторськими, консалтинговими компаніями тощо)	Органами виробничої інфраструктури (транспортні, поштові організації, енергетичні, газорозподільні компанії тощо)
ВНУТРІШНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ включають відносини з			
Структурними підрозділами	Засновниками, інвесторами	Персоналом	

Рис. 1.2. Групи фінансових відносин підприємств

Зовнішні фінансові відносини включають:

- *відносини з державними установами* (Державна податкова служба України, Державна служба статистики України, Державне казначейство України, органи місцевої і державної влади тощо) з приводу сплати податкових, соціальних внесків, державних зборів тощо;

- *відносини підприємств із фінансовими установами*, як-от банки, страхові компанії, інвестиційні, лізингові компанії, кредитні спілки щодо одержання та погашення кредитів, розміщення коштів на депозитних рахунках, залучення інвестицій, купівлі обладнання в лізинг, страхування майна, медичного страхування працівників тощо;

- *відносини з контрагентами* (постачальниками, покупцями, замовниками, посередниками, аудиторськими, консалтинговими компаніями тощо) формуються переважно внаслідок поточної, операційної діяльності і пов'язані зі здійсненням розрахунків за сировину, матеріальні ресурси, паливо, товарні запаси, реалізацію продукції, надання послуг, виконання робіт, здачі або взяття в оренду приміщень тощо. Підприємства залежно від

організаційно-правової форми власності зобов'язані здійснювати незалежний аудит фінансової діяльності, користуватися послугами консалтингових підприємств, що обумовлює виникнення фінансових відносин;

- *відносини з органами виробничої інфраструктури* (транспортні, поштові організації, енергетичні, газорозподільні компанії тощо) щодо отримання послуг із транспортного перевезення, поштових відправлень (наразі ця послуга розвинулася завдяки інтернет-торгівлі), споживання електроенергії та газопостачання тощо.

Внутрішні фінансові відносини виникають внаслідок взаємодії із:

- *структурними підрозділами* підприємства з приводу перерозподілу грошових потоків;

- *засновниками, інвесторами* щодо формування статутного капіталу, розподілу чистого прибутку, залучення інвестицій, зміни джерел фінансування, виплати дивідендів тощо;

- *персоналом* відповідно до трудового договору щодо виплати заробітної плати, надбавок, премій, бонусів тощо.

Отже, суб'єктами фінансових відносин є підприємства, установи, банки, страхові, аудиторські, консалтингові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, юридичні та фізичні особи.

Об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, що пов'язані з формуванням, використанням і розподілом грошових коштів, доходів, витрат і фінансових результатів.

З огляду на зазначене фінансування підприємств залежно від часового інтервалу можна умовно розділити на коротко-, середньо- і довгострокові (рис. 1.3).

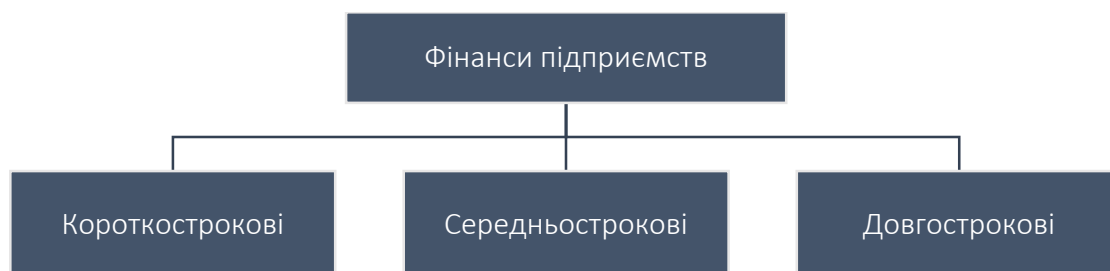

Рис. 1.3. Поділ фінансів підприємств за часовим інтервалом

Короткострокові – це кошти, необхідні для покриття операційних витрат (витрати на закупівлю сировини, матеріалів, виплату заробітної плати і нарахувань на неї, податкових платежів, комунальних та інших платежів), спрямованих на забезпечення безперервності діяльності підприємства та погашення поточних зобов'язань.

Середньострокові – це вкладення коштів на 1–5 років з метою інвестиційних вкладень, модернізації та оновлення матеріально-технічної бази, маркетингових кампаній тощо.

Довгострокові – фінансування більше ніж на п'ять років для придбання основних засобів та капітальних вкладень, реалізації інвестиційних проєктів.

Яка ж фінансова мета для бізнесу?

Часто в науковій спільноті її визначають як *«максимізація прибутку і мінімізація ризиків для фінансового благополуччя власників та працівників»* і когорті бізнесменів визначають одним словом «profit (прибуток)». Проте існують різні типи фінансових цілей, що ставляться бізнесом, це залежить від стадії життєвого циклу підприємства, виду діяльності, цінностей, що створює підприємство, інвестиційних можливостей, потенціалу щодо розширення тощо. Фінансові цілі є вимірювальними, їх можна відстежувати, коригувати і досягати. Фінансові цілі спрямовані на результат, на досягнення довгострокових цілей. Бізнес, досягаючи однієї фінансової цілі, ставить нову, і так вони динамічно змінюються, можуть бути різними, але всі вони спрямовані на покращення фінансових результатів бізнесу, коригування поточних планів та прийняття відповідних фінансових рішень.

Бізнес зазвичай концентрується на збільшенні прибутку та розширенні, відповідно ці цілі диверсифікуються і умовно їх можна об'єднати в чотири спільні:

1. Збільшення доходу. Здатність генерувати доходи – це основа життєдіяльності будь-якого бізнесу, що полягає у збільшенні обсягів продажу, часто за умови їх диверсифікації, що дає можливість виконувати поточні зобов'язання та розвивати бізнес. Зазвичай приріст доходів визначають у відсотках і коригують на рівень інфляції.

2. Збільшення рівня прибутковості. Зростання прибутків розширює фінансові можливості бізнесу та мотивує власника, топ-менеджерів до подальшої діяльності. Є різні інструменти досягнення цієї мети, наприклад, зменшення витрат, зростання доходів, збільшення валової маржі, диверсифікація видів діяльності, зростання ціни та інші.

3. Ефективність інвестиційних вкладень. Ця мета є довгостроковою, і актуальною для тих підприємств, що здійснюють реальні (купівля нерухомості, обладнання, будівництво нових будівель, приміщень, корпусів тощо) та фінансові (купівля цінних паперів та інших фінансових інструментів) інвестиції. Досягти її можливо завдяки наявності вільних грошових коштів інвестування яких дає можливість отримати прибуток від приросту капіталу, дивідендних виплат тощо.

4. Фінансова стійкість. Ця ціль є актуальною в період становлення та кризи підприємства, адже спрямована на збереження бізнесу, на економічному виживанні в умовах невизначеності. Метою є вживання заходів щодо утримання доходів і прибутків на певному рівні, збереження бренду, позитивної ділової репутації, стримування витрат підприємства. Фінансова стійкість проявляється у здатності підприємства погашати поточні зобов'язання, стягнення дебіторської заборгованості, підтримувати достатній рівень доходів. Зазвичай для комерційних підприємств ця мета є короткостроковою, адже в довгостроковій перспективі бізнес має розвиватися і забезпечувати зростання прибутку.

Фінансові цілі підприємства не обмежуються вищезазначеними і можуть змінюватися залежно від філософії ведення бізнесу.

1.2. Принципи фінансової архітектури підприємств

Фінансова архітектура – цілісність бізнесу з позиції фінансових процесів, що обмежується формою власності, організаційною структурою, законодавчими актами, стратегією, цінностями, моделями фінансування та іншими фінансовими обмеженнями ведення бізнесу.

Драйверами, що визначають фінансову архітектуру бізнесу, є:

- форма власності;
- галузева приналежність (промисловість, транспорт, будівництво, сільське господарство, торгівля тощо);
- масштаби діяльності;
- цільові споживачі та ринки збуту, спосіб здійснення діяльності (наприклад, інтернет-торгівля);
- джерела фінансування;
- структура витрат та потенційні грошові потоки;
- доходи та валова маржа;
- структура капіталу тощо.

Принципи – сукупність цінностей, якими керується власник, керівник підприємства в процесі прийняття рішень у фінансовій сфері, є основою організації та побудови певної архітектури взаємодії всіх ланок організаційної структури суб'єкта господарювання.

Принципи визначають правила, способи взаємодії суб'єктів з фінансовими ресурсами та активами підприємства, забезпечують досягнення бізнес-цілей і ключових показників ефективності. До ключових принципів фінансової архітектури можна віднести:

1. Узгодження бізнес-процесів і фінансів передбачає, що будь-які бізнес-процеси, що відбуваються на підприємстві, націлені на позитивний фінансовий результат задля отримання максимальної вигоди бізнесу. Цей принцип формує конкурентні переваги на ринку для досягнення стратегічних пріоритетів розвитку, забезпечення оптимальної ефективності вкладень та маржинального доходу. Принцип розглядає підприємство як систему, формує інструментарій досягнення поточних і стратегічних цілей розвитку.

2. Максимізація фінансових результатів за мінімальних витрат і ризиків. Цей принцип передбачає, що будь-які рішення в бізнесі спрямовані на максимізацію вигоди за умови мінімально обґрунтованих витрат і ризиків. Проте мінімізація витрат не повинна призводити до погіршення якості продукції, товарів, робіт, послуг, адже в подальшому може призвести до втрати клієнтів і недоотримання доходу. Рішення приймаються на підставі узгодження якості, вартості, ризику і вигоди. Знайти оптимальний баланс зазначених складників на практиці непросто, адже цільовий орієнтир – мінімізація витрат – часто призводить до погіршення якості ціннісної пропозиції (товар, послуга, роботи тощо). Важливо враховувати оптимальний баланс бізнес-процесів, матеріально-технічного забезпечення наявності сучасного, продуктивного, енергоефективного устаткування, що, як наслідок, знижує витрати і оптимізує ризики підприємства.

3. Безперервність діяльності бізнесу. Бізнес функціонує як єдина система, що здатна створювати ціннісні пропозиції незалежно від дії зовнішніх і внутрішніх чинників. Здатність до адаптації та гнучкості в умовах невизначеності є ознакою стійкості бізнесу, адже альтернативні рішення продукують нові бізнес-продукти і забезпечують здатність підприємства генерувати доходи. Результатом є системні рішення щодо розвитку бізнесу, його адаптації до мінливих умов зовнішнього середовища, невизначеності та здатності використовувати альтернативні ресурси для отримання прибутку в умовах невизначеності.

4. Відповідність цінностям підприємства та етичним принципам. Наразі бізнес функціонує не як хаотична система, а формує певні цінності, тобто ті правила корпоративної поведінки, яких дотримується кожен працівник, приймаючи рішення, вирішуючи проблеми або взаємодіючи з іншими працівниками, клієнтами, партнерами. Цінності спрямовані на досягнення стратегічних пріоритетів розвитку і місії підприємства – це переконання, якими керується бізнес. Дотримання правил етичної поведінки в бізнесі сприяє формуванню системних фінансових відносин з клієнтами та постачальниками, професіоналізм формує позитивну репутацію та лояльність клієнтів. Дотримання етичних принципів супроводжується певними прави-

лами, обмеженнями, наприклад, заборонено свідомо спотворювати інформацію перед контрагентами, вдаватися до шахрайських схем, здійснювати цінові або інші маніпуляції на ринку тощо.

5. Інформаційна відкритість. Інформація є активом підприємства та інструментом прийняття управлінських рішень, і власників, і потенційних інвесторів, партнерів. Інформація є публічною, яка призначена для зовнішніх і внутрішніх користувачів, і управлінською, доступ до якої має обмежене коло осіб, адже її розголошення може призвести до втрати доходу.

6. Узгодженість і доступність інформації на всіх рівнях реалізації бізнес-процесів. Працівники повинні мати доступ до повної та достовірної інформації для виконання поставлених завдань, інформаційна узгодженість сприяє прийняттю правильних рішень на всіх рівнях підприємства, сприяє налагодженню корпоративної культури за умови підтримання інформаційної гігієни і безпеки. Спільна інформаційна база є єдиним віртуальним джерелом для всіх працівників, що підвищує час реагування на інформаційні запити, надання послуг та узгодженість дій між підрозділами підприємства.

7. Адаптивність і гнучкість фінансових рішень. Цей принцип є важливим у мінливих умовах зовнішнього середовища, сприяє інтеграції до непередбачуваних ситуацій, зміни джерел фінансування, сприяє змінам бізнесу і фінансових процесів, гнучкій адаптації до нових видів діяльності для диверсифікації і збільшення доходів підприємства.

Діяльність підприємств реалізується із дотриманням **принципу комерційного розрахунку**, адже незалежно від виду і масштабу бізнесу власник постійно здійснює порівняння витрат та результатів діяльності. У такий спосіб оцінюється ефективність фінансових рішень щодо ведення бізнесу, розподілу доходів, формування обсягу і структури витрат, отримання позитивних фінансових результатів. У ринкових умовах принцип комерційного розрахунку реалізується через дотримання принципів саморегулювання, самоокупності та самофінансування підприємницької діяльності.

1.3. Фінансова робота та функції фінансів підприємств

Фінанси є джерелом життя бізнесу, фінансові рішення – це рутинна робота фінансових менеджерів, ключовими діями яких є:

- фінансова компетентність як основа прийняття стратегічних рішень;

- саморозвиток усіх членів фінансової команди, адже наразі відбувається бурхливий розвиток цифрових фінансових інструментів, і володіння такими навичками є основою задоволення потреб бізнесу;
- визначення і розуміння ключових показників ефективності бізнесу;
- наявність аналітичних навичок;
- здатність розробляти і реалізовувати фінансову стратегію бізнесу;
- інвестування в розвиток фінансових технологій для створення і підтримки моделі даних підприємства.

Фінансові функції постійно змінюються, змінюючи свій фокус і займаючи провідну роль у бізнес-середовищі. Фінансові функції набувають нової стратегічної ролі, щоб сприяти набуттю конкурентних переваг і досягати місії бізнесу. Нові бізнес-моделі змінюють роль фінансових служб, робота яких не може обмежуватися прогнозуванням, підготовкою аналітичних звітів та здійсненням аналізу. Вони повинні вміти визначати ключові фінансові показники та інструменти їх досягнення.

Фінансові директори повинні здійснювати трансформацію підприємств, розвивати наявні й пропонувати нові бізнес-моделі, мати аналітичне і критичне мислення, впроваджувати автоматизовані способи роботи.

Фінансовий відділ – це підрозділ підприємства, який відповідає за грошові потоки, контролює доходи та витрати, забезпечує ефективне ведення бізнесу з мінімальними втратами. Основна роль фінансового відділу – ефективно управляти грошовими коштами підприємства, сприяти досягненню місії та цілей підприємства, полегшувати етичне та практичне складання бюджету, інвестицій та витрат. Працівники фінансового відділу контролюють доходи та витрати, оцінюють достатність фінансових ресурсів для забезпечення поточної діяльності, реалізації проєктів, досягнення цілей. Вони складають і погоджують бюджети інших відділів, залучені до формування фінансової політики підприємства. Крім поточної діяльності, фінансовий відділ здійснює економічний аналіз для досягнення ключових показників ефективності.

Фінансовий відділ здійснює діяльність у таких напрямках (рис. 1.4):

1. Звірка фінансових реєстрів підприємства для прийняття бізнес-рішень, надання фінансової інформації для ефективного управління грошовими коштами.

2. Аналіз та прогнозування фінансових показників, визначення економічних тенденцій, оцінка доцільності інвестиційних вкладень тощо.

3. Бюджетування. Фінансовий відділ планує та оцінює ступінь виконання бюджетів підприємства, проводить дослідження та збирає дані для здійснення фінансового планування, обґрунтування рішень для розширеного відтворення. Визначає, скільки грошей доступно в часовому інтервалі і планує

їх витрати, узгоджує час надходження і витрачання грошових коштів, здійснює управління витратами підприємства.

4. Фінансування. Фінансовий відділ відповідає за пошук варіантів фінансування, умови і вартість залучення капіталу, оцінює ефективність нових проєктів, оцінює кредитоспроможність та інвестиційну привабливість бізнесу, розробляє плани фінансування, оцінює ризики та переваги різних варіантів фінансування, визначає найбільш прийнятні.

Рис. 1.4. Напрями діяльності фінансового відділу на підприємстві

5. Управління рахунками. Працівники фінансового відділу контролюють усі платежі підприємства, аналізують залишки грошових коштів, їх достатність для підтримки платоспроможності підприємства, управляють дебіторською та кредиторською заборгованістю, узгоджують їх в обсязі і часі, вживають заходів щодо її прискорення чи уповільнення. Працюють із дебіторами щодо вчасного стягнення дебіторської заборгованості відповідно до договірних зобов'язань.

6. Управління казначейством. Фінансовий відділ відповідає за банківські рахунки та казну підприємства. Контролює достатність готівки на рахунках для здійснення покупок, управління картками, погодження документів на оплату, відстеження непогашених кредитів, здійснює конвертування валюти для міжнародних розрахунків, оцінює вартість поточних та довгострокових інвестицій, їх вплив на вартість активів підприємства.

7. Інвестиційна діяльність. Фінансовий відділ оцінює доцільність інвестицій з позиції їх окупності та ефективності, аналізує альтернативні варіанти

інвестиційних вкладень, розробляє інвестиційні стратегії, звітує про ефективність інвестицій.

8. Аналіз ризиків. Оцінка ризиків є одним із способів мінімізації втрат та підтримки прибутковості бізнесу. Фінансовий відділ оцінює ризики, диверсифікує їх залежно від рівня прибутковості, визначає оптимальний рівень ризику, оцінює кредитні історії клієнтів з позиції ризикованості тощо.

9. Прогнозування. На підставі інформації про доходи та витрати підприємства розробляються прогнози ділових операцій для досягнення стратегічних цілей підприємства. Прогнози стосуються і зміни вартості товарів, робіт, послуг, зміни валютного курсу, інфляції та інших макроекономічних показників, що можуть прямо або опосередковано вплинути на показники діяльності підприємства.

10. Відповідність. Фінансовий відділ створює процедури та засоби контролю щодо належного управління фінансами підприємства, забезпечує належне управління грошима підприємства. Фінансовий контроль передбачає перевірку фінансових показників, співпрацю з регуляторними органами та відповідність фінансової документації внутрішнім та нормативним вимогам. Готує публічні фінансові звіти про фінансові показники підприємства.

11. Управління операційними системами для цифровізації бізнес-процесів, узгодження фінансової інформації.

У сучасному світі фінансові функції динамічно змінюються, що обумовлено зміною бізнес-середовища. Вони призначені для надання фінансової інформації для ефективної реалізації бізнес-процесів та результативної роботи; підтримки бізнес-планування та прийняття рішень, пов'язують динамічне планування та бізнес-аналітику.

Існують різні види фінансових функцій залежно від типу підприємства, наприклад, до функцій фінансового відділу належать складання бюджету, прогнозування, управління податками, аналіз.

Фінансові функції на малих підприємствах зазвичай виконує керівник, власник, адже вони не мають достатньо грошей для найму окремого працівника. Середні і великі підприємства мають у штаті як окремих фахівців, так і цілі відділи, що займаються плануванням, аналізом, контролем за рухом грошей і їх впливом на фінансові результати підприємства.

Сучасні підходи у світі фінансів визначають, що фінансові директори, фінансові відділи мають вийти за межі традиційних фінансів, і оцінювати результати бізнесу як синергію суспільних потреб і результатів бізнесу. Наприклад, екологічні проблеми, війна, стихійні лиха є для одних підприємств загрозою банкрутства, а для інших новим подихом для розвитку, якого можна досягти, відчувши ринок, швидко і гнучко адаптувавшись до нових умов,

змінивши технологічні процеси, продукцію, послуги тощо. Проте, все це можливо за ефективної фінансової роботи, яка досягається завдяки сучасним, гібридним функціям фінансів:

1. Функція гібридного фінансування. Ця функція реалізується як симбіоз фінансових спеціалістів та цифрової екосистеми, що включає штучний інтелект, машинне навчання та сучасну аналітику. Завдання цифрової системи проаналізувати різні варіанти залучення фінансових ресурсів, прорахувати їх вартість, оцінити ефективність, а фінансових спеціалістів перевірити і порівняти якість прогнозів, моделей і прийняти ефективні фінансові рішення.

2. Операційна функція. Цифровізація бізнесу дає можливість створити мережеву організацію як живий механізм, що живиться постійним кругооборотом коштів (вхідними та вихідними грошовими потоками), що об'єднує казначейські, кадрові, інвестиційні, фінансові, податкові та інші функції бізнесу.

3. Функція забезпечення ліквідності. Ця функція пов'язана із питанням формування робочого капіталу, управління оборотними активами, підтриманням певного рівня ліквідності та платоспроможності.

4. Функція інвестиційних рішень пов'язана із бюджетуванням капітальних витрат, аналізом інвестиційних можливостей щодо реалізації проектів та потенційних грошових потоків, оцінки ефективності їх реалізації, визначення періоду окупності, методу чистої теперішньої вартості, внутрішньої норми прибутковості тощо.

1.4. Фінансовий механізм підприємства і його структура

Механізм – це сукупність процесів, методів, інструментів дій для досягнення мети за заданих нормативних обмежень. Механізм передбачає дію однієї керованої системи на іншу (рис. 1.5), складники якої взаємопов'язані між собою і спрямовані на досягнення поставленої мети.

Рис. 1.5. Дія фінансового механізму як керованої системи

Фінансовий механізм показує, як підприємство отримує доходи, які грошові потоки виникають і з якою періодичністю, які джерела використовує для фінансування діяльності, зокрема позики, інвестиції, благодійна допомога, фандрайзинг.

Сутність фінансового механізму можна розглядати в різних контекстах, проте дохід – це основа, ядро механізму, адже процес його отримання породжує інші взаємовідносини і показники, як-от витрати, ціна, податки, страхування, інвестиції, кредит, лізинг, запаси, дебіторська, кредиторська заборгованість, пільги тощо. Складність фінансового механізму визначається формою власності підприємства, його розгалуженою структурою відносно структурних підрозділів і диверсифікованих видів діяльності. Фінансовий механізм породжує певні економічні відносини, що є основою для отримання доходу і розвитку бізнесу.

Фінансовий механізм підприємства розглядають із позиції:

- функціонування фінансів підприємств через економічні відносини, що породжують грошові потоки, організація яких здійснюється через певні правила, дії, важелі, стимули;
- сукупності методів і форм, важелів, інструментів, що впливають на розвиток підприємства і є засобами організації фінансової роботи на підприємстві;
- системи управління фінансами з метою організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів, оптимізації їх впливу на кінцеві результати діяльності;
- засобу забезпечення та регулювання фінансовими відносинами підприємства, управління фінансовими ресурсами, як фінансову або господарську діяльність підприємств.

Складники фінансового механізму є багатогранними, в основі яких закладено сукупність взаємопов'язаних елементів (рис. 1.6): фінансові методи, фінансові важелі, нормативно-правове та інформаційне забезпечення. Зазначені елементи впливають на фінансові ресурси підприємства, їх мобілізацію, розподіл, споживання та формування. Такий вплив обумовлює виникнення грошових потоків (вхідних і вихідних), які, зі свого боку, здійснюють фінансове забезпечення та регулювання господарської діяльності, що формують фінансові результати.

Наповнення кожного складника є індивідуальним для окремого підприємства та потребує постійного узгодження. Особливістю складників є те, що з одного боку, вони функціонують відносно самостійно, а з іншого, – забезпечують ефективність дії всіх складників.

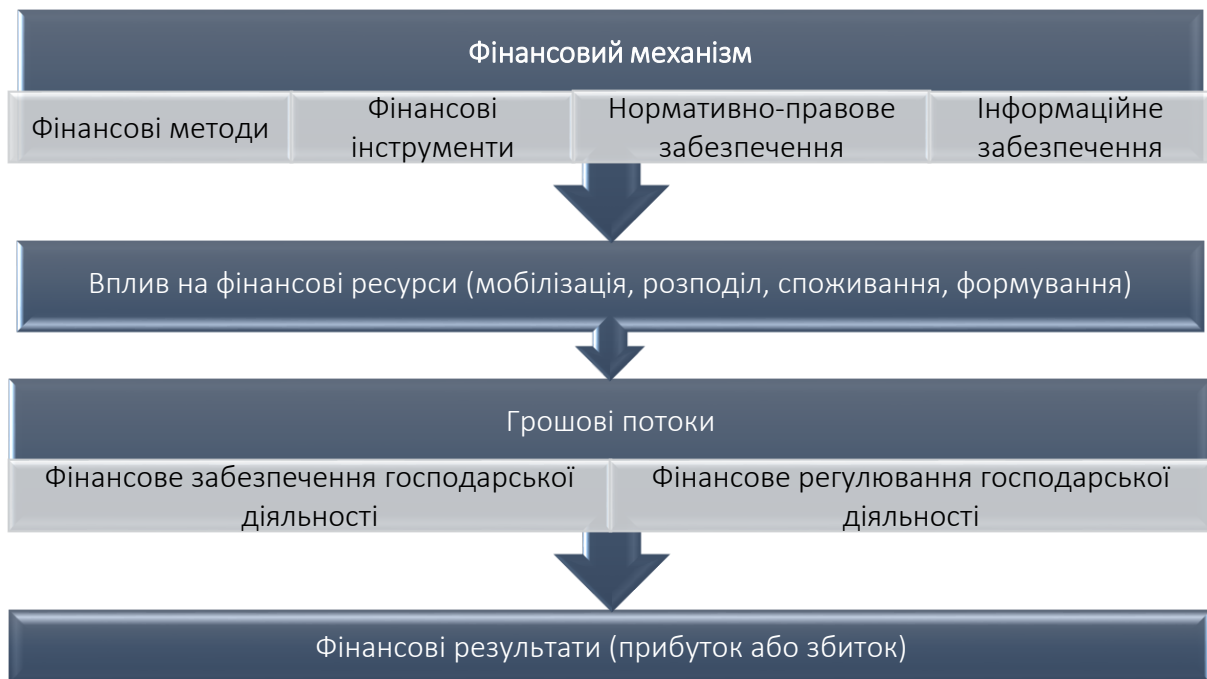

Рис. 1.6. Механізм дії фінансового механізму підприємства

Фінансові методи є одним зі складників фінансового механізму, який включає різні інструменти і підходи для управління грошовими потоками, інвестиціями та фінансовими ризиками. Ці методи використовуються підприємствами, фінансовими установами, урядовими органами та малим бізнесом для досягнення різних фінансових цілей. Основні фінансові методи такі:

1. *Фінансове планування* – це процес створення детального плану доходів і витрат на певний період часу. Фінансове планування допомагає контролювати бюджет, управляти грошовими потоками та приймати рішення щодо інвестицій та фінансування.

2. *Фінансовий аналіз*. Цей метод використовується для комплексної оцінки фінансового стану підприємства, його окремих напрямів діяльності або ключових показників. Він включає аналіз фінансових звітів, розрахунок фінансових показників та виявлення потенційних проблем або можливостей для поліпшення діяльності підприємства.

3. *Управління капіталом*. Цей метод орієнтований на оптимізацію структури капіталу підприємства, включає прийняття рішень щодо джерел фінансування, вибір між власним та залученим капіталом, управління акціонерним капіталом та кредитними ресурсами.

4. *Управління ризиками*. Цей метод орієнтований на ідентифікацію, оцінку та управління фінансовими ризиками, зокрема кредитним, ринковим, процентним, валютним та іншими ризиками підприємницької діяльності.

Фінансові інструменти – це засоби реалізації та важелі фінансової політики, які впливають на фінансові рішення та фінансові результати підприємств,

способи перерозподілу ресурсів суб'єктів господарювання. Вони дають змогу управляти ризиками, здійснювати інвестиції, отримувати фінансування та забезпечувати ліквідність.

Основні *фінансові інструменти* включають:

1. *Фінансові активи* (грошові кошти, валюта, банківські метали).

2. *Акції* являють власний капітал приватних і публічних акціонерних товариств, надають право власності та участі в результатах її діяльності. Акції можуть бути прості і привілейовані, випущені на публічних або приватних ринках.

3. *Облігації* – це інструменти боргового фінансування, які випускаються підприємствами або урядовими органами з метою залучення капіталу. Облігації дають право на отримання відсотків (купонний дохід) та повернення номінальної вартості в майбутньому.

4. *Деривативи* – це фінансові контракти, вартість яких залежить від базового активу (наприклад, акцій, облігацій, валют, сировини). Деривативи включають опціони, ф'ючерси, свопи та інші інструменти, які використовуються для хеджування ризиків, спекуляції або управління портфелем.

5. *Валютні операції* включають купівлю, продаж та обмін валют з метою здійснення міжнародних платежів, захисту від валютних ризиків або спекуляції на коливаннях валютних курсів.

6. *Кредитні продукти* включають кредитні картки, банківські кредити, овердрафт, кредитні лінії, міжнародні кредити та інші форми зовнішнього фінансування.

7. *Векселі та вексельні інструменти* – це фінансові інструменти, які дають змогу здійснювати миттєві безготівкові платежі між банками, підприємствами та фінансовими установами. Векселі – це письмові зобов'язання однієї сторони (векселедавця) сплатити визначену суму іншій стороні (векселедержателю) в певний термін. Векселі можуть використовуватися для фінансування, забезпечення платежів та зменшення ризиків. Вексельні інструменти включають банківські гарантії, акредитиви, чеки тощо.

8. *Інвестиційні фонди* – це фонди, в які групуються гроші від різних інвесторів для спільного інвестування в різноманітні активи, як-от акції, облігації, нерухомість тощо. Інвестиційні фонди можуть бути акційними, облігаційними, грошовими ринковими тощо.

9. *Іпотека* – це позика, забезпечена нерухомістю. Іпотека дає змогу отримати фінансування для придбання житла, водночас нерухомість виступає як застава.

10. *Безповоротна фінансова допомога* включає благодійну допомогу, гранти, фандрайзинг, краудфандинг тощо.

Нормативно-правове забезпечення є інструментом регулювання діяльності підприємств, зокрема відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, включає законодавчі акти, постанови, накази, кодекси, інструкції, методичні рекомендації та інші правові документи. Правові норми визначають єдині правила організації фінансової діяльності підприємств, враховують економічні інтереси суспільства.

Інформаційне забезпечення – складник фінансового механізму, що включає різноманітну статистичну, економічну, комерційну, управлінську, фінансову та іншу інформацію. Інформаційне забезпечення містить інформацію, пов'язану з прийняттям фінансових рішень, забезпеченням операційної діяльності, інформацію про конкурентів і контрагентів, валютний курс, ціни, тенденції на фондовому ринку тощо.

Різновид структурної будови фінансового механізму подано на рис. 1.7.

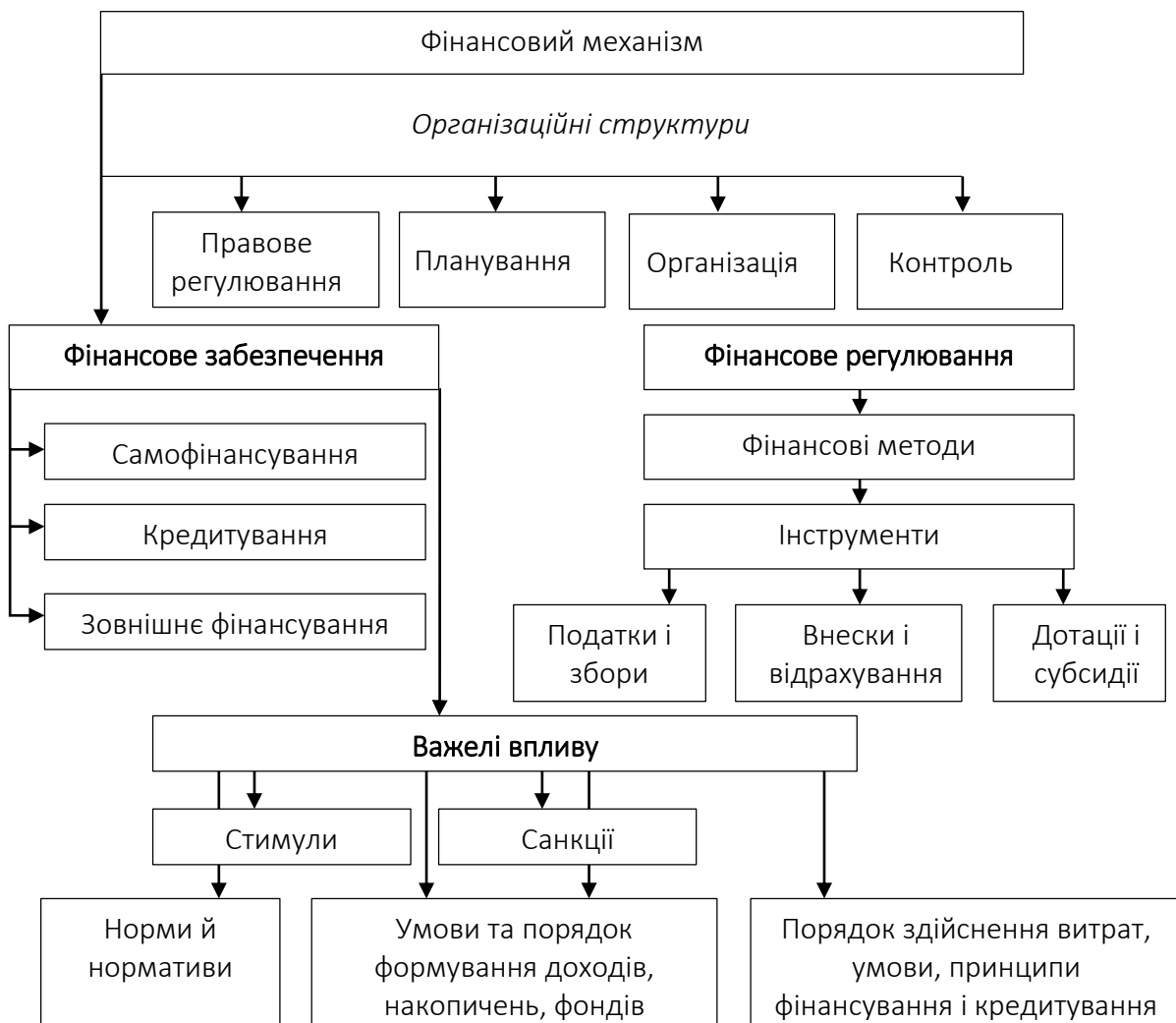

Рис. 1.7. Структурна будова фінансового механізму

Дія фінансового механізму залежить від організаційної структури підприємства, що функціонує як єдина система для досягнення поставленої

мети в межах правового регулювання, здійснення процесу планування, організації та контролю діяльності бізнесу.

Складниками реалізації фінансового механізму є:

1. Фінансове забезпечення, що визначається індивідуально відповідно до системи функціонування, і може бути представлено в таких альтернативних формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування.

2. Фінансове регулювання полягає в регулюванні фінансових процесів підприємства, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів на підставі визначених вимог, обмежень, етичних принципів підприємства, що забезпечують цілісність функціонування фінансової системи та фінансової стабільності суб'єкта. Дія фінансового регулювання проявляється через набір фінансових методів та інструментів впливу, як-от податки, збори, внески і відрахування, субсидії та дотації. Різновиди фінансових інструментів постійно змінюється залежно від завдань фінансової політики підприємства.

Управління фінансовим механізмом ґрунтується на використанні відповідних важелів впливу, які за напрямом дії поділяються на:

- стимули;
- санкції;
- норми й нормативи;
- умови та порядок формування доходів, накопичень, фондів;
- порядок здійснення витрат, умови, принципи фінансування і кредитування.

Надійність фінансового механізму визначається достатнім забезпеченням потреб кожного суб'єкта у коштах на основі оптимізації співвідношення між формами фінансового забезпечення та витратами.

Функціонування фінансового механізму забезпечується через організаційні структури, які характеризують надбудову, зокрема і правове регламентування, планування, організацію і контроль.

Ефективність фінансового механізму залежить від цілеспрямованого вибору фінансових інструментів і дієвості їх впливу на діяльність підприємства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність фінансів підприємств.
2. Під час здійснення якої діяльності підприємств виникає потреба у фінансах?
3. Як ви розумієте фінансову мету для бізнесу?
4. Поясніть відмінність між об'єктами і суб'єктами фінансових відносин підприємств.

5. Назвіть контрагентів підприємства, з якими формуються зовнішні фінансові відносини. Зазначте підстави їх виникнення.

6. Наведіть приклади виникнення внутрішніх фінансових відносин підприємства.

7. Що таке фінансова архітектура? Які драйвери її визначають?

8. Назвіть функції фінансів підприємств та охарактеризуйте їх сутність.

9. Поясніть принципи фінансової архітектури підприємства.

10. Які обмеження впливають на діяльність підприємств?

11. Назвіть принципи сучасної організації фінансів підприємств.

12. Охарактеризуйте зміст фінансової роботи на підприємстві.

13. Надайте визначення фінансового механізму та охарактеризуйте його складники.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. До зовнішніх фінансових відносин підприємства НЕ належать відносини з:

- а) державою;
- б) структурними підрозділами;
- в) фінансовими установами;
- г) контрагентами.

2. До гібридних функцій фінансів підприємства належать:

- а) фінансування, забезпечення ліквідності, інвестиційна;
- б) фінансування, операційна, забезпечення ліквідності, інвестиційна, кредитна;
- в) операційна, забезпечення ліквідності, інвестиційна, кредитна;
- г) фінансування, операційна, інвестиційна, кредитна.

3. Під організацією фінансів підприємств розуміють:

- а) форми, методи, способи формування та використання фінансових ресурсів;
- б) формування і контроль за кругообігом фінансових ресурсів;
- в) саморегулювання, самоокупність і самофінансування;
- г) зовнішні і внутрішні фінансові відносини підприємств із контрагентами.

4. Складники фінансового механізму:

- а) фінансові методи, фінансові важелі, посадові особи, інформаційне забезпечення;

б) фінансові методи, фінансові важелі, система фінансових розрахунків, інформаційне забезпечення;

в) фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення;

г) фінансові показники, фінансові важелі, інформаційне забезпечення, фінансове планування і прогнозування.

5. Які принципи НЕ включено до фінансової архітектури підприємства?

а) узгодження бізнес-процесів і фінансів;

б) безперервність діяльності бізнесу;

в) адаптивність і гнучкість фінансових рішень;

г) обмеження доступу інформаційного забезпечення.

6. Комерційний розрахунок – це:

а) метод ведення господарювання, який полягає в постійному порівнюванні витрат і результатів діяльності;

б) вид розрахунків, які виникають у процесі фінансово-господарської діяльності між суб'єктами господарювання;

в) законодавчо встановлений спосіб ведення фінансово-господарської діяльності;

г) спосіб відшкодування вартості товарів, робіт і послуг.

7. Фінансові ресурси підприємства утворюються завдяки:

а) власним і позиковим ресурсам;

б) тільки позиковим ресурсам;

в) власним, залученим і позиковим коштам;

г) власним і залученим ресурсам.

8. Об'єктом фінансів підприємств є:

а) підприємства, організації, банки, страхові компанії;

б) підприємства, банки, страхові й консалтингові компанії;

в) грошові відносини;

г) економічні відносини.

9. Які напрями діяльності не здійснює фінансовий відділ підприємства?

а) фінансування;

б) організація бухгалтерського обліку;

в) звірка фінансових реєстрів підприємства;

г) бюджетування.

10. В основу організації фінансів підприємств покладено:

- а) фінансові ресурси;
- б) порядок сплати податкових зобов'язань;
- в) комерційний розрахунок;
- г) стратегічне і поточне фінансове планування.

11. Фінансова робота на підприємстві реалізується шляхом:

- а) фінансового забезпечення підприємств, досягнення ним поставлених цілей та забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення його фінансових результатів;
- б) організації поточної роботи щодо здійснення грошових розрахунків на підприємстві;
- в) управління фінансами, організацією взаємодії фінансових і грошових відносин з метою оптимізації їх впливу на кінцеві результати діяльності;
- г) фінансового прогнозування, планування, аналізу та контролю за поточною виробничо-господарською діяльністю підприємства.

12. До фінансових важелів як складника фінансового механізму належить:

- а) дохід;
- б) амортизаційні відрахування;
- в) кредитування;
- г) відносини з контрагентами.

13. До фінансових методів як складника фінансового механізму належить:

- а) фінансові санкції;
- б) інвестування;
- в) кредитування;
- г) готівкові і безготівкові форми розрахунків.

14. Який із зазначених принципів забезпечує мінімальну різницю в часі між отриманням і використанням грошових коштів?

- а) плановості;
- б) фінансове співвідношення термінів;
- в) гнучкості;
- г) створення достатніх фінансових резервів.

15. Який із зазначених принципів забезпечує можливість маневру у випадку недоотримання планових обсягів продажу, перевищення планових витрат із поточної чи інвестиційної діяльності:

- а) фінансової стійкості;

- б) фінансове співвідношення термінів;
- в) гнучкості;
- г) створення достатніх фінансових резервів.

16. Який із зазначених принципів забезпечує відповідність обсягу продажу і витрат, інвестицій потребам ринку:

- а) плановості;
- б) фінансове співвідношення термінів;
- в) гнучкості;
- г) раціональності.

17. Який із зазначених принципів забезпечує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування:

- а) принцип плановості;
- б) принцип гнучкості;
- в) принцип фінансової стійкості;
- г) принцип раціональності.

18. До внутрішніх фінансових відносин підприємства належать відносини, пов'язані з:

- а) формуванням статутного фонду суб'єктів господарювання;
- б) формуванням і розподілом грошових доходів підприємств;
- в) державою з приводу дотримання норм правового поля;
- г) страховими компаніями щодо зменшення ризиків діяльності.

19. До внутрішнього механізму регулювання фінансовою діяльністю підприємства належить:

- а) нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємства;
- б) інформаційне забезпечення фінансової діяльності підприємства;
- в) локальні нормативні акти, що регулюють фінансову роботу на підприємстві;
- г) Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України.

20. До внутрішнього механізму регулювання фінансовою діяльністю підприємства належить:

- а) нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємства;
- б) інформаційне забезпечення фінансової діяльності підприємства;
- в) локальні нормативні акти, що регулюють фінансову роботу на підприємстві;
- г) Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Цивільний кодекс України.

ТЕМА 2. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО І РЕАЛІЗАЦІЮ ПРОДУКЦІЇ

- 2.1. Сутність та класифікація грошових витрат підприємств
- 2.2. Склад витрат на виробництво і реалізацію продукції
- 2.3. Планування собівартості продукції
- 2.4. Методи вибуття запасів на підприємстві

Витрати виробництва, прямі витрати, непрямі витрати, постійні витрати, змінні витрати, матеріальні витрати, витрати на оплату праці, адміністративні витрати, витрати на збут, амортизація, інші операційні витрати, запаси

2.1. Сутність та класифікація грошових витрат підприємств

Витрати в економіці – зменшення економічних вигід внаслідок вибуття грошових коштів або іншого майна.

Діяльність підприємства здійснюється внаслідок понесення певних витрат, пов'язаних з виробничою, торговельною, посередницькою, збутовою та іншими видами діяльності.

Згідно з П(С)БО 1, **витрати виробництва** – зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу через його вилучення або розподілення власниками).

Альтернативні витрати – це потенційні вигоди, які підприємець втрачає, обираючи одну альтернативу перед іншою. Інколи такі витрати називають неявними або упущеною вигодою, тобто це невидимі витрати, які враховуються лише в управлінському обліку, а інколи залишаються непомітними. Проте здатність розуміти і оцінювати упущені вигоди є інструментом прийняття правильних управлінських рішень.

Поділ витрат за економічними елементами дає змогу визначити розмір витрат на виробництво та систематизувати їх. Згідно з П(С)БО 16 **витрати за економічними елементами** поділяються на п'ять груп:

1. Матеріальні витрати.
2. Витрати на оплату праці.
3. Відрахування на соціальні заходи.
4. Амортизація.
5. Інші операційні витрати.

Таблиця 2.1 – Класифікація витрат підприємства

Ознака	Види витрат
1. За місцем виникнення:	за виробництвами, цехами, дільницями, технологічними процесами, службами та іншими структурними підрозділами виробництв
2. Залежно від характеру та призначення виконуваних процесів:	- витрати основного виробництва; - витрати допоміжного (підсобного) виробництва
3. За єдністю складу:	- одноелементні; - комплексні
4. За видами:	- витрати за економічними елементами; - витрати за статтями калькуляції
5. За способами перенесення вартості на продукцію	- прямі витрати; - непрямі витрати
6. За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	- постійні витрати; - змінні витрати
7. За календарними періодами	- поточні витрати; - довгострокові витрати; - одноразові
8. За доцільністю витрачання	- продуктивні; - непродуктивні
9. За визначенням відношення до собівартості продукції	- витрати на продукцію; - витрати періоду

Відповідно до **типової номенклатури статей калькуляції витрати** визначають мету їх здійснення і поділяються:

1. Сировина і матеріали.
2. Купівельні напівфабрикати, комплектуючі вироби, роботи й послуги виробничого характеру сторонніх підприємств і організацій.
3. Паливо й енергія на технологічні цілі.
4. Зворотні відходи (віднімаються).
5. Основна заробітна плата.
6. Додаткова заробітна плата (доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, премії, передбачені чинним законодавством України).
7. Відрахування на соціальне страхування.
8. Витрати на утримання та експлуатацію (амортизація, ремонт, утримання й експлуатацію виробничого устаткування, оренда і под.).
9. Витрати, пов'язані з підготовкою і освоєнням виробництва продукції.
10. Загальновиробничі витрати.
11. Витрати від браку.
12. Попутна продукція (вираховується), отримана одночасно з основним продуктом у єдиному технологічному процесі.
13. Інші виробничі витрати.

За способами перенесення вартості на продукцію витрати поділяються на:

– **прямі витрати** безпосередньо відносяться на певний об'єкт (продукт, послуга, товар тощо). Прямі витрати більшою мірою є змінними витратами, тому їх обсяг залежить від зміни обсягів виробництва чи реалізації продукції, надання послуг;

– **непрямі витрати** – це загальні витрати суб'єктів господарювання, що не можна віднести на конкретний об'єкт, але є необхідними для забезпечення безперервного виробничого процесу (орендна плата, витрати на утримання та експлуатацію устаткування, витрати на рекламу, комунальні витрати, адміністративні витрати тощо).

За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат їх можна розділити на:

• **постійні** (*FC – Fixed Costs*) – фіксовані витрати, величина яких не змінюється зі зміною обсягів виробництва, продажу товарів або надання послуг (наприклад, витрати на устаткування, утримання управлінського персоналу, платежі оренди, лізингу, зобов'язання з облігаційних позик, страхові платежі тощо). Постійні витрати сплачуються підприємством незалежно від видів діяльності, вони не змінюються з часом або визначені в часовому інтервалі відповідно до конкретної угоди;

• **змінні витрати** (*VC – Variable Costs*) – величина яких змінюється залежно від зміни обсягів виробництва, продажу товарів чи надання послуг (наприклад, витрати на сировину, упаковку, паливо, електроенергію, товарні послуги, заробітну плату персоналу тощо).

Такий поділ витрат дає можливість оцінювати їх з позиції загального обсягу і витрат на одиницю продукції.

Сукупні витрати (*TC*) – це витрати на весь обсяг продукції, що визначаються як сума постійних і змінних витрат:

$$TC = FC + VC. \quad (2.1)$$

Графічне зображення постійних, змінних і сукупних витрат представлено на рис. 2.1.

Крива змінних витрат демонструє достатньо швидке зростання (від 0 до точки А), в подальшому темп зростання сповільнюється за умови одночасного збільшення обсягів виробництва (від точки А до точки В), що обумовлено економією витрат на масштабах виробництва. Після точки В крива *VC* стає більш крутою внаслідок дії закону спадної віддачі.

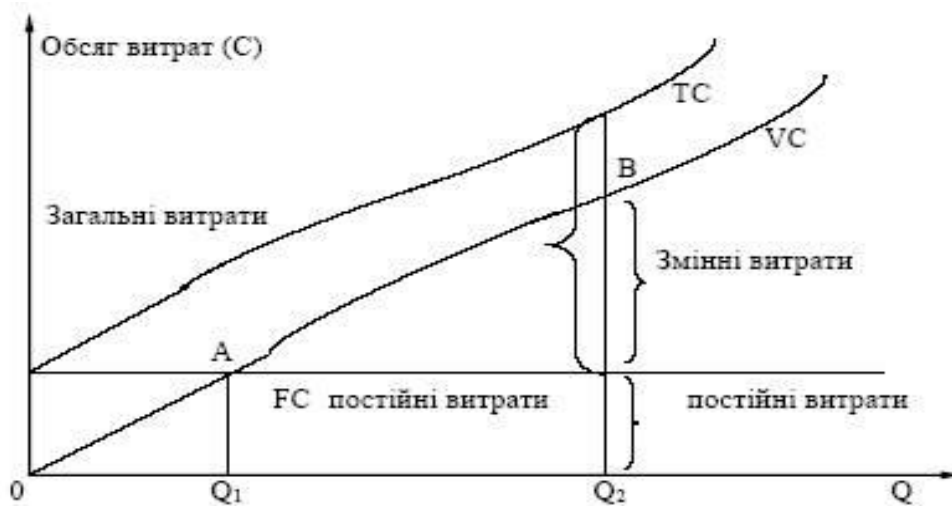

Рис. 2.1. Графічне зображення постійних, змінних і загальних витрат

Оцінка витрат на одиницю продукції передбачає визначення середніх витрат за формулами:

$$AFC = \frac{FC}{Q}; \quad (2.2)$$

$$AVC = \frac{VC}{Q}; \quad (2.3)$$

$$ATC = \frac{TC}{Q}. \quad (2.4)$$

Відповідно до П(С)БО 16 не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

1. Платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо.
2. Попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг.
3. Погашення одержаних позик.
4. Інші зменшення активів або збільшення зобов'язань, що не відповідають ознакам, наведеним у пункті 6 цього Положення (стандарту).
5. Витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку.
6. Балансова вартість валюти.

2.2. Склад витрат на виробництво і реалізацію продукції

Виробництво – це процес створення матеріальних благ, необхідних для існування й розвитку людського суспільства.

Матеріальні витрати	сировина й матеріали
	купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби
	паливо та енергія
	тара й тарні матеріали
	будівельні матеріали
	запасні частини
Витрати на оплату праці	заробітна плата за окладами й тарифами
	надбавки й доплати до тарифних ставок та посадових окладів
	премії та заохочення
	матеріальна допомога
	компенсаційні виплати
	оплата відпусток та іншого невідпрацьованого часу
	інші витрати на оплату праці
Відрахування на соціальні заходи	ЄСВ – обов’язкові відрахування на загальнодержавне соціальне страхування, що сплачуються підприємцем за себе та за кожного найманого робітника
Амортизація	сума нарахованої амортизації основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів

Рис. 2.2. Складники витрат операційної діяльності

Витрати операційної діяльності, що не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), поділяються на:

- **адміністративні витрати:**
  - корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів акціонерів, представницькі витрати тощо);
  - витрати на відрядження, утримання адміністративного персоналу;
  - витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);
  - винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо);
  - витрати на зв’язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо);
  - амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;

- витрати на врегулювання спорів у судових органах;
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім тих, що включаються до виробничої собівартості);
- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- інші витрати загальногосподарського призначення.
- **витрати на збут:**
  - витрати пакувальних матеріалів;
  - витрати на ремонт тари;
  - оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам і працівникам підрозділів, що забезпечують збут;
  - витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);
  - витрати на передпродажну підготовку товарів;
  - витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;
  - витрати на утримання основних засобів та матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);
    - витрати на транспортування і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги;
    - витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
    - витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі;
    - витрати на транспортування готової продукції (товарів);
    - інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.
- **інші операційні витрати:**
  - витрати на дослідження та розробки;
  - собівартість реалізованих виробничих запасів;
  - сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів;
  - втрати від операційної курсової різниці (тобто від зміни курсу валюти);
  - втрати від знецінення запасів та псування цінностей;
  - визнані штрафи, пеня, неустойка;
  - витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення та інші.

2.3. Планування собівартості продукції

Собівартість продукції включає прямі витрати на виробництво, реалізацію продукції або надання послуг суб'єкта господарювання. До собівартості включають вартість сировини, матеріалів, праці та інших ресурсів, які необхідні для створення готового виробу для подальшого продажу. Так, сировина збільшує прямі витрати і впливає на інші складники собівартості, зростання ваги готового продукту може вплинути на збільшення вартості упаковки і доставки, час обробки продукту тощо. Вагомим складником є витрати на заробітну плату робітничого персоналу, залежно від складності технологічних процесів і потреби у професіоналах зростає ця стаття витрат.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) включає витрати на придбання або виробництво продукції, які підприємство реалізовує впродовж звітного періоду, нерозподілених загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Собівартість продукції – це сума усіх витрат, пов'язаних і виробництвом і реалізацією продукції

Мета планування собівартості – економічно обґрунтоване визначення величини витрат, необхідних у планованому періоді для виробництва і збуту кожного виду та всієї продукції підприємства

Планування собівартості продукції – це система техніко-економічних розрахунків, які відображають величину поточних витрат, що включаються до складу собівартості валової продукції, а також величину витрат, що склалися протягом усього промислового циклу та включаються до складу собівартості товарної продукції

Рис. 2.3. Сутність і мета собівартості продукції

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;

– змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

План собівартості складається з таких підрозділів:

1. *Кошторис витрат на виробництво* – зведений план усіх витрат підприємства на плановий період, що включає загальну суму витрат виробництва за видами використовуваних ресурсів, стадіями виробничої діяльності, рівнями управління підприємством та іншими напрямках витрат. До кошторису включаються витрати основного і допоміжного виробництва, пов'язані з виготовленням та реалізацією продукції, товарів і послуг, а також на утримання адміністративно-управлінського персоналу, виконання різних робіт і послуг, зокрема і тих, які не входять в основну виробничу діяльність підприємства.

2. *Калькулювання собівартості продукції* – це розрахунок витрат на виробництво і реалізацію одиниці продукції.

Калькуляція (від лат. *calculato* – обчислення) – це обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт і послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат.

Процес здійснення калькуляції включає такі етапи:

- групування витрат;
- розподіл витрат між об'єктами калькулювання;
- визначення собівартості окремих робіт, виробів, послуг, матеріалів;
- формування звітної таблиці, що включає результати калькулювання собівартості;
- контроль за виконанням плану собівартості, порівняння звітної з нормативною собівартістю;
- визначення результатів роботи та резервів зниження собівартості.

Види калькуляцій:

- планові;
- фактичні;
- нормативні.

На підприємствах, відповідно до їх облікової політики, можуть використовуватися різні методи визначення собівартості, що впливають на їх кінцеве значення. Собівартість одиниці продукту залежить від обраних елементів облікової політики підприємства:

- методів калькулювання;
- методів списання запасів;
- бази розподілу загальновиробничих витрат;
- поділу витрат на постійні та змінні;
- поділу витрат на прямі і непрямі, який є досить умовним;

- методів нарахування амортизації основних засобів, визначення строків корисного використання з урахуванням обмежень Податкового кодексу України, ліквідаційної вартості;

- стандартів бухгалтерського обліку.

Отже, собівартість – це розмір витрат, якими можна управляти залежно від управлінської мети і в бік зростання, і в бік зниження.

3. Зниження собівартості продукції.

Методи калькулювання собівартості:

1. Простий (котловий)

- використовується в однопродуктових виробництвах, де всі витрати йдуть на цей продукт. Собівартість одиниці калькулюється шляхом розподілення витрат на кількість виготовленої продукції.

2. Попередільний (процесний)

- використовується в послідовних виробництвах (де один технологічний етап настає за іншим) і технологічний процес розподіляється на окремі частини – переділи (процеси), за кожним із яких окремо обліковуються витрати.

3. Позамовний

- використовується у складних паралельних виробництвах, коли в цехах одночасно виготовляються окремі вузли виробів, які потім комплектуються у збиральному цеху.

4. Нормативний

- витрати обліковуються за нормами, а фактична собівартість визначається як алгебрична сума витрат за нормами, відхилень від норм, а також змін норм.

2.4. Методи вибуття запасів на підприємстві

Відповідно до П(С)БО 9, запаси – актив, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, і їх вартість може бути достовірно визначена.

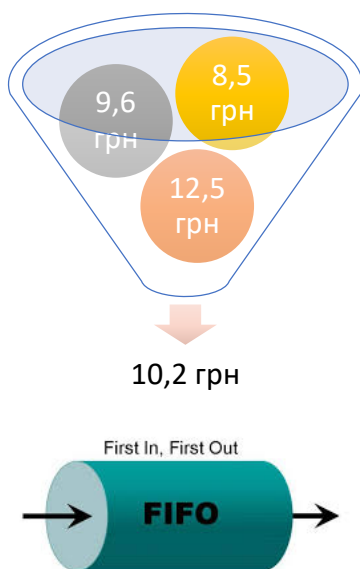
Запаси – активи, які утримуються підприємством для подальшого виготовлення продукту, продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також управління підприємством.

Оцінка за методом собівартості *перших за часом надходження матеріальних цінностей (FIFO)* базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство, тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження матеріалів.

Метод ідентифікованої собівартості передбачає ведення обліку фактичної собівартості за кожною конкретною одиницею матеріальних цінностей. Застосовується до матеріальних цінностей, які відпускаються, і послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проєктів, а також матеріали, які не замінюють одне одного, оцінюються за методом ідентифікованої собівартості.

Рис. 2.4. Методи вибуття запасів

Оцінка за **методом середньозваженої собівартості** проводиться за кожною одиницею матеріальних цінностей діленням сумарної вартості залишку таких матеріалів на початок звітного місяця і вартості матеріальних цінностей, які надійшли у звітному місяці, на сумарну кількість матеріалів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці

Рис. 2.4. Сутність методу середньозваженої собівартості запасів

Метод нормативних затрат полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і наявних цін.

Метод ціни продажу передбачає застосування підприємствами роздрібною торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати (якщо інші методи оцінки вибуття запасів не дані) підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торговельної націнки. Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною (роздрібною) вартістю

реалізованих товарів і сумою торговельної націнки на ці товари. Сума торговельної націнки на реалізовані товари визначається як добуток продажної (роздрібної) вартості реалізованих товарів і середнього відсотку торговельної націнки. Середній відсоток торговельної націнки визначається діленням суми залишку торговельних націнок на початок звітнього місяця і торговельних націнок у продажній вартості, одержаних у звітньому місяці, товарів на суму продажної вартості залишку, товарів на початок звітнього місяця та продажної вартості одержаних у звітньому місяці товарів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поясніть відмінність між прямими і непрямими витратами підприємства. Наведіть приклади.
2. Поясніть відмінність між постійними та змінними витратами підприємства. Наведіть приклади.
3. Як поділяються витрати за календарним періодом?
4. Яка мета розподілу витрат за місцем виникнення витрат?
5. Як розподіляються витрати за статтями калькуляції?
6. Охарактеризуйте розподіл витрат за економічними елементами.
7. Поясніть відмінність розподілу витрат на продукцію та витрат періоду.
8. Які складники витрат не визнаються витратами і не включаються до звіту про фінансові результати?
9. Які витрати включаються до інших операційних витрат?
10. Як ви розумієте поняття «собівартість продукції»? Яка її мета планування?
11. Охарактеризуйте сутність калькулювання собівартості та її методи.
12. Назвіть і охарактеризуйте методи вибуття запасів.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Ціль планування собівартості – це:

- а) процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період;
- б) наукове обґрунтування програми розвитку підприємства;
- в) максимальне задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції;
- г) економічно обґрунтоване визначення величини витрат, необхідних у плановому періоді для виробництва кожного виду і всієї промислової продукції підприємства, яка відповідає вимогам якості.

2. Мета розробки плану із собівартості продукції – це:

- а) визначення планових, економічно обґрунтованих загальних витрат на виробництво запланованих обсягів продукції за допомогою техніко-економічних розрахунків;
- б) обчислення собівартості виробництва кожного виду продукції та рентабельності;
- в) складання кошторису витрат і калькулювання собівартості продукції та послуг цехів виробничої інфраструктури;
- г) визначення виробничої програми підприємства.

3. Змінні витрати – це витрати, величина яких:

- а) змінюється залежно від зміни обсягів виробництва продукції, їх продажу, кількості наданих послуг;
- б) залежить від продуктивності праці на підприємстві;
- в) не залежить від зміни обсягів виробництва;
- г) необов'язкові, що виникають внаслідок недоліків організації виробництва та порушення технологічних процесів.

4. Граничні витрати – це:

- а) приріст сукупних витрат на виробництво ще однієї додаткової одиниці продукції;
- б) фактичні витрати виробника на виробництво і реалізацію продукції;
- в) витрати, що не включаються до виробничої собівартості і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені;
- г) витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно обґрунтованим шляхом.

5. Постійні витрати – це витрати, величина яких:

- а) не залежить від зміни обсягів виробництва;
- б) залежить від продуктивності праці на підприємстві;
- в) є сталою відносно одиниці продукції;
- г) передбачена технологією та організацією виробництва.

6. Собівартість продукції – це:

- а) час, який витратили на підготовку і випуск продукції (робіт, послуг);
- б) сума усіх витрат, пов'язаних із виробництвом і реалізацією продукції та очікуваного прибутку підприємства;
- в) виражені в грошовій формі сукупні витрати на підготовку, виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг);

г) складання кошторису витрат і калькулювання собівартості продукції та послуг цехів виробничої інфраструктури.

7. Які з наведених витрат НЕ належать до інших операційних витрат?

- а) собівартість реалізованих виробничих запасів;
- б) втрати від знецінення запасів та псування цінностей;
- в) витрати на дослідження та розробки;
- г) витрати на паливо та енергію.

8. Які з наведених витрат НЕ належать до матеріальних витрат?

- а) витрати на сировину й матеріали;
- б) витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- в) витрати на купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби;
- г) витрати на паливо та енергію.

9. До витрат операційної діяльності належать:

- а) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, витрати на купівлю цінних паперів;
- б) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, відсотки за кредит;
- в) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати;
- г) матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, витрати на реконструкцію виробництва.

10. До фінансових витрат належать:

- а) витрати на сплату процентів;
- б) витрати на реконструкцію виробництва;
- в) втрати від знецінення запасів та псування цінностей;
- г) витрати на дослідження та розробки.

11. Витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно можливим шляхом, – це:

- а) прямі витрати;
- б) непрямі витрати;
- в) продуктивні витрати;
- г) непродуктивні витрати.

12. Витрати, що не включаються до виробничої собівартості і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені, – це:

- а) витрати на продукцію;
- б) одноразові витрати;
- в) витрати періоду;
- г) поточні витрати.

13. Метод оцінки собівартості перших за часом надходження матеріальних цінностей, тобто списання запасів, що здійснюється в тій послідовності, в якій вони були отримані на підприємство, – це:

- а) метод нормативних затрат;
- б) метод ідентифікованої собівартості;
- в) метод середньозваженої собівартості;
- г) метод *FIFO*.

14. Метод оцінки собівартості, який передбачає ведення обліку фактичної собівартості за кожною конкретною одиницею матеріальних цінностей, – це:

- а) метод нормативних затрат;
- б) метод ідентифікованої собівартості;
- в) метод середньозваженої собівартості;
- г) метод *FIFO*.

15. Метод оцінки собівартості, який полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством, з урахуванням нормальних рівнів використання матеріальних цінностей, праці, виробничих потужностей і діючих цін:

- а) метод нормативних затрат;
- б) метод ідентифікованої собівартості;
- в) метод середньозваженої собівартості;
- г) метод ціни продажу.

16. Метод оцінки за цінами продажу, заснований на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів:

- а) метод нормативних затрат;
- б) метод ідентифікованої собівартості;
- в) метод середньозваженої собівартості;
- г) метод ціни продажу.

17. Калькуляція – це:

а) обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт і послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат;

б) витрати на окремі види виробів, а також витрати на основне та допоміжне виробництво;

в) оцінювання досягнутого рівня і здійснення контролю за формуванням витрат;

г) економічно обґрунтоване визначення величини витрат, необхідних у планованому періоді для виробництва і збуту кожного виду та всієї промислової продукції підприємства, що відповідає вимогам щодо її якості.

18. Не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

а) погашення одержаних позик;

б) відсотки за кредит;

в) матеріальні витрати;

г) затрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції.

19. Які з перерахованих витрат належать до умовно-постійних витрат?

а) амортизаційні відрахування;

б) заробітна плата робітників основного виробництва;

в) вартість матеріалів і напівфабрикатів;

г) технологічне паливо та енергія.

20. Які з перерахованих витрат належать до умовно-змінних витрат?

а) амортизаційні відрахування;

б) витрати на заробітну плату адміністративного персоналу;

в) транспортні витрати на перевезення продукції;

г) затрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ**Задача 1**

Визначити собівартість реалізованої продукції за такими даними:

– залишки товарної продукції за собівартістю на складі на початок і кінець періоду становлять 320 тис. грн і 180 тис. грн відповідно;

– собівартість реалізованої продукції – 9 840 тис. грн;

– залишків відвантаженої продукції за собівартістю без зміни її власника на початок періоду – 160 тис. грн, а на кінець – 120 тис. грн.

Задача 2

Розрахувати загальну зміну витрат на матеріали в плановому році та ступінь її зміни внаслідок зміни норм витрат матеріалів та ціни.

Вихідні дані для розрахунків наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані програми випуску продукції

Виріб	Програма випуску, штук	Звітний рік		Плановий рік	
		Норма витрат на 1 виріб, т	Ціна 1 т, грн	Норма витрат на 1 виріб, т	Ціна 1 т, грн
А	600	0,85	840	0,92	910
Б	950	0,45	980	0,75	1200
В	1100	1,65	720	1,80	880

Задача 3

Підприємство впродовж березня закупило 500 одиниць товару. Придбання товару здійснювалося у такій послідовності: 02.03 – 100 одиниць за ціною 40 грн; 10.03 – 150 одиниць за ціною 46 грн, 20.03 – 250 одиниць за ціною 52 грн. Початкові запаси товару дорівнювали 0.

Витрачання коштів здійснювалося у такій послідовності: 03.03 – 90 одиниць, 15.03 – 60 одиниць, 16.03 – 50 одиниць, 25.03 – 200 одиниць.

Розрахувати собівартість запасів методом *FIFO* і середньозваженої собівартості, що були витрачені на виробництво, і собівартість запасів, що залишилися на складі.

Задача 4

Підприємство випускає продукцію А. Залежність сукупних витрат (*ТС*) від обсягів виробництва (*Q*) представлено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Залежність сукупних витрат від випуску продукції

Випуск продукції (<i>Q</i>), шт.	0	1	2	3	4	5	6
Сукупні витрати (<i>ТС</i>), тис. грн	1 000	1 100	1 200	1 300	1 380	1 460	1 520

Розрахувати: постійні витрати (*FC*), змінні витрати (*VC*), середні постійні витрати (*AFC*), середні змінні витрати (*AVC*), середні загальні витрати (*ATC*). Результати розрахунків представити в таблиці 2.4 і зробити відповідні висновки.

Таблиця 2.4 – Розрахунковий шаблон до задачі

Q	Сукупні витрати (TC)	Постійні витрати (FC)	Змінні витрати (VC)	Середні постійні витрати (AFC)	Середні змінні витрати (AVC)	Середні загальні витрати (ATC)
1						
2						
3						
4						
5						
6						

Задача 5

Підприємство виробляє та реалізує за рік 90 тис. одиниць товару А. Норма витрати основних матеріалів на одиницю продукції 8 кг за ціною 60 грн/кг. Зворотні відходи становлять 1 кг за ціною 12 грн за кг. Коефіцієнт транспортних витрат, пов'язаних із придбанням основних матеріалів, 1,12.

Частка матеріальних витрат становить 80 % основних матеріалів. 75 % сукупних матеріальних витрат відносять до змінних витрат підприємства.

Норма часу на виготовлення виробу – 12 нормо-годин, годинна тарифна ставка робітників – 120 грн за год. Додаткова заробітна плата – 25 % від основного заробітку робітників. Частка фонду оплати праці основних робітників у загальному фонді оплати праці становить 70 %, адміністративного – 30 %.

Ставка ЄСВ становить 22 % від нарахованої заробітної плати.

Амортизація становить 450 тис. грн. Інші витрати становлять 560 тис. грн. Розрахувати постійні, змінні та сукупні витрати підприємства. Результати розрахунків оформити в таблицю 2.5.

Таблиця 2.5 – Розрахунковий шаблон до задачі

Стаття витрат	Сума, тис. грн	З них	
		постійні витрати	змінні витрати
1. Матеріальні витрати			
2. Витрати на оплату праці			
3. ЄСВ			
4. Амортизація			
5. Інші витрати			
Всього витрати			

Задача 6

Розрахувати калькуляцію собівартості виробленої продукції Y та ціну реалізації товару за даними, наведеними в таблиці 2.6:

Таблиця 2.6 – Вихідні дані для розрахунку калькуляції собівартості виробництва та реалізації товару Y

№	Статті калькуляції	Сума, тис. грн
1	Сировина і основні матеріали	220
2	Купівельні напівфабрикати і комплектуючі вироби	85
3	Паливо й енергія на технологічні цілі	40
4	Зворотні відходи	22
5	Основна та додаткова заробітна плата	90
6	ЄСВ (22 %)	?
7	Витрати, пов'язані з підготовкою і освоєнням виробництва продукції	14
8	Загальновиробничі витрати	145
9	Собівартість виробництва	?
10	Комерційні витрати	40
11	Витрати на збут	60
12	Собівартість реалізованої продукції	?
13	Обсяг виробництва, тис. шт.	12
14	Собівартість на одиницю реалізованої продукції	?

ТЕМА 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Сутність та класифікація грошових потоків на підприємстві

3.2. Дохід від операційної діяльності підприємства

3.3. Характеристика і склад інших операційних доходів підприємства

3.4. Дохід від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності

Витрати виробництва, прямі витрати, непрямі витрати, постійні витрати, змінні витрати, матеріальні витрати, витрати на оплату праці, адміністративні витрати, витрати на збут, амортизація, інші операційні витрати, запаси

3.1. Сутність та класифікація грошових потоків на підприємстві

Грошові надходження – це сукупність надходжень коштів за реалізовану продукцію, виконані роботи, послуги, а також виконання інших господарських операцій у процесі операційної, фінансової й інвестиційної діяльності підприємства.

Грошовий оборот – це функціонування реальних грошей у часі і просторі, внаслідок здійснення якого гроші виконують функції засобів обігу, засобів платежу і засобів накопичення.

У процесі кругообігу грошові кошти утворюють грошові потоки, обсяги яких характеризують кількість залучених або використаних грошових коштів (надходження й витрати) за певний період.

$$ГО = БГО + ГГО. \quad (3.1)$$

Грошовий потік – це сукупність розподілених у часі фактів надходження або вибуття грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються суб'єктом господарювання внаслідок здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

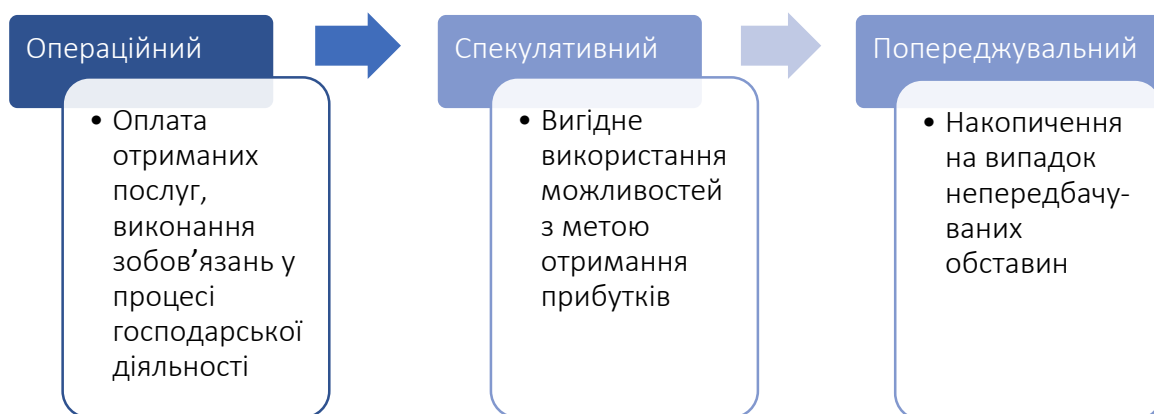

Рис. 3.1. Мотиви, що визначають потребу у грошових коштах

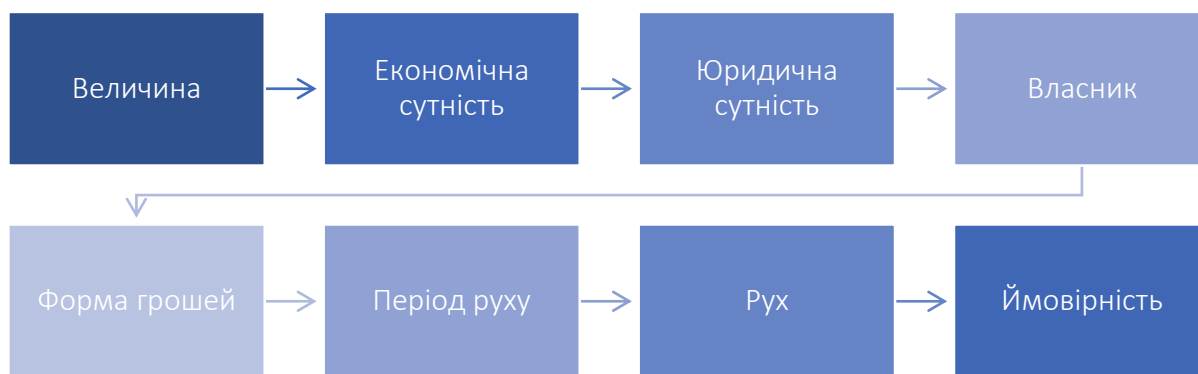

Рис. 3.2. Характеристика грошових потоків

ОЗНАКИ ГРОШОВОГО ПОТОКУ

- 1) рух грошових коштів відбувається внаслідок виконання **угоди між двома суб'єктами господарювання**;
- 2) грошові потоки мають **фінансовий характер**, адже їх результатом є формування, розподіл, перерозподіл чи споживання фондів грошових коштів;
- 3) **визначають порядок та особливості реалізації інших фінансових відносин**, що формують фінанси підприємства.

Рис. 3.3. Елементи грошового потоку

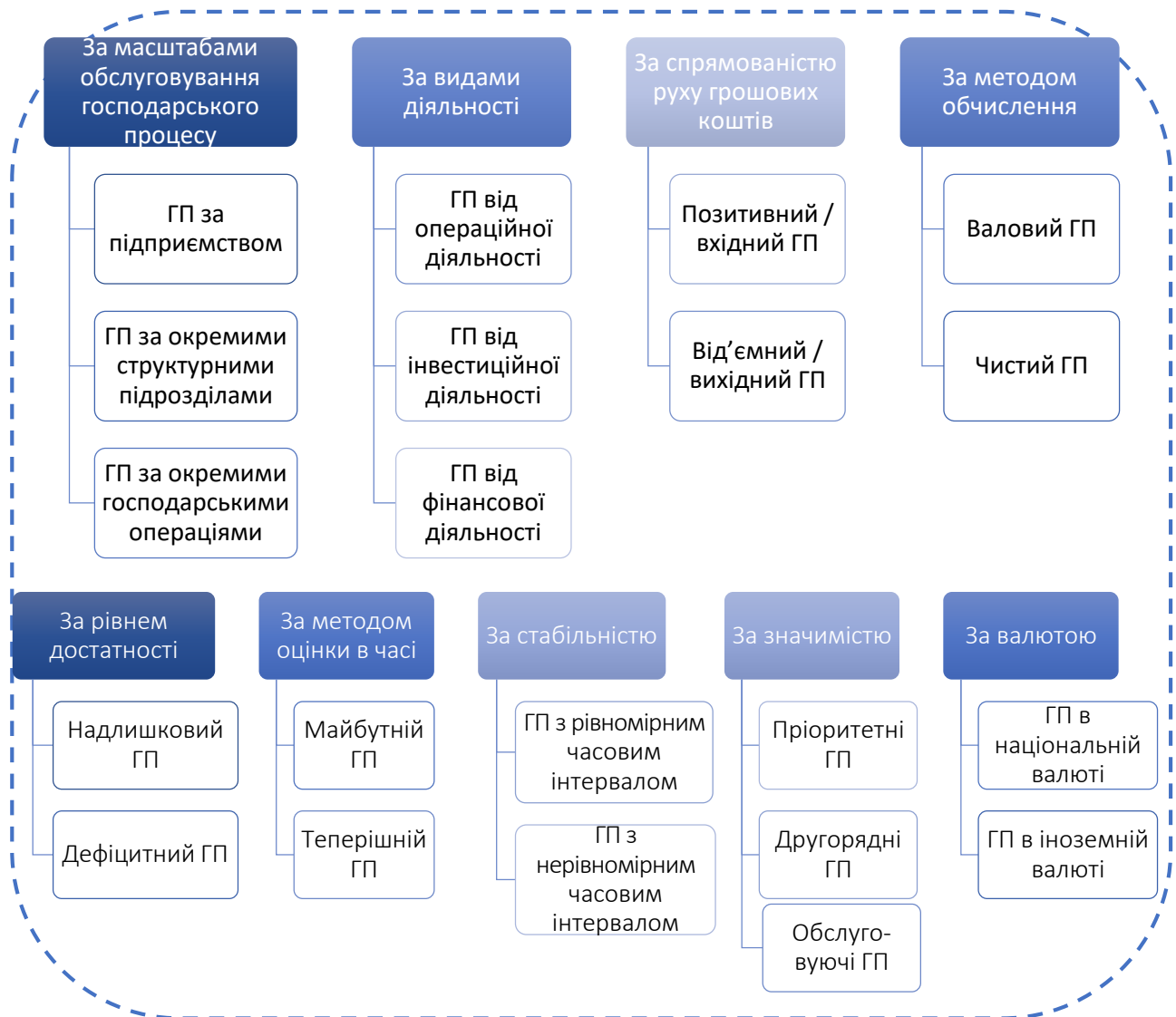

Рис. 3.4. Класифікація грошових потоків

Вхідний грошовий потік – це частина сукупного грошового потоку суб'єкта господарювання внаслідок здійснення його основної, інвестиційної та фінансової діяльності, водночас грошовий потік класифікується як вхідний за умови, коли рух коштів у межах такого грошового потоку призводить до збільшення абсолютної величини грошових коштів та їх еквівалентів, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання на певний момент часу.

До вхідних грошових потоків належать такі:

- доходи (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- отримані банківські кредити, фінансова допомога на поворотній основі;
- надходження коштів від фінансових інвестицій (дивіденди від реалізації корпоративних прав, дохід від державних цінних паперів, дохід від інших цінних паперів, проценти від розміщення коштів на депозитних рахунках у банках);

- цільові надходження коштів від суб'єктів господарювання, державних централізованих фондів тощо;
- інші надходження (орендна плата, отримані штрафи, пені, неустойки, роялті);
- інші надходження.

Вихідний грошовий потік – це частина сукупного грошового потоку суб'єкта господарювання внаслідок здійснення його основної, інвестиційної та фінансової діяльності, водночас грошовий потік класифікується як вхідний *за умови, коли рух коштів у межах такого грошового потоку призводить до зменшення абсолютної величини грошових коштів та їх еквівалентів, що знаходяться у розпорядженні суб'єкта господарювання на певний момент часу.*

До вихідних грошових потоків підприємства належать такі:

- оплата рахунків постачальників;
- перерахування коштів банкам;
- сплата податків та відрахувань до цільових фондів;
- виплати працівникам, акціонерам;
- фінансування придбання основних засобів;
- перерахування коштів, пов'язані з інвестиційною діяльністю;
- інші перерахування коштів.

У процесі здійснення господарської діяльності у суб'єкта господарювання може виникнути *дефіцит грошових коштів*, що обумовлено внутрішніми та зовнішніми чинниками.

До внутрішніх чинників можна віднести такі: падіння обсягу продажу через втрату ключових споживачів, погіршення якості виготовленої продукції; неефективний фінансовий менеджмент (відсутність або неякісне фінансове планування, відсутність управлінського обліку, втрата контролю за витратами, низька кваліфікація персоналу) та інші.

До зовнішніх чинників належать такі: зниження платоспроможності населення, посилення конкуренції на ринку, зростання цін на електроенергію, паливо, комунальні платежі, коливання валютного курсу, інфляція, форс-мажорні обставини (воєнна агресія, пандемія, стихійні лиха тощо).

3.2. Дохід від операційної діяльності підприємства

Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу завдяки внескам учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо).

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів.

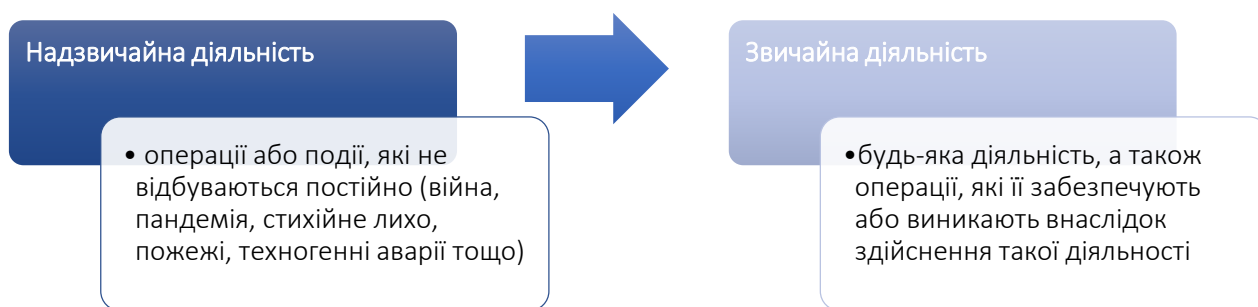

Рис. 3.5. Види діяльності суб'єктів господарювання

Види звичайної діяльності:

1) **операційна** – це основна діяльність підприємства, до якої належать операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції, що є визначальною метою створення підприємства;

2) **інвестиційна** – придбання та реалізація необоротних активів і фінансових інвестицій, які не є складником еквівалентів грошових коштів;

3) **фінансова** – діяльність, яка направлена на зміну розміру і складу власного та позикового капіталу.

Доходи від операційної діяльності формуються в основному завдяки виручці від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що розраховується за умови відносно невеликого асортименту продукції **методом прямого розрахунку**:

$$V = Q \times C, \quad (3.1)$$

де Q – кількість реалізованої продукції;

C – ціна i -ї одиниці продукції.

Кількість реалізованої продукції визначається з урахуванням залишків готової продукції на початок і кінець планового періоду за формулою:

$$Q = Z_{п.п.} + T - Z_{к.п.}, \quad (3.2)$$

де $Z_{п.п.}$ – залишки нереалізованої продукції на початок періоду;

T – надходження продукції;

$Z_{к.п.}$ – залишки нереалізованої продукції на кінець періоду.

Якщо асортимент продукції досить диверсифікований, то застосовують змішаний або укрупнений метод, де до одних видів продукції під час визначення виручки від реалізації основної продукції застосовується прямий метод, для іншої – укрупнений метод.

Ціна – це кількість грошей, за яку покупець згоден продати, а продавець купити товар.

У ринкових умовах ціна може формуватися під впливом попиту і пропозиції – **вільні (ринкові) ціни**; встановлюватися державою на товари першої необхідності та монопольні товари (газ, електроенергія) – **фіксовані ціни**; **регульовані** – ціни, що регулюються державою на певні товарні групи (хліб, цукор, борошно, макаронні вироби, молоко, олія, паливо тощо) шляхом визначення максимальної торговельної націнки відносно оптової ціни.

Розрізняють також **оптові ціни**, які встановлюються на партії товарів із мінімальною націнкою виробника, зазвичай такі товари купуються для подальшого перепродажу або як сировинні ресурси для переробки і виготовлення готового виробу. **Роздрібні ціни** встановлюються для кінцевих споживачів товарів (робіт, послуг).

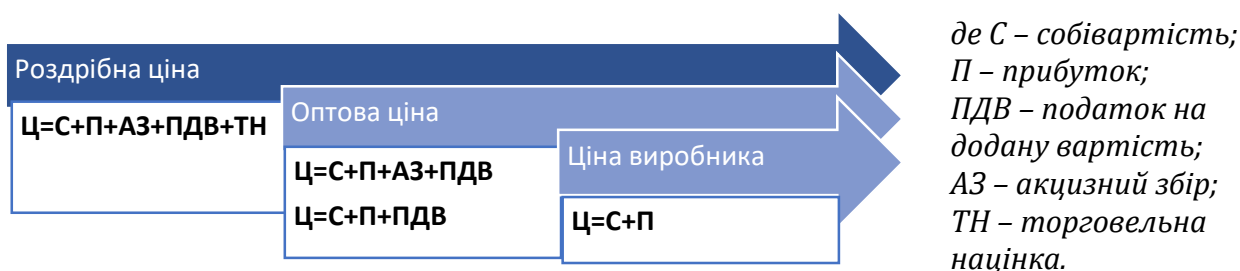

Рис. 3.6. Розрахунок ціни

Обсяг виручки від реалізації формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, що можуть спричиняти і позитивний, і негативний вплив (рис. 3.7).

ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	ВНУТРІШНІ (ВИРОБНИЧІ) ЧИННИКИ	ВНУТРІШНІ (НЕВИРОБНИЧІ) ЧИННИКИ
<ul style="list-style-type: none"> • рівень інфляції; • транспортні умови; • ціни на виробничі та фінансові ресурси; • рівень конкуренції; • податкове навантаження платників; • природні умови; • платоспроможність населення тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • Екстенсивні • обсяг необоротних і оборотних активів; • обсяг власних і позикових фінансових ресурсів; • чисельність персоналу. • Інтенсивні: • рівень фондівіддачі ОЗ; • рівень оборотності ОА; • рівень продуктивності праці; • наявність прогресивних технологій; • ефективність використання наявних ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> • соціальні умови праці; • наявність бізнес-процесів на підприємстві; • налагоджена постачальницько-збутова діяльність; • стадія життєвого циклу підприємства; • облікова політика підприємства; • наявність ефективних комунікацій тощо

Рис. 3.7. Чинники, що обумовлюють зміну обсягу виручки від реалізації продукції

3.3. Характеристика і склад інших операційних доходів підприємства

Здійснюючи господарську діяльність, суб'єкт господарювання, крім основних доходів, може отримувати й **інші операційні доходи**, що включають:

- доходи від реалізації іноземної валюти;
- доходи від реалізації інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій);
- доходи від операційної оренди активів;
- доходи від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті;
- суми штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів, які визнані боржником або щодо яких одержані рішення суду, господарського суду про їх стягнення;
- доходи від списання кредиторської заборгованості, щодо якої минув строк позовної давності;
- відшкодування раніше списаних активів (надходження боргів, списаних як безнадійні);
- суми одержаних безоплатно оборотних активів та субсидій;
- дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках у банках;

– дохід від необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття;

– інші доходи від операційної діяльності.

Роялті – будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включно з комп'ютерними програмами, іншими записами на носіях інформації, відео- або аудіокасетами, кінематографічними фільмами або плівками для радіо- чи телевізійного мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торговельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Не визнаються доходами такі надходження на підприємство:

1. Сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

2. Сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо.

3. Сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг).

4. Сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг).

5. Сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором.

6. Надходження, що належать іншим особам.

7. Надходження від первинного розміщення цінних паперів.

8. Сума балансової вартості валюти.

3.4. Доходи від фінансово-інвестиційної та іншої діяльності

Інвестиційна діяльність – це діяльність з придбання та реалізації необоротних активів, фінансових вкладень (за винятком короткострокових високоліквідних фінансових інвестицій, що розглядаються як еквівалент грошових коштів).

Інвестиційна діяльність включає:

– реалізацію та придбання необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів та ін.);

– придбання та продаж майнових комплексів (дочірніх товариств та інших господарських товариств);

- продаж (купівлю) фінансових інвестицій (акцій, часток у статутному капіталі господарських товариств та ін.);
- одержання процентів та дивідендів (одержані проценти за авансами та позиками, інвестиціями в боргові цінні папери, орендна плата за передані в оренду необоротні активи, дивіденди на акції та частки в капіталі інших підприємств);
- інші надходження (повернення авансів та позик, надходження від контрактів з деривативами та ін.);
- інші платежі (аванси та позики, надані виплати за контрактами з деривативами та ін.).

Фінансова діяльність підприємства – це діяльність, результатом якої є зміна обсягів і складу власного та позикового капіталів підприємства.

До фінансової діяльності належать такі операції:

- надходження до власного капіталу (від розміщення акцій та інших операцій), що спричиняють зростання його обсягів;
- одержання позик (коштів, що надходять внаслідок розміщення позик, векселів, облігацій);
- виплачені дивіденди (суми дивідендів, виплачених грошовими коштами);
- інші надходження та платежі (викуп власних акцій, виплати орендної плати з фінансової оренди та ін.).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Наведіть приклади вхідних і вихідних грошових потоків на підприємстві.
2. Назвіть і поясніть характеристики грошових потоків підприємства.
3. Поясніть сутнісні складники елементів грошового потоку.
4. Назвіть класифікаційні ознаки та види грошових потоків підприємства.
5. Охарактеризуйте сутність та відмінності між вхідними та вихідними грошовими потоками підприємства.
6. Які види діяльності включає звичайна діяльність підприємства?
7. Назвіть види та методи розрахунку виручки від реалізації підприємства.
8. Назвіть зовнішні та внутрішні фактори впливу на виручку від реалізації підприємства.
9. Які відмінності під час формування ринкових, фіксованих та регульованих цін?

10. Які доходи включають інші операційні доходи?
11. Які надходження не визнаються доходами підприємства?
12. Охарактеризуйте доходи від фінансової діяльності підприємства.
13. Охарактеризуйте доходи від інвестиційної діяльності підприємства.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Виручка від реалізації продукції робіт і послуг визначається як:

- а) добуток кількості реалізованої продукції і повної собівартості;
- б) добуток кількості реалізованої продукції і ціни реалізації;
- в) добуток кількості реалізованої продукції і виробничої собівартості;
- г) зміна залишків нереалізованої продукції та надходження продукції.

2. Грошовий потік – це:

- а) сукупність розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів, що генерують господарську діяльність;
- б) зміни величини запасів, кредиторської та дебіторської заборгованості, пов'язаних з операційною діяльністю протягом звітного періоду;
- в) період часу, впродовж якого готівкові ресурси підприємства знаходяться в постійному русі;
- г) фінансові результати діяльності підприємства.

3. До інвестиційної діяльності підприємства належать доходи:

- а) від реалізації та придбання необоротних активів;
- б) від реалізації іноземної валюти;
- в) виплата дивідендів;
- г) надходження до власного капіталу (від розміщення акцій та інших операцій).

4. До доходів від операційної діяльності належать доходи:

- а) від реалізації нематеріальних активів;
- б) від необоротних активів;
- в) отримані дивіденди;
- г) отримані штрафи, пеня.

5. Фіксовані ціни встановлюються:

- а) складаються на ринку залежно від попиту і пропозиції;
- б) податковою інспекцією на підакцизні товари;
- в) державою на товари першої необхідності і монопольні товари;

г) залежно від ціни виготовлювача продукції, за якою підприємство реалізує зроблену продукцію оптово-збутовим організаціям чи іншим підприємствам.

6. До зовнішніх джерел формування грошових потоків належать:

- а) чистий прибуток підприємства;
- б) амортизаційні відрахування;
- в) банківські кредити;
- г) виручка від реалізації продукції.

7. Не визнаються доходами:

- а) сума ПДВ, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;
- б) придбання та продаж майнових комплексів (дочірніх товариств та інших господарських товариств);
- в) надходження податкових платежів у виручці від реалізації продукції;
- г) отримання штрафів, пені, неустойки.

8. До складу надходжень від надзвичайних подій входять:

- а) втрати від техногенних катастроф і аварій;
- б) надходжень від надзвичайних подій;
- в) надходження коштів унаслідок погашення векселів;
- г) надходження від фінансових операцій.

9. До доходів від фінансових операцій належить:

- а) дохід від списання кредиторської заборгованості;
- б) виплачені дивіденди;
- в) дохід від одержаних штрафів, пені і неустойок;
- г) реалізація та придбання необоротних активів.

10. До вхідних грошових потоків підприємства належить:

- а) оплата рахунків постачальників;
- б) перерахування коштів банкам;
- в) виплати працівникам, акціонерам;
- г) надходження фінансової допомоги.

11. До вихідних грошових потоків підприємства належить:

- а) надходження фінансової допомоги;
- б) перерахування коштів банкам;

- в) проценти від розміщення коштів на депозитних рахунках у банках;
- г) фінансова допомога на поворотній основі.

12. Діяльність, результатом якої є зміна обсягів і складу власного та позикового капіталів підприємства – це:

- а) фінансова діяльність;
- б) інвестиційна діяльність;
- в) інша операційна діяльність;
- г) операційна діяльність.

13. Діяльність із придбання та реалізації необоротних активів, фінансових вкладень (за винятком короткострокових високоліквідних фінансових інвестицій, що розглядаються як еквівалент грошових коштів) – це:

- а) фінансова діяльність;
- б) інвестиційна діяльність;
- в) інша операційна діяльність;
- г) операційна діяльність.

14. До складу інших операційних доходів входять:

- а) доходи від реалізації іноземної валюти;
- б) сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- в) дохід від цінних паперів;
- г) дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

15. За спрямованістю руху грошових коштів грошові потоки поділяються на:

- а) майбутній, теперішній;
- б) надлишковий, дефіцитний;
- в) валовий, чистий;
- г) вхідний, вихідний.

16. Грошові кошти підприємства – це:

- а) амортизаційні відрахування і прибуток;
- б) кошти, що перебувають на всіх рахунках і в касі підприємства;
- в) фонд оплати праці;
- г) резервний і страховий фонд.

17. Ціни, що запроваджуються на товари, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які займають монопольне становище на ринку, – це:

- а) фіксовані ціни;
- б) державні регульовані ціни;
- в) вільні (ринкові) ціни;
- г) індикативні ціни.

18. Ціни, що встановлюються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін на всі товари, – це:

- а) фіксовані ціни;
- б) державні регульовані ціни;
- в) вільні (ринкові) ціни;
- г) індикативні ціни.

19. Змішаний метод визначення виручки від реалізації полягає в:

- а) розрахунку виручки від реалізації шляхом множення кількості реалізованих виробів на їх ціну;
- б) розрахунку виручки від реалізації шляхом додавання зміни залишків нереалізованої продукції на кінець періоду та віднімання дебіторської заборгованості;
- в) розрахунку виручки від реалізації продукції для основних видів продукції прямим методом, для інших – врахування зміни залишків незавершеного виробництва;
- г) розрахунку виручки від реалізації шляхом множення кількості реалізованих виробів на їх ціну та додавання залишків нереалізованої продукції на початок періоду.

20. Грошові надходження підприємства – це:

- а) операції цивільно-правового характеру з надання послуг (результатів робіт), надання права на користування або розпорядження товарами, зокрема і нематеріальними активами;
- б) сукупність надходжень коштів за реалізовану продукцію, виконувани роботи, послуги, а також виконання інших господарських операцій у процесі операційної, фінансової й інвестиційної діяльності підприємства;
- в) господарські операції підприємства, що здійснюються підприємством згідно з договорами купівлі-продажу, заміни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами;

г) збільшення економічних вигод підприємства у вигляді надходження активів (коштів, інших матеріальних або нематеріальних активів), або зменшення зобов'язань підприємства перед його діловими партнерами, що забезпечують зростання власного капіталу підприємства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Розрахувати роздрібну ціну товару за таких умов:

- собівартість виробу становить 75 грн;
- ставка акцизного збору – 12 %;
- ставка ПДВ – 20 %;
- рентабельність виробництва – 40 %.

Задача 2

Визначити оптову ціну виробу, відпускну ціну з акцизним збором без ПДВ, суму акцизного збору, вільну відпускну ціну підакцизного виробу з урахуванням податку на додану вартість, виручку від реалізації товару та рентабельність виробу за такими даними:

- собівартість підакцизного виробу – 250 грн;
- прибуток – 120 грн;
- ставка акцизного збору з роздрібною реалізацією підакцизних товарів – 5 %;
- ставка податку на додану вартість – 20 %;
- кількість реалізованих виробів – 700 шт.

Задача 3

Визначити чистий дохід та інші операційні доходи підприємства за умови, якщо: собівартість продукції – 180 тис. грн, рентабельність продукції – 35 %. Залишки товарної продукції (за собівартістю) на початок року становили 44 тис. грн, на кінець року – 32 тис. грн. Підприємство є платником ПДВ.

Підприємство отримало штраф від постачальників за порушення договірних зобов'язань у розмірі 2,5 тис. грн, сплатило відсотки за кредит у 100 тис. грн кредиту, отриманого під 36 % річних.

Підприємство отримало дохід від реалізації інших оборотних активів – 55 тис. грн, доходи від списання кредиторської заборгованості, щодо якої минув строк позовної давності – 28 тис. грн, реалізувало основні засоби на суму 50 тис. грн (без ПДВ) за залишковою вартістю 20 тис. грн, витрати на реалізацію становили 5,5 тис. грн.

Задача 4

Розрахувати виручку від реалізації продукції з урахуванням ПДВ за такими даними:

Таблиця 3.1 – Вихідні дані для розрахунку задачі

Вироби	Залишок нереалізованої продукції на початок планового періоду, шт.	Випуск товарної продукції у плановому періоді, шт.	Залишок нереалізованої продукції на кінець планового періоду, шт.	Собівартість реалізованої продукції, грн/шт.	Рентабельність продукції, %
А	150	4 600	180	60	35
Б	200	5 400	120	75	30
В	180	6 400	40	48	40

Задача 5

Визначити дохід від реалізації продукції за умови, що обсяг виробництва продукції – 2 800 одиниць, собівартість одиниці реалізованої продукції – 120 грн, рівень рентабельності виробництва – 45 %. Залишки нереалізованої продукції на початок і кінець періоду склали 140 та 220 одиниць відповідно.

Задача 6

Підприємство планує виробити 2 500 одиниць продукції, собівартість одиниці реалізованої продукції становитиме 250 грн, рівень рентабельності її виробництва становитиме 50 %. Розрахувати дохід від реалізації та чистий дохід від реалізації продукції за умови, що підприємство є платником ПДВ та акцизного збору за ставкою 10 %. Врахуйте, що залишки нереалізованої продукції на складі на початок і кінець планового періоду становлять 160 та 110 одиниць відповідно. Підприємству повернули продукцію на суму 650 грн.

Задача 7

Фармацевтичне підприємство закупило в оптовій фірмі лікарські вироби для подальшої реалізації. Оптова торгова націнка визначена на рівні 18 % від ціни виробника й на рівні 30 % для реалізації через роздрібну торгівлю.

Розрахувати чистий дохід фармацевтичного підприємства:

- від оптової реалізації товарів;
- від реалізації товарів через мережу аптек;
- сукупний чистий дохід.

Вихідні дані наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для розрахунку задачі

Найменування товару	Ціна виробника за одиницю товару, грн	Закуплено за оптовою ціною, грн/пач.	Кількість реалізованого товару, тис. пач.	Питома вага продукції, реалізованої оптом, %
1. Анальгін	12,2	18,6	120	20
2. Цитрамон	8,5	9,8	250	30
3. Новопасит	48,5	58,0	80	40

Задача 8

Визначити дохід підприємства, якщо відомі такі дані:

Собівартість одиниці продукції – 510 тис. грн. Рентабельність продукції – 15 %. Залишки товарної продукції (за собівартістю) на початок року 14 тис. грн, на кінець – 36 тис. грн. Продукція оподатковується ПДВ.

Підприємство отримало штраф від постачальників за порушення господарських угод у розмірі 2 500 грн, сплатило відсотки за кредит – 140 000 грн кредиту, отриманого під 32 % річних.

Підприємство реалізувало основні засоби, які перебували на балансі, на суму 70 тис. грн (без ПДВ) за залишковою вартістю 30 тис. грн, витрати на реалізацію становили 4,4 тис. грн.

Прибуток від володіння корпоративними правами – 12 тис. грн.

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

4.1. Економічний зміст, функції та види прибутку в діяльності підприємств

4.2. Прибуток від операційної діяльності підприємства та фактори, які на нього впливають

4.3. Методи планування прибутку від основної операційної діяльності

4.4. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства

4.5. Сутність та показники рентабельності підприємства

Прибуток, прибуток від операційної діяльності, валовий прибуток, точка беззбитковості, запас фінансової міцності, валова маржа, операційний важіль, EBITDA, чистий прибуток, рентабельність

4.1. Економічний зміст, функції та види прибутку в діяльності підприємств

Успіх кожного підприємства залежить від його здатності генерувати прибуток, адже від цього залежить можливість отримати кредит від банку, залучити потенційного інвестора та розвивати бізнес.

Прибуток – це виражений у грошовій формі дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, що визначається як різниця між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності.

Прибуток є фінансовим результатом діяльності підприємства, що відображається у Формі № 2 (Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)) за певний період, зазвичай квартал, рік. Розрахунок чистого прибутку (збитку) здійснюється як різниця між усіма доходами та витратами підприємства.

$$\text{Прибуток (Збиток)} = \text{Доходи} - \text{Витрати.} \quad (4.1)$$

Якщо підприємство отримує позитивний результат – це прибуток, негативний – збиток.

Рис. 4.1. Функції прибутку підприємства

Класифікація прибутку:

I. Залежно від виду діяльності:

- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від фінансової діяльності;
- прибуток від інвестиційної діяльності.

II. Залежно від порядку визначення:

- валовий прибуток;
- оподатковуваний прибуток;
- чистий прибуток.

III. Залежно від методики оцінки:

- номінальний прибуток;
- реальний прибуток.

IV. Залежно від мети визначення:

- бухгалтерський прибуток;
- економічний прибуток.

V. Залежно від розмірів підприємства:

- мінімальний прибуток;
- цільовий прибуток;
- максимальний прибуток.

Прибуток підприємства в умовах ринкової економіки – це:

- 1) головна ціль підприємницької діяльності;
- 2) база економічного розвитку держави;
- 3) критерій ефективності виробничої діяльності;
- 4) внутрішнє джерело формування фінансових ресурсів;
- 5) джерело зростання ринкової вартості підприємства;
- 6) захисний механізм від загрози банкрутства підприємства.

4.2. Прибуток від операційної діяльності підприємства та фактори, які на нього впливають

Операційний прибуток – це прибуток від основної діяльності підприємства, тобто від виробництва і реалізації продукції, послуг, робіт.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності включає:

1. Прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
2. Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності, що формується

завдяки:

- реалізації оборотних активів;
  - реалізації іноземної валюти;
  - операційній оренді;
  - операційним курсовим різницям;
  - одержаним штрафам, пені, неустойці, доходам від списання кредиторської заборгованості;
  - відшкодуванню раніше списаних активів;
  - одержаним грандам, субсидіям;
  - іншим доходам від операційної діяльності.
- Основними шляхами збільшення прибутку від операційної діяльності є:
- збільшення обсягів виробництва;
  - асортиментна політика, що відповідає попиту споживачів;
  - якість виготовленої продукції;
  - зниження собівартості реалізованої продукції.

Механізм розрахунку фінансового результату від операційної діяльності

I ЕТАП. Чистий дохід від реалізації продукції = Дохід від реалізації – Непрямі податки

II ЕТАП. Валовий прибуток (збиток) =

Чистий дохід від реалізації продукції – Собівартість реалізованої продукції

III ЕТАП. Прибуток (збиток) від іншої операційної діяльності =

Інші операційні доходи – Інші операційні витрати

IV ЕТАП. Фінансовий результат (прибуток / збиток) від операційної діяльності =

Валовий прибуток + Прибуток від іншої операційної діяльності – Адміністративні витрати –
– Витрати на збут

Рис. 4.2. Механізм розрахунку фінансового результату від операційної діяльності

Складники управління операційним прибутком підприємства:

- визначення обсягу продажу, який забезпечує беззбиткову операційну діяльність;
- використання операційного левериджу в обґрунтуванні шляхів збільшення прибутку;
- проведення операційного аналізу для оцінки впливу факторів на зміну обсягу прибутку.

Точка беззбитковості (ТБ) – це обсяг продажу, за якого виторг дорівнює сумарним витратам, або обсяг продажу, за якого вкладений дохід дорівнює постійним витратам.

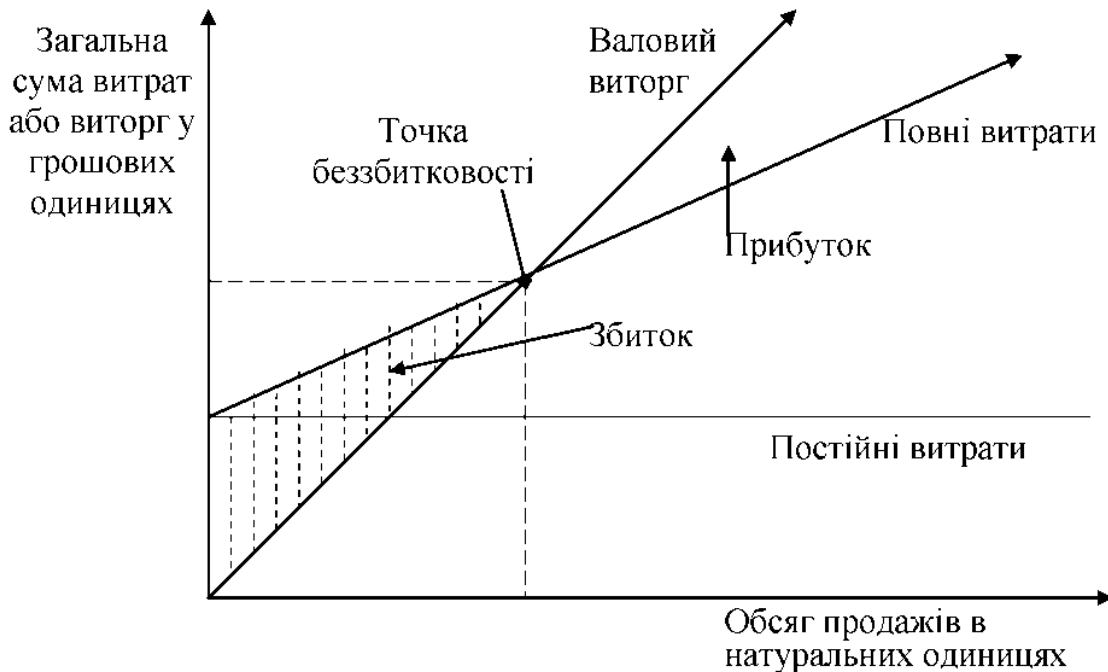

Рис. 4.3. Графічне зображення точки беззбитковості підприємства

Точка беззбитковості розраховується в *натуральних одиницях*. Формула (4.2) показує, скільки потрібно реалізовувати одиниць продукції і вартісних. Формула (4.3) показує, який дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) має отримувати підприємство, щоб вийти в нуль:

$$ТБ = \frac{V_{\text{пост}}}{Ц - V_{\text{зм}}}, \quad (4.2)$$

$$ТБ = \frac{V_{\text{пост}}}{1 - \frac{V_{\text{зм}}}{Ц}}. \quad (4.3)$$

Маржинальний прибуток або валова маржа (ВМ), розраховується як різниця між обсягами реалізованої продукції (РП) і обсягами змінних витрат за формулою:

$$ВМ = РП - V_{\text{зм}}. \quad (4.4)$$

Коефіцієнт маржинального доходу (КМД) – це співвідношення суми маржинального доходу і суми доходу від реалізації:

$$КВМ = \frac{ВМ}{РП}. \quad (4.5)$$

Запас фінансової міцності (у грошовій формі):

$$З_{\text{фм}} = \text{РП} - \text{ТБ}. \quad (4.6)$$

Запас фінансової міцності, у %:

$$З_{\text{фм}} = \frac{\text{РП}-\text{ТБ}}{\text{РП}} \times 100. \quad (4.6)$$

Операційний важіль (DOL). Дія операційного важеля проявляється в тому, що будь-яка зміна виручки завжди призводить до більш сильної зміни прибутку. Тобто якщо операційний важіль дорівнює 2, то зміна виручки (наприклад, на 5 %) призведе до зміни операційного прибутку на 10 %; за зниження виручки на 3 % прибуток знизиться на $3 \times 2 = 6$ %.

Причина більш високого ризику криється в структурі витрат і величині операційного важеля. Чим вище операційний важіль бізнесу, тим вище ризик операційної діяльності:

$$DOL = \frac{\text{Маржинальний прибуток}}{\text{Операційний прибуток}}. \quad (4.7)$$

Чим вищий рівень постійних витрат, тим вищий ступінь операційного важеля. Якщо постійних витрат немає, то операційний важіль дорівнює 1.

Коефіцієнт ефекту операційного левериджу (К_{е.о.л.}) показує, на скільки збільшиться прибуток за зростання обсягів реалізації продукції на заданий відсоток приросту.

$$К_{\text{е.о.л.}} = \frac{\Delta \text{П}}{\Delta \text{РП}}. \quad (4.8)$$

Чим більше в структурі витрат постійних, тим більший операційний важіль і тим менша гнучкість підприємства.

Таблиця 4.1 – Приклад розрахунку операційного левериджу

Показники	Компанія X		Компанія Y	
	Відсоток	Відсоток	Відсоток	Відсоток
Виручка	100 000	100 %	100 000	100 %
Мінус змінні витрати	60 000	60 %	40 000	40 %
Маржинальний прибуток	40 000	40 %	60 000	60 %
Мінус постійні витрати	20 000		40 000	
Операційний прибуток	20 000		20 000	
Операційний важіль	2,0		3,0	

Отже, збільшення обсягу продажів на 10 % у компанії X призводить до збільшення прибутку на 20 %, в компанії Y – на 30 %.

Сила впливу операційного важеля:

- залежить від того, яка частка постійних витрат у загальних витратах підприємства;
- визначається, зважаючи на конкретну кількість виробленої продукції;
- є об’єктивною необхідністю для проведення якісного аналізу роботи підприємства;

EBITDA (скор. від англ. *Earnings before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*) – прибуток до виплати процентів, податків і амортизації), який дає можливість оцінити результати діяльності без врахування впливу:

- умов фінансування бізнесу, структури капіталу;
- використання позикового капіталу;
- оптимізації податкового навантаження;
- методу нарахування амортизації.

EBITDA – це аналітичний показник, що дорівнює обсягу прибутку до врахування витрат у відсотках, сплати податків і амортизаційних відрахувань.

Негативний **EBITDA** свідчить про те, що діяльність підприємства є збитковою вже на операційній стадії, ще до сплати за користування позиковим капіталом, податків, амортизації.

$EBIT = \text{Фінансовий результат до оподаткування} + \text{Процентні витрати}$ $EBITDA = EBIT + \text{Амортизація}$ $EBITDA = \text{Прибуток від реалізації} + \text{Амортизаційні витрати}$	
<p>I метод розрахунку:</p> <p>Чистий прибуток</p> <p>+ Витрати на податок на прибуток</p> <p>– Відшкодований податок на прибуток</p> <p>+ Надзвичайні витрати</p> <p>– Надзвичайні доходи</p> <p>+ Відсотки сплачені</p> <p>– Відсотки отримані</p> <p>=</p> <p><i>EBIT</i></p> <p>+ Амортизаційні відрахування</p> <p>– Переоцінка активів</p>	<p>II метод розрахунку:</p> <p>Виручка</p> <p>– Собівартість продукції</p> <p>=</p> <p>Валовий прибуток</p> <p>– Комерційні витрати</p> <p>– Управлінські витрати</p> <p>=</p> <p>Прибуток від реалізації</p> <p>+ Амортизаційні відрахування</p>

Рис. 4.4. Методика розрахунку показників EBIT і EBITDA

Рентабельність EBITDA (Margin EBITDA) дає можливість оцінити потенціал планованих інвестицій, оскільки показує ефективність компанії, не

беручи до уваги фінансових рішень, рішень з бухгалтерського обліку та умов оподаткування.

$$\text{Рентабельність } EBITDA = \frac{EBITDA}{\text{ЧД}} \quad (4.9)$$

Цей коефіцієнт відображає прибутковість підприємства до сплати відсотків, податків і амортизації, і є, на відміну від самого *EBITDA*, не абсолютним, а відносним показником.

Коефіцієнт відношення боргу до *EBITDA* вказує на спроможність підприємства в повному обсязі погасити суму боргових зобов'язань і характеризує ступінь платоспроможності. Рекомендоване значення – більше 4.

$$\text{Коефіцієнт відношення боргу до } EBITDA = \frac{\text{Борг (Сума кредиту)}}{EBITDA} \quad (4.10)$$

Коефіцієнт покриття відсотків (*Interest Coverage Ratio*) демонструє рівень захищеності компанії від кредиторів і розраховується як перевищення прибутку, доступне для обслуговування боргу, над величиною нарахованих відсотків за кредитами:

$$ICR = \frac{EBITDA}{\text{Відсотки за кредитом}} \quad (4.11)$$

Значення коефіцієнта *ICR* демонструє, наскільки значення *EBITDA* перевищує суму виплат у відсотках. Нормальне значення показника *ICR* має бути вище одиниці, рекомендоване – більше 2.

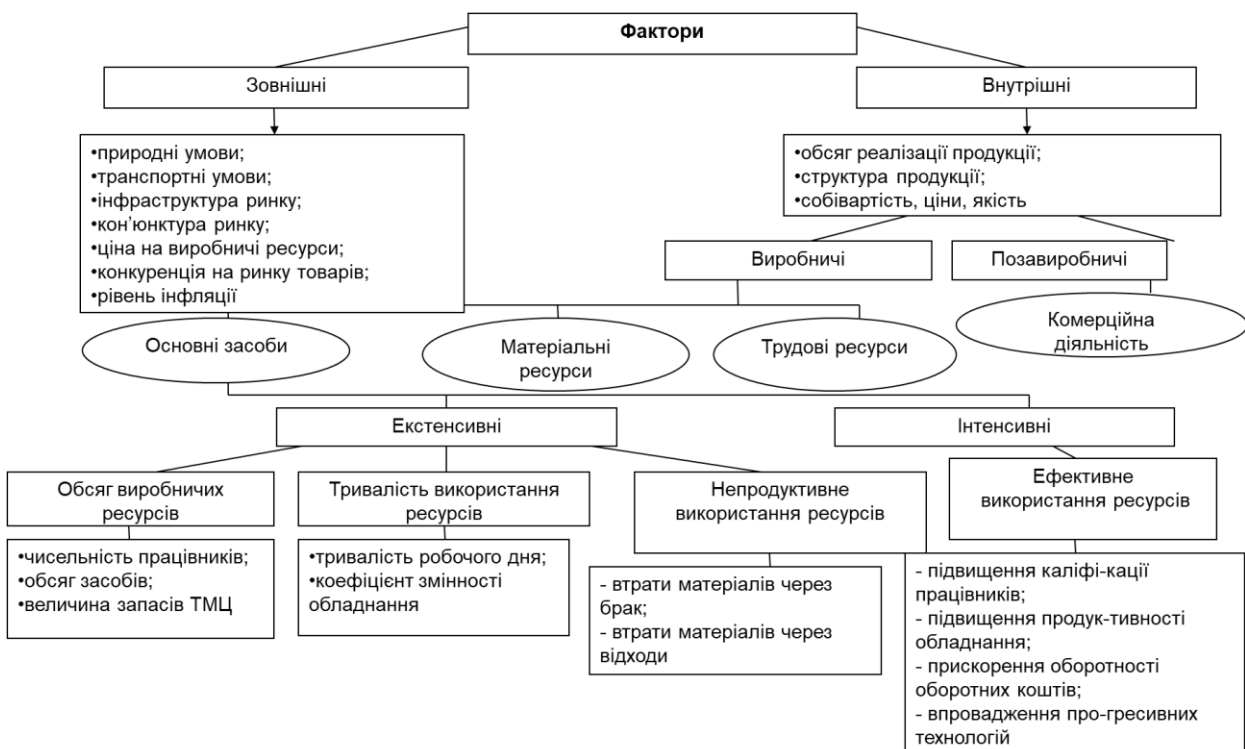

Рис. 4.5. Фактори, що впливають на прибуток від операційної діяльності підприємства

4.3. Методи планування прибутку від основної операційної діяльності

Методи планування прибутку – способи розрахунків та планування прибутку підприємства.

1. Метод прямого розрахунку використовується за умови незначного асортименту, за окремими видами продукції, є достатньо точним, але трудомістким, розраховується за формулою:

$$P_{\text{опер}} = \sum_{i=1}^n P_i \times N_i, \quad (4.12)$$

де $P_{\text{опер}}$ – операційний прибуток від реалізації планового обсягу продукції, грн;

P_i – прибуток від реалізації i -го виробу;

N_i – кількість одиниць i -го виробу.

2. Економічний (аналітичний) метод передбачає розрахунок прибутку за порівнянню (продукція, що вироблялася в попередньому періоді) і непорівнянню (ноюю) продукцією (не вироблялася в попередньому періоді).

Цей метод базується на вивченні тенденції зміни прибутку, рентабельності та прогнозуванні зміни факторів, що впливають на їх величину.

Прибуток можливий розраховується за формулою:

$$P_{\text{можл}} = \frac{P_{\text{рпн}} \times T_n}{100} + \Delta P_{\Delta \Phi}, \quad (4.13)$$

де $P_{\text{рпн}}$ – рівень рентабельності товарообороту звітного n -го періоду, %;

T_n – плановий товарооборот;

$\Delta P_{\Delta \Phi}$ – прогнозні зміни прибутку підприємства через зміну факторів, що впливають на його величину.

Розрахунок планового прибутку за порівнянню продукцією передбачає:

1. Розрахунок **базової рентабельності (P_B)** на основі очікуваної суми прибутку за звітний рік на собівартість порівнювальної товарної продукції за той же період:

$$P_B = \frac{P_o}{C_{\text{тп}}} \times 100, \quad (4.14)$$

де P_B – базова (очікувана) рентабельність;

P_o – очікуваний прибуток за звітний період;

$C_{\text{тп}}$ – собівартість товарної продукції звітного періоду.

2. Плановий прибуток товарної продукції розраховується як добуток базової рентабельності і товарної продукції планового року за собівартістю звітного:

$$P_{пл} = TP_c \times P_B, \quad (4.15)$$

де TP_c – обсяг товарної продукції за собівартістю базового періоду.

3. Розрахунок впливу окремих чинників на зміну прибутку в періоді, що планується.

3. Метод розрахунку прибутку на підставі витрат на одну гривню продукції:

$$P_{план} = Q_{РП\ план} \times (B_{1грн\ б.п.} - \Delta B_{1грн}). \quad (4.16)$$

Для розрахунку за цим методом необхідна така інформація:

- 1) обсяги реалізації продукції за попередній період;
- 2) виробничі витрати за попередній період;
- 3) очікувана зміна обсягів випуску, що прогнозується в наступному періоді.

4.4. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства

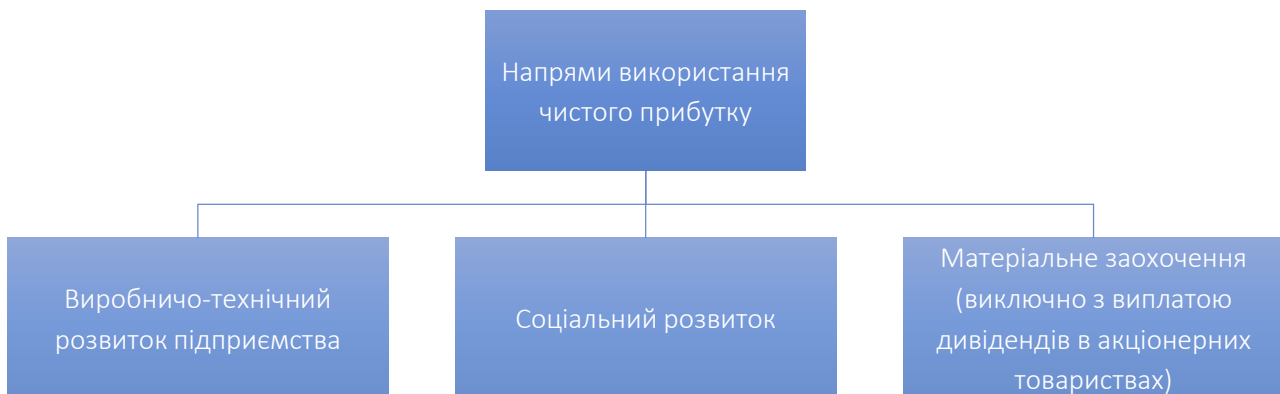
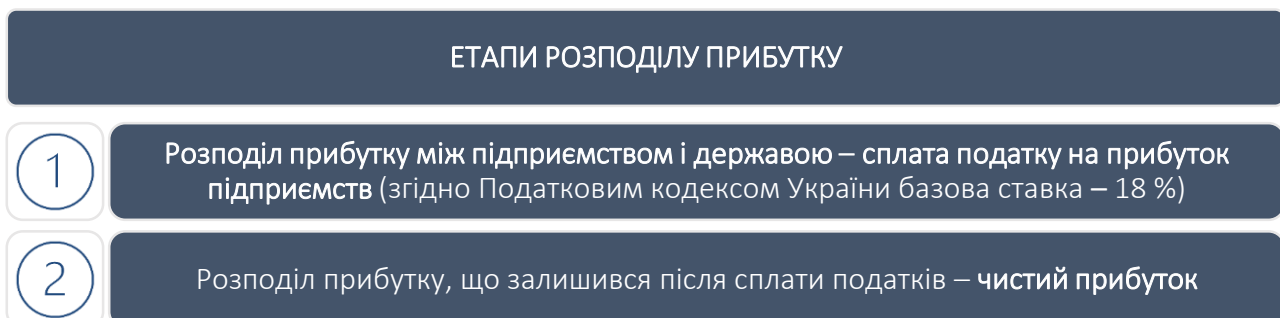

Рис. 4.6. Напрями використання чистого прибутку

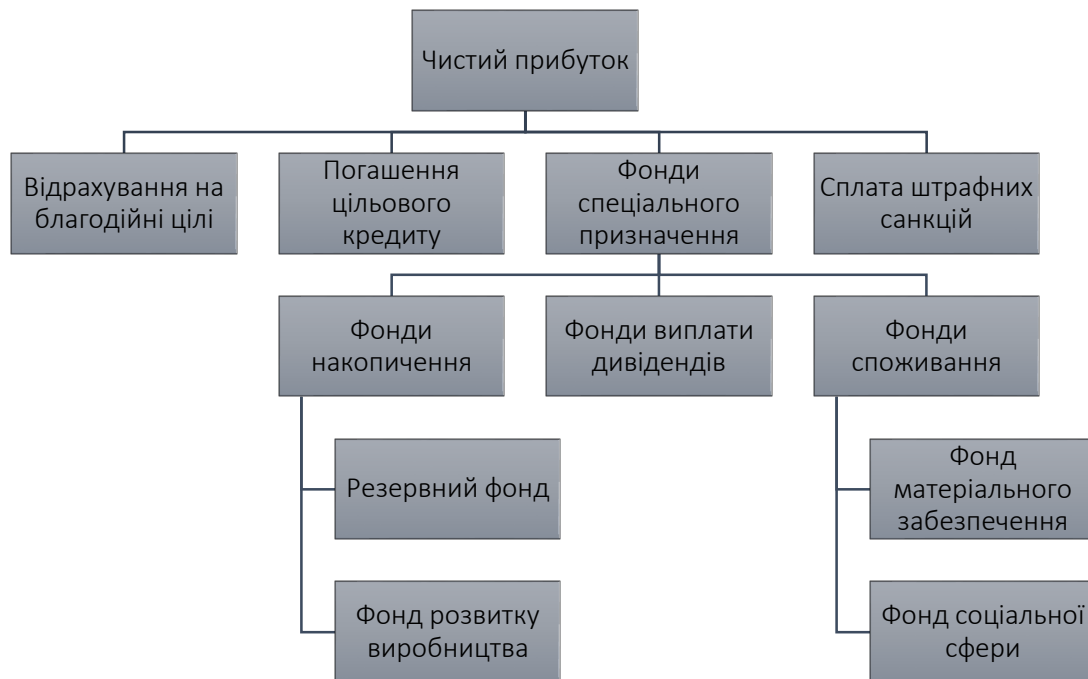

Рис. 4.7. Напрями розподілу чистого прибутку підприємства

4.5. Сутність та показники рентабельності підприємства

Коефіцієнти рентабельності – показники, що використовують фінансові аналітики, інвестори для оцінки здатності підприємства генерувати прибуток відносно інших показників (дохід, активи, власний капітал, статутний капітал, операційні витрати тощо).

Рентабельність – це відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів). Рентабельність має кілька модифікованих форм залежно від того, які саме прибуток і ресурси (витрати) використовують у розрахунках.

Рентабельність активів (ROA) оцінює прибутковість бізнесу відносно загальних активів, показує ефективність діяльності підприємства через порівняння чистого прибутку, що генерує підприємство із капіталом, який був інвестований в активи:

$$ROA = \frac{\text{ЧП}}{A}, \quad (4.17)$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства;

A – активи підприємства.

Рентабельність акціонерного капіталу (ROE) відображає ефективність використання акціонерного капіталу, оцінює привабливість інвестування в бізнес із позиції акціонерів і розраховується за формулою:

$$ROE = \frac{ЧП}{АК}. \quad (4.18)$$

Чим вище значення *ROE*, тим ефективніше використовується власний капітал. Значення показника порівнюють із середньогалузевим.

Рентабельність використаного капіталу (ROCE) оцінює ефективність використання власного капіталу, показує, який рівень прибутковості від використаного капіталу:

$$ROCE = \frac{EBIT}{A-ПЗ} \times 100\%; \quad (4.19)$$

$$ROCE = \frac{П_{o.d.}}{ДЗ + ВК} \times 100\%;$$

Або

$$ROCE = \frac{Operating Profit}{Non-Current Liabilities + Total Equit} \times 100\%, \quad (4.20)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання.

Чим вище значення *ROCE*, тим ефективніше оцінюються результати діяльності, рекомендованим є значення вище середнього за галуззю або наявність позитивної динаміки:

$$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \times 100\%, \quad (4.21)$$

де *BK* – власний капітал підприємства.

Рентабельність продажів (ROS – Return on sales):

$$ROS = \frac{П_{o.d.}}{ЧД} \quad \text{або} \quad ROS = \frac{Operating Profit}{Revenue}, \quad (4.22)$$

де *П_{o.d.}* – прибуток від операційної діяльності (*operating profit*);
ЧД – чистий дохід (*revenue*).

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут. Вона визначається за формулами:

$$P_{пр}^{заг} = \frac{П_з}{BC+BA+BЗ} \times 100 \%, \quad (4.23)$$

$$P_{\text{пр}}^{\text{зч}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{BC} + \text{BA} + \text{BЗ}} \times 100 \%, \quad (4.24)$$

де $P_{\text{пр}}^{\text{заг}}$ – загальна рентабельність продукції, %;
 BC – виробнича собівартість продукції, тис. грн;
 BA – адміністративні витрати, тис. грн;
 BЗ – витрати на збут продукції, тис. грн.

Рентабельність продажу продукції або обороту визначається за формулами:

$$P_{\text{РП}}^{\text{заг}} = \frac{\text{Пз}}{\text{РП}} \times 100 \%, \quad (4.25)$$

$$P_{\text{РП}}^{\text{чг}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{РП}} \times 100 \%, \quad (4.26)$$

де $P_{\text{РП}}^{\text{заг}}$ – загальна рентабельність від реалізації продукції, %;
 $P_{\text{РП}}^{\text{чг}}$ – чиста рентабельність від реалізації продукції, %;
 РП – обсяг реалізованої продукції, тис. грн.

Зміна рівня того чи іншого показника рентабельності залежить від зміни економічних та організаційно-технічних факторів виробництва, обсягів реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте сутність та функції прибутку підприємства.
2. Які чинники впливають на обсяг прибутку від операційної діяльності?
3. Охарактеризуйте методику розрахунку прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства.
4. Як і навіщо розраховується точка беззбитковості підприємства? Який взаємозв'язок між точкою беззбитковості та запасом фінансової міцності підприємства?
5. Що таке операційний леверидж? У чому проявляється його дія?
6. Навіщо розраховують показник *EBITDA*? Яка відмінність між *EBITDA* і чистим прибутком підприємства?
7. Охарактеризуйте методи планування прибутку підприємства.
8. Які принципи і напрями розподілу прибутку підприємства?
9. Що таке рентабельність? Яка методика розрахунку показника та призначення?

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У якій із форм фінансової звітності відображається інформація про формування прибутку підприємства?

- а) Баланс;
- б) Звіт про рух грошових коштів;
- в) Звіт про фінансові результати;
- г) Примітки до фінансової звітності.

2. НЕ є прибутком від операційної діяльності:

- а) прибуток від реалізації товарів;
- б) прибуток від реалізації оборотних активів;
- в) одержані пені, штрафи, неустойки;
- г) відсотки, отримані за облігаціями та іншими цінними паперами.

3. До факторів, які впливають на величину виручки від реалізації продукції, належить:

- а) матеріальні витрати;
- б) витрати на оплату праці;
- в) зміни обсягу виробництва продукції;
- г) відрахування на соціальні заходи.

4. Який з методів розрахунку прибутку від реалізації дає змогу визначити вплив зміни окремих факторів на прибуток?

- а) економічний метод;
- б) метод прямого розрахунку;
- в) метод розрахунку прибутку за показником витрат на 1 грн продукції;
- г) і економічний метод, і метод прямого розрахунку.

5. Валовий прибуток визначається як:

- а) сума чистого прибутку, прибутку від фінансової та іншої звичайної діяльності;
- б) чистий дохід від реалізації продукції, зменшений на собівартість реалізованої продукції;
- в) чистий дохід, зменшений на непрямі податки;
- г) сума прибутку від операційної, фінансової та іншої звичайної діяльності.

6. Що з наведеного не належить до напрямів використання чистого прибутку?

- а) нарахування і сплата дивідендів;
- б) нарахування амортизації;

- в) благодійні внески;
- г) погашення основної суми кредитного боргу.

7. Яка мінімальна частина чистого прибутку підприємства має відраховуватися до резервного капіталу?

- а) не менше 5 % чистого прибутку;
- б) не менше 10 % чистого прибутку;
- в) не менше 5 % нерозподіленого прибутку;
- г) не менше 5 % валового прибутку.

8. Під час розрахунку якого показника віднімаються амортизаційні витрати і витрати на збут?

- а) чистий дохід від реалізації продукції;
- б) валовий прибуток;
- в) фінансовий результат від операційної діяльності;
- г) фінансовий результат від іншої операційної діяльності.

9. Під час розрахунку маржинального прибутку враховується лише вплив:

- а) змінних витрат;
- б) постійних витрат;
- в) постійних і змінних витрат;
- г) амортизаційних витрат і витрат на збут.

10. Точка беззбитковості розраховується для того, щоб визначити обсяг продажу, за якого підприємство:

- а) повністю покриває всі витрати завдяки отриманому доходу;
- б) отримає максимальний прибуток;
- в) отримає мінімальний прибуток;
- г) покриває змінні витрати.

11. Запас фінансової міцності показує, наскільки можна зменшити чистий дохід підприємства для того, щоб:

- а) покрити операційні витрати;
- б) покрити постійні витрати;
- в) не зазнати збитків;
- г) покрити змінні витрати.

12. Який показник показує силу впливу зміни виручки від реалізації на прибуток підприємства?

- а) фінансовий леверидж;
- б) операційний леверидж;

- в) точка беззбитковості;
- г) показник *EBITDA*.

13. Показник *EBITDA* дає можливість оцінити результати діяльності без урахування впливу:

- а) політики оподаткування, амортизаційної політики, надзвичайної діяльності підприємства;
- б) умов фінансування, амортизаційної політики, переоцінки активів, надзвичайної діяльності підприємства;
- в) умов фінансування, політики оподаткування, амортизаційної політики, переоцінки активів, надзвичайної діяльності підприємства;
- г) умов фінансування, політики оподаткування, амортизаційної політики, переоцінки активів.

14. Рентабельність *EBITDA* розраховується як:

- а) відношення *EBITDA* до чистого доходу підприємства;
- б) відношення *EBITDA* до доходу від реалізації продукції;
- в) відношення *EBITDA* до чистого прибутку;
- г) відношення *EBITDA* до валового прибутку.

15. Коефіцієнт покриття відсотків (*Interest Coverage Ratio*) демонструє рівень захищеності підприємства від кредиторів і розраховується як:

- а) *EBITDA* до суми боргу із урахуванням відсотків;
- б) *EBITDA* до відсотків за кредитом;
- в) чистий прибуток до суми боргу із урахуванням відсотків;
- г) чистий прибуток до відсотків за кредитом.

16. Зазначте показники, які враховуються під час обчислення чистого доходу підприємства:

- а) собівартість реалізованої продукції;
- б) амортизаційні витрати, витрати на збут;
- в) непрямі податки;
- г) виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

17. Прибуток від операційної діяльності розраховується як:

- а) різниця між доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і непрямих податків;
- б) різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю продукції;

в) різниця між чистим доходом, собівартістю продукції, адміністративними витратами, витратами на збут та врахуванням фінансового результату від іншої операційної діяльності;

г) різниця між чистим доходом, собівартістю продукції, адміністративними витратами, витратами на збут.

18. Оберіть напрями розподілу чистого прибутку підприємства:

- а) сплата процентів за позиками;
- б) виплата дивідендів;
- в) створення резервного капіталу;
- г) поповнення статутного капіталу.

19. Рентабельність – це:

- а) відносний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів);
- б) показник, що характеризує дохідність підприємства відповідно до інтересів учасників господарського процесу;
- в) показник, що характеризує кінцеві результати діяльності підприємства і визначає співвідношення між наявними та використаними ресурсами;
- г) інструмент інвестиційної політики підприємства.

20. Під час розрахунку якого показника враховується сума сплаченого податку на прибуток підприємства:

- а) валового прибутку;
- б) нерозподіленого прибутку;
- в) чистого доходу;
- г) чистого прибутку.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Розрахувати планову виручки від реалізації продукції, якщо очікувані залишки нереалізованого товару на початок планового року – 50 шт., на кінець – 130 шт.

У плановому році підприємство передбачає:

- збільшити обсяг реалізації продукції в 1,5 раза (обсяг реалізації звітного періоду – 18 000 шт.);
- збільшити оптову ціну товару за рахунок підвищення прибутку на 50 % (доля прибутку в ціні – 30 %);
- оптова ціна товару у звітному році складала 115 грн.

Задача 2

Розрахувати валовий і чистий прибуток, рентабельність реалізованої продукції підприємства за такими даними:

- виручка від реалізації продукції з ПДВ – 2 750 тис. грн;
- собівартість реалізованої продукції – 1 960 тис. грн;
- прибуток від позареалізаційних операцій – 185 тис. грн;
- прибуток від фінансово-інвестиційних операцій – 130 тис. грн;
- збитки від надзвичайних ситуацій – 86 тис. грн;
- витрати на збут – 35 тис. грн;
- ставка податку на прибуток – 18 %.

Здійснити розподіл чистого прибутку, враховуючи напрями відрахувань: на виплату засновникам 25 %, резервний фонд 15 %, інші виплати 60 %.

Задача 3

Розрахувати плановий прибуток на основі показника витрат на 1 грн продукції за такими даними:

- обсяг реалізації продукції у звітному періоді 520 тис. грн;
- повна собівартість продукції 360 тис. грн;
- планується зниження витрат на 1 грн продукції у плановому періоді на 0,08 грн;
- обсяг реалізації продукції у плановому періоді зросте на 15 % відносно звітного.

Задача 4

Обґрунтувати, як зміниться фінансовий результат підприємства у плановому періоді за умови, що ціна виробника за одиницю продукції є незмінною і становить 120 грн. Планується скорочення умовно-змінних витрат на одиницю продукції з 56 грн до 51 грн завдяки вдосконаленню технологічних норм виробничого процесу, що вплине на зростання умовно-постійних витрат на 12 %. Як наслідок – росте частка ринку, що вплине на зростання обсягів реалізації продукції на 25 %. Врахувати, що у звітному періоді підприємство за обсягів реалізації в 150 000 виробів зазнало збитків у сумі 80 500 грн.

Задача 5

Визначити зміну фінансового результату підприємства у плановому році за такими даними:

- у звітному році дохід від реалізації продукції зі врахуванням ПДВ становив 650 тис. грн;
- собівартість продукції звітного року склала 70 % від ціни реалізації;

- у наступному році передбачається підвищити якість виготовлених товарів, що призведе до зростання витрати на одну гривню товарної продукції на 6 коп.;
- планується зростання доходу від реалізації продукції на 15 %.

Задача 6

Обсяг реалізації продукції становить 1 400 штук. Постійні витрати 80 тис. грн, змінні витрати на одиницю продукцію 180 грн/шт., ціна – 260 грн/шт. У плановому році очікується падіння попиту на продукцію підприємства на 10 %. За цих умов для забезпечення фінансової стійкості запропоновано використати один із трьох варіантів:

- а) зменшення постійних витрат до 70 тис. грн;
- б) зниження змінних витрат на одиницю продукції на 12 %;
- в) зменшення постійних і змінних витрат на 10 %.

Обґрунтувати, який із варіантів забезпечує максимальний запас фінансової стійкості для підприємства?

Задача 7

Розрахувати операційний леверидж підприємства «А» і «В» та оцінити силу його впливу на прибуток підприємства за даними, наведеними в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Вихідні дані для розрахунку операційного левериджу підприємства

Показник	Підприємство «А»	Підприємство «В»
Виручка від реалізації підприємства	160 000	160 000
Постійні витрати	50 000	30 000
Змінні витрати	60 000	80 000

Задача 8

Розрахувати показник *EBITDA*, *EBIT*, *EBITDA Margin* за двома методами розрахунку за такими даними:

- чистий дохід від реалізації продукції становить 2 220 тис. грн;
- собівартість – 70 % від чистого доходу;
- амортизаційні витрати – 80 тис. грн;
- ставка податку на прибуток – 18 %;
- дооцінка активів становить 110 тис. грн.

Підприємство використовує для фінансування діяльності кредитні ресурси в обсязі 160 тис. грн, ставка кредитування – 22 % річних.

ТЕМА 5. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

5.1. Система оподаткування підприємств, принципи, функції та призначення

5.2. Податок на прибуток підприємств

5.3. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір

5.4. Непрямі податки і їх вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств

5.5. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Податок, збір, платник податку, податковий агент, податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок (ЄСВ), військовий збір, мито, акцизний збір, податок на додану вартість (ПДВ), єдиний податок

5.1. Система оподаткування підприємств, принципи, функції та призначення

Основним законодавчим актом, що регулює відносини у сфері справляння податків і зборів, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства, є Податковий кодекс України (ПКУ). Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, регулюються Податковим і Митним кодексом України.

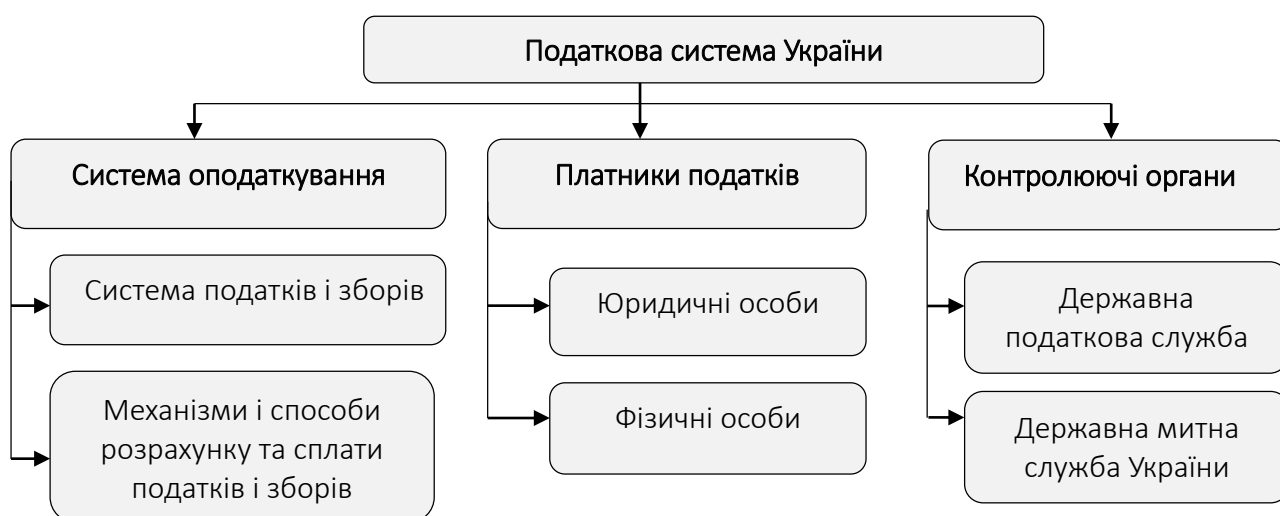

Рис. 5.1. Система оподаткування в Україні

Система оподаткування в Україні – це сукупність податків та зборів (обов'язкових платежів), встановлених на основі правових норм, що регулюють розміри, форми і терміни стягнення податків і платежів до державних цільових фондів. Податки в Україні є основним видом державного доходу.

Податок	Збір (плата, внесок)
<ul style="list-style-type: none"> це фіксований обов'язковий платіж фізичних та юридичних осіб до бюджету держави на основі чинного законодавства 	<ul style="list-style-type: none"> обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій

Рис. 5.2. Сутність понять «податок», «збір (плата, внесок)»

Основними принципами оподаткування, на яких ґрунтується податкове законодавство, є:

- **загальність оподаткування** – кожна особа зобов'язана сплачувати податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями ПКУ;
- **рівність усіх платників перед законом**, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;
- **невідворотність відповідальності** у разі порушення податкового законодавства;
- **презумпція правомірності рішень платника** податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків, контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;
- **фіскальна достатність** – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;
- **соціальна справедливість** – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;
- **економічність оподаткування** – установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

– **нейтральність оподаткування** – установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

– **стабільність** – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки, податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

– **рівномірність та зручність сплати** – установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

– **єдиний підхід до встановлення податків та зборів** – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

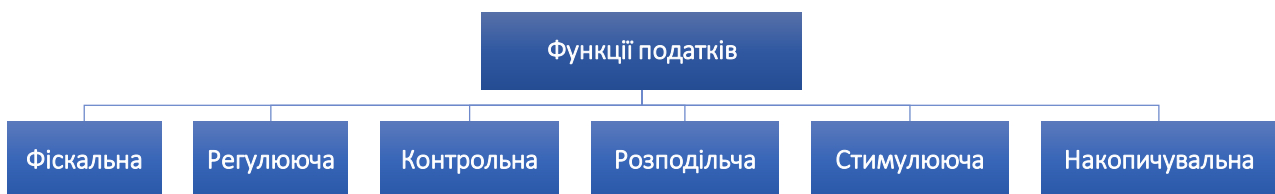

Рис. 5.3. Функції податків

Обов'язковими елементами системи оподаткування, що визначені в ПКУ, є:

- платники податку;
- об'єкт оподаткування;
- база оподаткування;
- ставка податку;
- порядок обчислення податку;
- податковий період;
- строк та порядок сплати податку;
- строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку.

Суб'єкти господарювання як платники і податкові агенти зобов'язані сплачувати загальнодержавні й місцеві податки та збори.

До **загальнодержавних податків** належать:

- 1) податок на прибуток підприємств;
- 2) податок на доходи фізичних осіб;
- 3) податок на додану вартість;
- 4) акцизний податок;
- 5) екологічний податок;

- 6) рентна плата;
- 7) мито.

До **місцевих податків** належать:

- 1) податок на майно, що включає:
  - податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
  - земельний податок;
  - транспортний податок.

- 2) єдиний податок.

До **місцевих зборів** належать:

- 1) збір за місця для паркування транспортних засобів;
- 2) туристичний збір.

Місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі). Встановлювати інші податки, що не визначені ПКУ, заборонено.

5.2. Податок на прибуток підприємств

Податок на прибуток сплачується суб'єктами господарювання – юридичними особами, що перебувають на загальній системі оподаткування, здійснюють господарську діяльність як на території України, так і за її межами.

Суб'єкти господарювання – юридичні особи, що обрали спрощену систему оподаткування, є платниками податку при виплаті доходів (прибутків) нерезиденту із джерелом їх походження з України в порядку, визначеному пунктом 141.4 ПКУ.

Не є платником податку неприбуткове підприємство, установи організації, одночасно відповідають таким вимогам:	створені та зареєстровані в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації
	установчі документи яких містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів таких організацій, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб
	установчі документи яких передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення)
	внесені контролюючим органом до Реєстру неприбуткових установ та організацій

До неприбуткових організацій можуть бути віднесені:

- бюджетні установи;
- громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди;
- спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;
- житлово-будівельні кооперативи, дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства);
- об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;
- професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання;
- сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам цього пункту.

18 %	Базова (основна) ставка податку
18 % + 0 %	за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення
18 % + 3 %	за договорами страхування від об'єкта оподаткування
0, 4, 5, 6, 12, 15, 18 і 20 %	до доходів нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їх походження з України у випадках, встановлених пунктом 141.4 ПКУ
18 % + 10 %	від доходу, отриманого від азартних ігор з використанням гральних автоматів
18 % + 18 %	від доходу, отриманого від букмекерської діяльності, азартних ігор (у тому числі казино), крім доходу, отриманого від азартних ігор з використанням гральних автоматів, зменшеного на суму виплачених виплат гравцю
<ul style="list-style-type: none"> • 9 % на «виведений капітал» • або 18 % на прибуток 	Корпоративний податок відповідно до режиму Дія.City

Рис. 5.4. Ставки податку на прибуток підприємства

Об'єктом оподаткування з податку на прибуток є:

1) прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку);

2) дохід за договорами страхування;

3) дохід (прибуток) нерезидента, що підлягає оподаткуванню, з джерелом походження з України;

4) дохід операторів, отриманий від діяльності з випуску та проведення лотерей, азартних ігор з використанням гральних автоматів;

5) дохід операторів, отриманий від букмекерської діяльності, азартних ігор (у тому числі казино), крім доходу, отриманого від азартних ігор з використанням гральних автоматів, зменшеного на суму виплачених виплат гравцю.

Якщо чистий дохід платника перевищує 40 млн грн, то підприємство має квартальний податковий період і зобов'язане коригувати фінансовий результат до оподаткування на різниці, визначені ст. 138–141 ПКУ. Всі інші платники мають річний податковий період.

5.3. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір

Суб'єкти господарювання, як юридичні особи або самозайняті особи, виступаючи податковими агентами, зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати податок від імені та за рахунок коштів платника.

Платниками податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є:

– фізична особа-резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;

– фізична особа-нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;

– податковий агент.

Об'єктом оподаткування резидента є:

– загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;

– доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);

– іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України.

Базою оподаткування є **загальний оподатковуваний дохід** (дохід, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом

звітнього податкового періоду, перелік таких доходів визначено ст. 164.2 ПКУ) або чистий річний оподатковуваний дохід за умови, якщо платник використовує право на отримання податкової знижки.

До доходів платника ПДФО належать:

- зарплата, надбавки, премії, відпускні;
- стипендія;
- виграші, подарунки, призи;
- пасивні доходи;
- продаж рухомого і нерухомого майна, спадок;
- доходи нерезидентів; доходи, отримані з-за кордону та інші.

До неоподатковуваних доходів, що не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу, належить (ст. 165 ПКУ):

- кошти, отримані від роботодавця на відрядження або під звіт;
- витрати роботодавця у зв'язку з підвищенням кваліфікації (перепідготовкою) платника податку;
- вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування;
- сума стипендії (в межах граничного розміру доходу, який дає право на застосування ПСП);
- дохід фізичної особи-підприємця, з якого сплачується єдиний податок згідно із спрощеною системою оподаткування;
- сума страхової виплати, страхового відшкодування, викупна сума або її частина, чи пенсійна виплата, отримана платником податку за договором довгострокового страхування життя;
- сума державної та соціальної матеріальної допомоги;
- вартість дарунків у межах 25 % однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на місяць);
- певні види благодійної допомоги тощо.

Під час нарахування доходів у будь-якій негрошовій формі базою оподаткування є вартість такого доходу, розрахована за звичайними цінами згідно з ПКУ, помножена на коефіцієнт, і обчислюється за формулою:

$$K = \frac{100}{100 - C_{п}}, \quad (5.1)$$

де K – коефіцієнт;

$C_{п}$ – ставка податку, встановлена для доходів на момент їх нарахування.

Підприємство як податковий агент під час розрахунку ПДФО має врахувати право платників на отримання податкової соціальної пільги.

Податкова соціальна пільга (ПСП) – сума, на яку платник ПДФО має право зменшити свій загальний місячний оподатковуваний дохід у вигляді заробітної плати від одного роботодавця (ст. 169 ПКУ).

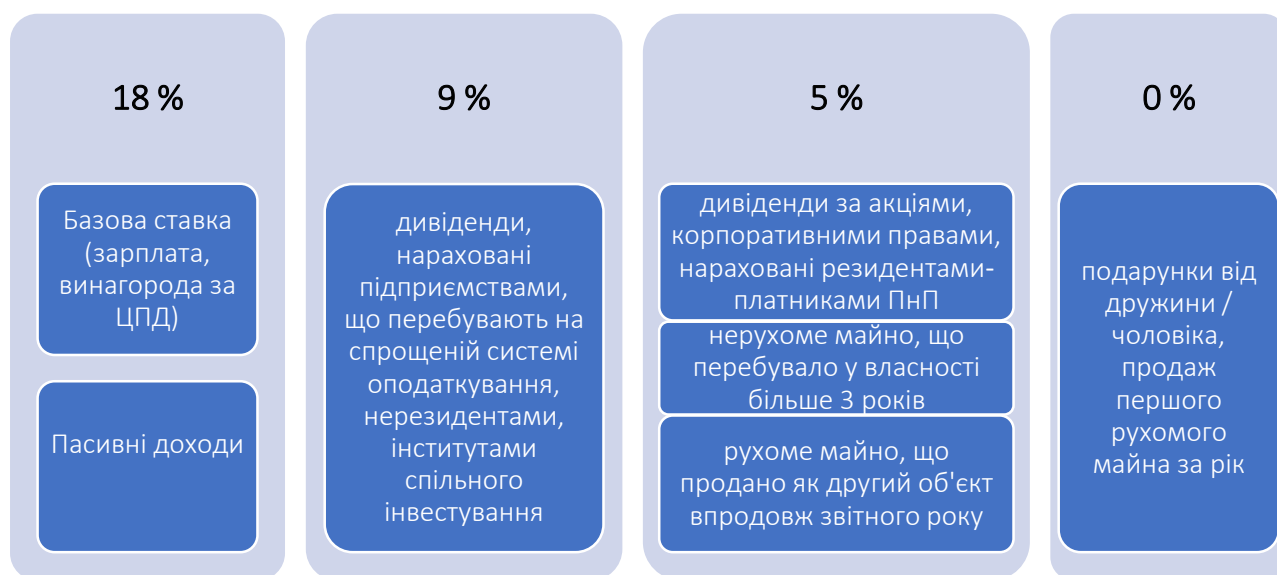

Рис. 5.5. Ставки податку на доходи фізичних осіб

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, **помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень**.

Види ПСП:

Базова ПСП (100 %) розраховується як 50 % прожиткового мінімуму працездатної особи (ПМПО), встановленого на 1 січня звітного податкового року. Застосовується для:

- будь-якого платника податку;
- платника податку, який утримує двох чи більше дітей віком до 18 років;
- у розрахунку на кожну таку дитину;

Підвищена ПСП (150 %) розраховується як 75 % ПМПО, встановленого на 1 січня звітного податкового року. Застосовується платником:

- а) одинокою матір'ю (батьком), вдовою (вдівцем) або опікуном, піклувальником – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років;
- б) який утримує дитину з інвалідністю – у розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років;

в) є особою, віднесеною законом до першої або другої категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи;

г) є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом;

ґ) є особою з інвалідністю I або II групи, у тому числі з дитинства;

д) є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, що зазнав переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів;

е) є учасником бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на якого поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Підвищена ПСП (200 %) розраховується як 100 % ПМПО, встановленого на 1 січня звітного податкового року. Застосовується платником:

а) Героєм України, Героєм Радянського Союзу, Героєм Соціалістичної Праці або повним кавалером ордена Слави чи ордена Трудової Слави, особою, нагородженою чотирма і більше медалями «За відвагу»;

б) учасником бойових дій під час Другої світової війни або особою, яка у той час працювала в тилу, та особою з інвалідністю I і II групи, з числа учасників бойових дій на території інших країн у період після Другої світової війни, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

в) колишнім в'язнем концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни або особою, визнаною репресованою чи реабілітованою;

г) особою, яка була насильно вивезена з території колишнього СРСР під час Другої світової війни на територію держав, що перебували у стані війни з колишнім СРСР або були окуповані фашистською Німеччиною та її союзниками;

ґ) особою, яка перебувала на блокадній території колишнього Ленінграда (Санкт-Петербург, Російська Федерація) у період з 8 вересня 1941 р. по 27 січня 1944 р.

Податкова соціальна пільга не може бути застосована до:

1) доходів платника податку, інших, ніж заробітна плата;

2) заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії, грошового чи майнового (речового) забезпечення учнів, студентів, аспірантів, ординаторів, ад'юнктів, військовослужбовців, що виплачуються з бюджету;

3) доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Податкова соціальна пільга до заробітної плати державних службовців застосовується **без подання відповідних заяв**, але з поданням підтвердних документів для встановлення розміру пільги.

З доходів, із яких сплачується ПДФО, паралельно сплачується **військовий збір за ставкою 1,5 %**, проте пільга до таких доходів не застосовується.

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – обов’язкові відрахування на загальнодержавне соціальне страхування. ЄСВ сплачується підприємцем за себе та за кожного найманого робітника. Він є внеском у загальнодержавну систему соціального страхування з метою захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат.

Платниками єдиного внеску є:

- роботодавці;
- фізичні особи-підприємці;
- особи, які забезпечують себе роботою самостійно – займаються незалежною професійною діяльністю;
- особи, які працюють на виборних посадах;
- військовослужбовці та інші категорії платників податків.

Якщо розмір нарахованої працівникам заробітної плати становить менше ніж мінімальна, то розмір нарахувань та утримань за такою зарплатою має проводитись, зважаючи на мінімальний розмір заробітної плати (МЗП), а не на фактичний.

Таблиця 5.1 – Ставки єдиного соціального внеску

Платники	База нарахування	
	заробітна плата, %	Винагорода фізичним особам за виконання робіт (послуг) за договорами ЦПХ, %
Підприємства, фізичні особи-підприємці, самозайняті особи, які здійснюють відрахування з доходів найманих працівників	22	22
Підприємства, які здійснюють відрахування з доходів найманих працівників-інвалідів	8,41	22
ФОП, які здійснюють відрахування з доходів найманих працівників-інвалідів	22	22
Підприємства та організації всеукраїнських громадських організацій інвалідів, зокрема товариств УТОГ та УТОС, в яких кількість інвалідів становить не менш як 50 % загальної чисельності працюючих, і за умови, що фонд оплати таких інвалідів становить не менш як 25 % суми витрат на оплату праці	5,3	5,3

Мінімальний страховий внесок для всіх платників єдиного внеску (крім пільгових категорій) встановлено у **розмірі 22 % МЗП**. Максимальна величина бази нарахування ЄСВ становить 15 розмірів МЗП.

5.4. Непрямі податки і їх вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств

До непрямих податків в Україні включають:

- податок на додану вартість (ПДВ);
- акцизний податок;
- мито.

Податок на додану вартість (ПДВ) – непрямий податок, що створюється на всіх стадіях виробництва та обігу, входить до ціни товару у вигляді надбавки і повністю оплачується кінцевим споживачем.

Платником ПДВ є фізичні або юридичні особи, які:

- а) здійснюють або планують здійснювати господарську діяльність та реєструються за своїм добровільним рішенням як платники цього податку;
- б) підлягають обов'язковій реєстрації як платники цього податку;
- в) імпортують товари (супутні послуги) в обсягах, що підлягають оподаткуванню цим податком згідно з нормами законодавства України.

Суб'єкт господарювання може здійснити добровільну або обов'язкову реєстрацію платником ПДВ, поріг якої – це отримання доходу (без ПДВ) 1 млн грн протягом останніх 12 календарних місяців (п. 181.1 ПКУ).

Об'єктом оподаткування ПДВ є:

а) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, у тому числі операції з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору) на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу / орендарю;

б) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;

в) ввезення товарів на митну територію України;

г) вивезення товарів за межі митної території України;

д) постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

Базою обкладання ПДВ є договірна вартість з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (крім акцизного податку на реалізацію суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що справляється з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку, ПДВ та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками – суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, у тому числі компонентів крові і вироблених з них препаратів (крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів).

База оподаткування операцій з постачання товарів / послуг не може бути нижче:

- 1) ціни придбання таких товарів / послуг;
- 2) собівартості для самостійно виготовлених товарів;
- 3) балансової вартості необоротних активів на початок періоду, за винятком: товарів (послуг), ціни на які підлягають державному регулюванню; газу, який постачається для потреб населення;
- 4) в разі відсутності обліку ОЗ – не нижче звичайної ціни.

Обчислення ПДВ здійснюється за формулою:

$$\text{Ціна товару/послуги (з ПДВ)} = \text{Ціна товару/послуги (без ПДВ)} + \sum \text{ПДВ}; \quad (5.2)$$

$$\sum \text{ПДВ} = \text{Ціна товару/послуги (без ПДВ)} + \text{Ставка ПДВ (\%)}. \quad (5.3)$$

Ставки ПДВ визначені в ст. 193 ПКУ:

20 % – основна ставка щодо операцій постачання та для визначення «імпортного» ПДВ;

7 % – використовується щодо лікарських засобів та медобладнання, медичних виробів;

0 % – ставка ПДВ щодо експорту;

«без ПДВ» – існують операції, звільнені від оподаткування взагалі (перелік таких товарів у ст. 196 ПКУ, куди серед них – книжна продукція).

Сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, визначається як податкове зобов'язання, зменшене на величину податкового кредиту.

Податкове зобов'язання (або вихідний ПДВ) – загальна сума податку, отримана або нарахована платником у звітному періоді.

Податковий кредит (або вхідний ПДВ) – це сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання за звітний період.

Акцизний податок – це непрямий податок, основою якого виступає диференційований підхід до оподаткування різних товарів та товарних груп.

Платниками акцизного податку є:

- особа, яка виробляє підакцизні товари на митній території України;
- особа – суб'єкт господарювання, яка ввозить підакцизні товари на митну територію України;
- особа – суб'єкт господарювання роздрібною торгівлю, яка здійснює реалізацію підакцизних товарів;
- оптовий постачальник електричної енергії;
- виробники електричної енергії, які продають її поза оптовим ринком електричної енергії.

До груп підакцизних товарів (ст. 215 ПКУ) належать:

- пальне;
- автомобілі;
- електрична енергія;
- тютюнові вироби та алкогольні напої.

Ставки акцизного податку є диференційованими, поділяються на адвалорні, специфічні та змішані, і визначаються ст. 215 ПКУ.

Ставка акцизного податку з роздрібною реалізацією підакцизних товарів визначається органами місцевого самоврядування в розмірі до 5 %.

Мито – це загальнодержавний податок, установлений ПКУ та Митним кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Види мита:

1) ввiзне встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України;

2) вивiзне встановлюється законом на українські товари, що вивозяться за межі митної території України;

3) сезонне встановлюється на окремі товари (законом може встановлюватися сезонне мито на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня встановлення сезонного мита);

4) особливі види мита: спеціальне; антидемпінгове; компенсаційне; додатковий імпорتنний збір.

Платниками мита є:

1) особа, яка ввозить товари на митну територію України чи вивозить товари з митної території України у порядку та на умовах, встановлених Митним кодексом;

2) особа, на адресу якої надходять товари, що переміщуються (пересилаються) у міжнародних поштових або експрес-відправленнях, несупроводжуваному багажі, вантажних відправленнях;

3) особа, на яку покладається обов'язок дотримання вимог митних режимів, які передбачають звільнення від оподаткування митом, у разі порушення таких вимог;

4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування, не за цільовим призначенням та/або всупереч умовам чи цілям такого звільнення згідно з Митним кодексом, іншими законами України, а також будь-які інші особи, які безпідставно використовують звільнення від оподаткування митом (податкову пільгу);

5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, що були випущені у вільний обіг на митній території України із звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, визначеного законом;

6) особа, яка реалізує товари, транспортні засоби відповідно до статті 243 МКУ.

Об'єктами оподаткування митом є:

1) товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за межі митної території України підприємствами;

2) товари, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню митними платежами;

3) товари, транспортні засоби, що реалізуються відповідно до статті 243 МКУ.

Залежно від того, які види ставок використовуються для митного оподаткування, існує два методи нарахування суми мита, належної до сплати:

1) у разі використання процентних ставок мито (М) розраховується так:

$$M = MB \times \text{Ставка мита}; \quad (5.4)$$

$$MB = \text{Ціна} \times \text{Офіційний курс} + \text{ТВ}, \quad (5.5)$$

де MB – митна вартість товару;

ТВ – транспортні витрати до перетину митного контролю.

Якщо до об'єкта оподаткування включаються митні збори, тоді:

$$M = (MB + MЗ) - \text{Ставка мита}. \quad (5.6)$$

2) якщо використовуються *ставки мита в абсолютних розмірах євро*, то сума мита, належного до сплати, визначається так:

$$M = Q \times \text{Ставку євро} \times \text{Офіційний курс}, \quad (5.7)$$

де Q – кількість товарів, що експортуються чи імпортуються.

Офіційний курс української гривні до євро беруть для розрахунку суми мита, що існував на день подання вантажної митної декларації.

Сплата мита може здійснюватися:

- а) під час перетину митного кордону;
- б) під час реєстрації товарів, предметів на митній території України;
- в) за вексельними розрахунками з відстрочкою платежу.

5.5. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва

Альтернативною формою оподаткування є **спрощена система оподаткування** – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 статті 297 ПКУ, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на такі групи платників єдиного податку:

перша група - фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і **обсяг доходу** яких протягом календарного року **не перевищує 167 розмірів мінімальної заробітної плати**, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

друга група - фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких **критеріїв**:

- **не використовують працю найманих осіб** або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно **не перевищує 10 осіб**;
- **обсяг доходу не перевищує 834 розміри мінімальної заробітної плати**, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року.

третя група – фізичні особи-підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та **юридичні особи – суб'єкти господарювання** будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року **обсяг доходу не перевищує 1 167 розмірів мінімальної заробітної плати**, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року;

четверта група – сільськогосподарські товаровиробники:

а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких **частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %;**

б) фізичні особи-підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», за умови виконання сукупності таких вимог:

– здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

– провадять господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси;

– не використовують працю найманих осіб;

– членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї;

– площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 0,5 гектара, але не більше 20 гектарів сукупно.

Платники податку, що перебувають на спрощеній системі оподаткування, сплачують такі податки та обов'язкові платежі:

I група – не більше 10 % розміру прожиткового мінімуму працездатної особи;

II група – не більше 20 % розміру мінімальної заробітної плати;

III група: якщо платник ПДВ, то 3 % від доходу плюс ПДВ, якщо ні, то 5 % від доходу.

Ставка єдиного податку встановлюється для платників єдиного податку I–III групи (фізичні особи-підприємці) у розмірі **15 %:**

1) до суми перевищення обсягу доходу, визначеного в ПКУ;

2) до доходу, отриманого від провадження діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку, віднесеного до першої або другої групи;

3) до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків, ніж грошовий;

4) до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування;

5) до доходу, отриманого платниками першої або другої групи від провадження діяльності, яка не передбачена у підпунктах 291.4.1–2 ПКУ.

Ставки єдиного податку для платників третьої групи (юридичні особи) встановлюються у подвійному розмірі ставок (6 або 10 %):

1) до суми перевищення обсягу доходу, що передбачено для певної групи;

2) до доходу, отриманого при застосуванні іншого, ніж готівковий спосіб розрахунків;

3) до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте обмеження щодо застосування альтернативних способів оподаткування суб'єктів господарювання.

2. Назвіть види податків і зборів, що стягуються в Україні. Розподіліть їх на загальнодержавні і місцеві, прямі і непрямі.

3. Які податки і в якому обсязі вираховуються для визначення чистого доходу підприємства?

4. Охарактеризуйте відмінності між прямими і непрямими податками.

5. Які податки повинен сплачувати суб'єкт господарювання як платник і як податковий агент?

6. Охарактеризуйте порядок адміністрування ПДВ.

7. Які особливості акцизного збору і мита відносно інших податків.

8. Як застосовується податкова соціальна пільга, її види?

9. Які податки і обов'язкові платежі сплачує підприємство із нарахованої заробітної плати?

10. Охарактеризуйте особливості перебування і обмеження на спрощеній системі оподаткування.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Одним із видів прямих податків є:

а) податок на додану вартість;

б) податок на доходи фізичних осіб;

в) акцизний збір;

г) мито.

2. Принцип загальності оподаткування передбачає:

а) забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

б) кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені законодавством податки та збори, платником яких вона є;

в) визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку;

г) встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями.

3. Податкові знижки – це:

а) пільги, спрямовані на зменшення податкової ставки, суми податку або відстрочка здійснення платежу;

б) сума, на яку допускається зменшення оподатковуваного доходу окремих об'єктів оподаткування;

в) податкові знижки для окремих суб'єктів оподаткування;

г) пільги, спрямовані на скорочення податкової бази за рахунок визначених витрат.

4. До місцевих податків згідно з Податковим кодексом України належить:

а) податок на доходи фізичних осіб;

б) податок на майно;

в) екологічний податок;

г) рентна плата.

5. Фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання, має назву:

а) одиниця виміру бази оподаткування;

б) база оподаткування;

в) базова (основна) ставка податку;

г) об'єкт оподаткування.

6. Сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір, – це:

а) погашення податкового боргу;

- б) податкова вимога;
- в) податкове зобов'язання;
- г) податковий обов'язок.

7. Обов'язковому реєструванню (як платник ПДВ) підлягають особи, в яких загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів / послуг, що підлягають оподаткуванню, сукупно перевищує:

- а) 500 тис. грн;
- б) 1 млн грн;
- в) 300 тис. грн;
- г) 20 млн грн.

8. Сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання, – це:

- а) бюджетне відшкодування;
- б) податковий кредит;
- в) податкове відшкодування;
- г) правильної відповіді немає.

9. Платниками податку ПДВ можуть бути:

- а) тільки юридичні особи;
- б) тільки фізичні особи;
- в) тільки іноземні юридичні і фізичні особи;
- г) юридичні та фізичні особи.

10. Для оподаткування операцій з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України медичних виробів за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, встановлено ставку ПДВ у розмірі:

- а) 20 %;
- б) 0 %;
- в) 7 %;
- г) операції не оподатковуються.

11. Об'єкт оподаткування податку на прибуток визначається із коригуванням фінансового результату до оподаткування на різниці, визначені в Податковому кодексі України, якщо річний дохід від будь-якої діяльності (без непрямих податків):

- а) перевищує 30 млн грн;
- б) перевищує 10 млн грн;

- в) перевищує 20 млн грн;
- г) перевищує 40 млн грн.

12. Податкова соціальна пільга може бути застосована до:

- а) заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії;
- б) нарахованого платнику податку місячного доходу у вигляді заробітної плати;
- в) доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності;
- г) усі відповіді правильні.

13. Реальними платниками непрямих податків є:

- а) покупці (споживачі);
- б) виробники;
- в) оптові посередники;
- г) роздрібні посередники.

14. Податковий агент – це:

- а) особа, на яку покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків;
- б) особа, на яку покладається обов'язок лише з обчислення та утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику податків;
- в) особа, яка може здійснювати представництво законних інтересів платника податків та ведення справ, пов'язаних із сплатою податків, на підставі закону або довіреності;
- г) платник податку, який є юридичною особою або провадить незалежну професійну діяльність.

15. Самозайнята особа – це:

- а) платник податку, який є юридичною особою або провадить незалежну професійну діяльність;
- б) платник податку, який є фізичною особою-підприємцем чи юридичною особою або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах підприємницької діяльності;
- в) платник податку, який є юридичною особою або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах підприємницької чи незалежної професійної діяльності;

г) платник податку, який є фізичною особою-підприємцем або провадить незалежну професійну діяльність за умови, що така особа не є працівником в межах підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

16. Не є платниками податку на прибуток підприємств:

а) юридичні особи, які утворені в будь-якій організаційно-правовій формі та отримують доходи з джерелом походження з України;

б) юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами;

в) суб'єкти господарювання, що застосовують спрощену систему оподаткування;

г) постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з України.

17. Податковим періодом за податком на прибуток підприємств є:

а) рік, місяць;

б) півріччя, квартал;

в) місяць, декади;

г) квартал, рік.

18. Яку граничну кількість найманих працівників можуть мати платники єдиного податку третьої групи?

а) не більше 10 осіб;

б) не більше 25 осіб;

в) не більше 50 осіб;

г) необмежену.

19. Що означає від'ємне значення різниці між загальною сумою податкового зобов'язання і податкового кредиту?

а) суму ПДВ, яка підлягає сплаті до бюджету;

б) бюджетне відшкодування ПДВ;

в) неправильно проведені розрахунки;

г) надмірно нарахований податок.

20. Податкова соціальна пільга може бути застосована до:

а) заробітної плати, яку платник податку протягом звітного податкового місяця отримує одночасно з доходами у вигляді стипендії;

б) нарахованого платнику податку місячного доходу у вигляді заробітної плати;

- в) доходу самозайнятої особи від провадження підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності;
- г) усі відповіді правильні.

21. Обов'язковому реєструванню (як платник ПДВ) підлягають особи, в яких загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів / послуг, що підлягають оподаткуванню, сукупно перевищує:

- а) 500 000 грн;
- б) 1 000 000 грн;
- в) 300 000 грн;
- г) 1 500 000 грн.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

ПрАТ «Консоль» на підставі договору купівлі-продажу з підприємством ZEN (Німеччина) отримало 650 одиниць товарів за ціною 80 \$/од. Транспортні витрати з перевезення товарів до митного кордону України склали \$280. Товар обкладається митом за ставкою 10 %. Курс НБУ на дату оформлення митної декларації – 36,56 грн/\$.

Розрахувати суму мита та інших митних платежів, що підлягають сплаті до бюджету.

Задача 2

Визначити суму податку на прибуток підприємства, ПДФО, ВЗ і ЄСВ за такими даними:

- доходи від реалізації продукції – 550 тис. грн;
- фінансові доходи – 60 тис. грн;
- доходи від здійснення операцій лізингу – 14 тис. грн;
- собівартість реалізованої продукції – 180 тис. грн;
- витрати на оплату праці становлять 100 тис. грн;
- амортизаційні відрахування – 39 тис. грн.

Задача 3

Визначити відпускну ціну підакцизного виробу, суму акцизного збору для сплати до бюджету, податок на додану вартість, виручку від реалізації підакцизного товару з ПДВ, рентабельність виробу за такими даними:

- собівартість підакцизного виробу 220 грн;

- прибуток 90 грн;
- ставка акцизу з роздрібною реалізацією підакцизних товарів 5 %;
- ставка ПДВ 20 %.

Задача 4

Визначити митну вартість підакцизного товару з податками і зборами та суму акцизного збору для сплати до бюджету за такими даними:

- митна вартість товару 720 грн;
- митні та комісійні збори 245 грн;
- ставка ввізного мита 20 %;
- ставка акцизного збору 12 %;
- ставка ПДВ 20 %.

Задача 5

Підприємство, яке є платником ПДВ, у звітному кварталі отримало виручку від реалізації товарів 2 400 тис. грн (у т. ч. ПДВ), витрати на закупівлю сировини і матеріалів становили 1 800 тис. грн (у т. ч. ПДВ). Амортизаційні відрахування становили 50 тис. грн.

Розрахувати суму ПДВ і податку на прибуток, які підприємство має сплатити до бюджету у звітному кварталі.

Задача 6

Визначити вільну відпускну ціну продукції з урахуванням ПДВ, суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету за такими даними:

- витрати на сировину та матеріали (з ПДВ) становлять 840 тис. грн;
- інші витрати на виробництво продукції 510 тис. грн;
- рентабельність виробництва 21 %;
- ставка ПДВ 20 %.

Задача 7

Розрахувати суму ЄСВ, ПДФО, ВЗ та розмір заробітної плати, що підлягає виплаті працівникам, за такими даними:

1. Іванович Л. І. нараховано заробітну плату в розмірі 7 800,00 грн;
2. Макаренко Л. В. нараховано заробітну плату 11 000,00 грн (з 19 до 31 січня перебувала у відпустці без збереження заробітної плати);
3. Степанко В. Б. нараховано заробітну плату 6 900,00 грн (має двох неповнолітніх дітей);

4. Яковенко С. Л. нараховано заробітну плату в 12 000 грн (є матір'ю-одиначкою, виховує двох неповнолітніх дітей).

Задача 8

Підприємець-платник єдиного податку III групи (ставка 3 % із ПДВ) отримує дохід від реалізації продукції за квартал у сумі 820 тис. грн (у т. ч. ПДВ). Підприємець використовує працю 10 найманих працівників, яким виплачується мінімальна заробітна плата.

Розрахувати суму податків і зборів, які має сплатити підприємець за квартал: єдиний податок, ПДВ, ПДФО, військовий збір, єдиний соціальний внесок.

ТЕМА 6. ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

6.1. Сутність оборотних активів та їх організація на підприємстві

6.2. Робочий капітал: сутність та механізм розрахунку

6.3. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах

6.4. Джерела формування та показники використання оборотних активів

Оборотні активи, робочий капітал, операційний цикл, фінансовий цикл, виробничий цикл, оборотні кошти, норма, норматив, дебіторська заборгованість, запаси, грошові кошти

6.1. Сутність оборотних активів та їх організація на підприємстві

Оборотні активи – сукупність матеріальних і грошових цінностей, що обслуговують поточний господарський процес підприємства, знаходяться в постійному кругообігу і повністю переносять свою вартість на товари (роботи, послуги), що реалізуються протягом одного операційного циклу, з метою отримання економічної вигоди.

Оборотні активи мають свою вартість, яка характеризує величину оборотного капіталу, тобто кошти, авансовані у виробничі та фонди обігу.

Оборотні активи включають:

- грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу;

- кошти, які авансовані у виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервності виробництва та реалізації виготовленої продукції.

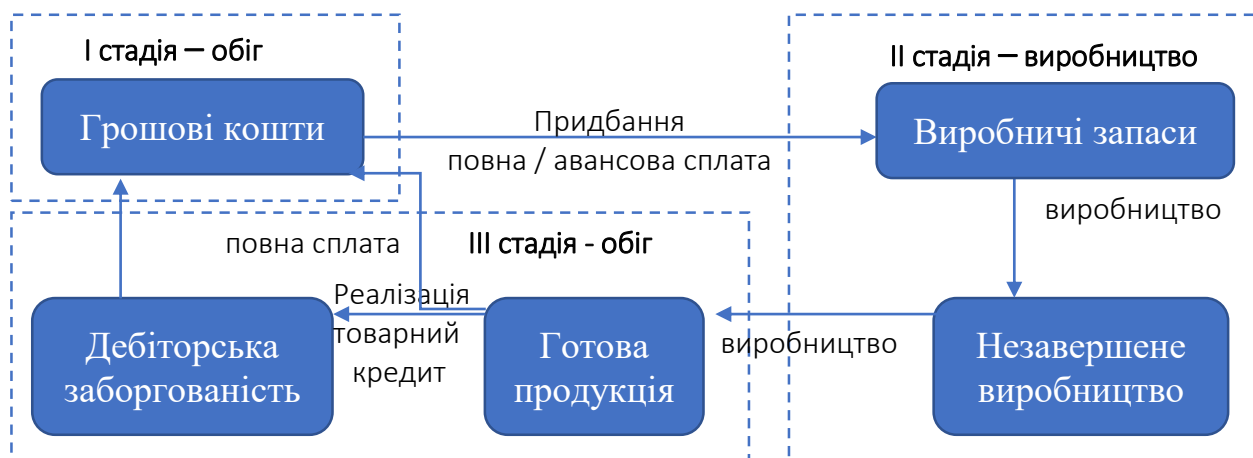

Рис. 6.1. Стадії кругообігу оборотних активів

Основними функціями є:

- *виробнича* – полягає у забезпеченні безперервності процесу виробництва і перенесенні вартості на виготовлений продукт;
- *розрахункова* – полягає в обслуговуванні, завершенні кругообігу коштів і перетворенні оборотних активів із товарної в грошову форму.

Операційний цикл – це проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності і отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.

Фінансовий цикл – це період, який починається з моменту оплати постачальникам за сировину та матеріали (**погашення кредиторської заборгованості**) і закінчується в момент отримання коштів за відвантажену продукцію (погашення дебіторської заборгованості).

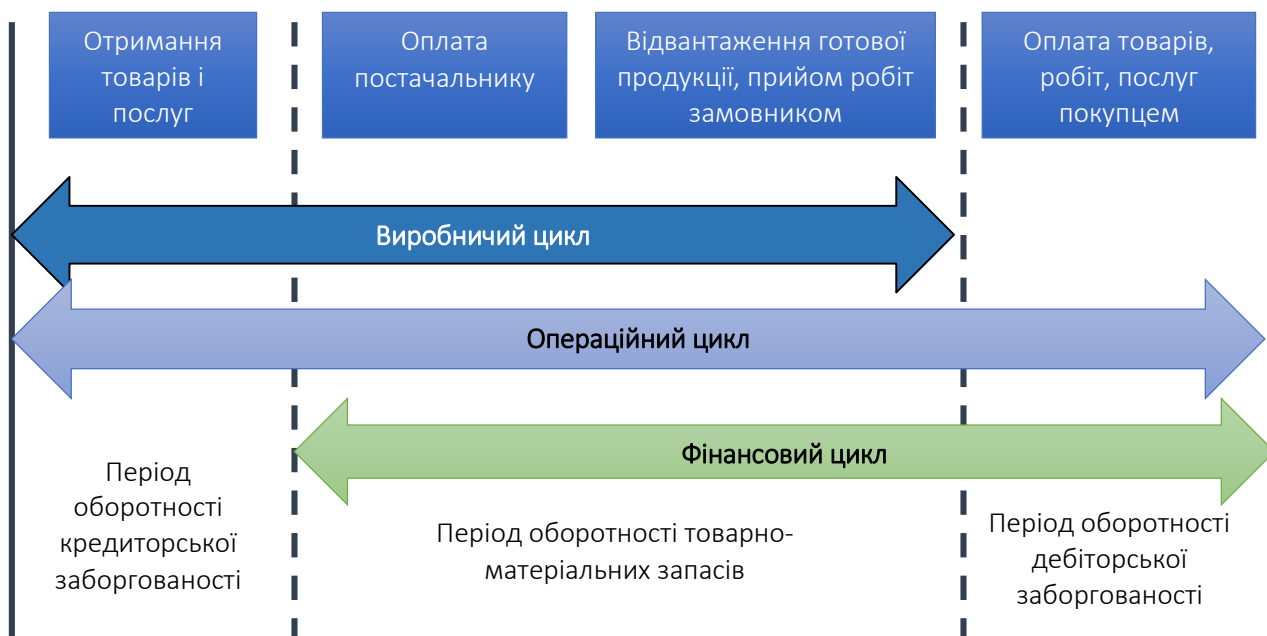

Рис. 6.2. Тривалість виробничого, фінансового і операційного циклів

Чим менша тривалість фінансового циклу, тим менше фінансових ресурсів потрібно для фінансування виробничих потреб підприємства (з урахуванням необхідності надання відстрочок платежів покупцям продукції для стимулювання збуту та можливості отримання відстрочок платежів з боку постачальників).

Зменшити фінансовий цикл можна шляхом прискорення обороту виробничих запасів та дебіторської заборгованості і некритичного уповільнення обертання кредиторської заборгованості підприємства постачальникам.

На **тривалість фінансового циклу** впливають:

- 1) тривалість виробничо-комерційного (або операційного) циклу підприємства та його окремих стадій;
- 2) темпи зростання обсягів діяльності;

- 3) рівень інфляції та необхідність створення страхових резервів виробничих запасів;
- 4) сезонність виробництва, реалізації та постачання сировиною;
- 5) стан кон'юнктури на ринку сировини та ринку готової продукції.

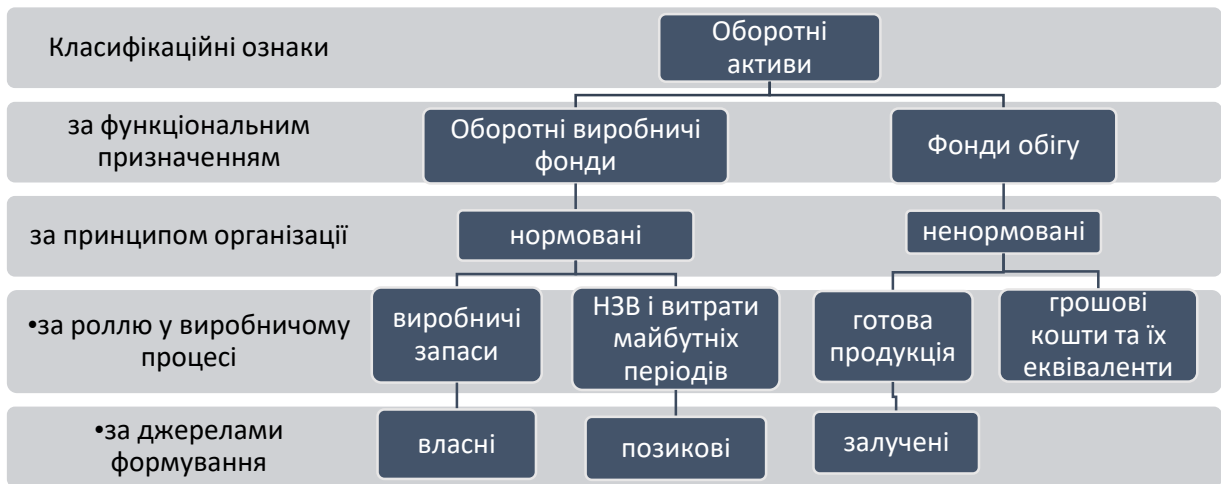

Рис. 6.3. Класифікація оборотних активів

Діяльність підприємства неможлива без певного обсягу і структури оборотних активів, проте для них характерні і переваги, і недоліки.

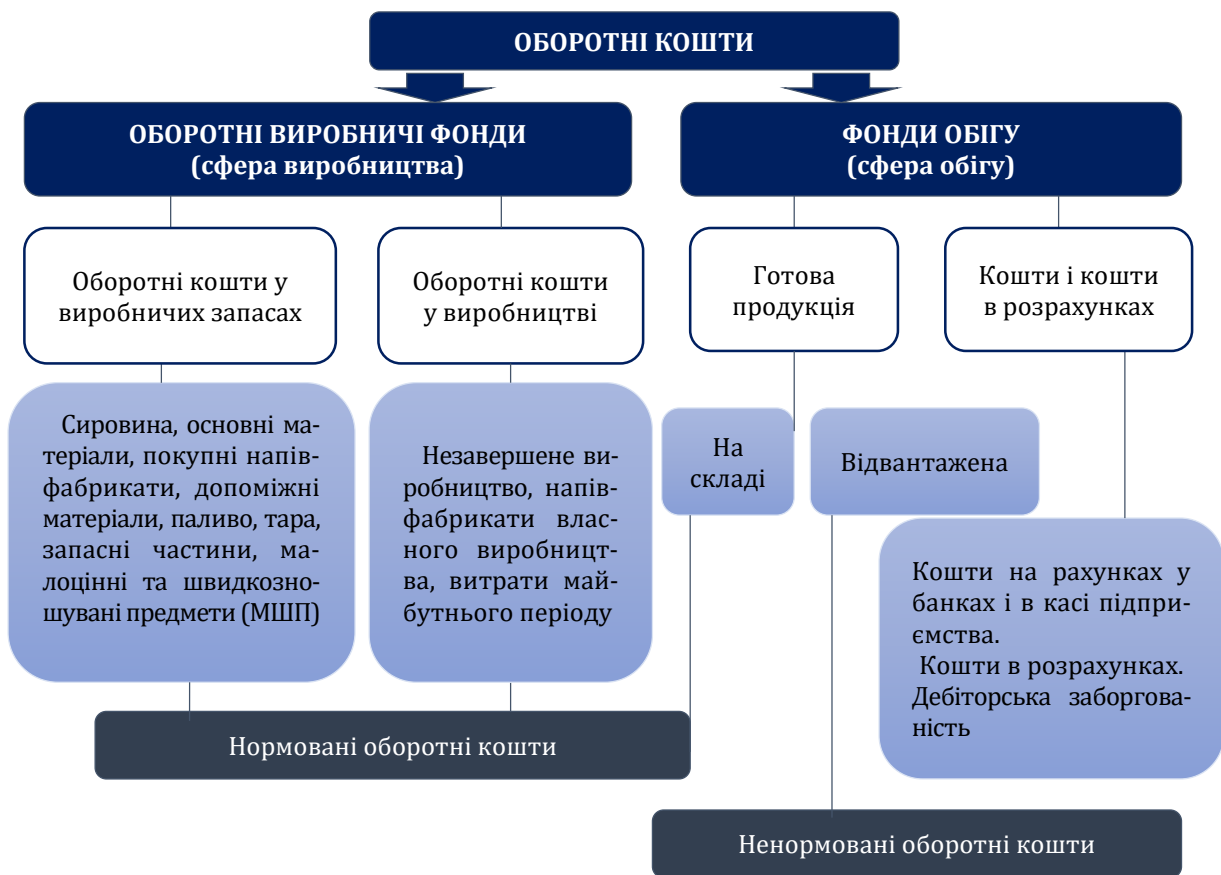

Рис. 6.4. Склад оборотних коштів на підприємстві

Переваги оборотних активів:

- високий рівень ліквідності;
- знаходження частини оборотних активів у вигляді абсолютно ліквідних активів грошових коштів;
- можливість швидкої реструктуризації оборотних активів, підвищення швидкості обігу шляхом їх раціонального управління.

Недоліки:

- можливе інфляційне знецінення та зниження купівельної спроможності грошових активів;
- додаткові витрати на утримання зайвих запасів;
- можливі втрати у зв'язку з природним убутком товарно-матеріальних цінностей;
- високий рівень фінансових ризиків.

Склад оборотних коштів підприємства визначається галузевою приналежністю, асортиментною політикою, обсягом та тривалістю операційного циклу.

6.2. Робочий капітал: сутність та механізм розрахунку

Робочий капітал – різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями; визначає ту частину оборотних активів, яка фінансується за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань. Наявність робочого капіталу свідчить, що підприємство здатне сплатити власні поточні боргові зобов'язання та інвестувати фінансові ресурси для розширення діяльності.

Чистий оборотний (робочий) капітал (ЧРК) розраховується за формулою:

$$\text{ЧРК} = \text{ВК} + \text{ДЗ} - \text{НА}; \quad (6.1)$$

$$\text{ЧРК} = \text{ОА} - \text{ПЗ}, \quad (6.2)$$

де ВК – власний капітал;

ДЗ – довгострокові зобов'язання та забезпечення;

НА – необоротні активи;

ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Чим більший чистий робочий капітал, тим менший ризик втрати ліквідності. Негативний ЧРК свідчить про те, що підприємство має більше поточних зобов'язань, ніж поточних активів.

Розглядають такі поняття:

Робочий капітал-брутто (*Gross working capital*) показує обсяг інвестованих коштів в оборотні активи (підсумок II розділу активу).

Чистий робочий капітал (*Net Working Capital*) показує суму перевищення оборотних активів над поточними зобов'язаннями.

Постійний (перманентний) робочий капітал – мінімально необхідний обсяг інвестицій в оборотні активи для забезпечення безперервного здійснення діяльності компанією.

Змінний робочий капітал – додатковий робочий капітал, що формується під впливом сезонного фактора як відповідь на зміну цін, обсягів виробництва тощо.

Рис. 6.5. Зміна робочого капіталу

Оптимізація елементів і налагодження контрольованого управління чистого робочого капіталу є одним із додаткових шляхів створення доданої вартості для підприємства, зокрема корпоративного.

Схема оптимізації ЧРК наведена на рис. 6.6.

Рис. 6.6. Схема оптимізації чистого робочого капіталу

Збільшення ефективності управління робочим капіталом дає змогу **вигнати додаткові кошти на погашення боргу, виплату дивідендів, фінансування нових напрямів і трансформацію бізнесу** у відповідь на зміну конкурентного середовища.

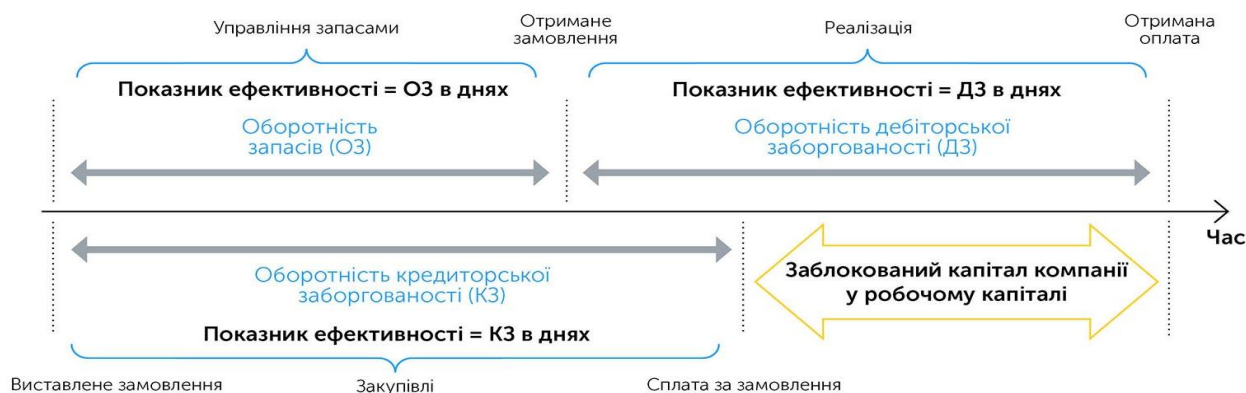

Рис. 6.7. Вплив показників на формування чистого робочого капіталу

Чинники, що впливають на обсяг і структуру робочого капіталу:

- специфіка бізнесу (торговельні підприємства мають значні запаси готової продукції, товарів, дебіторської заборгованості; виробничі – виробничі запаси та дебіторську заборгованість);
- об’єм виробництва (існує пряма залежність між об’ємами виробництва та обсягами робочого капіталу);
- специфіка операційного циклу (компанії з довгим та складним операційним циклом матимуть вищі вимоги до складу та структури робочого капіталу, наприклад, до сировини);
- умови купівлі / продажу (компанії, що надають своїм покупцям кредит на широкій основі, потребують більших обсягів робочого капіталу, ніж ті, що проводять жорстку кредитну політику);
- ефективність операційної діяльності (обернена залежність між ефективністю та обсягом необхідного робочого капіталу);
- зміна цін (значне коливання цін на сировину вимагатиме від фірми додаткових обсягів робочого капіталу);
- коливання поставок сировини (підприємства, що використовують специфічну сировину, зазвичай залежать від одного-двох постачальників, тому мають значні виробничі запаси, що вимагає додаткових інвестицій у робочий капітал);
- інші чинники.

6.3. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах

До **принципів** організації оборотних активів на підприємстві належать:

- формування оборотних активів у розмірах, необхідних для забезпечення безперервного виробничого процесу;
- раціональне розміщення наявних оборотних активів на підприємстві;
- самостійність підприємств щодо управління оборотними активами;
- контроль за ефективністю використання оборотних активів.

Визначення оптимального обсягу оборотних коштів підприємства підвищує ефективність роботи підприємства, адже наявність їх надлишку призводить до бездіяльності капіталу, замороження ресурсів, їх неефективного використання.

Для визначення потреби в оборотних активах потрібно розраховувати їх норму та норматив. **Норма** – це обчислювальна за кожним видом оборотних активів відносна або мінімальна величина, що необхідна для розрахунку нормативу. **Норматив** – це мінімально необхідна сума власних оборотних активів у грошовому виразі, що забезпечує нормальний, безперервний процес виробництва, реалізації продукції та розрахунків.

Основними чинниками, що впливають на норми оборотних активів підприємства, є:

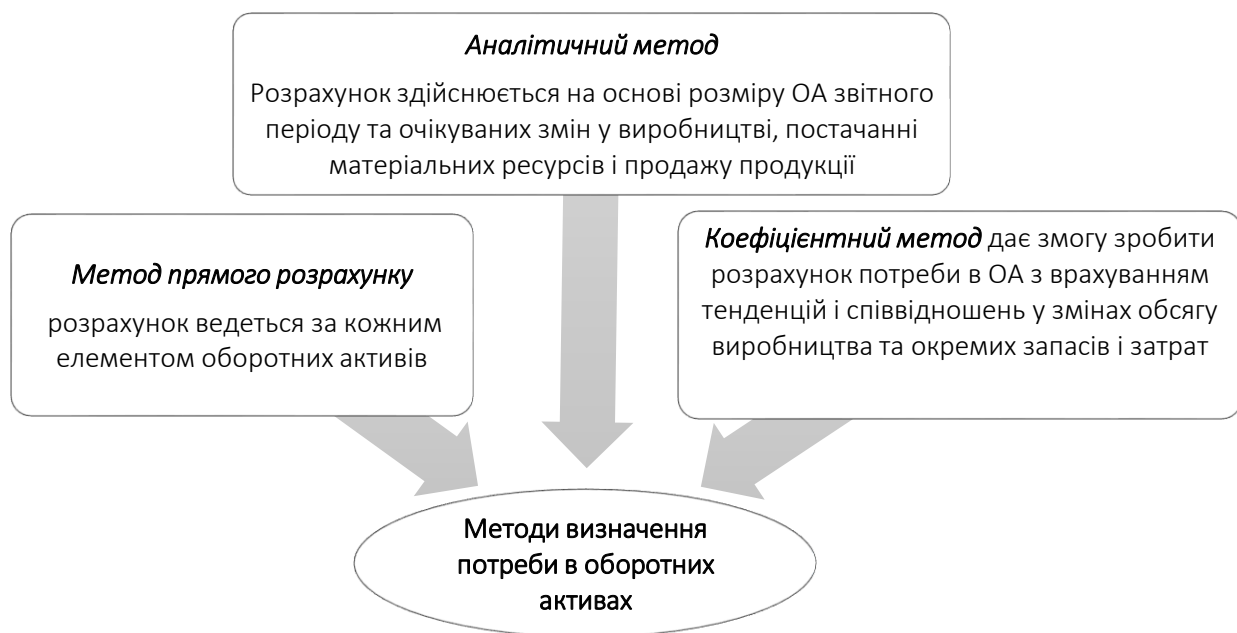
- умови постачання і збуту;
- віддаленість постачальників від споживачів;
- транспортні умови;
- час, необхідний для підготовки матеріалів до використання у виробництві, періодичність їх використання;
- тривалість виробничого циклу і розподіл його між структурними підрозділами підприємства.

Нормування оборотних активів на підприємстві здійснюється в такій послідовності:

- 1) визначається норма запасу;
- 2) розраховується одnodенне витрачання ТМЦ;
- 3) визначається норматив оборотних активів;
- 4) здійснюється розрахунок сукупного нормативу.

Нормування оборотних коштів здійснюється відносно його складників, зокрема:

I. Нормування оборотних коштів у виробничих запасах, в основу якого закладається принцип мінімальності та достатності для забезпечення безперебійної роботи підприємства.

Рису. 6.8. Методи визначення потреби в оборотних активах підприємства

Норматив оборотних коштів у виробничих запасах розраховується за формулою:

$$H_{ВЗ} = D \times Z_{дн}, \quad (6.3)$$

де D – денна потреба i -го виду виробничих запасів, натур од. або грн;
 $Z_{дн}$ – норма i -го запасу в днях.

Норма запасу в днях i -го елемента (D_z) дорівнює:

$$Z = Z_{трансп} + Z_{підг} + Z_{техн} + Z_{пот} + Z_{стр}, \quad (6.4)$$

де $Z_{трансп}$ – транспортний запас, дні;

$Z_{техн}$ – час на підготовку елемента запасу до виробництва, дні;

$Z_{підг}$ – час на прийом, розвантаження, сортування, складання, дні;

$Z_{пот}$ – час знаходження на складі;

$Z_{стр}$ – $0,5 Z_{пот}$ або $0,3 Z_{пот}$ залежно від умов поставки.

II. Норматив оборотних коштів щодо сировини, матеріалів і покупних напівфабрикатів визначається за формулою:

$$H_{пр.зап.} = B_{Д_i} * D_i, \quad (6.5)$$

де $B_{Д_i}$ – одноденні витрати i -го елемента виробничих запасів, тис. грн;

D_i – норма запасу в днях i -го елемента оборотних засобів, дні.

$$V_i^D = \frac{V_i^{KB}}{90}; \quad (6.6)$$

$$V_i^D = \frac{P_{p.v.}}{360} \times \alpha_i \times C_i \times T_n / 2, \quad (6.7)$$

де V_i^{KB} – квартальні витрати i -го елемента на виробництво, грн;

90 – кількість днів у кварталі;

$P_{p.v.}$ – річна програма за виробом;

α_i – норма витрат i -го елемента запасу на один виріб;

C_i – ціна купівлі i -го елемента, грн;

360 – кількість днів у році;

T_n – інтервал поставки елемента запасу, дні.

III. Нормування оборотних коштів у незавершеному виробництві і витратах майбутніх періодів.

Незавершене виробництво – це матеріали, комплектуючі та інші елементи виробничих запасів, які знаходяться на різних стадіях технологічної готовності.

Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва ($N_{нзв}$) визначається за формулою:

$$N_{нзв} = Q_d \times D_{вц} \times K_{з.в.}, \quad (6.8)$$

де Q_d – одноденні витрати на виробництво продукції, грн;

$D_{вц}$ – тривалість виробничого циклу в днях, тривалість виробничого циклу відображає час перебування продукції в незавершеному виробництві від першої технологічної операції до повного виготовлення продукції і передачі її на склад;

$K_{з.в.}$ – коефіцієнт зростання витрат.

Коефіцієнт зростання витрат ($K_{з.в.}$) – характеризує ступінь готовності виробів у незавершеному виробництві, тобто відношення витрат у незавершеному виробництві до всієї собівартості готової продукції і визначається за формулою:

$$K_{з.в.} = \frac{A+0,5B}{A+B}; \quad (6.9)$$

де A – витрати, які здійснюються одноразово на початку виробничого циклу;

B – наступні витрати, які включаються до собівартості продукції.

IV. Норматив оборотних коштів для витрат майбутніх періодів ($H_{м.п.}$)

визначається за формулою:

$$H_{м.п.} = B_0 + B_k - B_c, \quad (6.10)$$

де B_0 – сума витрат майбутніх періодів на початок планового року;

B_k – витрати, які здійснюються в плановому періоді за кошторисом;

B_c – витрати, що включаються до собівартості продукції планового періоду.

V. Нормування оборотних коштів для створення запасів готової продукції ($H_{гп.}$) визначається за формулою:

$$H_{гп.} = Q_{IV} \times D_{гп.}, \quad (6.11)$$

де Q_{IV} – одноденний випуск продукції в IV кварталі планового року за виробничою собівартістю, грн;

$D_{гп.}$ – норма запасу оборотних коштів для готової продукції, дні.

6.4. Джерела фінансування та показники використання оборотних активів

Формування оборотних активів підприємств здійснюється з метою задоволення потреб в окремих видах активів та має цілеспрямований характер. Джерела фінансування оборотних активів на підприємстві – це всі фінансові ресурси, які підприємство використовує для їх формування.

Фінансове забезпечення оборотних коштів впливає на ліквідність та платоспроможність підприємства, рівень їх прибутковості та ризиковості. Структура джерел фінансування впливає на фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства.

Основними джерелами фінансування є власні, позикові та залучені (рис. 6.9). Структура джерел фінансування впливає на ступінь забезпеченості оборотними коштами, а їх нестача може бути обумовлена інфляційним знеціненням, нецільовим або нераціональним формуванням структури оборотних активів. Водночас надлишково сформовані оборотні кошти призводять до їх вилучення з господарського обороту – як наслідок нераціонального використання.

Рис. 6.9. Джерела фінансування оборотних коштів

Швидкість оборотності (O) – тривалість одного обороту оборотних активів в днях; характеризує тривалість повного обігу з моменту придбання оборотних коштів до реалізації готової продукції:

$$O = \frac{\overline{OK} \times D}{P}, \quad (6.12)$$

де O – термін обороту оборотних коштів, дні;

OK – середні залишки нормованих оборотних коштів, грн;

D – тривалість періоду, за який обчислюється оборот, дні;

P – обсяг реалізованої продукції, грн.

Коефіцієнт оборотності (K_o) показує кількість оборотів оборотних коштів за рік; визначається за формулою:

$$K_o = \frac{P}{\overline{OK}}. \quad (6.13)$$

Коефіцієнт завантаження (K_з) показує середню величину оборотних коштів, що припадає на одиницю реалізованої продукції; визначається за формулою:

$$K_z = \frac{\overline{OK}}{P}. \quad (6.14)$$

Коефіцієнт ефективності (K_e) оборотних коштів; визначається за формулою

$$K_e = \frac{\Pi}{OK}, \quad (6.15)$$

де Π – прибуток від реалізації продукції, грн.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте сутність і складники оборотних активів.
2. Назвіть і поясніть стадії обігу оборотних активів.
3. Яка відмінність між виробничим, фінансовим і операційним циклом?
4. Визначте склад оборотних активів за функціональним призначенням, роллю у виробництві, принципами організації та джерелами формування.
5. Поясніть сутність і методику розрахунку робочого капіталу.
6. Як оптимізація робочого капіталу впливає на вивільнення грошових коштів?
7. Які фактори впливають на обсяг і структуру робочого капіталу?
8. Охарактеризуйте алгоритм нормування оборотних активів на підприємстві.
9. Які методи визначення потреби в оборотних активах?
10. Назвіть джерела фінансування оборотних коштів.
11. За допомогою яких показників оцінюється ефективність використання оборотних коштів на підприємстві?

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Оборотні активи підприємства - це:

- а) гроші в касі підприємства, на розрахункових і валютних рахунках, у розрахунках;
- б) кошти, авансовані у виробничі оборотні фонди та фонди обігу;
- в) кошти, авансовані у виробничі оборотні фонди;
- г) предмети праці.

2. Коефіцієнт завантаження оборотних коштів показує:

- а) скільки оборотів здійснили оборотні кошти за певний період;
- б) скільки оборотів здійснили оборотні кошти за попередній квартал;
- в) скільки прибутку припадає на 1 грн оборотних коштів;
- г) величину оборотних коштів на 1 грн реалізованої продукції.

3. Оборотні виробничі фонди - це:

- а) оборотні кошти у виробництві;
- б) незавершене виробництво;

- в) оборотні кошти у виробничих запасах;
- г) оборотні кошти у виробничих запасах та у виробництві.

4. До фондів обігу належать:

- а) грошові кошти в розрахунках та готова продукція на складі;
- б) виробничі запаси;
- в) оборотні кошти у виробництві;
- г) кошти на розрахунковому рахунку.

5. Яка частина оборотних коштів обслуговує сферу обігу?

- а) готова продукція на складі;
- б) готова продукція, грошові засоби й кошти в розрахунках;
- в) грошові засоби на рахунках у банку і касі, у розрахунках, дебіторська заборгованість;
- г) готова продукція, що відвантажена.

6. За джерелами формування оборотні кошти поділяються на:

- а) активні та пасивні;
- б) власні й прирівняні до них;
- в) нормовані та ненормовані;
- г) власні та залучені.

7. Відповідно до методів планування оборотні кошти поділяються на:

- а) власні та прирівняні до них;
- б) фонди обігу й виробничі фонди;
- в) залучені;
- г) нормовані та ненормовані.

8. Абсолютне вивільнення оборотних коштів – це:

- а) збільшення обсягу виробництва за зростання суми оборотних коштів;
- б) пряме скорочення потреби в оборотних коштах за одночасного збільшення обсягів виробництва;
- в) зменшення суми оборотних коштів за зменшення реалізації товарів і послуг;
- г) скорочення терміну оборотності кредиторської заборгованості.

9. Причиною нестачі (браку) власних оборотних коштів на підприємстві є:

- а) значна дебіторська заборгованість покупців;
- б) підвищення цін внаслідок інфляції;

- в) неповний внесок платежів до бюджету;
- г) нецільове використання власних оборотних коштів.

10. Неможливість підприємства задовольнити поточну потребу в оборотних коштах за рахунок власних засобів означає:

- а) надлишок власних оборотних коштів;
- б) абсолютне вивільнення оборотних коштів;
- в) брак власних оборотних коштів;
- г) оборотність оборотних коштів.

11. Який вид запасу визначається як 50 % поточного запасу?

- а) технологічний запас;
- б) підготовчий запас;
- в) транспортний запас;
- г) страховий запас.

12. До власних і прирівняних до них джерел формування оборотних коштів належать:

- а) кредиторська заборгованість;
- б) облігації;
- в) чистий прибуток;
- г) банківський кредит.

13. Чистий оборотний капітал розраховується як:

- а) різниця оборотних активів і поточних зобов'язань;
- б) різниця оборотних активів і кредиторської заборгованості;
- в) сума дебіторської і кредиторської заборгованості;
- г) сума власного капіталу і довгострокових зобов'язань.

14. Перевищення фактичної наявності власних оборотних коштів над потребою – це:

- а) надлишок власних оборотних коштів;
- б) брак власних оборотних коштів;
- в) абсолютне вивільнення оборотних коштів;
- г) відносне вивільнення оборотних коштів.

15. Змінний робочий капітал – це:

- а) сума перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями;
- б) додатковий робочий капітал, що формується як відповідь на зміну цін, обсягів виробництва тощо;

- в) мінімально необхідний обсяг інвестицій в оборотні активи для забезпечення безперервного здійснення діяльності підприємства;
- г) обсяг інвестованих коштів в оборотні активи.

16. Постійний робочий капітал – це:

- а) сума перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями;
- б) додатковий робочий капітал, що формується як відповідь на зміну цін, обсягів виробництва тощо;
- в) мінімально необхідний обсяг інвестицій в оборотні активи для забезпечення безперервного здійснення діяльності підприємства;
- г) обсяг інвестованих коштів в оборотні активи.

17. Коефіцієнт нарощування витрат – це:

- а) відношення витрат, які здійснюються одноразово на початку виробничого циклу, до наступних витрат;
- б) відношення наступних витрат до витрат, які здійснюються одноразово на початку виробничого циклу;
- в) відношення витрат у незавершеному виробництві до всієї собівартості готової продукції;
- г) сума всіх витрат у незавершеному виробництві.

18. Період, який починається з моменту оплати контрагентам і закінчується в момент отримання коштів за відвантажену продукцію – це:

- а) операційний цикл;
- б) виробничий цикл;
- в) фінансовий цикл;
- г) оборотність дебіторської заборгованості.

19. Проміжок часу між придбанням запасів для здійснення господарської діяльності і отриманням коштів від реалізації виробленої продукції, товарів, робіт, послуг – це:

- а) операційний цикл;
- б) виробничий цикл;
- в) фінансовий цикл;
- г) оборотність дебіторської заборгованості.

20. Мінімальний розмір власних оборотних активів у грошовому виразі, що необхідний підприємству для забезпечення нормального, безперервного процесу виробництва – це:

- а) норма;
- б) норматив;
- в) нормування;
- г) чистий робочий капітал.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві за такими даними:

- виробнича собівартість виробу – 880 грн, одноразові витрати в перший день виробництва становлять 60 %;
- одnodенні витрати з незавершеного виробництва – 18 тис. грн;
- тривалість виробничого циклу – 18 днів.

Задача 2

У звітному періоді норматив оборотних коштів підприємства становить 1 000 тис. грн, з них виробничий – 700 тис. грн, невиробничий – 300 тис. грн. У плановому періоді передбачено зростання виробничої програми на 12 % та прискорення оборотності оборотних коштів на 5 % завдяки заходам щодо підвищення їх використання.

Визначити норматив оборотних коштів підприємства у плановому періоді.

Задача 3

Визначити норму запасу, величину необхідного запасу та норматив оборотних засобів у виробничих запасах, якщо за місяць підприємство споживає 45 т сировини за ціною 1,2 тис. грн. Інтервал між двома черговими поставками становить 8 днів, транспортний запас – 2 дні, підготовчий – 1 день, страховий – половину поточного.

Задача 4

Витрати сировини на виготовлення продукції становлять 360 т. Періодичність поставок сировини становить 7 днів, перерахування коштів постачальнику й отримання від нього сировини на підприємстві здійснюється впродовж 4 днів, підготовчий запас – 1 день, страховий запас становить

половину поточного. Ціна однієї тони сировини 4,2 тис. грн. Визначити норматив оборотних коштів у плановому році за умови зростання обсягів випущеної продукції на 12 %.

Задача 5

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, якщо підприємство планує виготовити 1 550 виробів за собівартістю 840 грн/шт. Тривалість виробничого циклу – 8 днів, одноразові витрати на початку виробничого циклу 220 грн/шт.

Задача 6

Обчислити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві, якщо виробнича собівартість становить 990 грн/шт. (з них, витрати на основні матеріали – 420 грн/шт.), тривалість виробничого циклу – 12 робочих днів, плановий річний обсяг випуску продукції – 10 000 шт.

Задача 7

Обчислити коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту, коефіцієнт завантаження та рентабельність оборотних коштів, якщо собівартість реалізованої продукції – 840 тис. грн, середньорічна вартість залишків оборотних коштів – 510 тис. грн. Прибуток від операційної діяльності підприємства – 280 тис. грн.

ТЕМА 7. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

7.1. *Склад і структура основних засобів підприємства*

7.2. *Показники стану й ефективності використання основних засобів підприємства*

7.3. *Амортизація основних засобів, її зміст і значення*

7.4. *Капітальні вкладення та джерела їх фінансування на підприємствах*

Основні засоби (ОЗ), активна частина основних засобів, пасивна частина основних засобів, первісна вартість ОЗ, відновлена вартість ОЗ, залишкова вартість ОЗ, балансова вартість ОЗ, ліквідаційна вартість ОЗ, моральний знос, фізичний знос, амортизація, амортизаційні відрахування, методи нарахування амортизації, капітальні вкладення.

7.1. Склад і структура основних засобів підприємства

Основні засоби – це частина засобів виробництва, які беруть участь у процесі виробництва більше 1 року, зберігаючи водночас матеріальну форму і властивості, а також переносять свою вартість на готову продукцію частинами у вигляді амортизаційних відрахувань.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Об'єкт основних засобів – це:

- закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього;
- конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій;
- відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно;
- інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством.

Призначення основних засобів у господарській діяльності підприємства є неоднозначним, одні з них створюють умови та забезпечують нормальне

використання активної частини ОВЗ (будинки, споруди тощо), проте не беруть безпосередньої участі у виготовленні продукту та становлять її *пасивну частину*. До активної частини основних виробничих засобів (ОВФ) належать комплекс машин і механізмів, які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі (транспортні засоби, устаткування, виробничий інвентар та ін.).

Рис. 7.1. Склад виробничих засобів підприємства

Класифікація основних засобів

1. За видами основних засобів, що застосовується в бухгалтерському обліку (згідно з П(С)БО 7) вони поділяються на:

- земельні ділянки;
- капітальні витрати на поліпшення земель;
- будинки, споруди та передавальні пристрої;
- машини та обладнання;
- транспортні засоби;
- інструменти, прилади, інвентар (меблі);
- тварини;
- багаторічні насадження;
- інші основні засоби.

2. За роллю, яку вони відіграють у процесі виробництва, розрізняють:

- активну частину основних засобів;

– пасивну частину основних засобів.

3. За належністю (власністю):

- власні основні засоби;
- орендовані основні засоби;
- безкоштовно надані основні засоби.

Фактори, які впливають на технологічну структуру основних засобів:

- виробничі та матеріально-технічні особливості галузі;
- технічний рівень виробництва;
- форми відтворення основних фондів, форми суспільної організації виробництва;
- географічне розташування підприємства.

Поліпшення структури основних фондів досягається завдяки:

- оновленню та модернізації устаткування;
- механізації та автоматизації виробництва;
- правильному розробленню проектів будівництва та високоякісного виконання планів будівництва підприємств;
- ліквідації невикористовуваного або маловикористовуваного устаткування та встановлення устаткування, що забезпечить правильніші пропорції між його окремими групами.

Рис. 7.2. Види вартості основних засобів підприємства

Первісна вартість об'єкта основних засобів включає такі витрати:

- грошові кошти, що сплачують постачальникам та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційні збори, державне мито, інші платежі, що здійснюються в зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству / установі);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Балансова вартість групи основних засобів підприємства на кінець звіт-ного періоду ($OZ_{БВ}$), яка дорівнює вартості групи основних засобів на початок наступного періоду, обчислюється за формулою:

$$OZ_{БВ} = OZ_{БВ_{п.п.}} + OZ_{нов} + V_{OZ_{рек}} - OZ_{В} - АВ, \quad (7.1)$$

де $OZ_{БВ_{п.п.}}$ – балансова вартість групи основних засобів на початок звіт-ного періоду;

$OZ_{нов}$ – вартість придбання нових основних засобів протягом звіт-ного періоду;

$V_{OZ_{рек}}$ – витрати на реконструкцію, модернізацію та капітальний ремонт основних засобів протягом 1 звіт-ного періоду;

$OZ_{В}$ – вартість виведених з експлуатації основних засобів протягом звіт-ного періоду;

$АВ$ – сума нарахованих амортизаційних відрахувань у звіт-ному періоді. Середньорічна вартість основних засобів розраховується за формулою:

$$\overline{OZ} = OZ_{п.п.} + \frac{OZ_{ВВ} \times t_{ВВ}}{12} - \frac{OZ_{Виб} \times t_{Виб}}{12}, \quad (7.2)$$

де $OZ_{п.п.}$ – вартість основних засобів на початок періоду;

$OZ_{ВВ}$ – вартість основних засобів, що вводяться протягом року;

$OZ_{Виб}$ – вартість основних засобів, що вибувають протягом року;

$t_{ВВ}, t_{Виб}$ – кількість місяців, впродовж яких були введені або вибули основні засоби.

7.2. Показники стану й ефективності використання основних засобів підприємства

Характерною особливістю основних засобів є їх знос, що обумовлює потребу у їх відтворенні, яке буває двох типів:

- *просте відтворення*, за якого вартість введених основних засобів дорівнює або перевищує вартість вибулих;
- *розширене відтворення*, за якого вартість введених у дію основних засобів перевищує суму їх вибуття;
- *звужене відтворення* передбачає, що вартість введених основних засобів менша, ніж вибулих.

Процес відтворення основних засобів може здійснюватися *екстенсивним* (збільшення основних засобів у натуральному виразі) або *інтенсивним* шляхом (заміна діючих основних засобів більш продуктивними).

У процесі використання основні засоби піддаються зносу, який розподіляється на:

1. Моральний знос – це знецінення об'єктів основних засобів унаслідок науково-технічного прогресу ще до їх фізичного зносу. Поділяється на:

1.1. *Моральний знос першого роду* – це здешевлення засобів праці завдяки зростанню продуктивності на підприємствах, що їх випускають.

1.2. *Моральний знос другого роду* зумовлений появою продуктивнішої техніки, що потребує заміни ще придатних, але застарілих засобів праці.

2. Фізичний знос – це поступова втрата засобами праці своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей унаслідок їх використання у виробництві (перша форма), а також у стані бездіяльності – під впливом сил природи (корозія металу, вивітрювання) і надзвичайних обставин (друга форма).

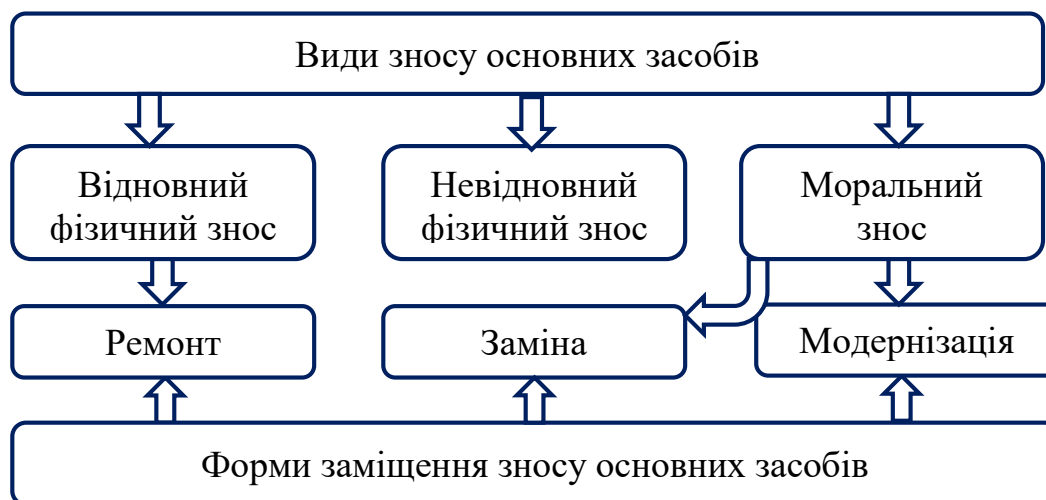

Рис. 7.3. Форми заміщення зносу основних засобів

До показників, що характеризують стан основних засобів, належать такі:

Коефіцієнт зносу характеризує ту частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах, коефіцієнт придатності – частку не перенесеної на створюваний продукт вартості:

$$K_3 = \frac{З_{оз}}{ОЗ_{к.п.}}, \quad (7.3)$$

де K_3 – коефіцієнт зносу основних засобів;

$З_{оз}$ – сума зносу основних засобів;

$ОЗ_{к.п.}$ – вартість основних засобів на кінець періоду.

Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка їх частина є придатною до використання, і розраховується за формулою:

$$K_{пр} = 1 - K_3, \quad (7.4)$$

де $K_{пр}$ – коефіцієнт придатності основних засобів;

K_3 – коефіцієнт зносу основних засобів.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує частку нових, введених впродовж звітнього періоду в експлуатацію основних засобів на підприємстві, розраховується за формулою:

$$K_o = \frac{ОЗ_{вв}}{ОЗ_{к.п.}}, \quad (7.5)$$

де $ОЗ_{вв}$ – вартість введених основних засобів за звітний період.

Коефіцієнт вибуття основних засобів показує їх частку, що вибула впродовж звітнього періоду:

$$K_{виб} = \frac{ОЗ_{вив}}{ОЗ_{к.п.}}, \quad (7.5)$$

де $ОЗ_{вив}$ – вартість виведених основних засобів за звітний період.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства ($K_{РВОЗ}$) показує питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства, рекомендоване значення не менше 0,5:

$$K_{РВОЗ} = \frac{ОЗ_{зв}}{М}, \quad (7.6)$$

де $М$ – майно або загальна вартість активів підприємства.

Фондоозброєність (Φ_o) характеризує рівень забезпеченості основними засобами підприємства на одного працівника:

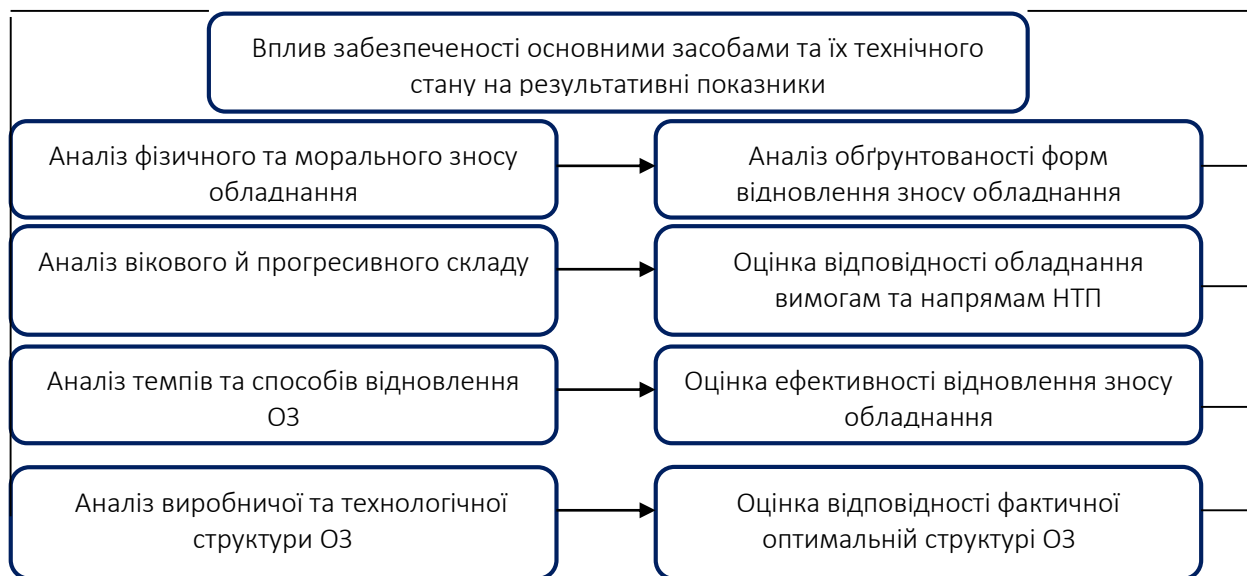
$$\Phi_o = \frac{\overline{OЗ}}{Ч}, \quad (7.7)$$

де Ч – чисельність персоналу.

Фондомісткість (Φ_м) показує вартість виробленої продукції на одну гривню основних засобів і розраховується за формулою:

$$\Phi_m = \frac{\overline{OЗ}}{ВП}, \quad (7.8)$$

де ВП – вартість виробленої продукції.

Рис. 7.4. Вплив забезпеченості основними засобами та їх технічного стану на результативні показники

$$\Phi_v = \frac{ВП}{\overline{OЗ}}, \quad (7.9)$$

Шляхи покращення використання основних засобів:

- 1) збільшення продуктивної роботи виробничого устаткування та максимально можливе скорочення його простоїв;
- 2) підвищення коефіцієнта змінності роботи виробничого устаткування;
- 3) поліпшення екстенсивного завантаження засобів праці та зниження частки недіючого устаткування;
- 4) виведення з експлуатації зайвого й неефективного використовуваного устаткування та організація завдяки цьому повноцінної двозмінної роботи;
- 5) своєчасна заміна та модернізація фізично спрацьованого й технічно застарілого устаткування;
- 6) запровадження нових технологій, інтенсифікація виробничих процесів;

7) застосування прогресивних форм і методів організації виробництва (концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування; гнучких, поточкових і роторно-конвеєрних ліній), що уможливають використання високопродуктивного автоматизованого устаткування;

8) освоєння у стислі строки проєктних потужностей, уведення в дію нових технологічних агрегатів, ліній, устаткування.

7.3. Амортизація основних засобів, її зміст і значення

Амортизація – це процес поступового перенесення вартості основних засобів і нематеріальних активів протягом строку їх корисного використання з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення згідно з нормами амортизаційних відрахувань, установленими законодавчими актами.

Строк корисного використання враховує очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності, фізичний та моральний знос, правові та інші обмеження щодо використання основних засобів.

Процес нарахування амортизації регулюється Податковим кодексом України та П(С)БО 7 «Основні засоби».

Амортизаційні відрахування – частина вартості основних засобів, яку перенесено на виготовлену продукцію.

Всього виділяють 16 груп основних засобів, водночас амортизація нараховується за всіма групами та за кожним об'єктом основних засобів окремо із періодичністю – щомісяця.

Відповідно до ПКУ (ст. 138.3.3) для груп основних засобів визначаються обмеження щодо мінімально допустимих строків корисного використання, крім застосування виробничого методу нарахування.

Підприємство самостійно обліковою політикою обирає метод нарахування амортизації залежно від очікуваного способу отримання економічних вигод від використання об'єкта основних засобів.

Таблиця 7.1 – Класифікація груп 03 та інших необоротних активів і мінімально допустимих строків їх амортизації

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років
група 1 - земельні ділянки	-
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15
група 3 - будівлі	20
споруди	15
передавальні пристрої	10
група 4 - машини та обладнання	5
з них:	
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2 500 гривень	2
група 5 - транспортні засоби	5
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4
група 7 - тварини	6
група 9 - багаторічні насадження	10
група 9 - інші основні засоби	12
група 10 - бібліотечні фонди	-
група 11 - малоцінні необоротні матеріальні активи	-
група 12 - тимчасові (нетитульні) споруди	5
група 13 - природні ресурси	-
група 14 - інвентарна тара	6
група 15 - предмети прокату	5
група 16 - довгострокові біологічні активи	7

Перелік методів нарахування амортизації представлено в табл. 7.2.

Таблиця 7.2 – Методи нарахування амортизації основних засобів

Метод	Формула	Пояснення
Прямолінійний метод	$A_p = \frac{ПВ - ЛВ}{T_{КВ}},$ $H_a = \frac{1}{T_{КВ}},$	де ПВ – первісна вартість об'єкта основних засобів, що амортизується; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта ОЗ; T _{КВ} – очікуваний термін корисного використання об'єкта; H _a – норма амортизації на рік
Метод зменшення залишкової вартості	$H_a = 1 - \sqrt[n]{\frac{ЛВ}{ПВ}},$ $A_p = ЗВ \times H_a.$	де n – кількість років корисної експлуатації; ЗВ – залишкова (балансова) вартість
Метод прискореного зменшення залишкової вартості	$A_p = 2 \times H_a \times ЗВ$	
Кумулятивний метод	$A_p = (ПВ - ЛВ) \times K_k,$ $K_k = \frac{K_l}{C_p}.$	де K _к – кумулятивний коефіцієнт; K _л – кількість років, що залишилися до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів; C _р – сума чисел років корисного використання об'єкта основних засобів
Виробничий метод	$A_p = \frac{ПВ - ЛВ}{H_o \times O_p},$ $B_c = \frac{ПВ - ЛВ}{H_o},$	де H _о – нормативний обсяг продукції, який підприємство передбачає зробити, використовуючи об'єкт; O _р – річний обсяг продукції, який виготовлений з використанням об'єкта; B _с – виробнича ставка амортизації

7.4. Капітальні вкладення та джерела їх фінансування на підприємствах

Капітальні вкладення – це витрати на придбання, ремонт, оновлення чи покращення основних засобів підприємства. Капітальні вкладення – інвестиції, спрямовані на відтворення і створення нових основних засобів виробничого і невиробничого призначення.

Державні капітальні вкладення – інвестиції, спрямовані на створення і відновлення основних фондів, джерелом фінансування яких є кошти державного бюджету, державних підприємств та організацій, а також місцевих бюджетів. **Недержавні капітальні вкладення** – інвестиції, що фінансуються за рахунок коштів інвесторів із недержавними формами власності.

До складників капітальних вкладень належать:

- затрати на будівельно-монтажні роботи;
- придбання устаткування, машин, механізмів, інструментів тощо;

- затрати на земельні ділянки;
- затрати на проектно-розвідувальну роботу;
- затрати на утримання апарату управління та технічного нагляду;
- інші капітальні вкладення.

Структура капітальних вкладень розподіляється на:

- **технологічну**, яка відображає відношення витрат на будівельні роботи, придбання устаткування, інструментів та інвентарю, монтаж устаткування, проектно-дослідні роботи, інші витрати.
- **відтворювальну**, що включає витрати на нове будівництво, технічне переозброєння та реконструкція діючих підприємств, розширення діючих підприємств, витрати на окремі об'єкти діючих підприємств.

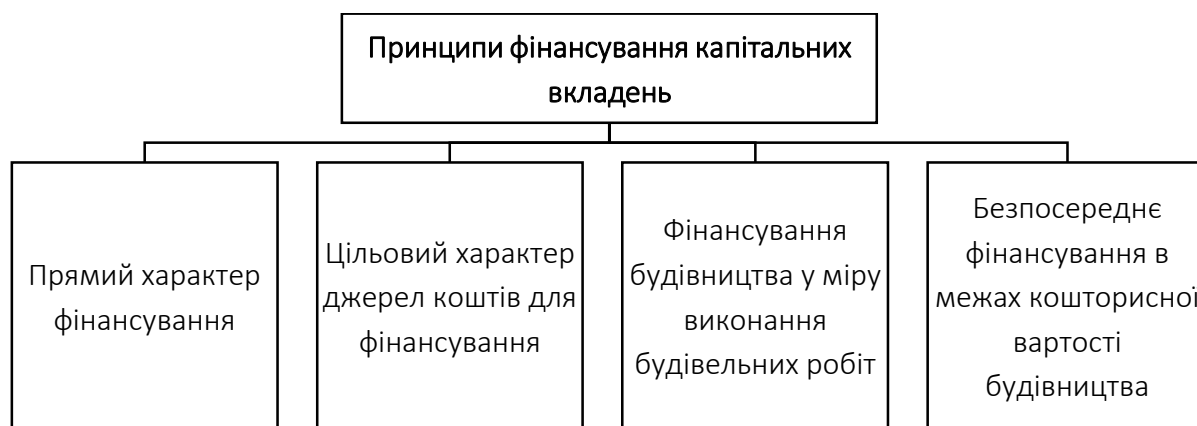

Рис. 7.5. Принципи фінансування капітальних вкладень

Бюджет капітальних витрат включає такі дані:

- первісну вартість усіх основних засобів на початок планового періоду;
- наявність невикористаних амортизаційних відрахувань на початок планового періоду;
- суму амортизаційних відрахувань, яку буде нараховано протягом планового періоду;
- орієнтовний підрахунок вартості устаткування, яке підлягає заміні або продажу протягом планового періоду;
- орієнтовну суму амортизаційних відрахувань на придбані основні засоби протягом планового періоду;
- вартість основних засобів та суму амортизаційних відрахувань, яка буде в підприємства на кінець планового періоду.

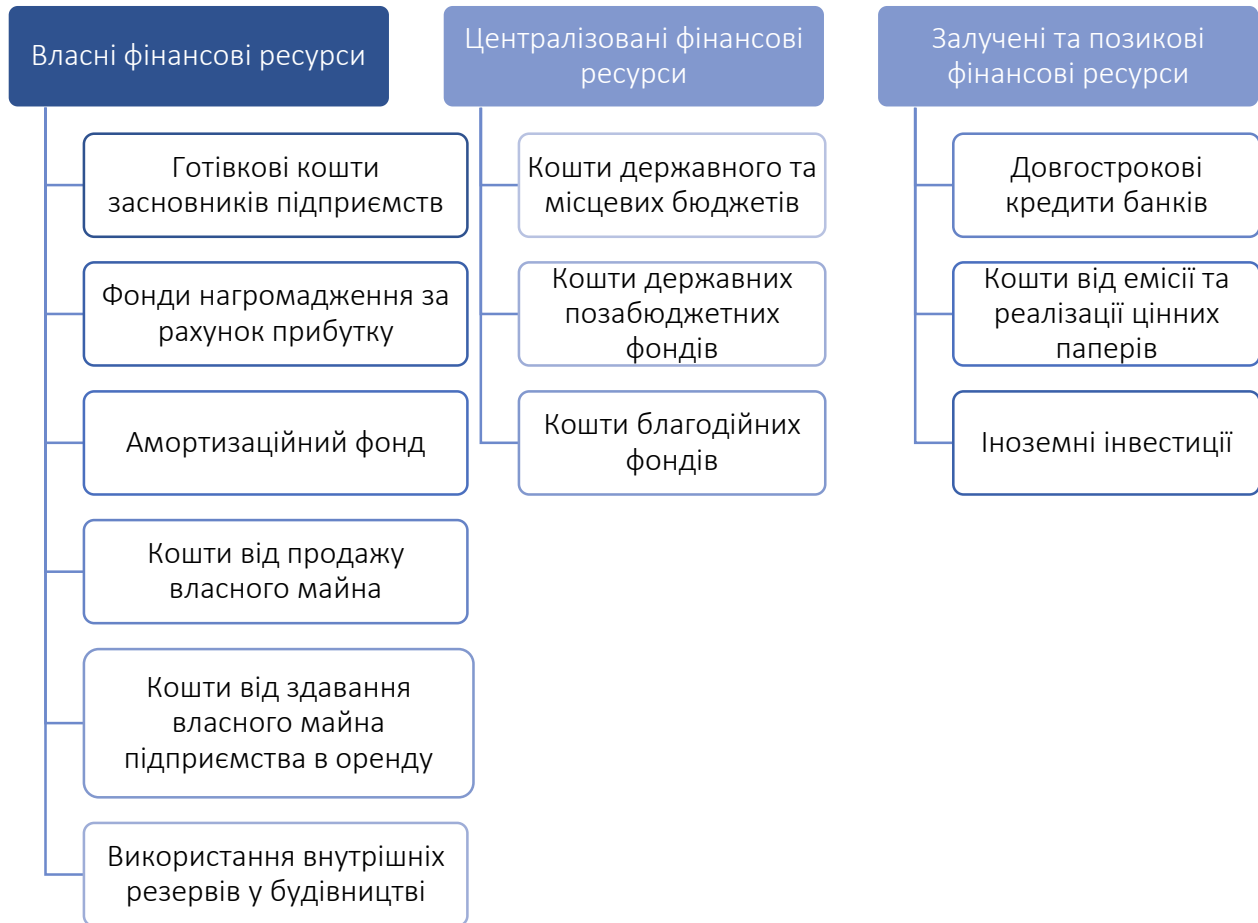

Рис. 7.6. Джерела фінансування капітальних витрат

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте об'єкт основних засобів підприємства.
2. Поясніть відмінність між активною і пасивною частиною основних засобів.
3. Розподіліть основні засоби за видами і роллю у процесі виробництва.
4. Назвіть фактори, що впливають на технологічну структуру основних засобів підприємства.
5. Поясніть сутність та види вартості основних засобів.
6. Як впливає моральний та фізичний знос підприємства на вибір методу нарахування амортизації?
7. Поясніть на прикладі моральне і фізичне зношування основних засобів.
8. Яка відмінність між простим, розширеним і звуженими видом відтворення основних засобів?
9. Охарактеризуйте показники стану та ефективності використання основних засобів підприємства.

10. Назвіть шляхи покращення використання основних засобів підприємства.

11. Охарактеризуйте особливості методів нарахування амортизації, відмінності між простими і прискореними методами.

12. Поясніть мету і складники капітальних вкладень підприємства.

13. Які принципи та джерела фінансування капітальних вкладень?

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Амортизаційні відрахування – це:

а) процес поступового перенесення вартості основних засобів і нематеріальних активів протягом строку їх корисного використання на виготовлений продукт;

б) частина вартості основних засобів, яку перенесено на виготовлену продукцію;

в) характеризує ту частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах;

г) поступова втрата засобами праці своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей унаслідок їх використання у виробництві.

2. У якій формі фінансової звітності розкривається інформація про активну і пасивну частину основних засобів, їх надходження і вибуття протягом року?

а) Форма № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан);

б) Форма № 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);

в) Форма № 3 Звіт про рух грошових коштів;

г) Форма № 5 Примітки до річної фінансової звітності.

3. До пасивної частини основних засобів належать:

а) робочі машини та механізми;

б) господарський інвентар;

в) виробничий інвентар та інструмент;

г) виробничі споруди, будівлі.

4. Знос основних засобів – це:

а) втрата вартості основними засобами у процесі їх експлуатації;

б) заміна зношених основних засобів через капітальне будівництво;

в) матеріальне зношування окремих елементів основних засобів та заміна їх через капітальне будівництво або капітальний ремонт;

г) заміна основних засобів унаслідок запровадження нового, більш прогресивного обладнання.

5. За яким методом нарахування амортизації, річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, зважаючи на строк корисного використання об'єкта, і подвоюється?

- а) метод зменшення залишкової вартості;
- б) метод прискореного зменшення залишкової вартості;
- в) кумулятивний метод;
- г) прямолінійний метод.

6. За яким методом нарахування амортизації, річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта?

- а) метод зменшення залишкової вартості;
- б) метод прискореного зменшення залишкової вартості;
- в) кумулятивний метод;
- г) прямолінійний метод.

7. Прямолінійний метод нарахування амортизації забезпечує:

- а) рівномірний розподіл амортизаційних відрахувань за роками експлуатації;
- б) залежить від обсягу виробництва продукції за кожен рік і терміну служби основних засобів;
- в) розрахунок амортизаційних відрахувань ведеться за подвійною нормою амортизації від залишкової вартості;
- г) залежить від норми амортизаційних відрахувань і залишкової вартості основних засобів.

8. За яким методом нарахування амортизації річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів?

- а) метод зменшення залишкової вартості;
- б) метод прискореного зменшення залишкової вартості;
- в) кумулятивний метод;
- г) прямолінійний метод.

9. На що впливає прискорена амортизація основних засобів?

- а) сприяє збільшенню прибутку від реалізації продукції;
- б) призводить до збільшення суми податку на прибуток;
- в) скорочує тривалість експлуатації основних засобів;
- г) збільшує валові витрати та зменшує податок на прибуток.

10. До активної частини основних засобів належать:

- а) робочі машини та механізми;
- б) транспортні засоби;
- в) виробничі споруди, будівлі;
- г) житлові будинки.

11. Основні засоби – це:

а) сукупність матеріальних і грошових цінностей, що обслуговують поточний господарський процес підприємства, знаходяться в постійному кругообігу і повністю переносять свою вартість на товари (роботи, послуги), що реалізуються протягом одного операційного циклу;

б) частина засобів виробництва, які беруть участь у процесі виробництва більше 1 року, зберігаючи водночас матеріальну форму і властивості, а також переносять свою вартість на готову продукцію частинами у вигляді амортизаційних відрахувань;

в) матеріальні активи, які тривалий час перебувають у незмінній натурально-речовій формі;

г) витрати на створення нових, реконструкцію і технічне переозброєння діючих основних засобів.

12. Які з названих показників безпосередньо впливають на розмір амортизаційних відрахувань?

а) сума нарахованого зносу, фондвіддача основних засобів, сума отриманого прибутку, рівень інфляції;

б) сума виведених основних засобів у звітному періоді, рентабельність основних засобів, норма амортизації, структура основних засобів;

в) строки корисного використання основних засобів, сума оборотних активів, сума уведених основних засобів у звітному періоді, вартість виробленої продукції, коефіцієнт приросту основних засобів;

г) балансова вартість основних засобів на початок звітного періоду, норма амортизації, структура основних засобів, строки корисного використання основних засобів.

13. Реальна вартість основних засобів ще не перенесена на вартість виготовленої продукції (виконаної роботи, наданої послуги) – це:

- а) первісна;
- б) відновна;
- в) залишкова;
- г) ліквідаційна.

14. Очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг) – це:

- а) строк корисного використання;
- б) період введення основних засобів в експлуатацію;
- в) амортизаційні відрахування;
- г) строк відновлення основних засобів.

15. Які із вказаних коефіцієнтів належать до показників стану основних засобів:

- а) фондоддача, рентабельність основних засобів, фондоємність;
- б) коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту;
- в) коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття процентних виплат, коефіцієнт маневреності;
- г) коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, фондомісткість, фондоозброєність.

16. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів?

- а) фондоддача, рентабельність основних засобів, абсолютна сума прибутку на 1 гривню основних засобів;
- б) коефіцієнт зношування; коефіцієнт відновлення; коефіцієнт вибуття;
- в) коефіцієнт автономії, коефіцієнт покриття процентних виплат, коефіцієнт маневреності;
- г) коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту.

17. Первісна вартість – це:

- а) вартість основних засобів на момент уведення в дію чи придбання;
- б) вартість відтворення основних засобів за сучасних умов виробництва;
- в) вартість основних засобів з урахуванням зносу за період експлуатації;

г) балансова вартість основних засобів за вирахуванням ліквідаційної вартості.

18. Моральний знос I роду характеризує:

- а) здешевлення засобів праці завдяки зростанню продуктивності на підприємствах;
- б) втрата діючими засобами своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей;
- в) створення нових засобів праці, більш продуктивних, довговічних;
- г) дія природних факторів.

19. Моральний знос II роду характеризує:

- а) створення нових засобів праці, які дешевші за діючі;
- б) втрата діючими засобами своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей;
- в) створення нових засобів праці, потребує заміни ще придатних, але застарілих засобів праці;
- г) реальну вартість основних засобів, ще не перенесену на вартість виготовленої продукції (робіт, послуг).

20. Ліквідаційна вартість основних засобів – це:

- а) первісна вартість основних засобів за вирахуванням їх зносу;
- б) сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство / установа очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією);
- в) сума, за якою можна продати актив або оплатити зобов'язання за звичайних умов на певну дату;
- г) справедлива вартість необоротного активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Визначити фондвіддачу, фондомісткість, фондоозброєність за такими даними:

- вартість виробленої продукції за рік – 12,5 млн грн;
- вартість основних засобів на початок року – 9 млн грн;

- у травні введено в дію основних засобів на суму 1,2 млн грн;
- з 1 листопада вибуло основних засобів на суму 0,8 млн грн;
- середньоспискова чисельність працівників – 220 осіб.

Задача 2

Визначити коефіцієнт реальної вартості основних засобів за такими даними:

- вартість основних засобів на початок року – 175 тис. грн;
- у травні введено основних засобів на суму 36 тис. грн;
- у жовтні виведено основних засобів на суму 21 тис. грн;
- сума зносу основних засобів – 32 тис. грн;
- вартість майна – 210 тис. грн.

Задача 3

Який із прискорених методів нарахування амортизаційних відрахувань (кумулятивний чи прискореного зменшення залишкової вартості) доцільно застосувати підприємству стосовно придбаного основного засобу первісною вартістю 60 тис. грн, якщо воно бажає амортизувати 60 % первісної вартості об'єкта протягом перших 4 років експлуатації основного засобу? Термін корисного використання об'єкта основних засобів – 8 років, ліквідаційна вартість – 6 тис. грн.

Задача 4

Підприємством у травні придбано об'єкт основних засобів, що був введений в експлуатацію за первісною вартістю 40 тис. грн. Термін корисного використання – 5 років. Ліквідаційна вартість прогнозується на рівні 4,2 % від первісної. Визначити суму амортизаційних відрахувань із застосуванням кумулятивного методу нарахування амортизації.

Задача 5

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань прямолінійним методом за умови, що первісна вартість устаткування – 820 тис. грн, ліквідаційна вартість – 12 тис. грн. Строк корисного використання – 5 років. Результати розрахунків представити в таблиці 7.3.

Таблиця 7.3 – Шаблон-таблиця для розрахунку амортизації

Рік	Норма амортизації	Основні засоби на початок року	Сума амортизаційних відрахувань	Залишкова вартість ОЗ

Задача 6

Розрахувати суму амортизаційних відрахувань методом прискореного зменшення залишку. Первісна вартість устаткування – 360 тис. грн. Строк корисного використання – 6 років. Норма амортизації – 0,3, коефіцієнт збільшення норми – 2. Результати розрахунків представити в таблиці 7.4.

Таблиця 7.4 – Шаблон-таблиця для розрахунку амортизації

Рік	Норма амортизації	Основні засоби на початок року	Сума амортизаційних відрахувань	Залишкова вартість ОЗ

Задача 7

Необхідно нарахувати амортизацію за допомогою кумулятивного методу на основне виробниче устаткування, якщо корисний термін його експлуатації складає 7 років. Первісна вартість устаткування 48 440 грн, ліквідаційна вартість – 440 грн. Результати розрахунків представити в таблиці 7.5.

Таблиця 7.5 – Шаблон-таблиця для розрахунку амортизації

Рік	Кумулятивний коефіцієнт	Основні засоби на початок року	Сума амортизаційних відрахувань	Залишкова вартість ОЗ

Задача 8

Первісна вартість основних засобів підприємства на початок року становить 450 тис. грн. Протягом року були введені в дію машини на суму 38 тис. грн, виведено з експлуатації обладнання на суму 21 тис. грн. Знос основних засобів на початок року складав 32 %, норма амортизації за рік – 12 %.

Визначити:

1. Первісну вартість основних засобів на кінець року.
2. Суму амортизації за рік.
3. Залишкову вартість основних засобів на кінець року.

Задача 9

У звітному році підприємство придбало виробничу будівлю вартістю 840 тис. грн з очікуваним терміном експлуатації 12 років, прогнозованою ліквідаційною вартістю 80 тис. грн. Через чотири роки керівництвом підприємства переглянуто термін корисного використання об'єкта з 12 до 18 років, а ліквідаційну вартість визначено в сумі 45 тис. грн.

Розрахувати:

1. Залишкову вартість будівлі станом на кінець 4-го року експлуатації, зважаючи на те, що амортизація нараховується прямолінійним методом.
2. Визначити щорічну суму амортизації із врахуванням зміни терміну експлуатації та ліквідаційної вартості об'єкта.

ТЕМА 8. ФІНАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

8.1. Сутність поняття «зобов'язання підприємств», їх види, фінансові відносини, причини їх виникнення

8.2. Економічна сутність, види та необхідність кредитування підприємств

8.3. Товарний кредит: умови отримання та погашення підприємствами

8.4. Кредиторська заборгованість як короткострокове джерело залучення фінансових ресурсів підприємств

Зобов'язання, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, доходи майбутніх періодів, забезпечення, фінансові інструменти, кредит, овердрафт, контокорентний рахунок, контокорентний кредит, теперішня вартість грошей, майбутня вартість грошей, термін окупності кредиту, кредитний механізм, комерційний кредит, товарний кредит, торгівля у розстрочку, вексель, простий вексель, переказний вексель, кредиторська заборгованість, безнадійна кредиторська заборгованість

8.1. Сутність поняття «зобов'язання підприємств», їх види, фінансові відносини, причини їх виникнення

Зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, **приведе до зменшення ресурсів підприємства** (економічних вигод). Зобов'язання може бути як фінансовий борг (банківські кредити, облігації) та нефінансовий борг.

Розрізняють *юридичне зобов'язання*, що виникає внаслідок умов контракту, законодавства та *конструктивне зобов'язання*, коли підприємство бере на себе відповідальність перед іншими сторонами і створює обґрунтоване очікування виконання зобов'язання.

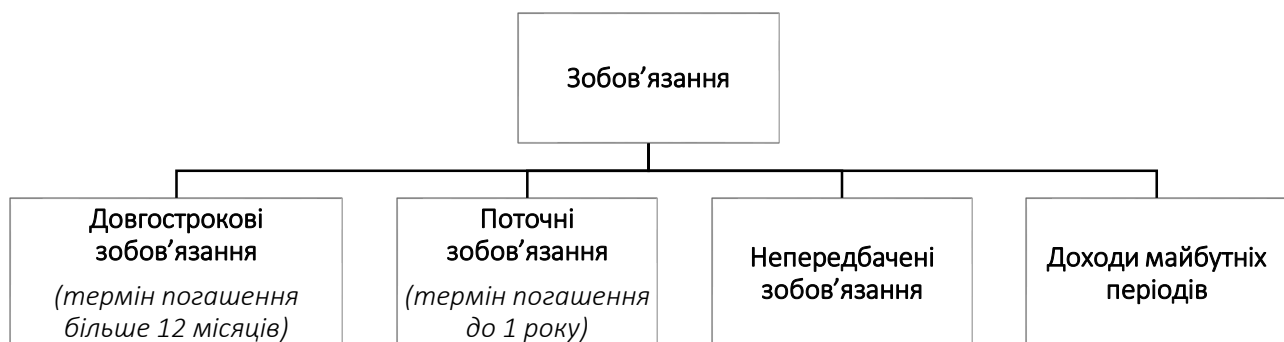

Рис. 8.1. Види зобов'язань підприємства

Непередбачене зобов'язання – це:

1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться

одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або

2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити.

До довгострокових зобов'язань належать:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові фінансові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- інші довгострокові зобов'язання.

Поточні зобов'язання включають:

- короткострокові кредити банків;
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані;
- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточну заборгованість за розрахунками з одержаних авансів, за розрахунками з бюджетом, за розрахунками з позабюджетних платежів, за розрахунками зі страхування, за розрахунками з оплати праці, за розрахунками з учасниками, за розрахунками із внутрішніх розрахунків;
- інші поточні зобов'язання.

Забезпечення – зобов'язання з *невизначеними сумою або часом погашення* на дату балансу.

Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на:

- виплату відпусток працівникам;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризацію, виконання зобов'язань за умови припинення діяльності;
- виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо.

Фінансові інструменти регулюються МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», відповідно до яких – це будь-який договір, внаслідок якого виникає фінансовий актив у одного підприємства та фінансове зобов'язання або інструмент капіталу в іншого підприємства.

Рис. 8.2. Сутність боргових фінансових інструментів

8.2. Економічна сутність, види та необхідність кредитування підприємств

Кредит – це економічні відносини між юридичними фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості на засадах повернення і зазвичай з виплатою відсотків.

Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах повернення, строковості, сплати, цільового використання та реального забезпечення.

До принципів кредитування належать:

- цільовий характер;
- строковість;
- платність;
- забезпеченість;
- поверненість.

Класифікація кредитів відповідно до Положення Національного банку України «Про кредитування»:

1. За строками користування:

- а) короткострокові – до 1 року;
- б) середньострокові – до 3 років;
- в) довгострокові – понад 3 роки.

2. За забезпеченням:

- а) забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами);
- б) гарантовані (банками, фінансами чи майном третьої особи);
- в) з іншим забезпеченням (поручительство, свідоцтво страхової організації);
- г) незабезпечені (бланкові).

3. За ступенем ризику:

- а) стандартні кредити;
- б) кредити з підвищеним ризиком.

4. За методами надання:

- а) у разовому порядку;
- б) відповідно до відкритої кредитної лінії;
- в) гарантійні (із заздалегідь обумовленою датою надання, за потребою зі стягненням комісії за зобов'язання).

5. За строками погашення:

- а) водночас;
- б) у розстрочку;
- в) достроково (за вимогою кредитора або за заявою позичальника);
- г) з регресією платежів;
- д) після закінчення обумовленого періоду (місяця, кварталу).

Овердрафт (англ. *overdraft*) – це короткостроковий кредит, що надається надійному клієнту понад залишок коштів на його поточному рахунку в цьому банку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунка.

Особливості овердрафту:

- не відкриваючи кредитного рахунку, клієнт понад свої залишки і надходження коштів на поточний рахунок отримує право на додаткову оплату розрахункових документів і чеків за рахунок ресурсів банку;
- від'ємне сальдо на рахунку називається овердрафтом;
- розмір овердрафту визначається в договорі між банком і клієнтом (зазвичай максимальна сума);
- ліміт за овердрафом визначається банком на основі ретельного аналізу майбутніх грошових надходжень і платежів, бізнес-планів та планів реалізації продукції фірми-позичальника.

Контокорентний кредит – це кредит банку, що надається в національній або іноземній валюті відповідно до потреб клієнта в умовах відсутності коштів на його розрахунковому або поточному рахунку.

Контокорент – це єдиний активно-пасивний рахунок, на якому фіксуються всі операції банку з клієнтом і на якому обліковується взаємна заборгованість банку і клієнта. *Кредитове сальдо* означає, що клієнт має власні кошти, і банк нараховує проценти на користь клієнту, *дебетове* – що в оборот залучені позикові кошти і власник є боржником банку, процент нараховується на користь банку.

Контокорентний рахунок	Овердрафт
<ul style="list-style-type: none"> • плата за використання контокорентного рахунку вища; • кредитування відбувається на основі договору кредитування, який є єдиним документом, який регулює відносини банку і позичальника; • контокорентний рахунок – це єдиний рахунок, на якому обліковуються всі операції клієнта; • відкривається лише першокласним клієнтам – юридичним особам 	<ul style="list-style-type: none"> • плата за овердрафт нижча; • під час кредитування основним документом є договір банківського рахунку, до якого прикладається згода про овердрафт; • поточний рахунок за овердрафтом передбачає можливість відкриття клієнту в міру необхідності інших кредитних і депозитних рахунків; • у світовій практиці овердрафт відкривається юридичним, і фізичним особам

Рис. 8.3. Відмінності між контокорентним і овердрафтним рахунком

Забороняється надання кредитів на такі цілі:

- покриття збитків від господарської діяльності позичальників;
- формування статутних фондів;
- погашення раніше отриманих позик;
- придбання цінних паперів інших підприємств і організацій;
- без відповідного забезпечення, крім випадків надання бланкових кредитів.

Для визначення вартості кредиту застосовують методичний інструментарій, повна вартість погашення кредиту (тіло кредиту і відсотки) розраховуються за формулою простих відсотків:

$$FV = PV \times (1 + n \times r), \tag{8.1}$$

$$FV = PV \times \left(1 + \frac{t}{365} \times r\right), \tag{8.2}$$

де PV (*Present Value*) – теперішня вартість грошей;
 FV (*Future Value*) – майбутня вартість грошей;
 n – кількість років кредитування;
 r – процентна ставка за кредитом;
 t – кількість днів кредитування.

Кредитна угода може вироблятися за процентної ставки, що змінюється. В цьому випадку нарощення проводиться за формулою:

$$FV = PV \times (1 + \sum_{i=1}^n n_i \times r_i). \quad (8.3)$$

Якщо відсотки нараховуються за складним методом, тобто сума нарахованого відсотка не виплачується наприкінці кожного періоду, а приєднується до первісної вартості внеску, то використовується така формула для нарахування складних відсотків:

$$FV = PV \times (1 + n \times r)^n. \quad (8.4)$$

Якщо відсотки нараховуються m разів на рік, тоді процентна ставка в перерахунку на період дорівнює r/m , а кількість періодів nm . Відповідно нарощення буде відбуватись за допомогою співвідношення:

$$FV = PV \times (1 + \frac{r}{m})^{n \times m}. \quad (8.5)$$

Визначення періоду нарахування відсотків, який необхідний для збільшення первісного вкладу (PV) до очікуваної (майбутньої) суми вкладу (FV) за умови нарахування відсотка r .

$$n = \frac{\frac{S}{P} - 1}{r}. \quad (8.6)$$

Термін окупності кредиту ($T_{ок}$) – період часу, необхідний для повернення одержаних коштів, може бути визначений за формулою:

$$T_{ок} = \frac{ПВК}{ЧП} \times 365, \quad (8.7)$$

де ПВК, або FV – повна вартість кредиту, що включає тіло кредиту і нараховані відсотки;

ЧП – чистий прибуток від використання об'єкта кредитування.

Кредитний механізм – це сукупність взаємопов'язаних прийомів і способів, що забезпечують реалізацію на практиці об'єктивних функцій кредиту як економічної категорії та дотримання принципів кредитування.

Елементи кредитного механізму:

- 1) суб'єкти кредитування;
- 2) об'єкти кредитування;
- 3) форми кредитування (грошова / товарна);
- 4) порядок надання і погашення позик;
- 5) система формування кредитних ресурсів та їх резервування;
- 6) система формування і використання резервів з відшкодування можливих втрат від кредитної діяльності;
- 7) економічний контроль та банківський нагляд;

Умови банківського кредитування:

- 1) операції проводяться тільки в межах вільних кредитних ресурсів;
- 2) поєднання інтересів банків з інтересами вкладників та загальнодержавними інтересами;
- 3) для забезпечення власної стійкості операції проводяться з дотриманням встановлених НБУ економічних нормативів;
- 4) рішення про умови та порядок надання кредиту приймається колективно і визначається Правилами банку;
- 5) кредити надаються тільки право- та кредитоспроможним позичальникам, які мають власні оборотні кошти та самостійний баланс;
- 6) позики видаються на забезпечення потреб сфери виробництва і сфери обігу, фізичним та юридичним особам незалежно від форми власності й організаційної будови;
- 7) всі питання у кредитних взаємовідносинах будуються на договірній основі.

Таблиця 8.1 – Організація фінансової роботи із залучення банківського кредиту

Етапи залучення банківської позички	Питання, на які слід звернути увагу
Попередні переговори з обраним банком	☐ критерії та умови надання кредиту; ☐ діапазон процентних ставок; ☐ строки та порядок погашення; ☐ список документів, які слід подати банку
Рішення про доцільність подальших переговорів з банком	☐ оцінка шансів на отримання кредиту; ☐ зіставлення з умовами надання кредиту, які пропонуються іншими банками
Рішення зборів власників щодо залучення банківського кредиту	☐ якщо сума кредиту є значною і це передбачено статутом
Підготовка пакета документів відповідно до переліку банку	☐ перелік документів встановлюється кожним банком індивідуально; ☐ формулювання цілей, під які залучається кредит; ☐ особливий акцент на бізнес-план і прогноз Cash-flow

Етапи залучення банківської позички	Питання, на які слід звернути увагу
Передача пакету документів до банку	☐ дата прийняття банком пакету документів є офіційною датою подачі кредитної заявки
Відкриття поточного рахунку в банку (якщо такий рахунок відсутній)	☐ подається типовий набір документів, необхідних для відкриття рахунку
Фінансово-економічна експертиза діяльності підприємства	☐ кредитний експерт може вимагати додаткової інформації; ☐ перевірка достовірності отриманих даних на місці; ☐ слід створити всі умови для забезпечення кредитного експерта інформацією
Узгодження величини процентної ставки та інших параметрів кредиту	☐ інвестор relations; ☐ уміння вести переговори;
Укладення кредитної угоди	☐ у письмовому вигляді; ☐ не потребує нотаріального посвідчення
Моніторинг та контроль	☐ створення умов для контролю з боку працівників банку цільового використання коштів

8.3. Товарний кредит: умови отримання та погашення підприємствами

Комерційний кредит – короткостроковий кредит, що надається у товарній формі підприємством (продавцем товарів) покупцю шляхом відтермінування оплати за продані товари.

Комерційний кредит – це договірні зобов'язання, тобто господарські зв'язки між контрагентами.

Чинники, які зумовлюють кредитування підприємств

- недостатність власних оборотних коштів для формування планових оборотних засобів;
- нерівномірність кругообороту коштів в процесі виробництва;
- сезонний характер виробництва і реалізації окремих видів продукції (товарів, робіт, послуг);
- недостатність власних коштів для реалізації інвестиційних проєктів тощо.

Товарний кредит (пп. 14.1.245 ПКУ) – це товари (роботи, послуги), які передаються резидентом або нерезидентом у власність юридичних або фізичних осіб на умовах договору, що передбачає відстрочення остаточних розрахунків на визначений строк та під процент. Водночас товарний кредит передбачає передачу права власності на товари (роботи, послуги) покупцеві

(замовникові) у момент підписання договору або в момент фізичного отримання товарів (робіт, послуг) таким покупцем (замовником) незалежно від часу погашення заборгованості.

Товарний кредит (відстрочення платежу) передбачає, що товари (роботи, послуги) передають у власність юридичних або фізичних осіб на умовах договору, який передбачає відстрочення остаточних розрахунків на певний строк і під відсоток. Під час відстрочення покупець зобов'язаний оплатити товар одноразово після закінчення визначеного строку після його передачі. Водночас право власності на товари (роботи, послуги) покупцеві (замовникові) переходить у момент підписання договору або фізичного отримання товарів (робіт, послуг) покупцем незалежно від часу погашення заборгованості (пп. 14.1.245 ПКУ).

Торгівля в розстрочку – це господарська операція, яка передбачає продаж товарів фізичним або юридичним особам на умовах розстрочення кінцевого розрахунку, на визначений строк і під процент. Товари в розпорядження покупця передають у момент виплати первісного внеску, а ось право власності – після кінцевого розрахунку (пп. 14.1.249 ПКУ).

Особливості договору купівлі-продажу товару в кредит:

- товар можна продавати в кредит **із відстроченням платежу** (покупець розраховується повною сумою через деякий час) або **з розстроченням платежу** (покупець розраховується частинами впродовж певного періоду);
- право власності в набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом;
- товар продають у кредит за цінами, що діють на день продажу;
- договором купівлі – продажу **може бути передбачений обов'язок покупця сплачувати проценти** на суму, що відповідає ціні товару, проданого в кредит, починаючи від дня передання товару продавцем;
- якщо покупець прострочив оплату товару, відповідно до ст. 536 ЦКУ на прострочену суму нараховують проценти від дня, коли товар мав бути оплачений, до дня його фактичної оплати;

На практиці використовуються в основному три **різновиди комерційного кредиту:**

- *кредит з фіксованим строком повернення;*
- *кредит з поверненням лише після реалізації позичальником наданих у позичку товарів;*
- *кредитування за відкритим рахунком, у цьому варіанті поставка наступної партії товару не ставиться в залежність від погашення боргу за попередньою поставкою.*

Значення комерційного кредиту для постачальника полягає в такому:

- комерційний кредит виступає формою руху безпосередньо промислового капіталу і засобом перетворення товарного капіталу на грошовий;
- у прискоренні процесу реалізації товарів;
- сприяє безперебійності процесу виробництва, прискоренню кругообігу капіталу на окремих підприємствах і в суспільстві в цілому;
- в одержанні додаткового прибутку у вигляді відсотків за кредитом.

Зацікавленість покупця в комерційному кредиті спричинена:

- можливістю тимчасової економії грошових коштів;
- скороченні потреби в банківському кредиті, оскільки відсоток за комерційним кредитом зазвичай є меншим, ніж за банківським.

Перевагами комерційного кредиту є оперативність і технічна нескладність оформлення домовленості, **недоліками** – обмеженість можливостей щодо строків і розмірів, наявність ризику для кредитора.

Інструментом комерційного кредиту традиційно виступає **вексель**.

Вексель відображає зобов'язання позичальника відносно кредитора, оформлює передачу товару в комерційному кредиті. Внаслідок цього припиняються грошові зобов'язання щодо платежу за договором постачання і виникають грошові зобов'язання щодо платежу за векселем (ч. 3 ст. 4 Закону України «Про векселі»).

Форми векселя:

1. Простий вексель установлює зобов'язання позичальника сплатити визначену суму безпосередньо кредитору.

2. Переказний вексель (тратта) являє собою наказ позичальникові з боку кредитора про виплату встановленої суми грошей третій особі чи пред'явнику векселя.

Розмір плати за векселем складається з *ціни товару та позичкового відсотка за період користування кредитом*. Середня вартість комерційного кредиту, зазвичай дещо нижча від середньої ставки банківського відсотка на певний період часу.

Правила проведення розрахунків векселем:

1. Вексельна форма розрахунків обов'язково має бути передбачена в договорі.

2. Вексель може передбачати сплату векселедавцем відсотка векселедержателеві за відстрочення оплати товарів (процентним чи безпроцентним буде вексель – сторони договору визначають самостійно);

3. Платіж за векселем на території України здійснюється виключно в безготівковій формі (ст. 6 Закону України «Про векселі»).

Комерційний кредит, що оформлюється вексями, сприяє розширенню можливостей суб'єктів господарювання більш оперативно маневрувати капіталом, надавати фінансову підтримку підприємствами одне одному.

Вексельний обіг зменшує кількість необхідних для обігу грошових коштів. Один вексель може обслуговувати декілька торговельних операцій, поки не буде пред'явлений до обліку в банку.

8.4. Кредиторська заборгованість як короткострокове джерело залучення фінансових ресурсів підприємств

Кредиторська заборгованість – це борги суб'єкта господарювання перед контрагентами, працівниками, банками, податковою.

Кредиторська заборгованість виникає перед:

працівниками в разі наявності боргів із зарплати;

державою щодо невчасної сплати податків і зборів, погашення штрафів та пені;

постачальниками, підрядниками, замовниками за виконані роботи й надані послуги;

клієнтами та замовниками щодо отриманих авансів або передоплат, за умови, що товар ще не поставили / послуги не надали, для підприємства – це безпроцентний кредит, а заборгованість із поставки – кредиторська;

банками, інвесторами та іншими позикодавцями, у яких взяли кредит чи позику, щоб поповнити оборотні кошти, повертати гроші з відсотками;

власником, якщо вчасно не виплатили дивіденди.

Важливо вести облік боргів, щоб не накопичувати боргові зобов'язання в сумах і контролювати строки виплат. Інформація накопичується відносно:

- інформації про кредиторів;
- суми заборгованості за кожним контрагентом;
- граничних строків погашення;
- поточних прострочень.

Зазначена інформація дає можливість розрахувати питому вагу кожного боргу в загальній сумі, ранжувати кредиторів за сумами, пріоритетністю виплат і скласти графік погашення боргів.

На основі інформації у звіті приймається рішення щодо перенесення строків оплати, дроблення суми боргу, виплати його частинами, сплати боргових зобов'язань для уникнення штрафних санкцій.

Класифікація кредиторської заборгованості:

1. За строком виплати кредиторська заборгованість поділяється на:

- **короткострокову** (строк погашення до 12 місяців), що включає отримані короткострокові кредити банків, позики у вигляді фінансової допомоги;
- **довгострокову** (більше 12 місяців) включає довгострокові кредити, лізинг для фінансування необоротних активів;
- **поточна** (зазвичай до 90 днів) включає зарплату, податки та внески, оплату постачальникам і підрядникам;
- **безнадійні борги** (кредиторська заборгованість, для повернення якої вже були вжиті заходи щодо рефінансування та за якою минув строк позовної давності, позичальник ліквідувався).

2. За кредиторами кредиторська заборгованість виникає перед: державою, працівниками, постачальниками, покупцями, іншими кредиторами (банками, інвесторами, партнерами).

Черговість виплат повинна залежати від наслідків несплати.

Наприклад, зарплата і податки виплачуються насамперед, ці платежі контролюються законом, і за порушення вас точно оштрафують і прийдуть із перевіркою, можливо, без попередження.

Прострочена заборгованість:		
Строк платежу не встановлений		Строк платежу встановлений
за договорами купівлі-продажу	за іншими договорами	
Одразу після одержання підтверджувальних документів щодо отриманих товарів, робіт, наданих послуг	На боржника пред'являється вимога щодо сплати та відраховується 7-денний строк, на 8-й день заборгованість вважається простроченою (ч. 2 ст. 530 ЦКУ)	Починається з наступного дня після граничної дати платежу, яка була визначена договором (або певної події, що була визначена договором)

Рис. 8.4. Прострочена кредиторська заборгованість

Безнадійна кредиторська заборгованість – це та прострочена кредиторка, за якою минув строк позовної давності.

У загальному випадку – 3 роки (ст. 257 ЦКУ), за штрафами і неустойками – 1 рік (ч. 2 ст. 258 ЦКУ), у договорах ЗЕД може бути 4 роки.

Для списання безнадійної кредиторки оформляють:

- акт інвентаризації;
- внутрішній наказ керівника на списання;

– бухгалтерську довідку (у довільній формі, вказується сума, причини списання, підстава – наказ керівника, супровідні документи за наявності, податкові наслідки та їх розрахунок).

У разі несплати боргу він нагромаджуються. Кредитор може **вимагати повернути борг з урахуванням інфляції**, виплатити відсотки за користування його коштами (3 % річних від суми боргу, якщо інша сума не передбачена договором) (ст. 625 ЦКУ). Кредитор має право вимагати, крім сплати основного боргу, заплатити також штраф і пеню.

Контролювати поточний стан справ із кредиторською заборгованістю можна за допомогою **коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості ($K_{об}$)**, що показує, скільки разів за період ви розраховалися перед кредитором. Чим вищий коефіцієнт, тим швидше бізнес виплатить борги, низький коефіцієнт свідчить про фінансові труднощі щодо погашення заборгованості.

$$K_{об} = Vр \times \frac{KЗ_{п.п.} + KЗ_{к.п.}}{2}, \quad (8.8)$$

де $Vр$ – це виручка (іноді замість виручки використовують собівартість);

$KЗ_{п.п.}$ – кредиторка на початок року;

$KЗ_{к.п.}$ – кредиторка на кінець року.

Період оборотності ($П_{об}$) показує, за скільки днів погашаються борги. Розраховують за формулою:

$$П_{об} = \frac{365}{K_{об}}. \quad (8.9)$$

Якщо період оборотності дебіторської заборгованості менший за період кредиторської, це показник того, що в підприємства є чим розраховатися з кредиторами.

Коефіцієнт залежності компанії від кредиторської заборгованості визначає, наскільки активи підприємства сформовані за рахунок зовнішнього фінансування:

$$K_з = \frac{ДЗ + KЗ}{А}, \quad (8.10)$$

де $ДЗ$ – сума довгострокових зобов'язань на кінець періоду;

$KЗ$ – сума короткострокових зобов'язань на кінець періоду;

$А$ – сума активів підприємства на кінець періоду.

Коефіцієнт рентабельності кредиторської заборгованості розраховують для оцінки ефективності використання позикових грошей.

$$P = \frac{\text{ЧП}}{\text{КЗ}_{\text{к.п.}}}, \quad (8.11)$$

де ЧП – сума чистого прибутку за звітний період;

КЗ_{к.п.} – сума кредиторської заборгованості на кінець періоду.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте сутність та види зобов'язань підприємства.
2. Поясніть відмінність між зобов'язаннями та забезпеченнями підприємства.
3. Поясніть сутність боргових фінансових інструментів.
4. Сутність, принципи та види кредитування підприємств.
5. Які особливості та відмінності між овердрафтом і контокорентним кредитуванням?
6. На які цілі забороняється видавати кредит?
7. Поясніть сутність та елементи кредитного механізму.
8. Назвіть спільні ознаки комерційного і товарного кредиту, їх сутність.
9. Як ви розумієте торгівлю в розстрочку та особливості умов договору купівлі-продажу в кредит.
10. Вексельна форма розрахунків, види векселів.
11. Поясніть причини виникнення кредиторської заборгованості та назвіть основних кредиторів підприємства.
12. Охарактеризуйте види кредиторської заборгованості.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Зобов'язання – це:

а) заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства (економічних вигод);

б) зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу;

в) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю;

г) економічні відносини між юридичними фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості на засадах повернення і зазвичай з виплатою відсотків.

2. Кредит – це:

а) заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства (економічних вигод);

б) зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу;

в) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю;

г) економічні відносини між юридичними, фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості на засадах повернення і зазвичай з виплатою відсотків.

3. Забезпечення – це:

а) заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства (економічних вигод);

б) зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу;

в) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю;

г) економічні відносини між юридичними, фізичними особами та державою щодо перерозподілу вартості на засадах повернення і, зазвичай, з виплатою відсотків.

4. Зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю – це:

а) довгострокове зобов'язання;

б) поточне зобов'язання;

- в) непередбачене зобов'язання;
- г) доходи майбутніх періодів.

5. Зобов'язання, що має термін погашення більше 12 місяців, – це:

- а) довгострокове зобов'язання;
- б) поточне зобов'язання;
- в) непередбачене зобов'язання;
- г) доходи майбутніх періодів.

6. Зобов'язання, що має термін погашення менше 12 місяців, – це:

- а) довгострокове зобов'язання;
- б) поточне зобов'язання;
- в) непередбачене зобов'язання;
- г) доходи майбутніх періодів.

7. Поточні зобов'язання включають:

- а) поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- б) відстрочені податкові зобов'язання;
- в) кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги;
- г) довгострокові кредити банків.

8. Контокорентний рахунок – це:

- а) активно-пасивний рахунок, на якому обліковуються всі операції банку з клієнтом;
- б) рахунок, що застосовується банком під час кредитування позичальника під заставу векселів;
- в) банківський рахунок в межах розміру відкритої кредитної лінії;
- г) поточний банківський рахунок.

9. Овердрафт – це:

- а) поточний банківський рахунок;
- б) короткостроковий кредит, що надається надійному клієнту понад залишок коштів на його поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми;
- в) активно-пасивний рахунок, на якому обліковуються всі операції банку з клієнтом;
- г) рахунок, що застосовується банком під час кредитування позичальника під заставу векселів.

10. Онкольні кредити – це кредити, що надаються:

- а) кредит банку, що надається в національній або іноземній валюті відповідно до потреб клієнта в умовах відсутності коштів на його розрахунковому або поточному рахунку;
- б) за умови, що кредит має бути повернутий на першу вимогу банку;
- в) за умови, що позичальник є бланковим;
- г) за умови, що кредит має бути повернутий не пізніше зазначеного в угоді терміну.

11. Короткостроковий кредит, що надається у товарній формі підприємством (продавцем товарів) покупцю шляхом відтермінування оплати за продані товари – це:

- а) банківський кредит;
- б) комерційний кредит;
- в) споживчий кредит;
- г) контокорентний кредит.

12. Товари (роботи, послуги), які передаються резидентом або нерезидентом у власність юридичних або фізичних осіб на умовах договору, що передбачає відстрочення остаточних розрахунків на визначений строк та під процент, – це:

- а) банківський кредит;
- б) комерційний кредит;
- в) споживчий кредит;
- г) товарний кредит.

13. Здатність позичальника в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями – це:

- а) платоспроможність;
- б) кредитоспроможність;
- в) ліквідність;
- г) фінансова стійкість.

14. На що забороняється надавати кредит?

- а) на покриття збитків від господарської діяльності позичальників;
- б) на погашення раніше отриманих позик;
- в) на здійснення господарської діяльності;
- г) на фінансування інвестиційного проекту.

15. Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на:

- а) погашення короткострокових кредитів банку;
- б) погашення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги;
- в) виплату відпусток працівникам;
- г) виконання гарантійних зобов'язань.

16. Зобов'язання включають:

- а) довгострокові і поточні зобов'язання; непередбачені зобов'язання; доходи майбутніх періодів;
- б) довгострокові і поточні зобов'язання; кредиторську заборгованість; доходи майбутніх періодів;
- в) довгострокові і поточні зобов'язання; резерв сумнівних боргів; доходи майбутніх періодів;
- г) довгострокові і поточні зобов'язання; резервний капітал; доходи майбутніх періодів.

17. Фінансовий борг включає:

- а) банківські кредити;
- б) облігації;
- в) відстрочені податкові зобов'язання;
- г) кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

18. Фінансові зобов'язання включають:

- а) грошові кошти;
- б) векселі видані;
- в) заборгованість за позиками до отримання;
- г) заборгованість за позиками до оплати.

19. Фінансові активи включають:

- а) грошові кошти;
- б) векселі видані;
- в) заборгованість за позиками до отримання;
- г) заборгованість за позиками до оплати.

20. Бланковий кредит – це:

- а) короткостроковий кредит, що надається надійному клієнту понад залишок коштів на його поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми;

б) кредит, виданий за умови, що кредит має бути повернутий на першу вимогу банку;

в) кредит без забезпечення, виданий тільки під зобов'язання позичальника повернути кредит;

г) кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) фізичним особам на придбання споживчих товарів або послуг у тимчасове користування, під процент, на умовах строковості та платності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Підприємство отримало кредит у 620 тис. грн на 4 роки. Згідно з фінансовим планом передбачено трирічний термін окупності кредиту. Дохід від реалізації продукції з ПДВ за звітний рік становить 3 200 тис. грн. Собівартість продукції (з урахуванням відсотків за кредитом) дорівнює 1 175 тис. грн, витрати на збут – 125 тис. грн. Підприємство не має пільг з оподаткування. Визначити відсоткову ставку, під яку було надано кредит підприємству.

Задача 2

Підприємець бере в борг 42 000 грн, через рік має повернути 58 000 грн. Визначити ефективність цієї операції для кредитора, якщо річна ставка за депозитами становить 12 %.

Задача 3

Для забезпечення операційної діяльності підприємство взяло в банку кредит на 100 000 грн під 26 % річних на 7 місяців.

Підприємство щомісячно отримує виручку в розмірі 85 000 грн, водночас витрати без урахування відсотків за користування кредитом становлять 32 000 грн. Кожні залучені 10 000 грн дають додатково щомісячної реалізації на суму 14 000 грн та зростання витрат на 20 %. Визначити термін окупності кредиту.

Задача 4

1 квітня поточного року підприємство отримало кредит на 9 місяців під 27 % річних для забезпечення розширеного відтворення. Кредитною угодою передбачено погашення тіла кредиту в кінці строку кредитування, а сплату відсотків щомісячно. Через зниження облікової ставки НБУ з 1 вересня ставку за кредит було знижено на 3 %, по завершенню терміну

кредитування в банк надійшли кошти в сумі 48 тис. грн. Обґрунтуйте, яку суму було взято у позику підприємством, та яку суму отримав банк протягом строку кредитування.

Задача 5

Обґрунтуйте розмір кредиту на розширення виробництва, наданого підприємству на 3 місяці, якщо відсоткова ставка за користування кредитом – 24 % річних, термін окупності кредиту – 44 дні.

Підприємство за квартал отримало виручку від реалізації продукції 326 тис. грн. Залишок нереалізованої продукції на початок кварталу за собівартістю 10 тис. грн. Собівартість виробленої за період продукції підприємства (з урахуванням відсотків за кредитом) становить 185 тис. грн, залишки нереалізованої продукції на кінець кварталу відсутній. Підприємство є платником ПДВ, пільг із податку на прибуток не має.

Задача 6

Підприємство щоквартально отримує виручку від реалізації продукції з ПДВ 620 тис. грн. Собівартість виробленої за квартал продукції підприємства (з урахуванням відсотків за кредитом) дорівнює 345 тис. грн. Витрати на реалізацію продукції за квартал становлять 85 тис. грн.

Обґрунтуйте термін окупності кредиту в сумі 180 тис. грн, наданого підприємству на 3 місяці для розширення виробництва, якщо відсоткова ставка за користування кредитом – 27 % річних.

Задача 7

Підприємство 1.04 звітного року отримало кредит у сумі 180 тис. грн на 6 місяців для придбання обладнання. У кредитному договорі передбачено щомісячну сплату відсотків і погашення основної суми кредиту рівними частинами через три місяці. 1.07 у банк надійшло 165 тис. грн. Обґрунтуйте відсоткову ставку за кредитом та суму, яку отримає банк за кредитом.

ТЕМА 9. ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА ПІДПРИЄМСТВА

9.1. Значення та показники оцінки фінансової діагностики підприємства

9.2. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства

9.3. Діагностика фінансової стійкості підприємства

Фінансова діагностика підприємства, платоспроможність підприємства, ліквідність, ліквідність балансу, фінансова стійкість підприємства

9.1. Значення та показники оцінки фінансової діагностики підприємства

Фінансова діагностика підприємства – це визначення поточного стану підприємства й динаміки його змін, можливих шляхів вирішення проблем за результатами розрахунків, оцінки та інтерпретації фінансових показників, що характеризують різні сторони діяльності підприємства.

Фінансова діагностика підприємства – концепція комплексного дослідження кількісних характеристик фінансових процесів, пов'язаних із утворенням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, яка базується на використанні відповідних джерел інформації, параметричних характеристик індикаторів і об'єктивних факторів, їх аналітичною оцінкою з метою обґрунтованого вибору напрямів діяльності.

Мета фінансової діагностики:

- встановлення економічного діагнозу підприємства;
- надання пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності у вигляді проектів управлінських рішень.

Об'єкти фінансової діагностики є операційна, інвестиційна та фінансова діяльність підприємства.

Принципи фінансової діагностики:

- комплексність;
- конфіденційність;
- єдині схеми аналітичних процедур;
- співставність результатів;
- ціленаправленість результатів.

Фінансова діагностика дасть можливість отримати:

- розуміння бізнесу та вплив факторів;
- визначення та оцінку ключових фінансових та бізнес-ризиків;
- аналіз ключових показників фінансової діяльності (чистий борг, робочий капітал, показник *EBITDA* тощо);

- аналіз якості активів і постійних грошових потоків;
- розуміння фінансових ефектів податкових схем;
- критичний аналіз процесу бюджетування / планування та бюджетів / бізнес-плану;

– розуміння якості фінансової інформації.

Джерелами інформації для проведення фінансової діагностики є:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);
- Звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- Звіт про власний капітал (форма № 4);
- Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- дані статистичної звітності та оперативні дані тощо.

Вимогами до джерел інформації для фінансової діагностики є повнота, достовірність, корисність, значимість, співставність.

Методи фінансової діагностики:

- горизонтальний (трендовий) аналіз;
- вертикальний (структурний) аналіз;
- порівняльний (просторовий) аналіз;
- аналіз відносних показників (коефіцієнтів);
- факторний аналіз.

Напрями фінансової діагностики:

- аналіз ліквідності;
- аналіз ділової активності;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз ефективності діяльності.

Порядок проведення фінансової діагностики:

- узгодження мети, предмета та об'єкта;
- формування системи показників;
- формування інформаційної бази;
- проведення аналітичних, економічних і математичних розрахунків та факторного аналізу;
  - виявлення стану досліджуваних процесів (об'єктів) та симптомів негативних явищ, загальних трендів розвитку об'єкта фінансової діагностики компанії;
  - узагальнення результатів фінансової діагностики компанії у формі звіту та підготовка проектів управлінських рішень.

Для експрес-діагностики фінансового стану будують агрегований баланс, що включає основні складники активів (в порядку зниження ліквідності) і пасивів (в порядку погашення заборгованості), що дає можливість оцінити взаємозв'язок змін між фінансовими результатами та балансом підприємства.

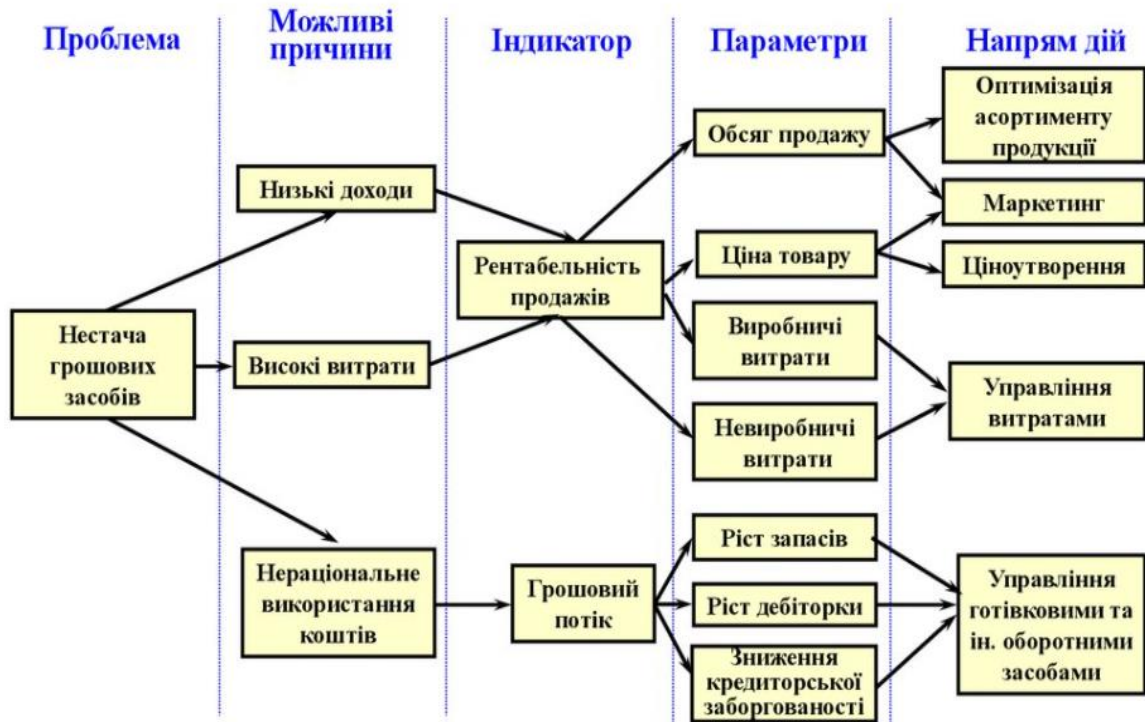

Рис. 9.1. Результати використання фінансової діагностики

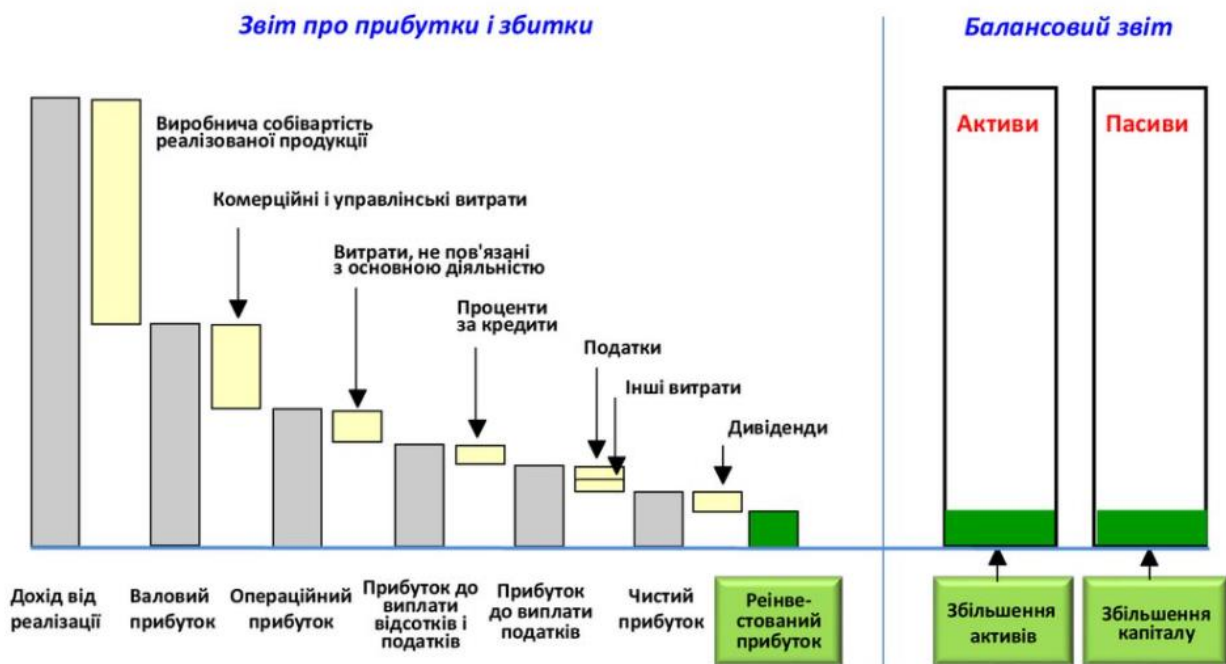

Рис. 9.2. Вплив змін звіту про фінансові результати на баланс підприємства

До групи показників діагностики фінансового стану підприємства належать:

- оцінка майнового стану підприємства;
- оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства;
- оцінка фінансової стійкості (незалежності);
- оцінка ділової активності;
- оцінка результативності діяльності підприємства;
- оцінка ринкової активності підприємства.

Таблиця 9.1 – Показники діагностики фінансового стану підприємства

Найменування показників	Формула розрахунку	Інформаційне забезпечення	
		Звітна форма	Номери рядків (р.), граф (гр.), форма звітності (ф)
1	2	3	4
Показники ділової активності підприємства			
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	–	2	р. 2000
2. Чистий прибуток (збиток)	–	2	р. 2350 (р. 2355)
3. Продуктивність праці	Чистий дохід від реалізації продукції / Середньо-облікова чисельність	2; 1-ПВ	р. 2000, ф. 2 / р. 001 (ф. 1-ПВ)
4. Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації продукції / Середня вартість основних засобів	1; 2	р. 2000, ф. 2 / (р. 1010, гр. 3+ р. 1010, гр. 4, ф. 1) : 2
5. Оборотність коштів у розрахунках (у обортах)	Чистий дохід від реалізації продукції / Середня дебіторська заборгованість	1; 2	р. 2000, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1125 + ... + р. 1155)
6. Оборотність коштів у розрахунках (у днях)	365 днів / показник 5	1; 2	
7. Оборотність запасів (у оборотах)	Собівартість реалізації / Середні запаси	1; 2	р. 2050, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1100 + р. 1110, ф. 1
8. Оборотність запасів (у днях)	365 днів / показник 7	1; 2	
9. Оборотність кредиторської заборгованості (у обортах)	Середня кредиторська заборгованість / Собівартість реалізації	1; 2	0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1610 + ... + р. 1650, ф. 1 / р. 2050, ф. 2
10. Тривалість операційного циклу	Показник 6 + показник 8	1; 2	
11. Тривалість фінансового циклу	показник 10 – показник 9	1; 2	
12. Коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	Середня дебіторська заборгованість / Чистий дохід від реалізації продукції	1; 2	0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1125 + ... + р. 1155), ф. 1 / р. 2000, ф. 2

Продовження табл. 9.1

1	2	3	4
13. Оборотність власного капіталу	Чистий дохід від реалізації продукції / Середній розмір власного капіталу	1; 2	р. 2000, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1495, ф. 1
14. Оборотність капіталу	Чистий дохід від реалізації продукції / Підсумок середнього балансу-нетто	1; 2	р. 2000, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) р. 1900, ф. 1
15. Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Чистий прибуток – дивіденди, сплачені акціонерам / Власний капітал	1; 2; 5	р. 2350, ф. 2 – р. 530, ф. 5 / р. 1495, ф. 1
Показники ліквідності підприємства і платоспроможності			
1. Обсяг власних оборотних коштів	Власний капітал + довгострокові зобов'язання – необоротні активи	1	р. 1495 + р. 1595 – р. 1095 або р. 1195 – р. 1695
2. Маневреність власних оборотних коштів	Власні оборотні кошти / Капітал, що функціонує	1	(р. 1495 + р. 1595 – р. 1095) / р. 1300
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	1	р. 1195 / р. 1695
4. Коефіцієнт швидкої (поточної) ліквідності	Оборотні активи – запаси / Поточні зобов'язання	1	(р. 1195 – р. 1100 – р. 1110) / р. 1695
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / Короткострокові пасиви	1	р. 1165 / р. 1695
6. Частка оборотних коштів у активах	Оборотні активи / Усього господарчих коштів	1	р. 1195 / р. 1300
7. Частка власних оборотних коштів у оборотних коштах	Власні оборотні кошти / Оборотні кошти	1	(р. 1495 + р. 1595 – р. 1095) / р. 1195
8. Частка запасів у оборотних активах	Запаси / Оборотні активи	1	(р. 1100 + р. 1110) / р. 1195
9. Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	Власні оборотні кошти / Запаси	1	(р. 1495 + р. 1595 – р. 1095) / (р. 1100 + р. 1110)
10. Коефіцієнт покриття запасів	«Нормальні» джерела покриття / запаси	1	(р. 1495 + р. 1595 + р. 1600 + р. 1605 + р. 1615 + р. 1635 – р. 1095) / (р. 1100 + р. 1110)
Показники фінансової стійкості підприємства			
11. Коефіцієнт автономії (концентрації власного капіталу)	Власний капітал / Усього господарчих засобів	1	р. 1495 / р. 1900
12. Коефіцієнт фінансової залежності	Усього господарчих засобів / Власний капітал	1	р. 1900 / р. 1495
13. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти / Власний капітал	1	(р. 1195 – р. 1695) / р. 1495
14. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Позиковий капітал / Усього господарчих	1	(р. 1595 + р. 1695) / р. 1900
15. Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	Довгострокові пасиви / Необоротні активи	1	р. 1595 / р. 1095

1	2	3	4
16. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Довгострокові пасиви / Довгострокові пасиви + Власний капітал	1	р. 1595 / (р. 1595 + р. 1495)
17. Коефіцієнт структури позикового капіталу	Довгострокові пасиви / Позиковий капітал	1	р. 1595 / (р. 1595 + р. 1695)
18. Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	Позиковий капітал / Власний капітал	1	(р. 1595 + р. 1695) / р. 1495
Показники рентабельності			
16. Рентабельність реалізованої продукції	Валовий прибуток / Чистий дохід від реалізації продукції	2	р. 2090 / р. 2000
17. Рентабельність операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності / Операційні витрати	2	р. 2190 / р. 2550
18. Рентабельність активів	Чистий прибуток / Середня величина активів	1;2	р. 2350, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) / р. 1300, ф. 1
19. Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Середня величина власного капіталу	1;2	р. 2350, ф. 2 / 0,5 × (гр. 3 + гр. 4) / р. 1495, ф. 1
20. Період окупності власного капіталу	Середня величина власного капіталу / Чистий прибуток	1;2	0,5 × (гр. 3 + гр. 4) / р. 1495, ф. 1 / р. 2350, ф. 2

9.2. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства

Платоспроможність підприємства – це:

- наявність у підприємства грошових ресурсів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення;
- здатність підприємства вчасно й повністю розраховуватися за своїми поточними і довгостроковими зобов'язаннями.

Ліквідність (від лат. *liquidus* «рідкий, який перетікає») – можливість швидкого перетворення активів у готівку без істотної втрати його вартості.

Ліквідність балансу – це можливість суб'єкта господарювання перетворити свої активи у готівку та погасити зобов'язання, або ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань.

Ліквідність підприємства – це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань.

Послідовність розміщення засобів (активів) за їх ліквідністю:

1) гроші (монети, банкноти, депозити; переказні векселі, грошові перекази, чеки; розрахунковий рахунок);

2) цінні папери, які легко реалізуються (короткострокові акції, облігації; акцептовані банком векселі; депозитні сертифікати; угоди про перекуповування);

3) дебіторська заборгованість (з основної діяльності; з іншої діяльності);

4) матеріально-виробничі запаси (готова продукція; матеріали; товари; незавершене виробництво; інші запаси);

5) необоротні активи (основні засоби; нематеріальні активи; інвестиції; відкладені платежі; відкладені витрати).

Показники ліквідності визначаються за методикою, наведеною в табл. 9.1.

Середній період погашення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги розраховується за формулою:

$$\overline{\text{ПП}}_{\text{ДЗ}} = \frac{\text{ДЗ} \times 360}{\text{Др}}, \quad (9.1)$$

де ДЗ – дебіторська заборгованість;

Др – річний дохід (виручка) від реалізації;

Оборотність матеріальних запасів:

$$O_{\text{МЗ}} = \frac{\text{МЗ} \times 360}{\text{ЧДр}}, \quad (9.2)$$

де МЗ – матеріальні запаси;

ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів:

$$K_{\text{МВК}} = \frac{\text{ЧОА}}{\text{ВК}}, \quad (9.3)$$

де ЧОА – чистий робочий капітал;

ВК – власний капітал.

Незадовільна структура балансу – це такий стан майна і зобов'язань боржника, коли за його майно не може бути забезпечене виконання зобов'язань перед кредиторами через недостатній рівень ліквідності майна.

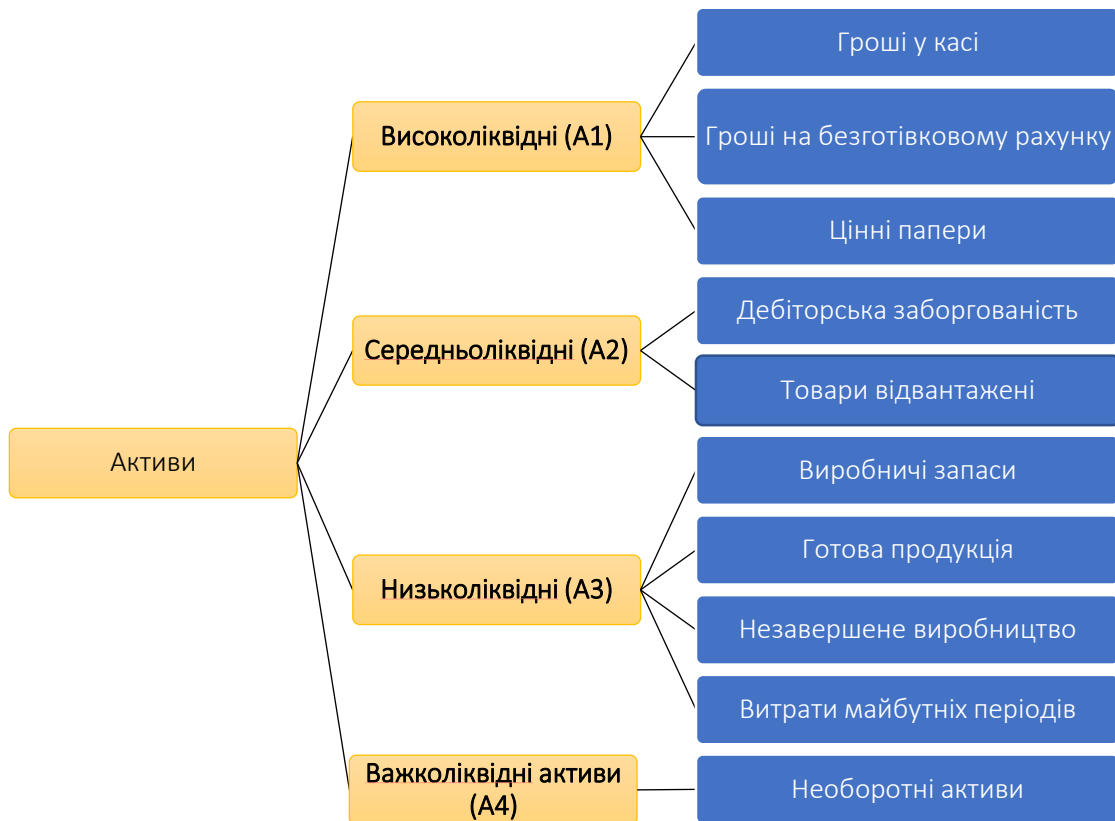

Рис. 9.3. Розподіл активів залежно від терміну сплати

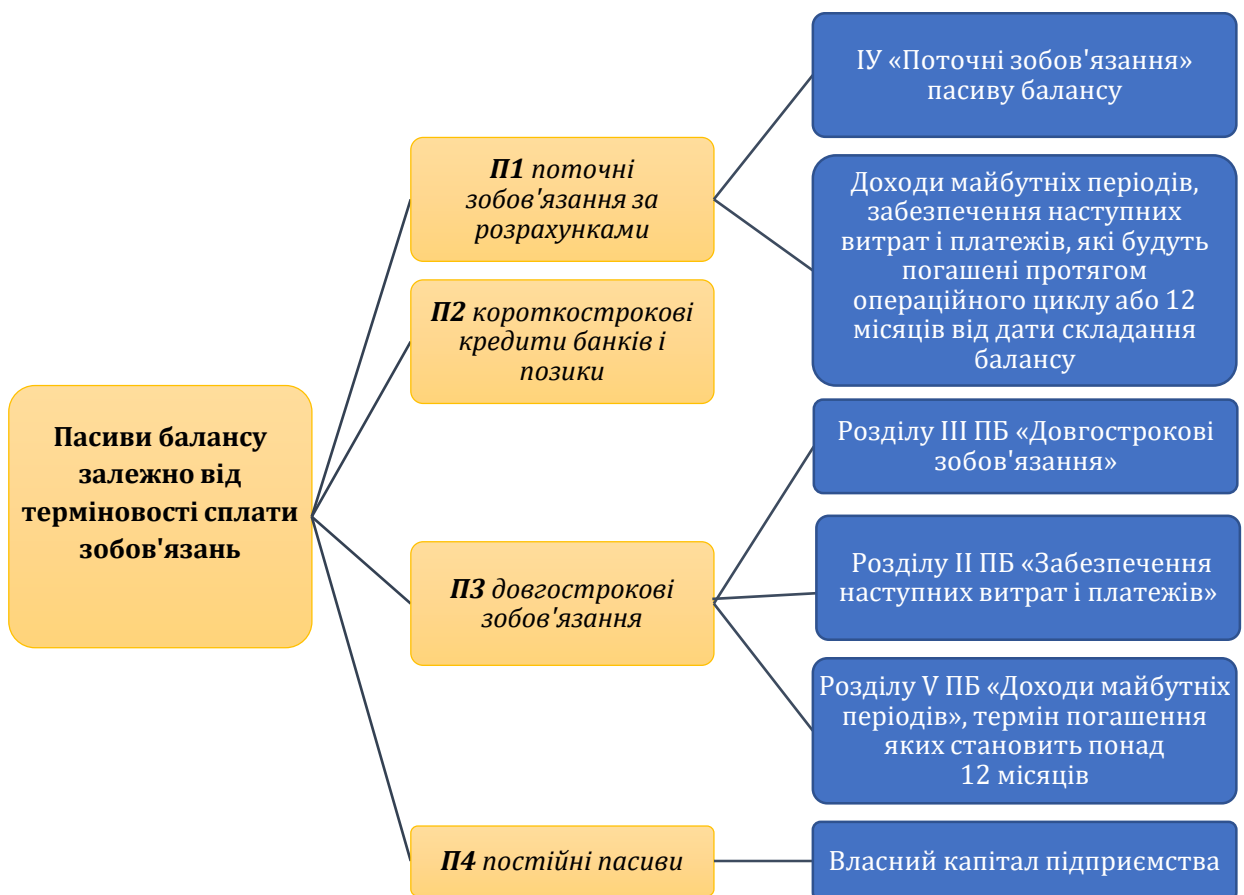

Рис. 9.4. Розподіл пасивів залежно від терміну сплати

Баланс вважають ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 \geq П1;$$

$$A2 \geq П2;$$

$$A3 \geq П3;$$

$$A4 \leq П4.$$

де А1 – найбільш ліквідні активи – ряд. (1 160 + 1 165) форми № 1;

А2 – середньоліквідні активи – ряд. (1 125 + 1 130 + 1 135 + 1 155) форми № 1;

А3 – низьколіквідні активи – ряд. (1 100 + 1 110 + 1 170 + 1 190 + 1 200);

А4 – важколіквідні активи – ряд. 1 095, форми № 1;

П1 – поточні зобов'язання за розрахунками – ряд. (1 615 + 1 620 + 1 625 + 1 630 + 1 635 + 1 660 + 1 700 + 1 690) форма № 1;

П2 – короткострокові кредити банків і позики – ряд. (1 690 + 1 600 + 1 610) форми № 1;

П3 – довгострокові зобов'язання – ряд. (1 500 + 1 510 + 1 515) форми № 1;

П4 – постійні пасиви – ряд. (1 495 + 1 520 + 1 525 + 1 665) форми № 1.

Виконання перших трьох умов свідчить про те, що поточні активи підприємства (А1 + А2 + А3) перевищують зобов'язання (П1 + П2 + П3), тобто воно має власний оборотний капітал.

9.3. Діагностика фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Ознаки фінансової стійкості підприємства:

- забезпечує стабільність діяльності;
- гарантує збереження платоспроможності та кредитоспроможності;
- підтримує в умовах ризику;
- реалізується на довгострокову перспективу;
- визначається ефективним використанням фінансових ресурсів;
- підтримується в умовах зміни середовища.

Таблиця 9.2 – Підходи щодо оцінки фінансової стійкості підприємства

Назва підходу	Сутнісне наповнення	Результат оцінки
Агрегатний підхід	аналіз абсолютних показників ФС	визначення типу фінансової стійкості
Коефіцієнтний підхід	визначення коефіцієнтів фінансової стійкості та їх порівняння з нормативними значеннями	визначення реального фінансового стану, слабких і сильних сторін діяльності
Маржинальний підхід	розрахунок порогу рентабельності за допомогою поділу затрат на постійні і змінні та використання показника маржинального доходу	визначення запасу фінансової стійкості
Бальний підхід	визначення коефіцієнтів ліквідності, переведення їх в бали відповідно до шкали та сумування для визначення рівня фінансової стійкості	визначення класу фінансової стійкості
Інтегральний підхід	інтегральна оцінка ступеня фінансової стійкості з використанням узагальнюючого показника зміни фінансової стійкості	визначення ступеня фінансової стійкості та виявлення її динаміки
Факторний підхід	проведення факторного аналізу фінансової стійкості, який включає в себе побудову ланцюга показників та аналіз їх темпів зростання	визначення рангу показників, який дасть змогу сформулювати висновок про фінансовий стан підприємства
Матричний підхід	складання матричних балансів	визначення зв'язку статей активу і пасиву балансу, розрахунок структури, визначення якості активів та достатності джерел їх фінансування, розрахунок показників та коефіцієнтів оцінки ФС

Для характеристики **джерел формування запасів** визначають три основні показники:

1. Наявність власних коштів (В) – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства:

$$В = ВК - НА. \quad (9.4)$$

2. Наявність власних та довгострокових позикових коштів (ВД) – визначається збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань (ДЗ):

$$ВД = В + ДЗ. \quad (9.5)$$

3. Наявність загальних коштів (ЗК) – визначається збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків (КК):

$$ЗК = ВД + КК. \quad (9.6)$$

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами їх фінансування:

1. Надлишок (+) або дефіцит (-) власних коштів (ФВ):

$$ФВ = В - Зп, \quad (9.7)$$

де Зп – запаси.

2. Надлишок (+) чи дефіцит (-) власних та довгострокових позикових коштів (ФВД):

$$ФВД = ВД - Зп. \quad (9.8)$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (-) загальних коштів (ФЗК):

$$ФЗК = ЗК - Зп. \quad (9.9)$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трикомпонентний показник:

$$S = \{S1 (\pm ФВ), S2 (\pm ФВД), S3 (\pm ФЗК)\},$$

де функція визначається так:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } \Phi \geq 0 \\ 0, \text{ якщо } \Phi < 0 \end{cases}$$

Відповідно до значення функції S визначається один із чотирьох типів фінансової стійкості (табл. 9.3).

Таблиця 9.3 – Показники за типами фінансової стійкості

Показники	Типи фінансової стійкості			
	абсолютна стійкість $S = \{1,1,1\}$	нормальна стійкість $S = \{0,1,1\}$	передкризовий стан $S = \{0,0,1\}$	кризовий стан $S = \{0,0,0\}$
$ФВ = В - Зп$	$ФВ \geq 0$	$ФВ < 0$	$ФВ < 0$	$ФВ < 0$
$ФВД = ВД - Зп$	$ФВД \geq 0$	$ФВД \geq 0$	$ФВД < 0$	$ФВД < 0$
$ФЗК = ЗК - Зп$	$ФЗК \geq 0$	$ФЗК \geq 0$	$ФЗК \geq 0$	$ФЗК < 0$

Інтегральна бальна оцінка фінансової стійкості полягає в класифікації підприємств за ступенем ризику, опираючись на фактичний рівень показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах.

Таблиця 9.4 – Бальна оцінка фінансової стійкості підприємства

Показник	Границі класів згідно з критеріями (бал)					
	1-й клас	2-й клас	3-й клас	4-й клас	5-й клас	6-й клас
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Більше 0,25–20	0,2–16	0,15–12	0,1–8	0,05–4	менше 0,05–0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Більше 1,0–18	0,9–15	0,8–12	0,7–9	0,6–6	менше 0,5–0
Коефіцієнт поточної ліквідності	Більше 2,0–15	1,9–1,7 15–12	1,6–1,4 10,5–7,5	1,3–1,1 6–3	1,0–1,5	менше 1,0–0
Коефіцієнт фінансової незалежності	Більше 0,6–17	0,59–0,54 15–12	0,53–0,43 11,4–7,4	0,42–0,41 6,8–1,8	0,4–1	менше 0,4–0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Більше 0,5–15	0,4–2	0,3–9	0,2–6	0,1–3	менше 0,1–0
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним капіталом	1,0–15	0,9–12	0,8–9	0,7–6	0,6–3	менше 0,5–0
Мінімальне значення границі	100	85–64	63,9–56,9	41,6–28,3	18	

Виділяють шість класів підприємств:

1-й клас – підприємство з добрим запасом фінансової стійкості, що дає змогу бути впевненим у поверненні позикових засобів;

2-й клас – підприємства, що демонструють деякий ступінь ризику за заборгованістю, але ще не розглядаються як ризикові;

3-й клас – проблемні підприємства. Тут навряд чи існує ризик втрати основних і оборотних засобів, але повне отримання процентів є сумнівним;

4-й клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після проведення заходів з фінансового оздоровлення. Кредитори ризикують втратити свої проценти і позиковий капітал;

5-й клас – підприємства дуже високого ризику, практично неплатоспроможні;

6-й клас – підприємства найвищого ризику.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте мету проведення діагностики підприємства та основні принципи, на яких вона ґрунтується.
2. Які джерела інформації потрібно використовувати для проведення фінансової діагностики підприємства?
3. Поясніть порядок проведення фінансової діагностики підприємства.
4. Який взаємозв'язок між показниками «ліквідність» та «платоспроможність підприємства»?
5. Охарактеризуйте групи показників діагностики фінансової стану підприємства.
6. Як розподіляються активи за ступенем ліквідності?
7. Як розподіляються пасиви залежно від терміновості сплати зобов'язань?
8. Які показники входять до показників оцінки майнового стану підприємства, їх сутність?
9. Які показники входять до показників оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства, їх сутність?
10. Які показники входять до показників фінансової стійкості підприємства, їх сутність?
11. Які показники входять до показників ділової активності підприємства, їх сутність?
12. Поясніть відмінність між підходами до оцінки фінансової стійкості підприємства.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Фінансова діагностика підприємства – це:

- а) наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції;
- б) можливість суб'єкта господарювання перетворити свої активи у готівку та погасити зобов'язання, або ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань;
- в) стан майна і зобов'язань боржника, коли за його майно не може бути забезпечене виконання зобов'язань перед кредиторами через недостатній рівень ліквідності майна;

г) визначення поточного стану підприємства й динаміки його змін, можливих шляхів вирішення проблем за результатами розрахунків, оцінки та інтерпретації фінансових показників, що характеризують різні сторони діяльності підприємства.

2. У якій із форм фінансової звітності відображається інформація про доходи і витрати підприємства?

- а) Форма № 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- б) Форма № 2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- в) Форма № 3. Звіт про рух грошових коштів;
- г) Форма № 5. Примітки до річної фінансової звітності.

3. Інформаційною базою для оцінки показників майнового стану підприємства є:

- а) Форма № 1. Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- б) Форма № 2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
- в) Форма № 3. Звіт про рух грошових коштів;
- г) Форма № 5. Примітки до річної фінансової звітності.

4. До низьколіквідних активів належать:

- а) виробничі запаси, готова продукція, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;
- б) виробничі запаси, готова продукція, незавершене виробництво, необоротні активи;
- в) виробничі запаси, готова продукція, дебіторська заборгованість, незавершене виробництво;
- г) виробничі запаси, готова продукція, товари відвантажені, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів.

5. До важколіквідних активів належать:

- а) виробничі запаси;
- б) незавершене виробництво;
- в) необоротні активи;
- г) дебіторська заборгованість.

6. До постійних пасивів належать:

- а) довгострокові зобов'язання;
- б) власний капітал;
- в) забезпечення наступних витрат і платежів;
- г) довгострокові кредити банків.

7. Показник, що характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування:

- а) коефіцієнт автономії;
- б) коефіцієнт фінансової стабільності;
- в) коефіцієнт фінансового левериджу;
- г) коефіцієнт платоспроможності.

8. Показник, що характеризує спроможність підприємства сплатити проценти за кредитами:

- а) коефіцієнт забезпеченості власними коштами;
- б) коефіцієнт фінансової стабільності;
- в) коефіцієнт кратності процентів;
- г) коефіцієнт платоспроможності.

9. Який показник вказує на величину прибутку, що утримується з кожної гривні, вкладеної в підприємство?

- а) рентабельність активів;
- б) рентабельність власного капіталу;
- в) рентабельність реалізованої продукції;
- г) рентабельність поточних активів.

10. Фінансова стійкість – це:

- а) характеристика стану фінансової діяльності підприємства, відповідно до якого потреба в збільшенні обсягу активів останнього балансується можливостями підприємства щодо формування його фінансових ресурсів;
- б) характеризує рівень самофінансування і залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування для формування активів, показує ефективність структури фінансових ресурсів;
- в) здатність підприємства швидко продати активи й одержати гроші для оплати власних зобов'язань;
- г) показує, скільки довгострокових позикових коштів використано для фінансування активів підприємства разом із власними коштами.

11. Які показники належать до групи показників ліквідності та платоспроможності?

- а) маневреність власних оборотних коштів;
- б) коефіцієнт концентрації залученого капіталу;
- в) заборгованість кредиторам;
- г) коефіцієнт покриття запасів.

12. Коефіцієнт швидкої ліквідності визначається:

- а) грошові кошти / поточні зобов'язання;
- б) (оборотні активи – запаси) / поточні зобов'язання;
- в) оборотні активи / поточні зобов'язання;
- г) грошові кошти / капітал, що функціонує.

13. Який із підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства передбачає визначення набору коефіцієнтів та їх порівняння з нормативним значенням?

- а) маржинальний підхід;
- б) інтегральний підхід;
- в) коефіцієнтний підхід;
- г) факторний підхід.

14. Який із підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства передбачає розподіл витрат на постійні і змінні, розрахунок маржинального доходу та точки беззбитковості?

- а) маржинальний підхід;
- б) інтегральний підхід;
- в) коефіцієнтний підхід;
- г) факторний підхід.

15. Який із підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства полягає в класифікації підприємств за ступенем ризику, зважаючи на фактичний рівень показників фінансової стійкості і рейтинг кожного показника, вираженого в балах:

- а) маржинальний підхід;
- б) інтегральний підхід;
- в) коефіцієнтний підхід;
- г) факторний підхід.

16. На розмір дебіторської заборгованості впливають такі фактори:

- а) наявність власних оборотних коштів, коефіцієнт ліквідності, співвідношення власних та залучених коштів, розмір статутного фонду;
- б) обсяг реалізованої продукції, форми розрахунків з покупцями, фінансовий стан покупців, коефіцієнт сплати дебіторської заборгованості;
- в) коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, коефіцієнт маневрування власним капіталом, розмір кредиторської заборгованості;

г) коефіцієнт фінансової незалежності, розмір прибутку, скорочення залишків грошових коштів на розрахунковому рахунку підприємства, забезпечення кредиту власними матеріальними цінностями.

17. Коефіцієнт фінансової залежності розраховується:

- а) власний капітал / валюта балансу;
- б) валюта балансу / власний капітал;
- в) власні кошти / власний капітал;
- г) залучений капітал / власний капітал.

18. Показник, що характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань та забезпечень, – це:

- а) коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів;
- б) коефіцієнт фінансової стабільності;
- в) заборгованість кредиторам;
- г) коефіцієнт покриття запасів.

19. Рівень ліквідності, що характеризує неможливість підприємства повністю розрахуватися з боргами навіть за умови надання йому вигідних комерційних можливостей та/або знижок, – це:

- а) поточна ліквідність;
- б) термінова ліквідність;
- в) недостатня ліквідність;
- г) високий рівень недостатньої ліквідності.

20. До показника фінансової стійкості підприємства належать:

- а) рентабельність продажу;
- б) загальний оборот капіталу;
- в) коефіцієнт зносу основних засобів;
- г) коефіцієнт фінансової залежності.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Кейс 1

Використовуючи фінансову звітність підприємств за два останні роки, здійснити фінансову діагностику підприємств:

- 1) оцінити ліквідність балансу підприємства;
- 2) провести фінансову діагностику за групою показників:

- ліквідності та платоспроможності;
- ділової активності;
- фінансової стійкості;
- рентабельності;
- ринкової активності.

Методика розрахунків показників наведена в табл. 9.1.

Для здійснення розрахунків використати дані фінансової звітності підприємства на вибір, результати представити у Microsoft Excel, що включає такі листи:

- перший – вихідні дані із Форми № 1. Звіт про фінансовий стан (Баланс);
- другий – вихідні дані із Форми № 2. Звіт про фінансові результати діяльності підприємства;
- третій – ліквідність балансу;
- четвертий – групи показників фінансової стійкості.

Всі розрахунки мають бути здійснені на підставі формул, що вводяться у відповідні комірки. До кожної групи показників мають бути зроблені відповідні висновки.

Задача 1

Використовуючи звітні дані підприємства, здійснити оцінку показників фінансового стану підприємства, розрахувати такі показники: частка власних коштів у загальному обсязі, коефіцієнт поточної ліквідності, частка власних оборотних коштів у загальній сумі, частка довгострокових запозичених коштів у загальному обсязі джерел.

Таблиця 9.5 – Вихідні дані, тис. грн

№ з/п	Найменування показників	На початок періоду	На кінець періоду
1	Загальний обсяг джерел	703 638,0	730 227,0
2	Власний капітал	640 641,0	665 810,0
3	Необоротні активи	644 452,0	649 053,0
4	Оборотні активи	59 158,0	73 256,0
5	Короткострокові зобов'язання	58 982,0	56 339,0
6	Довгострокові зобов'язання	4 015,0	8 078,0
7	Кредиторська заборгованість	24 860,0	14 383,0
8	Векселі видані	3 013,0	2 631,0
9	Короткострокові кредити банків	-	3 934,0
10	Запаси	22 045,0	26 706,0

Задача 2

На основі вихідних даних про підприємство розрахувати величину поточних зобов'язань та позаоборотних активів за умови, що дохід від реалізації 6 млн грн, співвідношення виручки і величини оборотних активів 3 : 1, співвідношення позаоборотних та оборотних активів 2 : 1, коефіцієнт загальної ліквідності становить 2,5.

Задача 3

Термін обороту дебіторської заборгованості звітного року – 42 дні.

Оцінити, як зміниться в динаміці коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, якщо у звітному році виручка від реалізації продукції – 1 250 тис. грн, у плановому році передбачається її збільшення на 10 %, водночас дебіторська заборгованість зменшиться на 3 % відносно базового періоду.

Задача 4

Проаналізувати оборотності обігових коштів підприємства та зробити відповідні висновки. Розрахунки оформити у вигляді таблиці 9.6.

Таблиця 9.6 – Вихідні дані, тис. грн

Показник	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення
1. Виручка від реалізації продукції (тис. грн)	58 000,0	63 000,0	?
2. Кількість днів періоду, що аналізується	360	360	?
3. Одноденна виручка (тис. грн)	?	?	?
4. Середній залишок обігових коштів (тис. грн)	5 133,0	5 207,0	?
5. Оборотність обігових коштів, дні	?	?	?
6. Коефіцієнт оборотності обігових коштів, кількість оборотів	?	?	?
7. Коефіцієнт завантаження коштів в обороті	?	?	?

Задача 5

Використовуючи дані фінансової звітності підприємства (на вибір), оцінити ліквідність балансу підприємства. Розрахунки представити у наведеній нижче таблиці 9.7.

Таблиця 9.7 – Вихідні дані, тис. грн

Актив	На початок року	На кінець року	Пасив	На початок року	На кінець року	Модифікація	
						на початок року	на кінець року
1. Найбільш ліквідні активи			1. Негайні пасиви				
2. Активи, що швидко реалізуються			2. Короткострокові пасиви				
3. Активи, що реалізуються повільно			3. Довгострокові пасиви				
4. Складно-реалізовані активи			4. Постійні пасиви				
Баланс			Баланс				

Задача 6

Використовуючи дані фінансової звітності підприємства, провести аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства, результати представити у таблиці 9.8.

Таблиця 9.8 – Вихідні дані, тис. грн

Показник	Формула розрахунку	За попередній період	За звітний період	Відхилення	
				Абсолютне	Відносне
1. Обсяг власних оборотних коштів	$ВК + ДЗ - НА$				
2. Маневреність власних оборотних коштів	$ГК / ОА - ПЗ$				
3. Коефіцієнт поточної ліквідності	$ОА / ПЗ$				
4. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$ОА - З / ПЗ$				
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	$ГК / ПЗ$				
6. Частка оборотних коштів у активах	$ОА / \text{Валюта балансу}$				
7. Частка власних оборотних коштів у загальній сумі	$\text{Власні оборотні кошти} / ОА$				
8. Частка власних коштів у покритті запасів	$\text{Власні оборотні кошти} / \text{Запаси}$				
9. Частка запасів у оборотних активах	$\text{Запаси} / \text{Оборотні активи}$				
10. Коефіцієнт покриття запасів	«Нормальні» джерела покриття / Запаси				

Задача 7

Розрахувати коефіцієнт оборотності поточних активів (оборотних коштів), тривалість одного обороту оборотних коштів. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 9.9 – Вихідні дані

Показник	Рік <i>N</i>	<i>N+1</i>	Відхилення ($\pm$)
Чистий обсяг реалізації (без ПДВ), <i>B</i> , тис. грн		1 121 519	
Середньорічна вартість поточних активів, Δ ОК, тис. грн		628 548	
Коефіцієнт оборотності оборотних коштів, $K_{обор\_ОК}$	1,952	?	?
Тривалість одного обороту, дні, $T_{обор\_ОК}$	184,4	?	?

Задача 8

Розрахувати показники ліквідності активів підприємства. Визначити, через які фактори відбулися зміни показників.

Таблиця 9.10 – Вихідні дані

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Грошові кошти	0	8	23	?
Поточні фінансові інвестиції	4	4	0	9
Дебіторська заборгованість за розрахунками	29	0	76	?
Дебіторська заборгованість за товари	410	500	?	486
Поточні зобов'язання	646	?	484	917
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	?	0,02	?	0,24
Коефіцієнт швидкої ліквідності	?	?	1,67	0,84

ТЕМА 10. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

10.1. Зміст, завдання, види фінансових планів

10.2. Фінансовий план державних підприємств

10.3. Платіжний календар

10.4. Фінансове моделювання підприємств

План, фінансовий план, фінансове планування, довгостроковий фінансовий план, поточний фінансовий план, оперативний фінансовий план, платіжний календар, касовий план, фінансова модель

10.1. Зміст, завдання, види фінансових планів

Планування – це невід’ємна частина менеджменту.

План – це документ, який містить: систему взаємопов’язаних у часі й просторі дій колективу підприємства, узгоджених з загальною метою та ресурсами підприємства (організації); зафіксований перелік ідей, цілей, підходів, показників, вимог, відповідно до яких передбачається здійснювати підприємницьку діяльність у майбутньому, та спрямованих на отримання максимального прибутку.

Фінансовий план – план формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Фінансове планування для бізнесу – це визначення того, як підприємство зможе досягти поставлених стратегічних цілей. Фінансовий план описує діяльність, ресурси, обладнання та матеріали, необхідні для досягнення цілей підприємства, а також часові межі.

Фінансове планування – це визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження.

Мета фінансового планування полягає у забезпеченні відповідними фінансовими ресурсами процесу відтворення.

Для реалізації мети фінансового планування виконують певні завдання:

- визначення об’єкта планування;
- розрахунок обсягів і структури внутрішнього та зовнішнього фінансування;
- прогнозування доходів і витрат;
- розрахунок необхідних фінансових ресурсів (складання кошторису).

Об’єктами фінансового планування є:

- взаємовідносини з бюджетом і позабюджетними фондами;

- оборотні активи;
- доходи, витрати і прибуток підприємства;
- довгострокові кредити;
- обсяги інвестицій.

До принципів фінансового планування належать:

1) наукова обґрунтованість – проведення розрахунків фінансових показників на основі сучасних методик, використання засобів обчислювальної техніки, економіко-математичних методів, що передбачають багатоваріантність розрахунків і вибір найоптимальнішого з них;

2) єдність фінансових планів полягає в єдності фінансової політики, єдиному підході до розподілу фінансових ресурсів, єдиній методології розрахунку фінансових показників та ін.;

3) безперервність означає взаємозв'язок і узгодженість стратегічних, поточних і оперативних фінансових планів;

4) гнучкість – можливість коригування показників за умов зміни зовнішнього середовища.

Методи фінансового планування – це конкретні способи планових розрахунків.

Рис. 10.1. Методи фінансового планування

Рис. 10.2. Види фінансових планів підприємств

Етапи фінансового плану включають:

- аналіз очікуваного виконання фінансового плану поточного періоду;
- розгляд та вивчення виробничих і маркетингових показників;
- розробка проєкту фінансового плану.

До основних розділів фінансового плану належать:

- приріст активів підприємства;
- джерела формування та надходження коштів;
- графік повернення кредитних коштів;
- витрати, пов'язані зі внесенням обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів;
- покриття збитків минулих періодів.

У процесі розробки довгострокового та поточного фінансових планів виконуються такі роботи:

- 1) аналізується фінансово-господарська діяльність підприємства за минулі періоди;
- 2) розраховуються основні показники господарської діяльності у поточному році та на перспективу: визначаються обсяги реалізації продукції або послуг, витрати на їх виробництво або надання, прибуток від реалізації основної продукції та іншої діяльності підприємства, розраховуються амортизаційні відрахування та ін.;
- 3) визначаються напрями вкладання інвестицій і джерела їх фінансування;
- 4) розробляється оперативний план.

Основними складниками фінансового планування є:

- планування продажів;
- планування потреби в капіталі;
- планування інвестицій;
- планування ліквідності.

У процесі планування доходу та витрат, пов'язаних із інвестиційною та фінансовою діяльністю, встановлюють:

- **дохід від участі в капіталі** (відображається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі);
- **інші фінансові доходи** (показуються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі));
- **інші доходи** (показується дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства);
- **фінансові витрати** (показуються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу);
- **втрати від участі в капіталі** (відображається збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких провадиться методом участі в капіталі);
- **інші витрати** (відображається собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства).

10.2. Фінансовий план державних підприємств

Розробка фінансового плану комерційного підприємства не є визначена на законодавчому рівні, крім суб'єктів господарювання, в яких частка у статутному капіталі більше 50 % акцій, що прямо або опосередковано належить державі. Для підприємств державного сектору відповідно до наказу № 205 від 02.03.2015 р. (редакція від 02.09.2022) Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки» складання плану є обов'язковим. Фінансовий план підприємства складається за формою, що визначена в зазначеному наказі (додаток А) на наступний плановий рік з поквартальною розбивкою,

планові показники відповідно до стратегічного плану розвитку, що відображає очікувані фінансові результати. У плані зазначається інформація щодо фактичних показників попереднього року.

Фінансовий план має містити показники, що забезпечують позитивну динаміку рентабельності, активів і власного капіталу, негативні тенденції мають супроводжуватися обґрунтуваннями причин зменшення, в разі збиткової діяльності – планом заходів щодо виходу на беззбиткову діяльність.

Проект фінансового плану супроводжується такими документами:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);
- Звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- Звіт про власний капітал (форма № 4);
- стратегія розвитку підприємства;
- інвестиційний план підприємства;
- інші документи, що стосуються процедури реорганізації, приватизації, судових рішень.

Фінансовий план містить основні розділи:

I. Формування фінансових результатів. Цей розділ містить інформацію про доходи і витрати підприємства, що впливають на формування фінансового результату. Під час визначення зазначених показників враховуються такі чинники:

- динаміка цільового ринку та вихід на нові ринки;
- зміна асортименту та цін на сировину, матеріали, готову продукцію;
- зміна рівня продуктивності та оплати праці;
- рівень податкового навантаження;
- інвестиційна активність;
- інші чинники, що впливають на зміну доходів і витрат підприємства.

II. Сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Цей розділ містить інформацію про очікувані обсяги надходжень податків, зборів, платежів до бюджетів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, погашення податкової заборгованості, реструктуризованих, відстрочених та розстрочених сум платежів до бюджетів, наявність заборгованості / переоплати підприємства перед бюджетом та державними цільовими фондами.

III. Капітальні інвестиції. Цей розділ містить інформацію щодо:

- планованих капітальних інвестицій, в т. ч. заходи щодо модернізації, реконструкції тощо;

- розрахунок очікуваного економічного ефекту від капітальних видатків (термін окупності проєктів, коефіцієнт прибутковості, внутрішня норма прибутковості, фондвіддача проєкту тощо);

- запроваджені інвестиційні проєкти у звітному періоді та їх економічну ефективність.

IV. Коефіцієнтний аналіз містить розраховані показники рентабельності діяльності, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, рентабельності *EBITDA*, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт зносу основних засобів.

V. Звіт про фінансовий стан містить інформацію про необоротні та оборотні активи та джерела їх фінансування (власний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання і забезпечення). Цей розділ заповнюється на підставі даних форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан).

VI. Кредитна політика містить інформацію про отримання довго-, короткострокових та інші фінансових зобов'язань, їх повернення.

VII. Дані про персонал та витрати на оплату праці. Цей розділ містить інформацію про:

- середню кількість працівників (штатних та зовнішніх сумісників);
- витрати на оплату праці, розрахунок середньомісячних витрат на оплату праці одного працівника, що визначаються діленням суми витрат на оплату праці на середню кількість працівників.

10.3. Платіжний календар

Оперативне фінансове планування – це процес планування доходів і витрат на підставі минулих і звітних показників з метою їх планування, показує фактичне надходження і витрачання грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності.

Оперативне фінансове планування включає:

- платіжний календар складається на квартал із розбивкою за місяцями або на місяць із розбивкою за декадами, де відображається сукупний грошовий обіг підприємства;

- касовий план – план обігу надходження і витрачання готівки підприємства;

- короткостроковий кредитний план – план надходження позикових коштів і графік погашення заборгованості.

Платіжний календар – це:

- інструмент, що дає змогу контролювати ліквідність підприємства і максимально ефективно використовувати грошові кошти;
- динамічний інструмент системи управління грошовими потоками підприємства;
- графік надходження коштів і здійснення платежів або сукупність заявок на витрачання коштів і запланованих грошових надходжень.

Для складання **платіжного календаря** необхідно вирішити такі завдання:

- узгодити у часі факт надходження і витрачання грошових коштів підприємства;
- сформуванати інформаційну базу щодо руху грошових потоків;
- вести щоденний облік змін в інформаційній базі;
- аналізувати неплатежі (за сумами та джерелами виникнення), проводити конкретні заходи для їх подолання;
- розраховувати потреби у короткостроковому кредиті та активно залучати позикові кошти;
- розраховувати (за сумами і строками) тимчасово вільні грошові кошти підприємства;
- аналізувати фінансовий ринок з позиції найбільш надійного та вигідного розміщення тимчасово вільних грошових коштів підприємства.

Наявність платіжного календаря на підприємстві дає можливість уникнути касових розривів. *Касовий розрив* – це нестача грошових коштів у касі та на рахунках, що не дає підприємству вчасно і повною мірою сплатити обов'язкові платежі. Основними чинниками, що обумовлюють виникнення касових розривів, є:

- відсутність пріоритетності платежів;
- недостатній контроль за дебіторською заборгованістю;
- затримка оплати від покупців;
- негативний вплив зміни валютного курсу тощо.

Інформаційна база для складання платіжного календаря:

- план реалізації продукції;
- кошторис витрат на виробництво;
- план капітальних вкладень;
- виписки з рахунків підприємства і додатки до них;
- договори;
- внутрішні накази;
- графік виплати зарплати;
- рахунки-фактури;
- встановлені строки платежів за фінансовими зобов'язаннями.

Проблеми, які виникають у підприємств під час розробки платіжного календаря:

- відсутність системи планування надходжень і виплат коштів;
- відсутність формалізованих процесів, за якими заявки на виплати грошей подаються, затверджуються й оплачуються;
- слабка культура платіжної дисципліни.

Для того, щоб **платіжний календар** працював, слід почати планувати грошові потоки, розробити принцип проходження і затвердження заявок виплати, який буде зрозумілий кожному працівникові.

Запровадження платіжного календаря на підприємстві передбачає послідовне виконання таких **завдань**:

- прогнозування касових розривів: дає змогу знизити обсяг залучених позикових коштів або розробити заходи з відновлення необхідного рівня ліквідності без залучення зовнішнього фінансування;
- максимізація процентного доходу: отримати додаткові кілька відсотків від розміщення тимчасово вільних грошових коштів в короткостроковому депозиті замість нарахування відсотка на залишок;
- аналіз платіжної дисципліни покупців, дебіторів: виявлення ненадійних платників за допомогою регулярного моніторингу відкладених надходжень.

10.4. Фінансове моделювання підприємств

Фінансове моделювання є одним із сучасних інструментів, що поєднує облікові, фінансові і бізнес показники для прогнозування результатів діяльності підприємств.

Фінансова модель – це інструмент, вбудований в Excel для прогнозування фінансових показників бізнесу.

Поширеним інструментом побудови фінансової моделі є Excel, оскільки цей програмний продукт зручний для роботи з електронними таблицями.

На практиці існує багато типів фінансових моделей, які є інструментами прийняття рішень щодо:

- залучення капіталу;
- придбання бізнесу, активів;
- розвитку нових сегментів бізнесу (філій, представництв, вихід на нові ринки збуту);
- бюджетування та прогнозування;

- оцінка бізнесу;
- аналіз фінансового стану підприємства тощо.

Фінансові моделі бувають різні за рівнем складності розрахунків і сприйняття, тому важливо продумати дизайн моделі. На вході має бути розроблена **інформаційна панель вихідних даних**, на основі якої будуть здійснюватися планові розрахунки, результати і графічна інтерпретація.

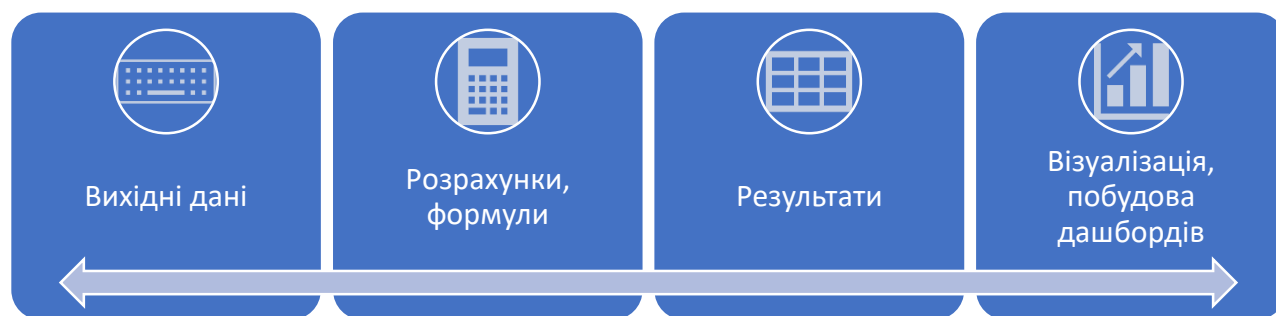

Рис. 10.4. Складники фінансової моделі в Excel

Інформаційна панель – це сторінка або набір сторінок в Excel, які показують вихідні дані та змінні моделі. Інформаційна панель допомагає визначати показники, що включені до моделі. Проте важливо розуміти, які результати прогнозуються для визначення вхідної інформації.

Періодичність моделі може бути місячна, квартальна або річна.

Прогноз зазвичай базується на попередніх показниках підприємств та припущеннях щодо результатів діяльності в майбутньому, вимагає підготовки зведеного звіту про прибутки та збитки, балансу, звіту про рух грошових коштів і допоміжних графіків. Усі три фінансові звіти (форми № 1–3) пов'язані між собою і залежать один від одного.

Формування чистого прибутку пов'язано із балансом і звітом про рух грошових коштів, у балансі він частково відображається в статті Нерозподілений прибуток, а у звіті про рух грошових коштів в розділі Готівкові операції. Амортизація відображається у звіті про фінансові результати і балансі, проте не врахована у звіті про рух грошових коштів, оскільки це негрошові витрати підприємства.

Боргові зобов'язання впливають на всі три звіти, зокрема витрати на відсотки відображаються у звіті про фінансові результати, заборгованість показується в балансі, а її зміна у звіті про рух грошових коштів.

Грошові кошти від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності додаються до залишку грошових коштів на кінець попереднього періоду, і результат стає залишком грошових коштів на кінець поточного періоду в балансі.

Рис. 10.5. Взаємозв'язок фінансової звітності під час побудови фінансової моделі

Отже, три фінансові звіти пов'язані у такий спосіб:

- Чистий прибуток зі звіту про фінансові результати надходить до балансу та звіту про рух грошових коштів.
- Амортизація повертається, а капітальні витрати вираховуються у звіті про рух грошових коштів, що визначає підсумок балансу.
- Фінансова діяльність здебільшого впливає на баланс та грошові кошти після завершення, за винятком відсотків, які відображаються у звіті про фінансові результати.
- Сума залишку готівки на кінець останнього періоду плюс готівка від операцій, інвестицій та фінансування за цей період є залишком готівки на кінець балансу.

Як пов'язати фінансову звітність для фінансового моделювання?

Створюючи фінансову модель у Excel, важливо мати можливість швидко зв'язати три звіти. Для цього потрібно виконати кілька кроків:

1. Ввести дані за три останні роки для трьох фінансових звітів.
2. Розрахувати драйвери / коефіцієнти бізнесу за історичний період.
3. Ввести припущення про те, якими будуть драйвери в майбутньому.
4. Побудувати та пов'язати фінансові звіти, дотримуючись вищезазначених принципів.

macabacus by CFI				
Income Statement				
All figures in USD thousands				
	2023F	2024F	2025F	
Revenue	58,000	62,000	65,000	
COGS	(30,000)	(31,000)	(32,000)	
Gross Profit	28,000	31,000	33,000	
SG&A	(6,000)	(7,000)	(8,000)	
Other	(2,000)	(2,000)	(2,000)	
EBITDA	20,000	22,000	23,000	
Depreciation	(4,000)	(4,000)	(4,000)	
EBIT	16,000	18,000	19,000	
Net Interest Expense ¹	(6,000)	(6,000)	(6,000)	
EBT	10,000	12,000	13,000	
Current Tax	(1,000)	(1,000)	(1,000)	
Deferred Tax	(2,000)	(2,000)	(2,000)	
Total Tax	(3,000)	(3,000)	(3,000)	
Net Income	7,000	9,000	10,000	
Calculated as interest expense net of interest income. ⁽²⁾				
Cash Flow Statement				
All figures in USD thousands				
	2023F	2024F	2025F	
CASH FROM OPERATIONS				
Net Income	7,000	9,000	10,000	
Depreciation	4,000	4,000	4,000	
Deferred Tax	2,000	2,000	2,000	
Cash from Accounts Receivable	1,000	1,000	1,000	
Cash from Inventory	(1,000)	(1,000)	(1,000)	
Cash from Accounts Payable	1,000	1,000	1,000	
Subtotal	14,000	16,000	17,000	
CASH FROM INVESTING				
Capital Expenditure	(4,000)	(4,000)	(4,000)	
Subtotal	(4,000)	(4,000)	(4,000)	
CASH FROM FINANCING				
Line of Credit Issue / (Repay)	(1,000)	(2,000)	(1,000)	
Term Loan Issue / (Repay)	(3,000)	(3,000)	(3,000)	
Equity Issue / (Buyback)	1,000	-	-	
Payment of Dividends	(1,000)	(1,000)	(1,000)	
Subtotal	(4,000)	(6,000)	(5,000)	
CASH BALANCE				
Beginning	5,000	11,000	17,000	
Change in Cash	6,000	6,000	8,000	
Ending	11,000	17,000	25,000	
Balance Sheet				
All figures in USD thousands				
	2022A	2023F	2024F	2025F
ASSETS				
Cash	5,000	11,000	17,000	25,000
Accounts Receivable	6,000	5,000	4,000	3,000
Inventory	2,000	3,000	4,000	5,000
Property Plant & Equipment	65,000	65,000	65,000	65,000
Total Assets	78,000	84,000	90,000	98,000
LIABILITIES				
Accounts Payable	3,000	4,000	5,000	6,000
Line of Credit	5,000	4,000	2,000	1,000
Term Loan	20,000	17,000	14,000	11,000
Deferred Taxes	1,000	3,000	5,000	7,000
Total Liabilities	29,000	28,000	26,000	25,000
EQUITY				
Equity Capital	44,000	45,000	45,000	45,000
Retained Earnings	5,000	11,000	19,000	28,000
Shareholders' Equity	49,000	56,000	64,000	73,000
Total Liabilities & Equity	78,000	84,000	90,000	98,000
Check	-	-	-	-

Рис. 10.6. Приклад побудованої фінансової моделі

Форматування фінансової моделі є досить важливим, адже це уможливило її наочність, структурованість і професійний формат представлення.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте принципи фінансового планування.
2. Поясніть сутність та методи фінансового планування.
3. Поясніть відмінності і призначення фінансового планування за терміном дії.
4. Назвіть етапи фінансового планування.
5. Охарактеризуйте основні розділи фінансового плану.
6. Яке призначення платіжного календаря на підприємстві?
7. Охарактеризуйте платіжний календар як інструмент управління грошовими потоками підприємства.
8. Що таке фінансова модель та яке її призначення?
9. Як пов'язані між собою три фінансові звіти (Форма № 1 Баланс, Форма № 2 Звіт про фінансові результати, Форма № 3 Звіт про рух грошових коштів)?
10. Поясніть складники фінансової моделі в Excel.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Фінансове планування на підприємстві – це:

- а) господарська операція підприємства, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів та інших фінансових інструментів;
- б) процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками їх цільового використання;
- в) довготермінова мета фінансової діяльності підприємства, що залежить від його фінансової політики;
- г) здатність підприємства ефективно розподіляти одержану виручку і прибуток.

2. Фінансування – це:

- а) залучення необхідних коштів для покриття потреби підприємства в основному й оборотному капіталі;
- б) матеріальні активи, що утримують для подальшого продажу, перебувають у процесі виробництва;
- в) економічна категорія, що характеризує ефективність трудових витрат і показує здатність праці створювати за одиницю часу певну кількість матеріальних благ;
- г) визначення оптимальної потреби підприємства в матеріальних ресурсах для здійснення виробничо-господарської і комерційної діяльності.

3. Відповідно до джерел коштів фінансування поділяється на:

- а) централізоване і децентралізоване;
- б) номінальне і корисне;
- в) внутрішнє та зовнішнє;
- г) основне і допоміжне.

4. Однією з форм фінансування є:

- а) заохочення;
- б) амортизація;
- в) премія;
- г) кредит.

5. Характеристика принципу єдності фінансових планів:

- а) передбачає проведення розрахунків фінансових показників на основі певних методик з врахуванням кращого досвіду; використання засобів обчислювальної техніки, економіко-математичних методів, які передбачають багатоваріантність розрахунків і вибір найоптимальнішого з них;

б) полягає в єдності фінансової політики, єдиному підході до розподілу фінансових ресурсів, єдиній методології розрахунку фінансових показників та ін.;

в) означає взаємозв'язок довгострокових (перспективних), поточних і оперативних фінансових планів;

г) це незмінність показників фінансових планів.

6. Характеристика принципу наукової обґрунтованості:

а) передбачає проведення розрахунків фінансових показників на основі певних науково обґрунтованих методик;

б) полягає в єдності фінансової політики, єдиному підході до розподілу фінансових ресурсів, єдиній методології розрахунку фінансових показників та ін.;

в) означає взаємозв'язок довгострокових (перспективних), поточних і оперативних фінансових планів;

г) означає незмінність показників фінансових планів.

7. Фінансовий план – це:

а) план обороту готівки підприємства, необхідний для контролю за їх надходженням і витрачанням;

б) заключна частина бізнес-плану, яка узагальнює всі попередні розділи у вартісному виразі;

в) правильної відповіді немає;

г) усі відповіді правильні.

8. Яке призначення оперативного фінансового планування?

а) контроль за своєчасністю грошових надходжень і платежів;

б) фінансове забезпечення інвестиційної діяльності;

в) фінансове забезпечення загального розвитку підприємства;

г) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей.

9. Яке призначення перспективного фінансового планування?

а) контроль за платоспроможністю підприємства;

б) контроль за своєчасністю платежів;

в) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей;

г) контроль за своєчасністю грошових надходжень.

10. У процесі планування фінансові витрати включають:

а) дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі);

б) збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких провадиться методом участі в капіталі;

в) собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства;

г) витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу.

11. У процесі планування втрати від участі в капіталі включають:

а) дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі);

б) збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких провадиться методом участі в капіталі;

в) собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства;

г) витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу.

12. У процесі планування дохід від участі в капіталі включає:

а) дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі);

б) дохід від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів;

в) дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства;

г) дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

13. Завданням фінансового планування є:

а) дотримання інтересів акціонерів та інших інвесторів;

б) забезпечення нормального відтворювального процесу необхідними джерелами фінансування;

в) контроль за фінансовим станом плато- і кредитоспроможності підприємства;

г) усі відповіді правильні.

14. Платіжний календар – це:

а) механізм, що дає змогу контролювати ліквідність компанії і максимально ефективно використовувати грошові кошти;

б) комплексне завдання, яке вирішується керівниками підрозділів спільно з фінансово-економічною службою;

в) визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження;

д) усі відповіді правильні.

15. Метою фінансового планування є:

а) визначення сукупної потреби підприємства у фінансових ресурсах;

б) визначення можливих обсягів надходження грошових коштів і їх витрачання у плановому періоді;

в) визначення планових загальних витрат на виробництво запланованих обсягів продукції;

г) визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності підприємства, а також джерел їх надходження.

16. Оберіть фактор, який обмежує застосування фінансового планування:

а) аналіз фінансових та інвестиційних можливостей підприємства;

б) оцінка результатів підприємства в порівнянні з цілями;

в) відсутність кваліфікаційних кадрів та недостатній рівень інформаційних технологій;

г) усі відповіді правильні.

17. Під час розробки фінансового плану підприємства складаються такі кошториси:

а) кошторис продажу;

б) кошторис виробництва;

в) кошторис витрат на оплату праці;

г) усі відповіді правильні.

18. Оперативне фінансове планування необхідне підприємству з метою:

- а) контролю за фактичним надходженням грошових коштів на поточний рахунок та витрачанням коштів у процесі господарської діяльності, виконання поточного фінансового плану;
- б) розроблення фінансової стратегії та фінансової політики за окремими аспектами фінансової діяльності;
- в) зіставлення обсягів виробництва та реалізації в запланованому періоді;
- г) визначення найважливіших показників, пропорцій та темпів розширеного відтворення.

19. Прогнозування ліквідності у фінансовому плануванні проводиться на основі:

- а) узгодження вхідного грошового потоку від інвестиційної діяльності в запланованому періоді;
- б) зіставлення обсягів виробництва та реалізації в запланованому періоді;
- в) фіксації факторів, які найбільше впливають на прогнозування результатів діяльності підприємства;
- г) зіставлення грошових надходжень і видатків, які очікуються в плановому періоді.

20. Гнучкий бюджет – це:

- а) план, узгоджений за напрямками та підрозділами;
- б) план, у якому витрати та фінансові показники не змінюються залежно від обсягів виробництва й реалізації;
- в) план, у якому фіксуються значення факторів, що найбільше впливають на прогнозування результатів діяльності підприємства та на обсяг запланованих інвестиційних витрат за проектами, що приймаються;
- г) план, у якому витрати та фінансові результати змінюються залежно від обсягів виробництва та реалізації.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Бізнес-симуляція

Ви підприємець, який хоче відкрити кафе з продажу морозива в центрі міста. Проте перш ніж розпочати бізнес, вам необхідно розробити план грошових потоків для бізнесу, щоб вийти на беззбиткову діяльність протягом 3-х років після відкриття кафе. В іншому випадку бізнес відкривати недоцільно.

Вихідні дані:

- ріжок морозива коштує 48 грн, витрати на виготовлення – 20 грн;
- ви плануєте продати 40 000 конусів у перший рік, 55 000 шт. – другий рік, 75 000 шт. – третій рік;
- орендна плата становить 40 000 грн на рік, оренда обладнання для виробництва морозива – 20 000 грн;
- ви плануєте найняти персонал на неповний робочий день у період підвищеного попиту, витрати на оплату праці – 70 000 грн у 1-й і 2-й рік, 110 000 грн – 3-й рік;
- накладні витрати на юридичні та бухгалтерські послуги становлять 62 000 грн в перший рік, 55 000 грн у наступні два роки.

Завдання:

Побудуйте прогноз грошових потоків на наступні три роки.

Таблиця 10.1 – Середньостроковий прогноз грошових потоків

Показники	1-рік	2-й рік	3-й рік
<i>Вхідні грошові потоки</i>			
Кількість проданих ріжків, шт.			
Чистий дохід від реалізації товарів, грн			
<i>Вихідні грошові потоки</i>			
Собівартість ріжків, грн			
Оренда приміщення, грн			
Оренда обладнання, грн			
Витрати на оплату праці, грн			
ЄСВ, грн			
Накладні витрати, грн			
<i>Чистий грошовий потік</i>			

Чи доцільно відкривати бізнес з продажу морозива відповідно до визначених критеріїв?

2. Бізнес-симуляція

Скласти фінансовий план державного підприємства, використовуючи шаблон (додаток А). Інформаційною базою для фінансового плану минулого року та фінансового плану поточного року, що відповідає прогнозу на поточний рік, є дані фінансової звітності, представлені в додатку А.

Інформація про діяльність підприємства у плановому періоді:

- планується зростання чистого доходу підприємства загалом на 25 %;

– собівартість реалізованої продукції зросте на 21 %, зокрема завдяки зростанню витрат на сировину на 6 %, витрат на паливо на 14 %, витрат на електроенергію на 4 %, витрат на оплату праці на 7 %;

– витрати на збут скоротяться на 2 %;

– амортизаційні витрати зростуть на 10 %;

– фінансові витрати зростуть на 22 %;

– витрати на сплату податків, зборів та платежів зростуть на 14 %;

– витрати на міжнародні перевезення зростуть на 18 %;

– фінансові послуги зростуть на 16 % завдяки зростанню поштових переказів на 25 %, приймання платежів на 21,5 %, інших фінансових послуг на 18 %;

– інші операційні доходи зростуть на 4 % завдяки зростанню доходів від операційної оренди;

– інші фінансові доходи скоротяться на 8 % завдяки недоотриманню відсотків;

– інші доходи скоротяться на 20 % завдяки недоотриманню доходу від продажу майна;

Розподіл фінансових показників на плановий період за кварталами здійснюється у таких співвідношеннях: I квартал – 20 %, II квартал – 25 %, III квартал – 30 %, IV квартал – 25 %.

ТЕМА 11. ФІНАНСОВА САНАЦІЯ І БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ

11.1. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють

11.2. Процедура визнання банкрутства підприємством

11.3. Методи прогнозування банкрутства підприємством

11.4. Економічна сутність санації підприємств

Криза, фінансова криза, стратегічна криза, криза ліквідності, криза прибутковості, стратегічна криза, криза платоспроможності, банкрутство, навмисне банкрутство, фіктивне банкрутство, технічне банкрутство, реальне банкрутство, санація, санація боржника, досудова санація

11.1. Фінансова криза на підприємстві: симптоми та фактори, що її спричиняють

Криза – це широкомасштабна, непередбачена подія, яка веде до потенційно негативних результатів. Ця подія та її наслідки можуть завдавати серйозної шкоди усій організації: працівникам, продукції, зв'язкам, фінансам та репутації.

Криза – це складний загострений стан, різкий перелом або занепад.

Фінансова криза – глибокий розлад державної фінансової системи, що проявляється у нестабільності і падінні валютного курсу національної грошової одиниці, інфляції, нестійкістю курсів цінних паперів, що проявляється в різкій невідповідності доходів держави видаткам; періодичне виробництво товарів, що призводить до різких суперечностей економіки.

Під **фінансовою кризою** розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини.

Фінансова криза підприємства – діяльність підприємства, за якої спостерігається втрата платоспроможності, нестійкий фінансовий стан підприємства, неспроможність підприємства до самофінансування, зменшення прибутку, що у підсумку може призвести до банкрутства підприємства.

Виділяють такі **види криз**:

Стратегічна криза виникає за умови, коли на підприємстві зруйновано виробничий потенціал та бракує довгострокових факторів успіху.

Криза прибутковості виникає, коли перманентні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу.

Криза ліквідності виникає внаслідок нестачі грошових коштів підприємства, існує реальна загроза втрати платоспроможності.

Криза платоспроможності характеризується періодичним та тривалим дефіцитом грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань підприємств.

Рис. 11.1. Стадії розвитку фінансової кризи

Фази кризи:

- 1) фаза, яка безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства (за умови переведення його на режим антикризового управління);
- 2) фаза, яка загрожує дальшому існуванню підприємства і потребує негайного проведення фінансової санації;
- 3) кризовий стан, який не сумісний з існуванням підприємства і призводить до його ліквідації.

На виникнення кризи на підприємстві впливають фактори:

1) зовнішні (екзогенні):

- спад кон'юнктури ринку, інфляція;
- зменшення купівельної спроможності населення;
- нестабільність господарського та податкового законодавства;
- нестабільність фінансового та валютного ринків;
- посилення конкуренції в галузі, галузева криза, сезонні коливання;
- політична нестабільність, фінансова криза у країні;
- конфлікти між засновниками (власниками).

2) внутрішні (ендогенні):

- низька якість менеджменту, неефективна організаційна структура, низький рівень кваліфікації персоналу;
- недоліки у виробничій сфері;
- низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції;
- брак інновацій та наявність застарілих засобів праці;

- відсутність контролінгу на підприємстві.

Дія вищезазначених факторів на фінансово-господарський стан підприємства проявляється через:

- втрату клієнтів та покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень та контрактів з продажу продукції;
- неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей;
- зростання собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів та наявність понаднормових запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів та збільшення плинності кадрів.

11.2. Процедура визнання банкрутства підприємством

Поняття «банкрутство» і «неспроможність» ототожнюються у вітчизняному законодавстві та на практиці, проте суперечить міжнародній практиці. Банкрутство є фінальним етапом кризового стану. Неплатоспроможність – неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через застосування процедур Кодексом України з процедур банкрутства.

Суб'єктом банкрутства (боржником) може бути юридична особа або фізична особа, а також фізична особа-підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав.

Таблиця 11.1 – Законодавчі підходи щодо сутності поняття «банкрутство»

Джерело	Поняття «банкрутство»
Кодекс України з процедур банкрутства, ст. 1	визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури
Господарський процесуальний кодекс України, ст. 209	нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури
Кримінальний кодекс України, ст. 219	стійка фінансова неспроможність суб'єкта господарської діяльності

Види банкрутства:

– **навмисне банкрутство** (створення / збільшення керівником / власником підприємства його неплатоспроможності, нанесення економічного збитку в особистих інтересах або інтересах інших осіб, заздалегідь некомпетентне фінансове керівництво);

– **фіктивне банкрутство** (заздалегідь неправдиве оголошення підприємством неплатоспроможності з метою введення в оману кредиторів для отримання від них відстрочки виконання своїх зобов'язань або знижки на суму кредиторської заборгованості);

– **технічне банкрутство** (викликане суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням цієї заборгованості над кредиторською, коли сума активів істотно перевищує фінансові зобов'язання);

– **реальне банкрутство** (повна неспроможність підприємства відновити в наступному періоді свою фінансову стабільність і платоспроможність через реальні втрати капіталу).

На практиці виокремлюють складники, що обумовлюють банкрутство:

- 1) банкрутство бізнесу;
- 2) банкрутство власника;
- 3) банкрутство виробництва;
- 4) недобросовісний менеджмент.

Порушення провадження у справі про банкрутство у разі:

– неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами;

– письмової заяви до господарського суду кредиторів або боржника.

Справи про банкрутство розглядаються господарським судом за місцезнаходженням боржника-юридичної особи.

Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство подається кредитором або боржником у письмовій формі до господарського суду і повинна містити:

– найменування господарського суду, до якого подається заява;

– найменування боржника, його місцезнаходження, ідентифікаційний код юридичної особи;

– ім'я або найменування кредитора, його місцезнаходження або місце проживання, ідентифікаційний код юридичної особи або реєстраційний номер облікової картки платника податків, або серію та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та

повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті);

- виклад обставин, що є підставою для звернення до суду;
- перелік документів, що додаються до заяви.

Рис. 11.2. Порушення справи про банкрутство підприємства

До заяви боржника про відкриття провадження у справі про банкрутство додаються:

- докази сплати судового збору;
- довіреність чи інший документ, що засвідчує повноваження представника, якщо заяву підписано представником;
- докази загрози неплатоспроможності;
- докази авансування винагороди арбітражному керуючому трьох розмірів мінімальної заробітної плати за три місяці виконання повноважень;
- установчі документи боржника – юридичної особи;
- бухгалтерський баланс боржника на останню звітну дату;
- перелік кредиторів боржника, вимоги яких визнаються боржником;
- перелік майна боржника із зазначенням його балансової вартості та місцезнаходження, а також загальна балансова вартість майна;
- перелік майна, що перебуває у заставі або є обтяженим у інший спосіб, його місцезнаходження, вартість, а також інформація про кредиторів;

- довідка органів приватизації про наявність або відсутність на балансі підприємства;
- перелік осіб, які мають невиконані зобов'язання перед боржником, із зазначенням вартості таких зобов'язань, строку виконання та підстав виникнення;
- відомості про всі рахунки у депозитарних установах боржника, відкриті в банках та інших фінансово-кредитних установах, їх реквізити;
- відомості про всі рахунки, на яких ведеться облік прав на цінні папери, що належать боржнику, їх реквізити;
- протокол загальних зборів (конференції) працівників боржника;
- копія спеціального дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею;
- рішення вищого органу управління боржника про звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі;
- довіреність, що засвідчує повноваження представника;
- інші документи, що підтверджують неплатоспроможність боржника.

Розпорядження майном – система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження, ефективного використання майнових активів боржника, здійснення аналізу його фінансового стану, а також визначення наступної процедури (санації чи ліквідації).

Процедура розпорядження майном боржника вводиться строком до 170 календарних днів. Розпорядник майна несе відповідальність за свої дії та бездіяльність відповідно до закону. Він не має права втручатися в оперативно-господарську діяльність боржника, крім випадків, передбачених КУзПБ.

Протягом процедури розпорядження майном органи управління боржника не мають права приймати рішення про:

- реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника;
- створення господарських товариств або участь в інших господарських товариствах;
- створення філій та представництв;
- виплату дивідендів;
- проведення боржником емісії цінних паперів;
- вихід зі складу учасників боржника юридичної особи;
- відчуження або обтяження нерухомого майна боржника;
- надання позик (кредитів), надання поруки, гарантій, а також передачу в довірче управління майна боржника.

Одним із важливих зобов'язань арбітражного керуючого у процедурі розпорядження майном є виявлення кредиторів та осіб, які мають бажання взяти участь у санації боржника.

Рішення зборів кредиторів, що приймаються до закінчення процедури розпорядження майном боржника:

- схвалити план санації та подати до господарського суду клопотання про введення процедури санації і затвердження плану санації;
- подати до господарського суду клопотання про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Господарський суд на підсумковому засіданні ухвалює одне з рішень:

- ухвалу про продовження строку процедури розпорядження майном у межах граничних строків;
- ухвалу про введення процедури санації та затвердження плану санації у разі схвалення плану санації боржника зборами кредиторів;
- постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- ухвалу про закриття провадження у справі про банкрутство.

11.3. Методи прогнозування банкрутства підприємством

Діагностика банкрутства – система цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства та проблем, що виникли в процесі його функціонування загалом, виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, оцінки загрози його банкрутства та (або) подолання кризи.

Значення прогнозування банкрутства – своєчасна розробка контр-заходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій.

Зміст прогнозування – передбачення та оцінювання можливих негативних сценаріїв діяльності підприємства, які можуть призвести до його неплатоспроможності і втрати ліквідності.

Експрес-діагностика спрямована на раннє викриття ознак і попередню оцінку глибини кризового стану підприємства.

Фундаментальна діагностика дає змогу застосовувати заходи з нейтралізації ознак кризового стану на стадіях глибокої фінансової кризи і катастрофи.

Дискримінантний аналіз (одно- чи багатофакторний) – це комплекс методів математичної статистики, з допомогою якого здійснюється класифікація досліджуваних підприємств залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої метричної шкали.

Найбільш відомими моделями є системи показників Бівера та Вайбеля.

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб'єкта підприємницької діяльності і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутства, проводиться систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств (фінансовий моніторинг) за допомогою коефіцієнта Бівера.

Коефіцієнт Бівера (K_B) розраховується як відношення різниці між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов'язань, за формулою:

$$K_B = \frac{ЧП+А}{ДЗ+ПЗ} \quad (12.1)$$

Система показників Вайбеля включає:

1. Відношення позичкового капіталу до валюти балансу.
2. Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань (показник покриття).
3. Відношення *Cash Flow* до поточних (короткострокових) зобов'язань.
4. Відношення різниці між очікуваними грошовими надходженнями та поточними зобов'язаннями до витрат підприємства (без амортизації).
5. Відношення середнього залишку кредиторської заборгованості до вартості закупок, помножене на 365.
6. Відношення середніх залишків виробничих запасів до величини затрат на сировину (матеріали), помножене на 365.

Індекс Альтмана являє собою функцію від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства і результати його роботи за минулий період. У загальному вигляді індекс кредитоспроможності (Z) має такий вигляд:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5; \quad (12.2)$$

$$Z = 1,2 \frac{OA}{A} + 1,4 \frac{HP}{A} + 3,3 \frac{BP}{A} + 0,6 \frac{BK}{PK} + 1,0 \frac{ЧД}{A}. \quad (12.3)$$

Таблиця 11.2 – Критерії оцінки ймовірності банкрутства підприємства за методикою Альтмана

Значення «Z»	Ймовірність банкрутства
до 1,8	Дуже висока
1,81-2,70	Висока
2,71-2,99	Можлива
3,00 та вище	Дуже низька

Таблиця 11.3 – Моделі прогнозування ймовірності банкрутства підприємства

№ з/п	Назва моделі	Основна формула та її складники	Граничне значення
1	Модель Ліса (1972 р.)	$L = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4$, де X_1 – оборотний капітал / сума активів; X_2 – прибуток від реалізації / сума активів; X_3 – нерозподілений прибуток / сума активів; X_4 – власний капітал / сума активів	0,037
2	Модель Таффлера (1997 р.)	$T = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4$, де X_1 – прибуток від реалізації / короткострокові зобов'язання; X_2 – оборотні активи / сума зобов'язань; X_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів; X_4 – обсяг продажу (виручка) / сума активів	0,2
3	R-модель	$R = 8,38X_1 + 1,0X_2 + 0,054X_3 + 0,63X_4$, де X_1 – оборотний капітал / сума активів; X_2 – чистий прибуток / власний капітал; X_3 – виручка від реалізації / сума активів; X_4 – чистий прибуток / сукупні витрати	0,32
4	Універсальна дискримінантна функція	$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$, де X_1 – чистий грошовий потік / зобов'язання; X_2 – валюти балансу / зобов'язання; X_3 – прибуток / валюта балансу; X_4 – прибуток / виручка від реалізації; X_5 – виробничі запаси / виручка від реалізації; X_6 – виручка від реалізації / валюта балансу	2
5	Модель Г. Спрінгейта	$Z = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$, де A = Робочий капітал / Загальна вартість активів; B = Прибуток до сплати податків та процентів / Загальна вартість активів; C = Прибуток до сплати податків / Короткострокові зобов'язання; D = Обсяг продажу / Загальна вартість активів	0,862
6	Модель Сайфулліна-Кадикова	$R = 2K_3 + 0,1K_{пл} + 0,08K_{оА} + 0,45P_{п} + P_{вк}$, де K_3 – коефіцієнт забезпеченості власними коштами; $K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності; $K_{оА}$ – коефіцієнт оборотності активів; $P_{п}$ – рентабельність продажів (комерційна маржа); $P_{вк}$ – рентабельність власного капіталу	1

11.4. Економічна сутність санації підприємств

Термін «санація» походить від латинського «*sanare*» – оздоровлення, видужання. **Санація** – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді.

Санація – це сукупність усіх можливих заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Санацією (КУзПБ) вважаємо систему заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямованих на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом реструктуризації підприємства, боргів і активів та/або зміни організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Санація боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство – це система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати засновник (учасник, акціонер) боржника, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інші особи з метою запобігання банкрутству боржника шляхом вжиття організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до законодавства до відкриття провадження у справі про банкрутство.

Санація державних підприємств до відкриття провадження у справі про банкрутство здійснюється за кошти державного бюджету, державних підприємств та інших джерел фінансування. Обсяг коштів для проведення санації державних підприємств за рахунок коштів державного бюджету щороку встановлюється законом про Державний бюджет України.

Умови та порядок проведення санації державних підприємств до відкриття провадження у справі про банкрутство завдяки іншим джерелам фінансування погоджуються із суб'єктом управління об'єктами державної власності у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Досудова санація – система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів

відповідно до законодавства до початку порушення провадження у справі про банкрутство.

Мета фінансової санації:

- покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення;
- поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств;
- скорочення всіх видів заборгованості;
- поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Санація (за джерелами мобілізації фінансових ресурсів) поділяється на:

- **автономну** – фінансування оздоровлення підприємства за рахунок його власних ресурсів і коштів, наданих власниками та іншими особами (без залучення в санаційний процес сторонніх осіб);
- **зовнішню** – характеризується участю в ній сторонніх осіб, зокрема банків та інших кредиторів, клієнтів, держави.

Типи санаційних заходів:

- **організаційно-правові** (спрямовані на вдосконалення організаційної структури підприємства, бізнесу, підвищення якості менеджменту, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу);
- **виробничо-технічні** (пов'язані з модернізацією та оновленням виробничих фондів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції);
- **фінансово-економічні** (відбивають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств);
- **соціальні** (передбачають створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозицію альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик).

Рішення про проведення санації може прийматися в таких основних випадках:

1) з ініціативи суб'єкта господарювання, який перебуває в кризі – якщо існує загроза неплатоспроможності та оголошення його банкрутом у недалекому майбутньому. Рішення про санацію приймається до звернення кредиторів в арбітражний суд із заявою про оголошення банкрутом цього підприємства (досудова санація).

2) з власної ініціативи боржника, коли він звернувся до арбітражного суду із заявою про порушення справи про своє банкрутство (якщо підприємство стало фінансово неспроможним або існує реальна загроза такої неспроможності). Одночасно з поданням заяви боржник має подати до арбітражного суду план санації та (або) проєкт мирової угоди. Зрозуміло, що рішення про санацію приймається лише у разі, якщо підприємство доведе кредиторам, що воно є санаційно спроможним.

У **плані санації** визначаються:

- розміри, порядок і строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації;
- заходи щодо виконання плану санації та нагляду за виконанням плану санації;
- обсяг повноважень керуючого санацією (у разі його призначення).

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, можуть бути:

- реструктуризація підприємства;
- репрофільювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини;
- виконання зобов'язання боржника третіми особами;
- задоволення вимог кредиторів в інший спосіб, що не суперечить КУЗПБ;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог цього Кодексу;
- продаж частини майна боржника;
- виконання зобов'язань боржника власником боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- відчуження майна та погашення вимог кредиторів шляхом заміщення активів;
- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі виконання плану санації;
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, що відшкодовується відповідно до вимог цього Кодексу позачергово через продаж майна боржника;
- одержання позик та кредитів, придбання товарів у кредит;
- інші заходи з відновлення платоспроможності боржника.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поясніть поняття «криза», «фінансова криза», її симптоми виникнення.
2. Охарактеризуйте види криз підприємства.
3. Поясніть вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на ймовірність виникнення кризи на підприємстві.
4. Охарактеризуйте процедуру визнання банкрутства підприємства.
5. Які види банкрутства розрізняють на практиці?
6. Поясніть процедуру порушення справи про банкрутство підприємства.
7. Які рішення не мають права приймати органи управління боржника протягом процедури розпорядження майном?
8. Які методи застосовуються для прогнозування ймовірності банкрутства підприємства?
9. Визначте сутність санації підприємства, відмінності між санацією боржника і державних підприємств.
10. Які типи санаційних заходів застосовуються на практиці?
11. За яких умов може бути прийняте рішення про проведення санації підприємства?
12. Назвіть заходи з відновлення платоспроможності боржника.

ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Фінансова криза – це:

- а) фаза розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві;
- б) тривалість експлуатаційного циклу та періоду збуту продукції, темпи росту виробництва; строки постачання сировини і матеріалів; стан кон'юнктури ринку;
- в) система прийомів та методів управління фінансами спрямована на попередження банкрутства підприємства;
- г) складний загострений стан, різкий перелом або занепад.

2. Система раннього попередження та реагування – це:

- а) система профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи: постійний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, прогнозування банкрутства, управління ризиками (мінімізація та нейтралізація), впровадження системи попереджувальних заходів тощо;

б) особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть насуватися на підприємство і з зовнішнього, і з внутрішнього середовища;

в) система управління фінансами, спрямована на виведення підприємства з кризи, в тому числі шляхом проведення санації чи реструктуризації суб'єкта господарювання;

г) система цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства та проблем, що виникли в процесі його функціонування загалом, виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, оцінки загрози його банкрутства та (або) подолання кризи.

3. Стратегічна криза виникає, коли:

а) на підприємстві зруйновано виробничий потенціал та бракує довгострокових факторів успіху;

в) перманентні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу;

в) підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності;

г) підприємство характеризується періодичним та дедалі тривалішим дефіцитом грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань.

4. Криза прибутковості виникає, коли:

а) на підприємстві зруйновано виробничий потенціал та бракує довгострокових факторів успіху;

б) перманентні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу;

в) підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності;

г) підприємство характеризується періодичним та дедалі тривалішим дефіцитом грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань.

5. Криза платоспроможності виникає, коли:

а) на підприємстві зруйновано виробничий потенціал та бракує довгострокових факторів успіху;

б) перманентні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу;

в) підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності;

г) підприємство характеризується періодичним та дедалі тривалішим дефіцитом грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань.

6. Криза ліквідності виникає, коли:

а) на підприємстві зруйновано виробничий потенціал та бракує довгострокових факторів успіху;

б) перманентні збитки «з'їдають» власний капітал, і це призводить до незадовільної структури балансу;

в) підприємство є неплатоспроможним або існує реальна загроза втрати платоспроможності;

г) підприємство характеризується періодичним та дедалі тривалішим дефіцитом грошових коштів для виконання фінансових зобов'язань.

7. Мирною угодою у справі про банкрутство є:

а) домовленість між боржником і кредиторами про відстрочки та (або) розстрочки, а також списання кредиторами боргів боржника, яка оформляється угодою сторін;

б) система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища;

в) припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна;

г) визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як шляхом застосування ліквідаційної процедури.

8. Фіктивне банкрутство – це:

а) навмисне приховання факту стійкої фінансової нездатності шляхом надання недостовірних даних;

б) свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань або знижки сум кредитної заборгованості;

в) навмисне створення (або збільшення) керівником чи власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове керування;

г) повна нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність через реальні втрати використання капіталу.

9. Реальне банкрутство – це:

а) навмисне приховання факту стійкої фінансової нездатності шляхом надання недостовірних даних;

б) свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань або знижки сум кредитної заборгованості;

в) навмисне створення (або збільшення) керівником чи власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове керування;

г) повна нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність через реальні втрати використання капіталу.

10. Ініціаторами порушення процедури банкрутства можуть бути:

а) кредитори підприємства-боржника;

б) об'єднана заява кредиторів;

в) боржник;

г) усі відповіді правильні.

11. Розпорядження майном боржника – це:

а) система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища;

б) система заходів щодо нагляду і контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника на період провадження у справі про банкрутство;

в) черговість реалізації майна суб'єкта підприємницької діяльності для виконання грошових зобов'язань перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, а також зобов'язання щодо сплати податків і зборів;

г) усі відповіді правильні.

12. Санація підприємства – це:

- а) надання підприємству зовнішньої фінансової допомоги;
- б) задоволення вимог кредиторів та виконання зобов'язань перед бюджетом;
- в) сукупність заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення підприємства;
- г) система заходів фінансового характеру.

13. Досудова санація – це:

- а) система заходів з відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника;
- б) система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна боржника, інвестор з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних та правових заходів до початку порушення справи про банкрутство;
- в) система заходів, які здійснюються під час проведення в справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації;
- г) здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства.

14. Функції нагляду за повнотою виконання плану санації покладаються на:

- а) власника;
- б) арбітражного керуючого;
- в) керівника;
- г) санатора.

15. Ухвала про проведення санації боржника приймається:

- а) керівником;
- б) Господарським судом;
- в) арбітражним керуючим;
- г) власником бізнесу.

16. Який американський економіст розробив модель прогнозування банкрутства «розрахунок Z-показника»:

- а) Краузе;
- б) Беерман;
- в) Альтман;
- г) Бівер.

17. Система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових та соціальних заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, прибутковості і конкурентоспроможності підприємства-боржника в довгостроковому періоді – це:

- а) санація;
- б) мирова угода;
- в) банкрутство;
- г) реорганізація.

18. До санаційних заходів, спрямованих на вдосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, підвищення якості менеджменту, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу, належать:

- а) виробничо-технічні заходи;
- б) фінансово-економічні заходи;
- в) соціальні заходи;
- г) організаційно-правові заходи.

19. До санаційних заходів, пов'язаних з модернізацією та оновленням основних засобів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції та зниженням її собівартості, вдосконаленням асортименту продукції, належать:

- а) виробничо-технічні заходи;
- б) фінансово-економічні заходи;
- в) соціальні заходи;
- г) організаційно-правові заходи.

20. До санаційних заходів, що формують фінансові відносини у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств, належать:

- а) виробничо-технічні заходи;

- б) фінансово-економічні заходи;
- в) соціальні заходи;
- г) організаційно-правові заходи.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Задача 1

Спрогнозувати ймовірність банкрутства підприємства, використовуючи модель Альтмана, за даними, наведеними в таблиці 11.4.

Таблиця 11.4 – Вихідні дані для розрахунку задачі

Варіант	Сума витрат і запасів, тис. грн	Грошові кошти та дебіторська заборгованість, тис. грн	Виручка від реалізації продукції, тис. грн	Прибуток, тис. грн	Нерозподілений прибуток, тис. грн	Ринкова вартість акцій, тис. грн	Валюта балансу, тис. грн
1	100	25	75	38	5	250	475
2	500	100	350	150	25	1 250	700
3	600	50	500	25	30	1 500	2 850
4	800	100	650	325	40	2 000	3 800
5	100	50	40	20	5	250	475
6	300	100	200	100	15	750	1 425
7	400	50	350	175	20	1 000	1 900
8	900	100	750	375	45	2 250	4 275
9	450	50	380	190	23	1 125	2 137
10	250	100	180	90	12	625	1 187

Задача 2

На підставі зазначеної інформації визначити, наскільки будуть задоволені вимоги після реалізації майна (отримано 5 млн грн). Вимоги двох кредиторів, не забезпечені заставою, становлять 1 млн грн та 450 тис. грн відповідно.

Розрахувати, наскільки будуть задоволені вимоги, якщо вимоги, що забезпечені заставою, становлять 1,5 млн грн, заборгованість з оплати праці – 500 000 грн, податкова заборгованість – 640 000 грн, вимоги щодо здійснення внесків трудового колективу до статутного фонду – 3,0 млн грн, витрати керуючого господарського суду, що пов'язані з утриманням і збереженням майнових активів банкрута, – 80 000 грн, інші витрати з провадженням справи про банкрутство – 75 000 грн.

Таблиця 11.5 – Вихідні дані для розрахунку задачі у тис. грн

№	Реалізація майна	Вимоги кредиторів, незабезпечені заставою	Вимоги, забезпечені заставою	Заборгованість з оплати праці	Податкова заборгованість	Внески до статутного фонду	Активи	Витрати
1	5 000	1 000/450	1 500	500	640	3 000	80	75
2	4 200	1 200/380	2 000	650	750	4 000	95	98
3	4 400	1 100/390	2 100	680	760	4 100	100	100
4	5 200	1 300/420	2 500	710	770	4 200	105	102
5	5 300	1 350/370	2 600	720	780	4 300	110	104
6	5 600	1 250/390	2 800	740	790	4 400	115	106
7	4 700	1 000/360	2 200	690	750	3 900	110	105
8	5 800	1 000/450	2 700	750	800	4 500	125	110
9	6 200	2 000/500	3 100	780	820	5 200	135	115
10	3 800	1 000/320	1 600	550	690	3 600	180	190

Задача 3

Чи обов'язкова ліквідація підприємства після задоволення вимог кредиторів, якщо після реалізації його майна було отримано певну суму коштів та визначено обсяг вимог кредиторів. Для розрахунку використовувати дані з таблиці 11.6.

Таблиця 11.6 – Вихідні дані для розрахунку задачі

Варіант	Вартість реалізації майна, млн грн	Оплата праці, тис. грн	Податкові зобов'язання, тис. грн	Витрати із провадження справи про банкрутство, тис. грн	Кредити банків, млн грн	Інша заборгованість, млн грн
1	15	750	295	110	5	3
2	6	400	300	60	2,2	1,5
3	7	450	305	65	2,4	1,7
4	8	500	310	70	2,6	1,9
5	9	550	315	75	2,8	2,1
6	10	600	320	80	3,0	2,3
7	11	650	325	85	3,2	2,5
8	12	700	330	90	3,4	2,7
9	13	750	335	95	3,6	2,9
10	14	800	340	100	3,8	3,1

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Бердар М. М. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Київ, Центр навчальної літератури, 2010. 352 с.
2. Непочатенко. О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємств. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 504 с.
3. Юрчишена Л. В. Податкова система: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів та контролю якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни Вінниця, 2018. 230 с.
4. Податкова система: навчальний посібник / І. С. Волохова, О. Ю. Дубовик, М. О. Слатвінська та ін.; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
5. Фінанси бізнесу: навчальний посібник / Н. С. Ситник, А. В. Стасишин, Д. В. Попович, О. А. Сич та ін.; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 432 с.
6. Фінанси підприємств: навчальний посібник / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 440 с.
7. Фінанси підприємств: підручник / О. Б. Курило, Л. П. Бондаренко, О. Й. Вівчар, О. М. Чубка. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 340 с.
8. Фінанси підприємств: курс в Moodle. URL: <https://moodle.donnu.edu.ua/course/view.php?id=2601>
9. Фінанси підприємств: навчальний посібник / Н. С. Ситник, С. Д. Смолінська, І. Ф. Ясіновська; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
10. Фінанси підприємств у схемах і таблицях: навчальний посібник Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 111 с.
11. Фінанси підприємств: навчальний посібник / О. О. Яцух та ін.; за ред. О. О. Яцух; ТДАТУ. Мелітополь, 2018. 292 с.
12. Фінанси підприємств: підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2000. 460 с.
13. Юрчишена Л. В. Лабораторний практикум з дисципліни «Фінанси підприємств», Вінниця, 2019. 72 с.
14. Юрчишена Л. В. Фінанси підприємств: методичні рекомендації щодо виконання індивідуальних творчо-аналітичних завдань для здобувачів вищої освіти СО «Бакалавр» економічних спеціальностей. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 20 с.

15. Юрчишена Л. В. Робоча програма навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, ОП «Фінанси, банківська справа та страхування», 2021.

16. Ярошевич Н. Б. Фінанси диверсифікованих підприємств: навчальний посібник. Львів: «Новий Світ 2000», 2023. 327 с.

17. Financial Modeling Best Practices. Financial Modeling Competition. 2018. URL: <https://financialmodeling.org/>

Нормативно-правова база

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV із змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Закон України «Про акціонерні товариства» із змінами № 2792-IX від 01.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>

3. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 року № 1576-XII, із змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

4. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», 2275-VIII. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>

5. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI із змінами і доповненнями. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

6. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Затверджені Наказом Міністерства економіки № 14 від 19.01.2006 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text>

7. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/instr-plan-rah/standart-buhgalterskogo/>

8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами і доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

9. Закон України «Про платіжні послуги» № 1591-IX. Редакція від 01.04.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n2>

10. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі «Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки» від 02.03.2015 р. № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0300-15#Text>

Інформаційні ресурси в Інтернет

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Журнал «Фінанси України». URL: <https://finukr.org.ua/>

3. Законодавство України. Офіційний сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>

4. Інформаційно-практичний журнал «Фінансова компанія». URL: <http://fincompany.com.ua/>

5. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/>

6. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>

7. Науковий журнал: Світ фінансів. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf>.
Залишити крапку, це частина посилання (для тех. ред.)

8. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>

9. Corporate Finance Institute. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/>

10. 21 principles of enterprise architecture for the financial sector. URL: <https://developer.ibm.com/articles/enterprise-architecture-financial-sector/>

ДОДАТКИ

ПОГОДЖЕНО

_____ (найменування органу, яким погоджено фінансовий план)

М. П. (посада, прізвище та власне ім'я, дата, підпис)

РОЗГЛЯНУТО/ПОГОДЖЕНО

_____ (найменування органу, яким погоджено фінансовий план)

М. П. (посада, прізвище та власне ім'я, дата, підпис)

Додаток 1

до Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектору економіки (пункт 2)

ЗАТВЕРДЖЕНО

_____ (найменування органу, яким затверджено фінансовий план)

М. П. (посада, прізвище та власне ім'я, дата, підпис)

Підприємство	Код		Внесення змін до затвердженого фінансового плану
	за ЄДРПОУ	основний ФП (дата затвердження)	
Організаційно-правова форма	за КОПФГ	змінений ФП (дата затвердження)	
Суб'єкт управління	за СПОДУ	змінений ФП (дата затвердження)	
Вид економічної діяльності	за КВЕД	змінений ФП (дата затвердження)	
Галузь			
Одиниця виміру, тис. грн		змінений ФП (дата затвердження)	
Розмір державної частки у статутному капіталі			
Середньооблікова кількість штатних працівників		змінений ФП (дата затвердження)	
Місцезнаходження			
Телефон			
Прізвище та власне ім'я керівника		Стандарти звітності П(с)БОУ	
		Стандарти звітності МСФЗ	

ФІНАНСОВИЙ ПЛАН
на _____ рік
Основні фінансові показники

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку				
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
I. Формування фінансових результатів										
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1000	616 870	476 963	476 963	-					
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1010	(421 830)	(327 472)	(327 472)	-					
Валовий прибуток / збиток	1020	195 040	149 491	149 491	-	-	-	-	-	-
EBITDA	1310	163 897	119 520	119 520	-	x	x	x	x	x
Чистий фінансовий результат	1200	46 855	41 816	41 816	-					
II. Сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів										
податок на прибуток підприємств	2111	12 043	10 070	10 070	-	x	x	x	x	x
податок на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету за підсумками звітного періоду	2112	91 576	74 657	74 657	-	x	x	x	x	x
податок на додану вартість, що підлягає відшкодуванню з бюджету за підсумками звітного періоду	2113	-	-	-	-	x	x	x	x	x
відрахування частини чистого прибутку державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями	2115	45 054	18 963	18 963	-	x	x	x	x	x
відрахування частини чистого прибутку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50	2131	-	-	-	-	x	x	x	x	x

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку				
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
відсотків акцій (часток) належать державі, на виплату дивідендів на державну частку										
Усього виплат на користь держави	2200	251 257	177 766	177 766	-					
III. Капітальні інвестиції										
Капітальні інвестиції	4000	132 630	79 918	79 918	-					
IV. Коефіцієнтний аналіз										
Рентабельність діяльності (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), рядок 1000) x 100, %	5010	7,60	8,77	8,77						
Рентабельність активів (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / вартість активів, рядок 6020) x 100, %	5020	13,89	13,53	13,53		x	x	x	x	
Рентабельність власного капіталу (чистий фінансовий результат, рядок 1200 / власний капітал, рядок 6080) x 100, %	5030	24,62	21,78	21,78		x	x	x	x	
Рентабельність <i>EBITDA</i> (<i>EBITDA</i> , рядок 1310 / чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), рядок 1000) x 100, %	5040	26,57	25,06	25,06		x	x	x	x	
Коефіцієнт фінансової стійкості	5050	1,29	1,64	1,64		x	x	x	x	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку				
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
(власний капітал, рядок 6080 / (довгострокові зобов'язання, рядок 6030 + поточні зобов'язання, рядок 6040))										
Коефіцієнт зносу основних засобів (сума зносу, рядок 6003 / первісна вартість основних засобів, рядок 6002)	5060	0,63	0,79	0,79		x	x	x	x	
V. Звіт про фінансовий стан										
Необоротні активи, усього, у тому числі:	6000	229 367	204 000	204 000		x	x	x	x	
основні засоби	6001	66 651	39 000	39 000		x	x	x	x	
первісна вартість	6002	182 345	182 000	182 000		x	x	x	x	
знос	6003	115 694	143 000	143 000		x	x	x	x	
Оборотні активи, усього, у тому числі:	6010	107 963	105 000	105 000		x	x	x	x	
дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	6011	4 650	5 000	5 000		x	x	x	x	
дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	6012	974	1 000	1 000		x	x	x	x	
гроші та їх еквіваленти	6013	81 669	95 200	95 200		x	x	x	x	
Усього активи	6020	337 330	309 000	309 000		x	x	x	x	
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	6030	-	-	-		x	x	x	x	
Поточні зобов'язання і забезпечення, у тому числі:	6040	146 996	117 000	117 000		x	x	x	x	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку				
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
початкова кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	6041	3 880	5 000	5 000		x	x	x	x	
початкова кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	6042	10 293	7 000	7 000		x	x	x	x	
Усього зобов'язання і забезпечення, у тому числі:	6050	146 996	117 000	117 000		x	x	x	x	
державні гранти і субсидії	6060	-	-	-		x	x	x	x	
фінансові запозичення	6070	-	-	-		x	x	x	x	
Власний капітал	6080	190 334	192 000	192 000		x	x	x	x	
VI. Кредитна політика										
Заборгованість за кредитами на початок періоду	7000									
Отримано залучених коштів, усього, у тому числі:	7010	-	-	-						
довгострокові зобов'язання	7011						x	x	x	
короткострокові зобов'язання	7012						x	x	x	
інші фінансові зобов'язання	7013						x	x	x	
Повернено залучених коштів, усього, у тому числі:	7030	-	-	-						
довгострокові зобов'язання	7021						x	x	x	
короткострокові зобов'язання	7022						x	x	x	
інші фінансові зобов'язання	7023						x	x	x	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку				
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Заборгованість за кредитами на кінець періоду	7050				-					
VII. Дані про персонал та витрати на оплату праці										
Середня кількість працівників (штатних працівників, зовнішніх сумісників та працівників, які працюють за цивільно-правовими договорами), у тому числі:	8000	558	564	564	-					
члени наглядової ради	8001					x	x	x	x	
члени правління	8002	-	-	-		x	x	x	x	
керівник	8003	1	1	1		x	x	x	x	
адміністративно-управлінський персонал	8004	145	148	148		x	x	x	x	
працівники	8005	412	415	415		x	x	x	x	
Витрати на оплату праці	8010	257 388	221 083	221 083	-					
члени наглядової ради	8011	-	-	-		x	x	x	x	
члени правління	8012	-	-	-		x	x	x	x	
керівник	8013	3 903	4 213	4 213		x	x	x	x	
адміністративно-управлінський персонал	8014	85 420	73 605	73 605		x	x	x	x	
працівники	8015	168 065	143 265	143 265		x	x	x	x	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік	Інформація згідно із стратегічним планом розвитку			
						плановий рік + 1 рік	плановий рік + 2 роки	плановий рік + 3 роки	плановий рік + 4 роки
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
Середньомісячні витрати на оплату праці одного працівника (грн), усього, у тому числі:	8020	38 439	30 444	30 444					
член наглядової ради	8021	0	0	0		x	x	x	x
член правління	8022	0	0	0		x	x	x	x
керівник, усього, у тому числі:	8023	325 250	351 083	351 083		x	x	x	x
<i>посадовий оклад</i>	<i>8023/1</i>	<i>108 616</i>	<i>121 983</i>	<i>121 983</i>		x	x	x	x
<i>преміювання</i>	<i>8023/2</i>	<i>177 824</i>	<i>185 517</i>	<i>185 517</i>		x	x	x	x
<i>інші виплати, передбачені законодавством</i>	<i>8023/3</i>					x	x	x	x
адміністративно-управлінський працівник	8024	49 092	41 444	41 444		x	x	x	x
працівник	8025	33 994	28 768	28 768		x	x	x	x

Керівник

_____ (посада)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

_____ (підпис)

І. Інформація до фінансового плану
1. Перелік підприємств, які включені до консолідованого (зведеного) фінансового плану

Код за ЄДРПОУ	Найменування підприємства	Вид діяльності
1	2	3

2. Інформація про бізнес підприємства (код рядка 1000 фінансового плану)

Найменування видів діяльності за КВЕД	Питома вага в загальному обсязі реалізації, %		Фактичний показник за 2021 (минулий попередній) рік			Плановий показник поточного 2022 року			Фактичний показник поточного року за останній звітний період 2022 року			Плановий 2023 рік		
	за минулий рік	за плановий рік	чистий дохід від реалізації	кількість продукції / наданих послуг, одиниць виміру	ціна одиниці (вартість продукції / наданих послуг), грн	чистий дохід від реалізації	кількість продукції / наданих послуг, одиниць виміру	ціна одиниці (вартість продукції / наданих послуг), грн	чистий дохід від реалізації	кількість продукції / наданих послуг, одиниць виміру	ціна одиниці (вартість продукції / наданих послуг), грн	чистий дохід від реалізації	кількість продукції / наданих послуг, одиниць виміру	ціна одиниці (вартість продукції / наданих послуг), грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Оброблення даних, розміщення інформації на вебвузлах і пов'язана з ними діяльність	79,3	79,9	489 417	1	489 417 000	407 650	1	407 650 000	296 881	1	296 881 000			
Неспеціалізована оптова торгівля	20,7	20,1	127 453	1	127 453 000	69 313	1	69 313 000	52 708	1	52 708 000			
Усього	100,0	100,0	616 870	-	-	476 963	-	-	349 589	-	-	-	-	-

3. Розшифрування до запланованого рівня доходів / витрат

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1000	616 870	476 963	476 963	-	-	-	-	-	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	1010	(421 830)	(327 472)	(327 472)	-	-	-	-	-	
Витрати на сировину та основні матеріали	1011	(55)	(31)	(31)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Витрати на паливо	1012	(47)	(55)	(55)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Витрати на електроенергію	1013	(1 828)	(1 668)	(1 668)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Витрати на оплату праці	1014	(147 174)	(122 243)	(122 243)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Відрахування на соціальні заходи	1015	(30 690)	(25 802)	(25 802)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані (проведення ремонту, технічного огляду, нагляду, обслуговування тощо)	1016	(282)	(333)	(333)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Амортизація основних засобів і нематеріальних активів	1017	(116 848)	(93 661)	(93 661)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Рентна плата (розшифрувати)	1018	-	-	-	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Інші витрати (розшифрувати)	1019	(124 906)	(83 679)	(83 679)	-	(0)	(0)	(0)	(0)	
Валовий прибуток (збиток)	1020	195 040	149 491	149 491	-	-	-	-	-	
Адміністративні витрати, у тому числі:	1030	(115 662)	(95 814)	(95 814)	-	-	-	-	-	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
витрати, пов'язані з використанням власних службових автомобілів	1031	(2 295)	(1 931)	(1 931)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на оренду службових автомобілів	1032	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на консалтингові послуги	1033	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на страхові послуги	1034	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на аудиторські послуги	1035	(158)	(200)	(200)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на службові відрахування	1036	(141)	(69)	(69)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на зв'язок	1037	(113)	(120)	(120)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на оплату праці	1038	(80 670)	(67 078)	(67 078)	-	( )	( )	( )	( )	
відрахування на соціальні заходи	1039	(15 314)	(13 118)	(13 118)	-	( )	( )	( )	( )	
амортизація основних засобів і нематеріальних активів загальногосподарського призначення	1040	(2 150)	(443)	(443)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на операційну оренду основних засобів та роялті, що мають загальногосподарське призначення	1041	(11 505)	(9 127)	(9 127)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на страхування майна загальногосподарського призначення	1042	(6)	(39)	(39)	-	( )	( )	( )	( )	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
витрати на страхування загальногосподарського персоналу	1043	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )	
організаційно-технічні послуги	1044	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )	
консультативні та інформаційні послуги	1045	(179)	(160)	(160)	-	( )	( )	( )	( )	
юридичні послуги	1046	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
послуги з оцінки майна	1047	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на охорону праці загальногосподарського персоналу	1048	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів	1049	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на утримання основних фондів, інших необоротних активів загальногосподарського використання, у тому числі:	1050	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на поліпшення основних фондів	1050/1	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
інші адміністративні витрати (розшифрувати)	1051	(3 131)	(3 529)	(3 529)	-	( )	( )	( )	( )	
Витрати на збут, у тому числі:	1060	(7 069)	(5 556)	(5 556)	-	-	-	-	-	
транспортні витрати	1061	(21)	(78)	(78)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на зберігання та улагодку	1062	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
витрати на оплату праці	1063	(3 928)	(2 883)	(2 883)	-	( )	( )	( )	( )	
відрахування на соціальні заходи	1064	(835)	(610)	(610)	-	( )	( )	( )	( )	
амортизація основних засобів і нематеріальних активів	1065	(85)	(238)	(238)	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на рекламу	1066	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )	
інші витрати на збут (розшифрувати)	1067	(2 200)	(1 747)	(1 747)	-	( )	( )	( )	( )	
Інші операційні доходи, усього, у тому числі:	1070	6 603	12 514	12 514	-	-	-	-	-	
курсові різниці	1071	-	-	-	-					
нетипові операційні доходи (розшифрувати)	1072	-	-	-	-					
інші операційні доходи (розшифрувати)	1073	6603	12514	12514	-					
Інші операційні витрати, усього, у тому числі:	1080	(34 236)	(36 058)	(36 058)	-	-	-	-	-	
курсові різниці	1081	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
нетипові операційні витрати (розшифрувати)	1082	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
витрати на благодійну допомогу	1083	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
відрахування до резерву сумнівних боргів	1084	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
відрахування до недержавних пенсійних фондів	1085	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
інші операційні витрати (розшифрувати)	1086	(34 236)	(36 058)	(36 058)	-	( )	( )	( )	( )	
Фінансовий результат від операційної діяльності	1100	44 676	24 577	24 577	-	-	-	-	-	
Дохід від участі в капіталі (розшифрувати)	1110				-					
Втрати від участі в капіталі (розшифрувати)	1120	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Інші фінансові доходи (розшифрувати)	1130				-					
Фінансові витрати (розшифрувати)	1140	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Інші доходи, усього, у тому числі:	1150	12 760	26 418	26 418	-	-	-	-	-	
курсові різниці	1151				-					
інші доходи (розшифрувати)	1152	12 760	26 418	26 418	-					
Інші витрати, усього, у тому числі:	1160	-	-	-	-	-	-	-	-	
курсові різниці	1161	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
інші витрати (розшифрувати)	1162	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Фінансовий результат до оподаткування	1170	57 436	50 995	50 995	-	-	-	-	-	
Витрати з податку на прибуток	1180	(10 581)	(9 179)	(9 179)	-	( )	( )	( )	( )	
Дохід з податку на прибуток	1181				-					

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Прибуток від припиненої діяльності після оподаткування	1190				-					
Збиток від припиненої діяльності після оподаткування	1191	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Чистий фінансовий результат, у тому числі:	1200	46 855	41 816	41 816	-	-	-	-	-	
прибуток	1201	46 855	41 816	41 816	0	0	0	0	0	
збиток	1202	0	0	0	0	0	0	0	0	
Усього доходів	1210	636 233	515 895	515 895	-	-	-	-	-	
Усього витрат	1220	589 378	474 079	474 079	-	-	-	-	-	
Неконтрольована частка	1230				-					
Розрахунок показника <i>EBITDA</i>										
Фінансовий результат від операційної діяльності, рядок 1100	1300	44 676	24 577	24 577	-	-	-	-	-	
плюс амортизація, рядок 1430	1301	119 221	94 943	94 943	-	-	-	-	-	
мінус операційні доходи від курсових різниць, рядок 1071	1302	-	-	-	-	-	-	-	-	
плюс операційні витрати від курсових різниць, рядок 1081	1303	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
мінус значні нетипові операційні доходи, рядок 1072	1304	-	-	-	-	-	-	-	-	
плюс значні нетипові операційні витрати, рядок 1082	1305	163 897	119 520	119 520	-	( )	( )	( )	( )	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				Пояснення та обґрунтування до запланованого рівня доходів / витрат
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
EBITDA	1310	163 897	119 520	119 520	-	-	-	-	-	-
Елементи операційних витрат										
Матеріальні витрати, у тому числі:	1400	1 689	1 428	1 428	-	-	-	-	-	-
витрати на сировину та основні матеріали	1401	1 446	1 111	1 111	-	-	-	-	-	-
витрати на паливо та енергію	1402	243	317	317	-	-	-	-	-	-
Витрати на оплату праці	1410	257 388	221 083	221 083	-	-	-	-	-	-
Відрахування на соціальні заходи	1420	52 502	45 838	45 838	-	-	-	-	-	-
Амортизація	1430	119 221	94 943	94 943	-	-	-	-	-	-
Інші операційні витрати	1440	70 374	62 754	62 754	-	-	-	-	-	-
Усього	1450	501 174	426 046	426 046	-	-	-	-	-	-

Керівник

_____ (посада)

_____ (підпис)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

II. Розрахунки з бюджетом

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Розподіл чистого прибутку									
Чистий фінансовий результат	1200	46 855	41 816	41 816	-	-	-	-	-
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок звітного періоду	2000	26 938	36 309	36 309					
Коригування, зміна облікової політики (розшифрувати)	2005	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Скоригований залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок звітного періоду, усього, у тому числі:	2009	26 938	36 309	36 309	-	-	-	-	-
Нараховані до сплати відрядження частини чистого прибутку, усього, у тому числі:	2010	(37 484)	(33 453)	(33 453)	-	-	-	-	-
державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями до державного бюджету	2011	(37 484)	(33 453)	(33 453)	-	( )	( )	( )	( )
господарськими товариствами, у статутному капіталі яких	2012	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, на виплату дивідендів	2012/1	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
у тому числі на державну частку	2020				-				
Перенесено з додаткового капіталу	2030	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Розвиток виробництва	2031	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
у тому числі за основними видами діяльності за КВЕД	2040	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Резервний фонд									

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами				
						I	II	III	IV	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Інші фонди (розшифрувати)	2050	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Інші цілі (розшифрувати)	2060	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )	
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець звітного періоду	2070	36309	44 672	44672	-	-	-	-	-	
Сплата податків, зборів та інших обов'язкових платежів										
Сплата податків та зборів до Державного бюджету України (податкові платежі), усього, у тому числі:	2110	174 792	121 752	121 752	-	-	-	-	-	
податок на прибуток підприємств	2111	12 043	10 070	10 070	-	-	-	-	-	
податок на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету за підсумками звітного періоду	2112	91 576	74 657	74 657	-	-	-	-	-	
податок на додану вартість, що підлягає відшкодуванню з бюджету за підсумками звітного періоду	2113	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )	
акцизний податок	2114	-	-	-	-	-	-	-	-	
відрахування частини чистого прибутку державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями	2115	45 054	18 963	18 963	-	-	-	-	-	
рентна плата за транспортування	2116	-	-	-	-	-	-	-	-	
рентна плата за користування надрами	2117	-	-	-	-	-	-	-	-	
податок на доходи фізичних осіб	2118	22 246	15 289	15 289	-	-	-	-	-	
інші податки та збори (розшифрувати)	2119	3 873	2 773	2 773	-	-	-	-	-	
Сплата податків та зборів до місцевих бюджетів (податкові платежі), усього, у т/слі:	2120	24 260	17 979	17 979	-	-	-	-	-	

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
податок на доходи фізичних осіб	2121	24 234	17 948	17 948	-				
земельний податок	2122	15	18	18	-				
орендна плата	2123	-	-	-	-				
інші податки та збори (розшифрувати)	2124	11	13	13	-				
Інші податки, збори та платежі на користь держави, усього, у тому числі:	2130	11	13	13	-	-	-	-	-
ввізвання частини чистого прибутку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, на виплату дивідендів на державну частку	2131	52 205	38 035	38 035	-				
митні платежі	2132	-	-	-	-				
єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	2133	-	-	-	-				
інші податки, збори та платежі (розшифрувати)	2134				-				
Погашення податкового боргу, усього, у тому числі:	2140	-	-	-	-	-	-	-	-
погашення реструктуризованих та відстрочених сум, що підлягають сплаті в поточному році до бюджетів та державних цільових фондів	2141				-				
інші (штрафи, пені, неустойки) (розшифрувати)	2142				-				
Усього виплат на користь держави	2200	251 257	177 766	177 766	-	-	-	-	-

Керівник _____

(посада)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ _____

_____ (підпис)

III. Рух грошових коштів (за прямим методом)

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						1	2	3	4
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності									
Надходження грошових коштів від операційної діяльності	3000	863 201	586 429	586 429	-	-	-	-	-
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3010	745 769	572 262	572 262	-	-	-	-	-
Повернення податків і зборів, у тому числі:	3020	-	-	-	-	-	-	-	-
податку на додану вартість	3030	-	-	-	-	-	-	-	-
Цільове фінансування, у тому числі:	3040	103 979	38	38	-	-	-	-	-
бюджетне фінансування	3041	-	-	-	-	-	-	-	-
інші надходження (розшифрувати)	3042	103 979	38	38	-	-	-	-	-
Надходження авансів від покупців і замовників	3050				-	-	-	-	-
Отримання коштів за короткостроковими зобов'язаннями, у тому числі:	3060	-	-	-	-	-	-	-	-
кредити	3061				-	-	-	-	-
позики	3062				-	-	-	-	-
облігації	3063				-	-	-	-	-
Інші надходження (розшифрувати)	3070	13 453	14 129	14 129	-	-	-	-	-
Витрачання грошових коштів від операційної діяльності	3100	(637 472)	(489 707)	(489 707)	-	-	-	-	-
Розрахунки за продукцію (товари, роботи та послуги)	3110	(166 675)	(122 384)	(122 384)	-	-	-	-	-
Розрахунки з оплати праці	3120	(204 619)	(183 194)	(183 194)	-	-	-	-	-
Відрахування на соціальні заходи	3130	(52 205)	(38 035)	(38 035)	-	-	-	-	-
Повернення коштів за короткостроковими зобов'язаннями, у тому числі:	3140	-	-	-	-	-	-	-	-
кредити	3141	( )	( )	( )	-	-	-	-	-

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
позики	3142	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
облігації	3143	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Зобов'язання з податків, зборів та інших обов'язкових платежів, у тому числі:	3150	(199 052)	(139 731)	(139 731)	-	-	-	-	-
податок на прибуток підприємств	3151	(12 043)	(10 070)	(10 070)	-	( )	( )	( )	( )
податок на додану вартість	3152	(91 576)	(74 657)	(74 657)	-	( )	( )	( )	( )
акцизний податок	3153	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )
рентна плата	3154	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )
податок на доходи фізичних осіб	3155	(46 480)	(33 237)	(33 237)	-	( )	( )	( )	( )
інші зобов'язання з податків і зборів, у тому числі:	3156	(45 054)	(18 963)	(18 963)	-	-	-	-	-
відраховання частини чистого прибутку державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями	3156/1	(45 054)	(18 963)	(18 963)	-	( )	( )	( )	( )
відраховання частини чистого прибутку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, на виплату дивідендів на державну частку	3156/2	-	-	-	-	( )	( )	( )	( )
інші платежі (розшифрувати)	3157	(3 899)	(2 804)	(2 804)	-	( )	( )	( )	( )
Повернення коштів до бюджету	3160	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Інші витрачання (розшифрувати)	3170	(14 921)	(6 363)	(6 363)	-	( )	( )	( )	( )
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	225 729	96 722	96 722	-	-	-	-	-
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності									
Надходження грошових коштів від інвестиційної діяльності	3200	2 251	-	-	-	-	-	-	-
Надходження від реалізації фінансових інвестицій, у тому числі:	3210				-				
надходження від продажу акцій та облігацій	3215				-				
Надходження від реалізації необоротних активів	3220	2251			-				

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
Надходження від отриманих відсотків	3225				-				
Надходження дивідендів	3230				-				
Надходження від деривативів	3235				-				
Інші надходження (розшифрувати)	3240				-				
Витрачання грошових коштів від інвестиційної діяльності	3255	(209 808)	(83 191)	(83 191)	-	-	-	-	-
Витрачання на придбання фінансових інвестицій, у тому числі:	3260	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
витрачання на придбання акцій та облігацій	3265	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Витрачання на придбання необоротних активів, у тому числі:	3270	(204 113)	(82 695)	(82 695)	-	-	-	-	-
придбання (створення) основних засобів (розшифрувати)	3271	(57 499)	(19 140)	(19 140)	-	( )	( )	( )	( )
капітальне будівництво (розшифрувати)	3272	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
придбання (створення) нематеріальних активів (розшифрувати)	3273	(146 614)	(63 555)	(63 555)	-	( )	( )	( )	( )
інші необоротні активи (розшифрувати)	3274	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Виплати за деривативами	3280	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Інші платежі (розшифрувати)	3290	(5 695)	(496)	(496)	-	( )	( )	( )	( )
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	(207 593)	(83 191)	(83 191)	-	-	-	-	-
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності									
Надходження грошових коштів від фінансової діяльності	3300	-	-	-	-	-	-	-	-
Надходження від власного капіталу	3305				-				
Отримання коштів за довгостроковими зобов'язаннями, у тому числі:	3310	-	-	-	-	-	-	-	-
кредити	3311				-				

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
позики	3312				-				
облігації	3313				-				
Інші надходження (розшифрувати)	3320				-				
Витрачання грошових коштів від фінансової діяльності	3330	-	-	-	-	-	-	-	-
Витрачання на викуп власних акцій	3335	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Повернення коштів за довгостроковими зобов'язаннями, у тому числі:	3340	18 136	13 531	13 531	-	-	-	-	-
кредити	3341	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
позики	3342	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
облігації	3343	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Сплата дивідендів	3350	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Витрачання на сплату відсотків	3360	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	3370	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Інші платежі (розшифрувати)	3380	( )	( )	( )	-	( )	( )	( )	( )
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	-	-	-	-	-	-	-	-
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	-	-	-	-	-	-	-	-
Залишок коштів на початок періоду	3405	63 533	81 669	81 669					
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410				-				
Залишок коштів на кінець періоду	3415	81 669	95 200	95 200	-	-	-	-	-

Керівник _____ (посада)

_____ (підпис)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

IV. Капітальні інвестиції

Найменування показника	Код рядка	Факт минулого року	План поточного року	Прогноз на поточний рік	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
						I	II	III	IV
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Капітальні інвестиції, усього, у тому числі:	4000	132 630	79 918	79 918	-	-	-	-	-
капітальне будівництво	4010	-	-	-	-	-	-	-	-
придбання (виготовлення) основних засобів	4020	48 452	15 950	15 950	-	-	-	-	-
придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	4030	5 187	413	413	-	-	-	-	-
придбання (створення) нематеріальних активів	4040	78 991	63 555	63 555	-	-	-	-	-
модернізація, модифікація (добудова, дообладнання, реконструкція)	4050	-	-	-	-	-	-	-	-
капітальний ремонт	4060	-	-	-	-	-	-	-	-

тис. грн (без ПДВ)

Керівник

_____ (посада)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

_____ (підпис)

V. Інформація щодо отримання та повернення залучених коштів

Зобов'язання	Заборгованість за кредитами на початок ____ року			План із залучення коштів	План з повернення коштів						Заборгованість за кредитами на кінець ____ року		
	Усього	у тому числі:			сума основного боргу	відсотки, нараховані протягом року	відсотки сплачені	курсіві різниці (сума основного боргу) (+/-)	курсіві різниці (відсотки) (+/-)	Усього	сума основного боргу	відсотки нараховані	
		сума основного боргу	відсотки нараховані										у тому числі:
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Довгострокові зобов'язання, усього, у тому числі:	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
Короткострокові зобов'язання, усього, у тому числі:	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
Інші фінансові зобов'язання, усього, у тому числі:	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
	-				()		()			-	-	-	
Усього	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Керівник

_____ (посада)

_____ (підпис)

Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ

VI. Джерела капітальних інвестицій

тис. грн (без ПДВ)

№ з/п	Найменування об'єкта	Залучення кредитних коштів				Бюджетне фінансування				Власні кошти (розшифрувати)				Інші джерела (розшифрувати)				Усього								
		рік	у тому числі за кварталами				рік	у тому числі за кварталами				рік	у тому числі за кварталами				рік	у тому числі за кварталами								
			I	II	III	IV		I	II	III	IV		I	II	III	IV		I	II	III	IV					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
1	капітальне будівництво	-					-					-					-					-				
2	придбання (виготовлення) основних засобів (розшифрувати)	-					-					-					-					-				
3	придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	-					-					-					-					-				
4	придбання (створення) нематеріальних активів (розшифрувати про ліцензійне програмне забезпечення)	-					-					-					-					-				
5	модернізація, модифікація (добудова, дообладнання, реконструкція) (розшифрувати)	-					-					-					-					-				
6	капітальний ремонт	-					-					-					-					-				
Усього		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Відсоток		#DIV/0!					#DIV/0!					#DIV/0!					#DIV/0!					#DIV/0!				

